

COL·LEGI OFICIAL
DE TREBALL SOCIAL
DE CATALUNYA

monogràfic **3**
d'HISTÒRIA del Treball Social

Catorze dones

El treball social a Catalunya (1932-2020)

Violeta Quiroga

Josep Maria Mesquida González

Aïda Ballester Lledó

Catorze dones El treball social a Catalunya (1932-2020)

Publicacions del Col·legi Oficial
de Treball Social de Catalunya

MONOGRÀFIC D'HISTÒRIA
DEL TREBALL SOCIAL - NÚM. 3

Títol: Catorze dones. El treball social a Catalunya (1932-2020)

Autors: Violeta Quiroga
Josep Maria Mesquida González
Aïda Ballester Lledó

Directora i investigadora: Violeta Quiroga

Investigadors/res: Josep Maria Mesquida González
Aïda Ballester Lledó

Investigadors/res en formació: Estudiants del Grau universitari de Treball Social
Ariadna Balmisa, Paula Calvís, Mónica Capella, Mar Carbonell,
Quar Cunill, Sheyla Coronel, Alba Falcón, Andrea Montero,
Natalia Moreno, Laura Padreny, Gemma Pleixats,
Josselyn Urdiales i Mª Ángeles Villanueva

Edita: Col·legi Oficial de Treball Social de Catalunya
Revisat per l'Assessoria de Publicacions No Periòdiques del Col·legi

Correcció de textos: Lurdes Serramià Fruns

Gràfics: Quim Deu

Foto coberta: Cedida per Montserrat Colomer Salmons

Fotos: Cedides per les autores, citades a cada peu de foto

Edició de fotos: Evaristo Quiroga, Sara Codina i Aïda Ballester

Data de publicació: gener de 2021

ISBN: 978-84-09-26784-2

Dipòsit legal: B 2905-2021

Disseny, maquetació i impressió: Sprint Copy, SL

PVP: 10€

Catorze dones

El treball social
a Catalunya
(1932-2020)

Pròleg

Cristina Rimbau i Andreu

Autores

Violeta Quiroga
Josep Maria Mesquida González
Aïda Ballester Lledó

2021

Sumari

Presentació de la degana	7
Pròleg a càrrec de Cristina Rimbau i Andreu	9
Agraïments	21
Primera part: Dones, canvi social i treball social	23
El projecte catorze dones	23
La qüestió del gènere	27
Les agents de canvi	32
Els condicionaments històrics	37
Evolució de la professió	39
Formació en treball social	59
Segona part: Els relats de vida	73
Relat 1: Montserrat Colomer Salmons	74
Relat 2: Pilar Malla i Escofet	84
Relat 3: Glòria Rubiol González	93
Relat 4: Francesca Masgoret Llardent	103
Relat 5: Teresa Rossell Poch	115

Relat 6: Pilar Porcel i Omar	128
Relat 7: Rosa Barenys i Martorell	139
Relat 8: Carme Tobella i Barés	147
Relat 9: Montserrat Bacardit i Busquet	158
Relat 10: Rosa Maria Fernández Algué	166
Relat 11: Núria Carrera i Comes	180
Relat 12: Jose Fernández i Barrera	188
Relat 13: Pilar Massana i Llorens	200
Relat 14: Teresa Aragonès i Viñes	214
Referències bibliogràfiques	233
Annexos	241
Annex 1: Índex d'acrònims	241
Annex 2: Índex de fotos	243

Presentació de la degana

Us presentem el llibre *Catorze dones. El treball social a Catalunya (1932-2020)*, una iniciativa del Grup de Recerca en Treball Social de la Universitat de Barcelona (GRITS), en col·laboració amb el Col·legi Oficial de Treball Social de Catalunya, perquè pensem que la divulgació i memòria de les treballadores socials ha d'estar molt present en la nostra professió i també en la societat.

La qüestió del gènere, les treballadores socials com a agents de canvi, els condicionants històrics, l'evolució de la professió i la formació en treball social són els eixos principals del llibre. A més, llegir-lo avui té més sentit que mai. La nostra professió és un motor d'acompanyament i n'hem de conèixer tota la història, passant per totes les dècades que ens han precedit. Hem de preservar-ne els testimonis per no perdre mai el rumb.

Des del Col·legi volem agrair les veus que han participat en el llibre, que parlen de trajectòries personals i també de les experiències professionals. També a la Universitat de Barcelona i el seu alumnat per establir col·laboracions d'aquest tipus. La importància de la col·laboració entre les investigadores i les treballadores socials és una sinergia que hem de potenciar: és l'experiència, la recerca i el futur de la professió.

Les treballadores socials som part d'un sistema de benestar que hem d'enfortir i fer visible. I no se m'acut millor manera de fer-ho que publicant la història d'aquestes catorze dones amb una vocació molt clara: la d'acompanyar fent treball social.

Conchita Peña Gallardo

Degana del Col·legi Oficial de Treball Social de Catalunya

Pròleg

El llibre *Catorze Dones. El treball social a Catalunya (1932-2020)* és el primer fruit de la recerca de l'Escola de Treball Social de la Universitat de Barcelona que vincula la formació i la recuperació històrica del treball social. Una iniciativa que ofereix múltiples descobertes i que cal felicitar de tot cor, especialment per dos motius. El primer, perquè ha facilitat als estudiants el contacte personal i directe amb treballadores socials d'àmplia i profunda trajectòria professional i de reconegut prestigi social. Una oportunitat excepcional, que molt probablement, els ara estudiants, incorporaran a la seva vivència personal i al seu record professional, amb valor i estima. El segon, perquè aquesta recerca permet revertir a la societat els descobriments –petits i grans– del treball universitari, aportant, en aquest cas, noves informacions per aprofundir en el coneixement històric del treball social.

Les primeres paraules són per agrair molt sincerament a cada una de les treballadores socials protagonistes dels relats, la seva generositat, dedicació i contribució a la formació, fent possible aquest exercici de transmissió històrica, tan necessari en tots els contextos i també en el nostre. Les múltiples aportacions que podem escoltar en aquests relats constitueixen una important informació del treball social a Catalunya, en molts aspectes desconeguda, en l'àmpli, complex i canviant període històric analitzat en la recerca. Anys traumàtics, de lluites, d'esperances, noves expectatives i canvis socials. També de noves orientacions i projectes per al treball social.

Aportacions especialment valuoses perquè, conjuntament amb molts altres aspectes, ofereixen: a) La recuperació de fets i noves orientacions potenciades des del treball social contra les desigualtats socials i les propostes de millora de les condicions socials; b) mostren el què, el com, i des d'on, es realitzava el treball social: els seus objectius, els mètodes professionals emprats, i els àmbits de treball de les entrevistades, i c) per descobrir la iniciativa i la capacitat

emprenedora de les professionals entrevistades, tant en el disseny, l'organització i en la implementació dels serveis socials, com en l'acció professional i l'espai polític.

L'obra s'estructura en dues parts precedides de la Introducció que emmarca el treball de la recerca biogràfica, i alhora enuncia la voluntat de l'equip de recerca d'ampliar aquests primers resultats amb noves veus de treballadores socials, així com presentar diversos materials obtinguts en el decurs de la recerca.

La primera part, *Dones, canvi social i treball social*, situa el context polític, social i professional pel qual transcorren les vivències personals i professionals de les participants, mitjançant l'anàlisi de cinc eixos temàtics: la qüestió del gènere, els treballadors socials com a agents de canvi, els condicionants històrics, l'evolució de la professió i la formació en treball social. Una anàlisi detallada que aporta un significatiu valor afegit –referencial i teòric– a les experiències professionals recopilades i que és acompanyada amb exemples de les vivències de les protagonistes. La lectora, el lector, pot consultar també la detallada cartografia, síntesis dels relats biogràfics, que il·lustra el contingut d'aquesta primera part.

La segona part, *Els relats de vida*, constitueix el cos central del llibre. Les veus de les treballadores socials parlen de trajectòries personals –de la infantesa a avui dia– i especialment d'experiències professionals –dinàmiques, creatives, valentes, potents, molt sovint arriscades, crítiques i també rupturistes– viscudes en anys crucials de la nostra societat. Les primeres, iniciades en els anys quaranta i cinquanta, ara fa vuitanta o setanta anys, i la majoria en les dècades dels seixanta i primers setanta. Ens informen d'un treball social avui dia malauradament força desconegut i ens mostren el perfil dinàmic, coratjós i independent de les protagonistes dels relats. Un perfil femení, que la literatura específica massa sovint ha silenciada. Un model contraposat al que l'oficialitat franquista atribuïa insistentment a les dones de l'època, situant-les en un espai subordinat, invalidant les seves capacitats de tota índole, sota el paraigua de l'autoritarisme patriarcal. Discurs i model ideològic, oposat diametralment als rols femenins defensats per moltes dones i moviments femenins en els anys de la II República, com molt bé constaten diversos relats, potenciat, no sense contradiccions, des de diferents sectors socials, partits i sindicats.

Aquesta segona part constitueix en si mateixa una òpera prima per als estudiants i per a l'Escola de Treball Social, recuperant trajectòries professionals i opinions plurals en ocasions discrepants, relatades en primera persona, de tal manera que gairebé es pot sentir la veu de cada una de les treballadores socials entrevistades.

Els testimonis dels relats parlen especialment d'experiències professionals plurals, que ens transporten de forma planera al dia a dia viscut, oferint una valuosa informació qualitativa, escassament registrada en la literatura professional. És precisament per això que ens convida a la reflexió i ens interpel·la. Destacar en aquest punt dos tipus de qüestions bàsiques: Les interpretacions assimilatives de la història, i l'oblit, freqüent, de l'acció professional en el primer terç del s. xx.

La primera perspectiva citada, malauradament sovint emprada en relació amb el treball social, tendeix a confondre oficialitat i societat. En el cas del treball social, tendeix a projectar el model residual, paternalista i assistencialista de la política social del règim franquista, amb la pràctica de la professió, la qual es considera homogènia i reproductora ideològica. De fet una lectura esbiaixada, si més no parcial, que les aportacions de les protagonistes dels catorze relats tenen l'important mèrit d'interpel·lar seriosament des de la base. Caldrà, però, continuar ampliant i aprofundint en l'anàlisi del treball social d'aquest dilatat i complex període, incorporant, a l'anàlisi del discurs formal, l'anàlisi de les pràctiques de les treballadores socials, que precisament, com mostra aquesta recerca, en aquells anys, lluitaren contra el model oficial, impulsaren canvis molt significatius i desenvoluparen el treball social, les seves orientacions teòriques i la seva metodologia.

Els relats posen en qüestió l'esquema d'anàlisi que acostuma a ignorar els plantejaments de la professionalització de l'acció social constatables des de finals del s. xix i fins als inicis del treball social. A Catalunya plantejats formalment i pública, l'any 1929, en el si de l'Exposició Internacional de Barcelona. A escala internacional, en dècades anteriors, des de finals del s. xix, amb un important debat i acció professional en l'àrea anglosaxona i francòfona a Europa, i en importants ciutats de la costa atlàntica dels Estats Units. Les experiències personals, records i vivències professionals relatades conviden seriosament a abandonar definitivament l'esquema d'anàlisi que es formula "a partir del franquisme o després del

franquisme” (esquema que precisament contribueix a consolidar un dels objectius del règim: el silenci dels temps republicans i l’oblit col·lectiu). En aquest sentit és obligat recordar breument les orientacions, criteris i accions socials, sovint crítiques, diverses i en ocasions contradictòries, assajant nous camins, de les polítiques socials empreses, primer per la Mancomunitat de Catalunya (1914-1923/25) i uns anys més tard per la Generalitat de Catalunya (1932). Així com esmentar i valorar l’acció social i formativa d’associacions i fundacions socials, i de les societats cooperatives, en temps incipients del treball social, quan a Barcelona, es creà la primera Escola d’Assistents Socials de Catalunya, l’any 1932, i quan les primeres assistents socials iniciaven el seu treball en empreses i en els dispensaris de la Lluita Antituberculosa.

Potser podrà sorprendre el lector que en els anys del franquisme –lluny de l’imaginari social creat– les veus de les protagonistes parlin d’innovació, defensa dels drets humans i socials i de lluites col·lectives, però com es pot descobrir, les experiències personals i professionals transmeses, en són un clar exemple. Cal recordar com, primer de forma minoritària, clandestina i amb riscos importants, i més àmplia, però igualment soterrada i perseguida, a finals dels anys seixanta i primers setanta, diversos sectors socials defensaven i treballaven per la recuperació de les llibertats socials, personals i col·lectives, i els valors democràtics. La informació ací recopilada palesa la participació de les treballadores socials en aquestes lluites, tant en la tasca de sensibilització i d’organització realitzada, com d’implicació professional, malgrat les adversitats del règim. Des del treball social es crearen, amb esforç, tenacitat i no sense riscos, múltiples accions i projectes professionals de defensa dels drets humans i socials, com per exemple succeí en les múltiples experiències de treball social comunitari en els barris i suburbis metropolitans, en l’atenció social de i amb les dones, o en la creació de les primeres associacions d’afectats i familiars de persones amb minusvalideses (segons la nova nomenclatura dels anys setanta).

En aquest context, en els relats emergeixen amb força dos elements comuns i concomitants. El primer, l’interès de les treballadores socials –podria segurament dir la passió– per la lluita contra les discriminacions socials de tota categoria (econòmiques, de gènere, culturals, d’edats, creences, lloc d’origen, o en funció de la diversitat funcional) acompanyada per la ferma defensa dels drets

humans. El segon, especialment important, la trobada en el treball social, d'una professió per treballar-hi, amb la formació teòrica i tècnica necessària, basada en l'escolta i en el respecte de les decisions de les persones.

La recerca permet observar de forma nítida l'impacte dels canvis polítics en els serveis socials. Les entrevistades assenyalen especialment els canvis produïts a partir de principis de l'any 1977, un any i escaig després de la mort del dictador, una vegada promulgada la Llei de reforma política del 4 de gener 1977. Subratllen de forma especial les oportunitats i els canvis potenciat a partir de l'any 1979, en ocasió de les eleccions municipals del 3 d'abril de 1979, i de l'aprovació de l'Estatut d'Autonomia de Catalunya (18 de setembre de 1979) que atorgà la competència exclusiva en matèria d'assistència social (art. 9-25), i uns anys més tard, l'aprovació de la primera Llei de serveis socials de Catalunya, l'any 1985 (Llei 26/1985, de 27 de desembre). Els relats destaquen especialment la creació de la xarxa local de serveis socials d'atenció primària, la transformació i les noves orientacions dels serveis socials heretats, principalment les transformacions radicals en les institucions totals d'infants i de persones grans. En aquests canvis socials, moltes entrevistades foren protagonistes de primera línia, assumint alts càrrecs de gestió en els serveis socials en l'administració autonòmica i en els ens municipals, en les conselleries i departaments, impulsant una nova època en els serveis socials. En aquest entusiasmant procés, el treball de les nostres entrevistades fou decisiu, tant en l'esfera professional, com en la responsabilitat política.

D'aquest rellevant teixit de múltiples fils estructurals, ben entrellaçats, que constitueixen el conjunt dels relats, sense demèrit d'altres fils interessantíssims que el lector descobrirà, en sobresurten: El caràcter pioner en la creació de llocs de treball, la innovació en els serveis, la representació política, la participació en la formació i en els òrgans col·legials. Una breu referència a cada un d'aquests.

El caràcter pioner en la creació de llocs de treball social

La majoria de les entrevistades –vuit dels relats en fan referència explícita– varen ser les primeres treballadores socials, assistents socials a l'època, en diverses institucions públiques o privades. Un clar pionerisme que en la pràctica significava crear de bell nou i dissenyar les característiques, les finalitats, els objectius i la

metodologia del treball social dels nous serveis socials, així com les estructures d'organització i gestió.

En els primers anys, Montserrat Colomer ens explica que, conjuntament amb una companya, va ser la primera assistent social en una factoria de més de 2.500 treballadors de Barcelona, i uns anys més tard (1962) una de les primeres assistents socials del Patronato Municipal de la Vivienda de Barcelona, a fi de realitzar treball social (comunitari) en els barris d'habitatges públics de promoció del ciutat Patronat. També Pilar Malla que, a meitat dels anys cinquanta, va ser una de les primeres treballadores socials de l'Hospital Clínic de Barcelona. La dècada dels anys seixanta es caracteritza per l'inici de places de treball social en l'àmbit de la salut. Així, Glòria Rubiol va ser la primera assistent social de l'Hospital de Sant Joan de Déu de Barcelona (1966), Montserrat Bacardit, la primera de l'Hospital de Sant Joan de Déu de Manresa (1967) i Francesca Masgoret, també la primera assistent social de l'Associació Espanyola de Lluita contra el Càncer (1970). Uns anys més tard, en el 1974, Jose Fernández va iniciar el servei de treball social en salut mental, en l'històric hospital psiquiàtric, Institut Frenopàtic de les Corts, a Barcelona. En tots els casos crearen, dissenyaren i desenvoluparen el servei d'assistència social i en foren les directores.

A partir de les eleccions municipals de 1979, en convocar-se places en els ajuntaments i consells comarcals, per als serveis socials, principalment els d'atenció primària o serveis socials de base segons la terminologia de l'època, Pilar Massana va ser la primera assistent social de l'Ajuntament de l'Hospitalet de Llobregat, Carme Tobella, la primera de l'Ajuntament de Lleida i Montserrat Bacardit de l'Ajuntament de Manresa (1979), totes en guanyar les places de les respectives convocatòries municipals.

Innovació en la creació de serveis

Creació de serveis no significa necessàriament innovació, però en aquest cas, l'acció innovadora i la creadora, estaven entrelaçades. Tots els relats parlen d'una o múltiples innovacions, que en si mateixes són mereixedores d'un estudi específic. A títol d'exemple, assenyalar-ne quatre, que simbolitzen noves orientacions, organització i mètodes en els serveis socials. En primer lloc, la potenciació de l'atenció social en el domicili, amb la creació d'un servei d'hospitalització

domiciliària i un altre d'atenció social. El primer, des del Servei d'Oncologia de l'Hospital de la Santa Creu i de Sant Pau, amb col·laboració de l'Associació de Lluita contra el Càncer de Barcelona, l'any 1973, i el segon, la creació, previ estudi específic de les característiques i necessitats de la població, del Servei d'Atenció Social Domiciliària (SAD) a l'Ajuntament de Manresa, l'any 1980, un servei pioner i referent d'altres serveis socials domiciliaris en els àmbits municipals.

El segon exemple correspon a la innovació en clau de gènere, amb l'exemple de la creació de dos serveis adreçats a les dones que avui dia poden resultar habituals però en aquells anys foren revolucionaris: El Centre de Planificació Familiar de l'Ajuntament de Lleida, a principis dels anys 80, i el Servei d'Informació i Atenció a les Dones Maltractades, el primer d'Espanya, creat per l'Àrea de Serveis Socials de l'Ajuntament de Barcelona, en el marc de l'orientació de Serveis Socials Integrats, en els primers anys 80. El tercer exemple es refereix al treball social en els processos de desinstitucionalització en els quals algunes entrevistades assumeixen responsabilitats importants. Per exemple en l'Ajuntament de Barcelona i en l'Ajuntament de Manresa, aquest, transformant l'antiga Casa de Caritat i creant el programa de pisos urbans amb suport, en els primers temps de la dècada dels anys 80. El darrer exemple correspon a la innovació en la coparticipació d'agents socials i la participació a escala europea. Dues facetes que caracteritzen el programa dissenyat i desenvolupat per una de les treballadores socials entrevistades, conjuntament amb una companya també treballadora social, en l'Àrea Social de la Fundació "la Caixa". El programa realitzat en el marc i orientacions de l'Any Europeu de les Persones Grans i Solidaritat entre les Generacions (1993) hi participaren 528 associacions i ens locals de tot l'Estat, que realitzaren projectes obligatòriament en format de partenariat d'entitats privades i públiques, amb l'objectiu, crucial i encara avui dia pendent, de potenciar les relacions intergeneracionals en l'àmbit col·lectiu i social.

Participació i representació política

Tots els relats parlen de política. Parlen de política social, de l'acció política amb la societat, la ciutadania, de la concreció de les polítiques socials a escala autonòmica i municipal, dels canvis a realitzar i, especialment, de les noves orientacions i accions empreses.

En aquest context, alguns relats posen de relleu el compromís polític de les treballadores socials que varen esdevenir regidores de serveis socials d'importantes ciutats de Catalunya, o varen assumir alts càrrecs en l'administració autonòmica i en les institucions d'acció social privades. En concret quatre entrevistades varen ser regidores de serveis socials municipals. Seguint l'ordre cronològic: Francesca Masgoret va ser la primera regidora de serveis socials de l'Ajuntament de Barcelona (1979-1988), període inicial en el qual es creà l'Àrea de Serveis Socials de l'Ajuntament. Rosa Barenys fou regidora de serveis socials de l'Ajuntament de Santa Coloma de Gramenet, també en el primer període immediatament posterior a les eleccions municipals de 1979, impulsant la creació del departament de Serveis Socials i la coordinació intermunicipal amb ajuntaments veïns. Posteriorment va ser diputada al Parlament català en tres períodes (de 1988 a 1999), ponent de la Comissió de Serveis Socials pel PSC, i en els dos darrers anys, senadora en la Cambra Alta espanyola. En els darrers anys del segle xx (1995-1999), Pilar Massana va assumir la regidoria de serveis socials de l'Ajuntament de l'Hospitalet de Llobregat, i Núria Carrera, en el període de 1999-2003, va ser regidora de serveis socials i també tinent alcalde de l'Ajuntament de Barcelona i, en anys següents, regidora d'Immigració (2003-2007).

Amb la mateixa voluntat de participació política, Pilar Malla, en el 1977, tot just restaurada la Generalitat de Catalunya, va ser la cap de Servei d'Assistència Social de la Conselleria de Sanitat i Assistència Social del primer govern de la Generalitat provisional (1977-1980), una època plena d'innovació en les orientacions i en la transformació dels serveis socials. En els anys següents va assumir durant tretze anys la direcció de la Secretaria General de Càritas Diocesana de Barcelona (1981-1993), i posteriorment, fins al 1998, la presidència. Més endavant, 1999-2003, va ser elegida diputada al Parlament de Catalunya, assumint la presidència de la Comissió de Política Social del Parlament, i uns anys més tard, va esdevenir la primera Síndica de Greuges de la ciutat de Barcelona (2005-2010).

Participació i compromís associatiu i col·legial

La participació en els òrgans associatius i col·legials de la professió és una característica reiterada en tots els relats. Totes les treballadores socials entrevistades han participat activament en la vida associativa o col·legial, i la majoria ha as-

sumit càrrecs organitzatius, primer en les associacions d'assistents socials, i tot seguit, a partir de l'any 1982, en el Col·legi Oficial de Treball Social de Catalunya (COTSC). Així, els relats ens mostren que Glòria Rubiol va ser la primera presidenta de l'Associació d'Assistents Socials de Barcelona (1967-73). Pilar Porcel va ser elegida, en dues ocasions, presidenta de l'Associació d'Assistents Socials de Sabadell-Terrassa, concretament en les juntes dels anys 1978, i 1980. Pilar Massana, presidenta de la darrera Junta de l'Associació d'Assistents Socials de Barcelona (1979-1983) i seguidament vicepresidenta en la primera Junta de Govern del COTSC (1983-86). Rosa Barenys va ser primer vocal de l'Associació d'Assistents Socials de Barcelona i responsable del grup de treball de barri-comunitat (1969-1973) i uns anys més tard, vicepresidenta del Col·legi (1991-95). Teresa Aragonès va formar part de l'última Junta de l'Associació d'Assistents Socials. Carme Tobella ha sigut vicedegana del Col·legi per a la Delegació de Lleida, Rosa M. Fernández, vicepresidenta del Col·legi (1986-89) i coordinadora del Grup de Sanitat, i Núria Carrera, degana del COTSC durant dos períodes més recents (2009-13 i 2013-17).

La participació col·legial s'estén també a temes especialitzats. Teresa Rossell va ser membre constituent del Comitè d'Ètica del Col·legi durant vuit anys, i coredactora del Codi d'Ètica professional de 1988. En la revista *RTS*, nascuda en l'Associació d'Assistents Socials de Barcelona l'any 1964, Francesca Masgoret i Glòria Rubiol en varen ser membres fundadores, i més endavant, Montserrat Bacardit, directora durant dos períodes consecutius (2006-10 i 2010-14); Teresa Aragonès va ser membre de l'Equip de Redacció de la *RTS* durant vuit anys seguits, i Jose Fernández durant el període de 1977 a 1981.

Formació i recerca en treball social i serveis socials

La participació de les catorze protagonistes en la formació i la recerca en treball social, i en serveis socials, és nombrosa i molt significant. Tots els relats donen fe de la seva participació en la formació dels futurs treballadors socials i en la formació de les professionals, en les escoles de treball social de Catalunya, o d'arreu de l'Estat, o en altres entitats, com per exemple l'Institut Català de la Salut, o bé en la formació de les pràctiques de la carrera i en la supervisió. Per això cal destacar algunes aportacions molt rellevants.

Assenyalar la pionera tasca de Montserrat Colomer, primer com a professora de l'Escola d'Ensenyança Social de Barcelona, i uns anys més tard, essent cofundadora i directora de l'Escola de Formació Social Torres i Bages de Manresa (1960-73), així mateix com les seves importants aportacions teòriques. Especialment en la metodologia del treball social comunitari i la creació i desenvolupament del "mètode bàsic de treball social", un punt d'inflexió decisiu en la formació i en la pràctica professional, que fou incorporat amb gran èxit en les escoles de treball social arreu de l'Estat espanyol.

Subratllar la qualificada i extensa tasca en la formació, direcció i recerca de Teresa Rossell. Destacar especialment l'àmplia i constant trajectòria en la formació dels futurs treballadors socials, i les professionals, així com la introducció en la docència, del treball social de grup i de l'entrevista professional. Assenyalar també la seva gestió institucional en l'Escola d'Assistents Socials, primer adscrita i posteriorment integrada a la Universitat de Barcelona, assumint la direcció de l'Escola d'Assistents Socials de la Universitat de Barcelona en dos amplis períodes (1985-98 i 2001-05) en els quals es produïren importants canvis en els plans docents, en la dependència institucional i en l'estructura organitzativa de l'escola. Alhora que promovia la recerca i la creació de publicacions especialitzades. En el vessant internacional ha desenvolupat una àmplia trajectòria assumint la presidència del Grup Europeu d'Escoles de Treball Social (1991-95).

Els relats de Jose Fernández i Montserrat Bacardit parlen de la seva profunda dedicació a la formació, la gestió acadèmica i la recerca. Jose Fernández ha sigut la primera directora del Departament de Treball Social i Serveis Socials de l'Ensenyament de Treball Social de la Universitat de Barcelona (2008), impulsora de la creació de GRITS, el primer espai de recerca en treball social de la Universitat de Barcelona, iniciat l'any 2008, del qual ha sigut la investigadora principal, i que va ser reconegut per l'AGAUR l'any 2009. Montserrat Bacardit ens transmet les experiències de la seva àmplia trajectòria de professora de l'àrea de treball social i serveis socials, i seguidament cap d'estudis durant deu anys de l'Escola Universitària de Treball Social de la Universitat de Barcelona, sent elegida en tres períodes consecutius de 1985 a 1995.

L'àmbit de recerca ha sigut també un interès important de diverses protagonistes dels relats. Especialment de Jose Fernández, Teresa Rossell, Pilar Porcel, Glòria

Rubiol i Montserrat Bacardit, autores de recerques específiques en treball social i serveis socials, algunes pluridisciplinàries, que han revertit en articles i llibres, ben coneguts en l'àmbit professional, aportant nous coneixements a la professió i a la docència. Aquest interès ha portat algunes entrevistades a crear espais específics de recerca. Així, en els primers anys setanta, Glòria Rubiol i Francesca Masgoret varen ser cofundadores de GITS (Grup d'Investigació de Treball Social) constituït per diverses assistents socials, en el marc de la Universitat Autònoma de Barcelona en els anys setanta (1973-78). L'any 1984 l'equip de direcció, conjuntament amb diversos professors, creen el primer espai de recerca de l'Escola de Treball Social de la Universitat de Barcelona, entre aquests, Teresa Rossell i Montserrat Bacardit. Actualment ambdues protagonistes d'aquest relats, són membres constituents del Seminari Permanent d'Història del Treball Social a Catalunya del COTS de Catalunya, iniciat l'any 2015, del qual Glòria Rubiol és directora conjuntament amb Montserrat Feu.

En la cloenda d'aquest pròleg, vull destacar que aquesta publicació conjunta de l'Escola de Treball Social de la Universitat de Barcelona i del Col·legi Oficial de Treball Social de Catalunya, s'inscriu, des d'ara, en el conjunt, actualment creixent, però encara insuficient, d'obres d'autors consolidats que en les darreres dècades, s'han interessat per esbrinar i donar a conèixer la perspectiva històrica del treball social i dels serveis socials.

La recerca realitzada és una obra atractiva per a les lectores i els lectors especialitzats i interessats en aspectes socials, que aporta nous coneixements per a la formació dels treballadors socials i obre noves oportunitats de recerca, un repte sempre pendent, per aprofundir determinats temes, o endinsar-se en un perfil professional concret. Una porta oberta, que avui presenta l'important mèrit d'oferir un ric cabal informatiu recuperant magnífiques experiències professionals, en molts aspectes desconegudes fins ara. Unes extraordinàries vivències, informacions, opinions i reflexions, que estic convençuda interessaran vivament als lectors.

Cristina Rimbau i Andreu
Barcelona, novembre de 2020

Agraïments

En primer lloc, volem agrair al Col·legi Oficial de Treball Social de Catalunya la seva confiança, la seva implicació i el seu suport al llarg de tot el procés, especialment a la vicedegana primera, Sra. Marga Garcia, i a la gerent, Sra. Montse Grau. També al Seminari Permanent d'Història i a les membres de l'Assessoria de Publicacions No Periòdiques, Montserrat Bacardit, Cristina Rimbau i Pepita Rodríguez, així com a Jaume Ferrández pel seu suport tècnic.

En segon lloc, a les estudiants de Treball Social de la Universitat de Barcelona que han participat en el treball de camp de la recerca, com a investigadores en formació. Cadascuna d'elles ha elaborat el primer esborrany d'un dels relats.

Per últim, a les treballadores socials que hi han participat, les quals ens han permès entrar en les seves vides a través de les seves biografies. Formen part d'una generació de dones inquietes, compromeses i activistes que han aconseguit fer que el treball social adquirís major rigor, reconeixement i respecte.

PRIMERA PART

Dones, canvi social i treball social

El projecte catorze dones

Durant els últims anys, ha augmentat l'interès per recuperar la història individual i col·lectiva de les persones que formen part de les que han estat considerades com les generacions del canvi. Aquest fet s'ha vist afavorit per diverses causes. En primer lloc, perquè les seves edats, cada cop més avançades, provoquen la percepció que cal recollir les seves veus. En segon lloc, perquè els últims anys han significat un canvi social brusc de grans dimensions que ha modelat un escenari social profundament diferent de l'anterior, al qual ja podem començar a mirar amb certa perspectiva. En el cas particular del treball social, a més, cal fer esment d'altres fets, com el pas de la diplomatura universitària als estudis de grau, així com l'augment de la diversitat i complexitat referides tant a les problemàtiques socials, com a les pràctiques professionals i als serveis que hi intervenen.

Escriure la història dels últims setanta anys del treball social és un exercici de recuperació de la memòria històrica perquè no s'ha reconegut suficientment la tasca de les persones que van impulsar la construcció de l'estat del benestar al nostre país. I també perquè parlar d'aquestes professionals¹ implica necessàriament parlar de la ciutadania a la qual van acompanyar en moments socialment complexos. Ens referim a les persones que van arribar a Catalunya buscant millorar la seva vida, a les famílies que van patir l'atur generat a partir de la crisi del petroli, i també a aquells i aquelles que van ajudar, gràcies als limitats ingressos procedents de les seves pensions, als seus parents més joves, persones perjudicades per la recessió econòmica iniciada l'any 2008.

La celebració dels cent anys de la publicació de *Social Diagnosis*, el llibre que Mary Richmond va publicar l'any 1917, ha facilitat que es generi un clima favorable a recordar la història de la professió entre alguns membres del professorat que imparteix docència de Treball Social a la Universitat de Barcelona. En diverses ocasions, hem compartit la idea que sembla necessari aproximar la història de la professió a les estudiants actuals, persones amb vivències que ja estan molt allunyades de l'experiència del franquisme i de la Transició, i de tot el que va significar aquest període històric des del punt de vista del progrés social i polític. Com diu Maribel Martín Estalayo (2018), "mirar con orgullo la historia del Trabajo Social en nuestro país y reconocernos en los hilos que nos sujetaron hasta el presente, es un comienzo y una caricia para consolidar una autoestima adecuada y necesaria ante los nuevos desafíos sociales" (p. 304).

Aquest treball és, inicialment, una recerca col·laborativa que es desenvolupa en el context de l'assignatura Investigació Aplicada a la Intervenció en Treball Social, que es cursa en el tercer curs del grau de Treball Social de la Universitat de Barcelona. El projecte consisteix en la construcció de catorze relats de vida de treballadores socials que majoritàriament es van iniciar professionalment durant els últims anys del franquisme i la transició. Un grup d'estudiants² es

¹ Fins a l'any 1981, s'anomenen assistents socials i, a partir de la incorporació de la disciplina a l'àmbit universitari en aquest any, passen a ser treballadores socials.

² El grup d'estudiants estava format per Ariadna Balmisa, Paula Calvís, Mónica Capella, Mar Carbonell, Quar Cunill, Sheyla Coronel, Alba Falcón, Andrea Montero, Natalia Moreno, Laura Padreny, Gemma Pleixats, Josselyn Urdiales i M. Ángeles Villanueva.

van adherir voluntàriament al projecte i el Col·legi Oficial de Treball Social de Catalunya de seguida va mostrar interès en la iniciativa aportant el seu suport logístic, tècnic i financer per publicar el llibre que teniu a les mans.

Les protagonistes dels relats van compartir les seves fotos i records amb les joves estudiants, i amb membres de l'equip de professorat del grau de Treball Social de la Universitat de Barcelona, en el Palau de les Heures, l'edifici modernista i enjardinat en el qual va ser possible realitzar les primeres entrevistes. La curiositat mútua i el bon clima són els elements que es poden destacar d'aquella jornada, en la qual també es va explicar el projecte i es van aclarir algunes qüestions preliminars.

En un segon moment, les persones entrevistades van rebre al seu domicili les estudiants implicades i van validar, per primer cop, el relat construït a partir del contingut de les entrevistes. En paral·lel es va fer un grup de discussió amb les professionals participants a la seu del Col·legi Oficial de Treball Social de Catalunya. Finalment, ja sense la valuosa implicació de les estudiants, es va realitzar una segona validació i contrast del text i en alguns casos fins i tot una tercera. L'últim pas del procés d'elaboració dels relats va ser la correcció d'estil dels textos.

La història del treball social desenvolupat al nostre país ha estat objecte de molts altres treballs. Algunes vegades, s'ha estudiat des de perspectives sociològiques posant l'accent en la caracterització social del col·lectiu (Estruch i Güell, 1976; Col·legi Oficial de Treball Social de Catalunya, 1997). Altres vegades, s'ha descrit l'evolució de la professió posant-la en relació amb el context social i històric en el qual s'emmarcaven (Báñez, 2004; Barbero i Feu, 2009). A més, la història de la professió també s'ha construït a partir de materials escrits en primera persona que constitueixen instruments d'anàlisi molt potents perquè vinculen les trajectòries vitals individuals amb els esdeveniments socials que tenen lloc al llarg de la seva vida (Colomer, 2006; Domènech, 2012; Domènech i Lladonosa, 2018). El nostre treball forma part d'aquest últim grup i té la particularitat de mostrar un conjunt de biografies creuades. La coincidència en els escenaris socials i professionals permet successives aproximacions als fets i les experiències que es descriuen, configurant una perspectiva coral amb una gran quantitat de mirades, matisos i detalls (Pujadas, 1992).

Hem cregut convenient adjuntar un gràfic que relaciona les catorze trajectòries de vida amb els esdeveniments que han estat assenyalats per les protagonistes a causa de la seva rellevància professional, social o política. Les persones lectores que ho desitgin poden utilitzar aquest instrument com una cartografia. Un mapa que contextualitza i connecta les biografies de les protagonistes.

La publicació s'inicia amb aquesta introducció. A continuació, es presenta una primera part anomenada "Dones, canvi social i treball social" que persegueix explicar el context social i històric en què s'han desenvolupat les professionals protagonistes. A la segona part, s'exposen els catorze relats realitzats a partir d'entrevistes fetes al llarg del curs 17-18.

Queden fora moltíssimes altres professionals. No ha estat mai pretensió de l'equip investigador, ni del col·legi, arribar a totes les persones que han contribuït a l'evolució de la professió durant tots aquests anys. Les persones que hi han participat han estat seleccionades seguint criteris de proximitat i d'oportunitat i el que ens diuen potser no és d'aplicació a tota la professió, però és indubtable que les 14 dones són testimonis privilegiats. Les seves posicions laborals, polítiques, acadèmiques o socials les fan coneixedores en profunditat de l'època de la qual parla el treball i aquest fet, des del nostre punt de vista, n'explica i en justifica la inclusió. El fet que 10 de les 14 protagonistes hagin estat reconegudes amb la Medalla d'Or del col·legi professional és una prova de la seva rellevància en l'àmbit professional i de la seva projecció pública.

Els resultats de la recerca van més enllà d'aquesta publicació. Disposem de material audiovisual generat al llarg de tot el procés que serà publicat en forma de vídeos breus que seran emmagatzemats a la pàgina web de l'Escola de Treball Social de la Universitat de Barcelona.

En un futur proper, voldríem ampliar el projecte amb les trajectòries de vida d'altres professionals rellevants en la història del treball social a Catalunya per tal de posar-les a disposició de la professió. Forma part d'un patrimoni immaterial que hem de recollir i salvaguardar amb un doble objectiu: reconèixer el que s'ha fet i mostrar-lo a les generacions més joves.

La qüestió del gènere

El principi d'individualitat implica que amb els mateixos condicionants socials i històrics poden coexistir vivències ben diferents, però es pot afirmar que el règim autocràtic imposat després de la Guerra Civil espanyola condemnava les dones a posicions de gran subalternitat (Gallego, 1983). Amb Franco, la major part de les dones vivien pitjor que els homes perquè la dictadura les obligava a evitar l'espai públic confinant-les al terreny domèstic. Aquest fet significava un retrocés respecte de les polítiques dutes a terme durant el breu període republicà (Rimbau, 1994) i una vergonyosa diferència respecte del que estava passant en el mateix moment a la major part dels altres països del nostre entorn.

La repressió exercida contra les dones es feia des de múltiples fronts. Ideològicament, el franquisme imposava un model de feminitat segons el qual la cura de la família i el manteniment de la llar eren l'únic horitzó possible (Molinero, 1998; Nicolás, 2005; Manrique, 2007). Les lleis prohibien el seu accés a determinades professions i se les apartava del treball remunerat un cop es casaven, provocant una greu discriminació laboral i econòmica. Aquesta situació no només era un perjudici en aquell moment, també condicionava el seu futur en termes de benestar perquè impedia l'accés futur a estalvis o a pensions.

La violència masclista, el menyspreu cap a les dones que exercien rols de gènere no normatius, i la desigualtat eren només algunes de les barreres que caracteritzaven el moment en el qual van néixer i el període en el qual es van fer adultes les persones que ens han obert les seves vides (Osborne, 2012). A més, les dones que desafiaven les expectatives que corresponien al seu gènere eren marginades, invisibilitzades i castigades, tal com mostra la treballadora social Mati Albarracín en la seva aportació al llibre *Mujeres bajo sospecha* (2012).

Respecte d'aquesta qüestió, Pilar Massana indica com l'entrada en la professió del treball social va ser una oportunitat de realització i emancipació per a moltes dones:

«Hi ha una sèrie de dones amb inquietuds, que estaven condemnades a anar a cosir, o anar a escriure a màquina, a les quals l'oferta de l'escola

[de Treball Social] els va obrir uns horitzons i van dir: “ara faré una altra cosa i seré molt més lliure”» (Pilar Massana)

Aquests processos de creixement personal no estaven exempts de tensions. Francesca Masgoret narra com es va viure a casa seva la decisió de marxar a Israel en companyia d'altres dones per conèixer en profunditat experiències de treball social en les quals inspirar-se per a la creació i el desenvolupament de models d'atenció social:

«L'any 1961 vaig marxar a Israel amb dues companyes (...). Recordo que els nostres pares es van enfadar molt, ja que creien que viatjar tres noies soles cap a l'orient no era segur i que acabaríem segrestades o tindríem molts problemes. Vam agafar un vaixell de càrrega i passatge, que ens va portar fins a Istanbul, i des d'allà, un altre vaixell que ens va dur a Israel.» (Francesca Masgoret)

Les protagonistes dels nostres relats no només descriuen l'evolució de les seves mateixes trajectòries vitals en termes de ruptura amb els rols tradicionals de gènere, també narren com van facilitar processos similars a les dones amb qui treballaven. Carme Tobella explica com era de difícil que aquestes dones accedissin a demanar a altres persones del seu entorn més immediat que es fessin càrrec d'aquelles tasques que elles no podien fer per incompatibilitat amb les seves obligacions laborals:

«Jo recordo que una de les coses que em van donar més satisfacció fent treball social va ser veure dones que s'alliberaven... Aquesta és una de les coses que m'han agradat més de tot el que he fet. Recordo perfectament les senyores del barri que em deien: “Buena y mi marido, ¿cómo cenará?” i els responia: “Pues se lo dejas preparado”. Em tornaven a dir: “No, es que no me deja.” “¿Cómo que no te deja?”» (Carme Tobella)

**Foto 1. Campanya de sensibilització: la vida quotidiana de les dones.
Mercat de la Boqueria. Barcelona. (1986)**

Foto cedida per Francesca Masgoret

L'any 1976, els sociòlegs Joan Estruch i Antonio Güell van publicar l'estudi *Sociologia de una professió: los asistentes sociales*. Com explícitament indica el seu títol, el llibre fa un retrat de la situació de la professió en aquell moment. Més de vint anys després, l'any 1997, el Col·legi Oficial de Diplomats en Treball Social

i Assistents Socials de Catalunya publica el llibre *Els diplomats en Treball Social i assistents socials de Catalunya: Situació, perfil i expectatives*.

Les persones participants en la recerca tenien entre 25 i 45 anys en el moment en què es va dur a terme el primer estudi i tenien vint anys més quan es va publicar el segon. Les diferències entre les dues investigacions poden considerar-se indicadors que suggereixen el trajecte recorregut per la professió en un període en el qual les dones protagonistes dels relats maduraven personalment, professionalment i políticament.

L'any 1976 el percentatge de treballadores socials del sexe femení superava el 99 %. La presència d'homes a la professió només representava el 0,3 % (Güell i Estruch, 1976: 57). Vint anys després la situació sembla que no havia canviat gaire: el percentatge de dones col·legiades era del 95 % (Col·legi Oficial de Diplomats en Treball Social i Assistents Socials, 1997: 31). Entre l'any 1976 i l'any 1997 canvia sensiblement la situació civil o familiar del conjunt: el percentatge de professionals que diuen estar solteres disminueix del 54 % al 38 %.

Taula 1. Comparativa de gènere i estat civil de les i els professionals. 1976-97

	1976	1997
Dones	> 99 %	> 95 %
No casades	54 %	38 %

Font: Elaboració pròpia a partir de Güell i Estruch (1976) i Col·legi Oficial de Diplomats en Treball Social i Assistents Socials de Catalunya (1997)

El segon estudi explica aquests canvis a partir de l'evolució social que afecta tota la ciutadania. El que hauria passat és que la professió hauria assolit un major nivell de normalització, distanciant-se d'un model en el qual l'acció social s'assimilava a activitats de tipus apostòlic.

El treball social ha sigut, és i serà, com a mínim en un futur immediat, una activitat feminitzada, com descriu Tomasa Báñez (2004). La reproducció, que comprèn el conjunt d'activitats que possibiliten l'existència i la pervivència dels éssers humans, és una funció socialment adjudicada a les dones i, conseqüent-

ment, les persones que es desenvolupen professionalment en llocs de treball amb funcions de cura, com el mateix treball social, són majoritàriament dones. Aquest fet va provocar que moltes famílies facilitessin que les seves filles iniciessin la carrera de Treball Social. Com assenyala Teresa Rossell quan recorda com orientava les persones que s'apropaven a l'escola per demanar informació, els estudis de treball social eren percebuts com a útils per a les dones, independentment de si finalment portaven a exercir la professió:

«Les estudiants venien a l'escola amb els seus pares i totes eren noies. Llavors els pares em preguntaven: "Mira la meua filla vol estudiar 'això' que no sabem gaire què és i per a què serveix". La meua funció era acollir i explicar el funcionament de l'escola i les matèries del programa que s'estudiava. Cal remarcar de nou que en aquella època, als pares no els interessava gaire que les dones estudiessin ni que treballessin. Jo sempre els deia: "el treball social és una carrera que si la seva filla no treballa és igual perquè li serveix per a ella mateixa i és una carrera que serveix per a moltes coses" i tots es quedaven entusiasmats.» (Teresa Rossell)

Montserrat Colomer expressa aquesta idea fent esment del caràcter vocacional que tenien els estudis quan ella els va cursar:

«[la formació] se centrava en la formació personal i no pas en l'exercici professional. S'obtenia un diploma que certificava el curs d'Auxiliar Social però, a la vegada, aquest no tenia validesa acadèmica. En aquells temps, no es donava un valor acadèmic perquè es considerava que la professió era una vocació. (...) Tot i constar de dos cursos on es feia teoria i pràctica i un tercer curs que era per fer una tesina.» (Montserrat Colomer)

Respecte de la qüestió del gènere, les persones participants també parlen del paper dels homes en la professió a l'inici del període democràtic:

«Vam transformar el que era beneficència en Serveis Socials en el moment que els departaments van començar a tenir pressupost i funcionaris, perquè la majoria érem dones, les treballadores socials. Va haver-hi molts senyors que els va interessar aquest departament i, al cap d'uns

anys, va passar de les mans de les dones als homes, el Departament de Treball Social. És curiós el tema!» (Rosa Barenys)

Les agents de canvi

Els valors ideològics que inspiraven les protagonistes eren de tipus progressista, molt lluny del franquisme i emparentats amb el catolicisme social o amb els principis socialdemòcrates. La participació de la ciutadania, la intervenció per fer disminuir les desigualtats, la consideració de les estructures socials com a origen de molts malestars eren elements que de forma clara significaven una ruptura respecte de l'acció social del règim. Però no només quant als seus marcs ideològic, el canvi també era l'oportunitat que necessitava la professió per modernitzar els seus marcs teòrics i els seus continguts tècnics i metodològics. També calia posar l'accent en qüestions com la qualitat, l'eficiència, l'organització, les condicions de treball, la professionalització i l'assignació de recursos de forma no arbitrària o graciable.

Glòria Rubiol, fent referència a la necessitat de racionalitzar l'oferta de serveis, comenta que:

«I també [calia trobar] la manera d'articular i coordinar el que feien els serveis privats, perquè és clar, el que passava aleshores és que en els diferents àmbits no hi havia ni una coordinació ni una planificació.»
(Glòria Rubiol)

Els relats deixen clar que hi havia una clara voluntat de canvi respecte de l'acció social que es realitzava amb anterioritat a la democràcia, que era duta a terme per l'Església catòlica i per la Secció Femenina, que també formava dones perquè fessin acció social. Montserrat Colomer (2006) explica com les tasques fetes a la Secció Femenina van ser considerades com a pràctiques en la seva formació d'assistents socials:³

³ Entre els anys 67-70 les pràctiques ja van començar a realitzar-se a serveis socials diversos.

«La primera tasca que vaig fer per complir aquest servei va ser anar a un *hogar infantil* de la Falange situat en una torre a la falda del Tibidabo (...). Aquesta va ser una amarga experiència. Hi havia una directora molt rígida i d'esperit militar que, perquè els nens creguessin els deia que qualsevol entremaliadura pròpia d'un infant amb carències era "pecat mortal"» (p. 30-31)

La comparació entre l'estudi de Güell i Estruch (1976) i el que va fer el col·legi professional català (1997), pel que fa al posicionament ideològic de les professionals, presenta la dificultat que el primer no preguntava explícitament sobre les tendències polítiques de les professionals participants. Però algunes de les dades recollides permeten aprofundir en aquest tema. Per exemple: quan les participants defineixen el que és per a elles el treball social. Els autors del treball elaboren una classificació de respostes que poden ser agrupades en funció de si representen una mirada transformadora, o més aviat representen posicions favorables al manteniment de l'*statu quo*, i per tant corresponen a visions més tradicionals. Així, un 38 % de les persones que responen defineixen el treball social des de perspectives crítiques, mentre que el 26,7 % parlen d'un treball social més conservador o «integracionista», fent servir el llenguatge dels sociòlegs responsables de l'estudi. La resta de participants es repartirien entre les persones que no contesten, que són un 29,7 %, i les que responen de forma que no resulta possible ubicar-les en un grup o en l'altre, un 5,3 % (Estruch i Güell, 1976: 157).

L'any 1997 sí que es va demanar informació a les persones participants amb relació a les seves posicions ideològiques. Concretament, es va preguntar quina era l'opció política votada a les últimes eleccions generals legislatives, l'any 1993. Un 30 % de les persones entrevistades havia votat Iniciativa per Catalunya, un 25,5 % havia votat el Partit Socialista de Catalunya, un 22,5 % Convergència i Unió, un 16,9 % s'havia abstingut, un 1,3 % va votar Esquerra Republicana de Catalunya mentre que un 1,8 % va votar el Partit Popular (Col·legi Oficial de Diplomats en Treball Social i Assistents Socials, 1997: 34).

Així doncs, veiem que entre un estudi i l'altre, hi ha hagut un important increment de les persones que s'emmarquen en posicionaments d'esquerres, que han passat del 38 % al 56 %. Aquest canvi és paral·lel a una lleugera disminució

de les persones que s'identifiquen amb plantejaments conservadors que passen del 26 % al 24 % i, sobretot, una important disminució de les persones que no es posicionen, que passarien del 29 % al 17 %.

Taula 2. Comparativa posició ideològica de les i els professionals 1976-97

	1976	1997
Esquerreres	38 %	56 %
Dretes	26 %	24 %
No es posicionen	29 %	17 %

Font: Elaboració pròpia a partir de Güell i Estruch (1976) i Col·legi Oficial de Treball Social de Catalunya (1997)

Respecte d'aquestes qüestions, si fem una anàlisi dels resultats que relacionen perfil sociodemogràfic amb posicionament ideològic, l'estudi de l'any 1997 conclou que es podien dibuixar tres grups de professionals: un format per dones més grans de cinquanta anys, majoritàriament solteres, catòliques practicants i votants de Convergència i Unió. Un segon grup d'entre trenta i cinquanta anys que viuen en parella, que vota majoritàriament el PSC i que majoritàriament es declara persona atea o agnòstica, i un tercer grup, del qual formen part les persones més joves, que té menys de trenta anys, que conviu amb els seus pares, vota majoritàriament Iniciativa per Catalunya Verds i es defineix com a catòlic (Col·legi Oficial de Diplomats en Treball Social i Assistents Socials, 1997: 37).

Les persones protagonistes d'aquesta publicació tenen entre quaranta i seixanta anys en el moment que es va fer l'enquesta. Seguint l'estudi de l'any 1997 formarien part dels dos primers grups quant a edat. Si tenim present que al llarg de les entrevistes la major part d'elles s'han identificat amb posicionaments d'esquerreres, es podria dir que les més grans són persones amb plantejaments més progressistes que la major part de les professionals de la seva edat en aquell moment i que les més joves corresponen al perfil majoritari en la seva franja d'edat.

Foto 2. Protesta estudiantil amb motiu de la revàlida.

Foto cedida per Jose Fernández

La professió havia decidit fer un altre tipus de treball social. De la mà d'Ezequiel Ander Egg (1986) a l'Argentina, i en línia amb el que havia passat en altres territoris, com als Estats Units amb Saul Alinski (1972), o al Regne Unit, amb Roy Bailey i Mike Brake (1975) arribava al nostre país el moviment conegut com la *reconceptualització* o el treball social radical. Passàvem a ser agents de canvi:

«Érem agents de canvi en un moment en què encara no havia arribat la democràcia. Era un concepte que venia molt de Llatinoamèrica. Vam sortir totes convençudes. Jo tenia uns amics que estaven afiliats als partits polítics i se'n reien, perquè clar, "los agentes de cambio" havien de ser els comunistes. Però nosaltres ens ho crèiem i anàvem caminant pels barris pensant que podíem ajudar a fer una transformació social, de la comunitat, de la societat...» (Rosa Barenys)

L'intercanvi amb Llatinoamèrica, amb la realitat d'altres països i amb les col·legues de la resta d'Espanya van ser factors que van enfortir i propiciar aquests nous plantejaments:

«Amb el cop d'estat de Pinochet a Xile va migrar molta gent, de l'Uruguai i de l'Argentina cap aquí, perquè tenien unes dictadures molt fortes, i amb tota aquesta gent van venir molts psiquiatres, però també gent vinculada al treball social. No dic que portessin aquesta idea d'agents de canvi, però aquesta idea venia bastant de la mentalitat de la Llatinoamèrica progressista, diguem-ho així.» (Pilar Massana)

Les jornades i congressos eren espais en els quals l'intercanvi amb companyes d'altres territoris era fonamental. Maribel Martín Estalayo, en el seu article «El orgullo en Trabajo Social: Mujer, poder, conocimiento y profesión» (2018), fa una excel·lent descripció del que van significar, des del punt de vista del posicionament de la professió en relació amb diverses qüestions socials, les III Jornadas Nacionales de Asistentes Sociales, celebrades a Pamplona l'any 1977. La participació en aquests esdeveniments permetia l'adopció de compromisos col·lectius, tant en l'àmbit de la mateixa professió com en relació amb la millora social:

«Aquest moviment no sé si ha estat escrit i recollit, però és molt important. O sigui, que igual et veies amb la de la Corunya, amb la d'Andalusia, amb la de Saragossa.» (Rosa Barenys)

«L'oportunitat històrica que hi va haver un professional que va dir "Home, necessiten un model si som 'agentes de canvi', hem de veure de quina manera ho fem, no?". I paral·lelament, les d'Espanya també ho van fer.» (Glòria Rubiol)

Les entrevistades recorden situacions que mostren una acció professional compromesa amb la conquesta de llibertats i drets socials. Així, la mateixa entrevista recorda com Rosa Romeu va passar alguns dies retinguda a la comissaria de policia després que es descobrís que guardava documentació compromesa de persones amb les quals estava treballant:

«Com a exemple de persona que en aquella època va anar, no a la presó, però que va estar-se bastants dies a la Prefectura de Policia, a l'avinguda de Via Laietana és la Rosa Romeu, perquè tenia papers clandestins a casa, que ella guardava perquè eren de gent del barri. Com que era més perillós que ho tinguessin la gent del barri on ella treballava, se'ls havia emportat a casa seva i van fer un registre i va anar a parar a la Jefatura.» (Glòria Rubiol)

Pilar Porcel apunta que el compromís polític de la professió ha perdut pes en l'inici del s. XXI. Segons el seu testimoni, la quantitat de professionals amb càrrec de diputades i diputats ara és molt baix:

«A partir dels últims deu anys, les professionals no s'interessen per la política. Tindran les seves idees, això és una altra història. Quants diputats o diputades hi ha al Parlament de Catalunya que siguin treballadors socials avui?» (Pilar Porcel)

Els condicionants històrics⁴

Es pot dir que la història de la professió ha seguit un itinerari ascendent quant a reconeixement, que s'ha produït en paral·lel a moltes conquestes socials i polítiques. Les trajectòries de vida que es relaten en aquesta publicació travesen totes aquestes etapes i es vinculen amb alguns esdeveniments clau en la història de la professió.

Les catorze persones participants van néixer entre els anys 1922 i 1952. Això vol dir que l'any 2020 fan entre 68 i 98 anys amb una mitjana d'edat de 80 anys. Es tracta d'un interval molt ample que inclou, en el grup de les més grans, dues persones nascudes abans de l'inici de la Guerra Civil espanyola i, en el grup de les més joves, dues persones nascudes després de l'any 1950. Per tant, el

⁴ La cartografia que acompanya aquest llibre detalla i amplia de forma gràfica el contingut d'aquest punt.

context històric en el qual aquestes persones han iniciat i han desenvolupat les seves carreres professionals correspon al franquisme, la Transició i les primeres dècades de l'època democràtica.

Les participants més grans fan entre 80 i 98 anys l'any 2020. Neixen abans del final de la Guerra Civil o poc després d'iniciar-se l'etapa franquista. Tenen uns 25 anys quan l'any 1955 a Espanya s'inaugura la primera planta de producció de la SEAT. Franco mor l'any 1975, quan tenen uns 45 anys, poc més de cinquanta anys quan l'any 1982 se celebra el campionat mundial de futbol a Espanya i uns seixanta quan a Barcelona, l'any 1992, es viuen els Jocs Olímpics. L'euro arriba l'any 2002, quan tenen al voltant de setanta anys.

Per la seva banda, les participants joves, que l'any 2020 fan entre 65 i 78 anys, tenen uns vint anys quan arriben als primers anys de la dècada dels seixanta, que és el moment en què s'oficialitzen els primers estudis d'assistència social. Fan els quaranta anys poc després de la primera victòria a Catalunya de Convergència i Unió, l'any 1980, i a Espanya del Partit Socialista Obrer Espanyol, l'any 1982, i poc després, viuen la incorporació del país a l'OTAN: l'any 1986. L'any 1995, quan tenen al voltant de cinquanta anys, viuen l'entrada del Partit Popular al govern estatal. Més o menys amb seixanta anys són testimonis del retorn del govern socialista a l'Estat, l'any 2004, i de l'inici del govern tripartit a Catalunya, l'any 2003. La gran crisi econòmica de l'any 2008 té lloc quan comencen a arribar a l'edat de la jubilació i fan uns setanta anys quan la candidatura independentista Junts pel Sí guanya les eleccions catalanes, l'any 2015 i dos anys més quan se celebra el referèndum d'autodeterminació.

Quan es posen en relació els cicles de vida d'aquestes persones amb esdeveniments que marquen punts d'inflexió en el tractament de certes qüestions socials, es pot inferir que les protagonistes dels relats han pogut formar part d'una manera o altra dels moviments socials que han transformat la realitat del país. Les més grans en tenien uns 35 quan l'any 1977 es va aprovar l'existència dels sindicats de classe, i les joves uns 25 anys. Tenien entre 25 i 40 anys quan l'any 1981 es va legalitzar el divorci i quatre anys més quan va ser possible que les dones poguessin avortar si es complien determinats supòsits. L'any 1994, tenien entre 40 i 55 anys quan es produïa l'acampada a favor de destinar el 0,7 del producte interior brut (PIB) espanyol per millorar la situació dels països en

vies de desenvolupament. Uns deu anys més tard, quan tenien entre 50 i 65 anys tenia lloc la primera gran manifestació per la pau i en contra de la participació de l'Estat espanyol en la guerra de l'Iraq i poc després es legalitzava el matrimoni entre persones del mateix sexe. El moviment del 15 M, originat per les retallades socials que es van posar en marxa a partir de la crisi econòmica, va arribar quan tenien entre 55 i 70 anys i un any després, es va viure la primera manifestació multitudinària en contra de la sentència que va modificar el contingut de l'Estatut de Catalunya que havia refrendat tant la ciutadania catalana com el congrés estatal.

Parlem d'un grup de persones que ha ocupat posicions de poder en els àmbits professional, social i polític, de manera que cal considerar que molts dels canvis produïts han estat promoguts per aquestes mateixes dones o per altres companyes i companys de generació. Les nostres protagonistes han participat de forma activa en els moviments socials que han tingut lloc al llarg de la seva biografia.

L'evolució de la professió

Però més enllà de la coincidència i la participació activa en fets socials concrets, les professionals escollides han contribuït a modernitzar la pràctica de la professió de forma decisiva, liderant alguns dels debats més rellevants des del punt de vista dels efectes produïts i construint un estat del benestar incipient que havia d'oferir respostes a gran quantitat de situacions de desigualtat i malestar social.

El quefer diari, la quotidianitat a despatxos, barris i organitzacions ha canviat moltíssim perquè les noves realitats socials exigien formes de fer més rigoroses, menys arbitràries, amb una més gran fonamentació teòrica, més preocupació per la qualitat i per la participació de la ciutadania. Totes aquestes innovacions s'han anat cuinant de forma lenta, però progressivament i sense aturar-se.

Tomasa Báñez (2004) descriu l'evolució històrica de la professió identificant tres fases:⁵ la primera fase, que l'autora anomena *Les primeres passes* comença la

dècada dels cinquanta, que és quan es creen moltes escoles de Treball Social i acaba l'any 1966, que és quan es reconeixen els estudis oficials de Treball Social. Es tracta d'una època en la qual hi ha un gran protagonisme de l'Església, que es tenyeix dels postulats nacionalcatòlics.

Per a Martín Estalayo (2018) aquest és el moment en el qual el treball social és concebut com un art, entenent que l'art no només és una habilitat sostinguda en l'experiència sinó que també inclou conèixer la finalitat de la pràctica.

Foto 3. Montserrat Colomer i altres professionals realitzant una sessió de treball als barris de Barcelona

Foto cedida per Montserrat Colomer

⁵ La classificació de Tomasa Bàñez, no inclou l'acció social desenvolupada amb anterioritat a la dictadura, que ha estat un període estudiat i descrit per Cristina Rimbau (1985).

En aquest període es busquen models professionals i, donat l'escàs desenvolupament disciplinari i professional, el que passa fora del nostre país esdevé el referent que serveix d'inspiració. La taula següent mostra les estades i viatges que es realitzen amb aquest objectiu per part de les professionals entrevistades.

Taula 3. Estades a l'estranger

	Lloc	Període	Experiències internacionals
Pilar Malla	França	1957-68	Immigrants espanyols i serveis socials a París
Francesca Masgoret	Israel	1961	Serveis socials i organització comunitària
	Anglaterra	Es desconeix	Serveis socials
	Suècia	Es desconeix	Serveis socials
Rosa Barenys	Israel	1961	Serveis socials i organització comunitària
	Anglaterra	Dècada 1980	Serveis socials
Glòria Rubiol	Israel	1961 (setembre a desembre)	Serveis socials i organització comunitària
	EUA	1963-64	Beca Fulbright: Màster en Treball Social. Graduate School of Social Work. Denver Seminari sobre "Treball social i delinqüència juvenil". Columbia University School of Social Work. Nova York
	RU	1967	Programa Europeu de Desenvolupament Social: Treball social a hospitals i serveis de salut. Londres
	EUA	1968	Curs sobre "Investigació en el Treball Social". National Catholic School of Social Service. Washington DC
Jose Fernández	RU	1971	Formació a la Tavistock Clinic i altres serveis a Londres
	EUA	1973-74	Beca Fulbright: Coneixement de les polítiques socials i dels serveis socials i treballadora social a hospital Mount Sinai, a Chicago
Carne Tobella	Itàlia	Dècada 1980	Projecte Home i altres serveis de reinserció social
Rosa Fernández	EUA	1982-88	Coneixement dels serveis socials i sanitaris a Texas
	París	1965-68	Coordinació sociosanitària i hospitalització diürna
Teresa Rossell	RU	1984	Coneixement dels serveis socials britànics a través de beca atorgada pel British Council
Pilar Massana	Nicaragua	1985	Coneixement dels serveis socials per fer sensibilització sobre la cooperació al desenvolupament i cultura de la pau

Font: Elaboració pròpia a partir dels relats de vida.

Pilar Malla explica la seva experiència a França, treballant amb famílies espanyoles refugiades en entorns socialment desfavorits fent una feina que les autoritats espanyoles van trigar a reconèixer:

«Després de la meva etapa formativa, em vaig assabentar que l'ambaixada d'Espanya demanava una assistent social i una infermera per anar a treballar a França l'any 1957 amb els emigrants espanyols, concretament a la Missió Espanyola a París, al barri Le Plaine Saint Denis. Era conegut com la Petite Espagne perquè estava ple d'emigrants i refugiats polítics espanyols. Quan hi vaig arribar, ens van dir que no cobraríem res, però vaig decidir fer el que feien totes les espanyoles a França, treballar com a minyones, no volia tornar a casa tan aviat.» (Pilar Malla)

Rosa Barenys explica com Glòria Rubiol, a la meitat dels anys seixanta, va aprofitar la seva estada a Washington per conèixer el funcionament dels serveis socials fent que aquesta experiència revertís en el disseny del que s'estava implementant a Catalunya:

«La Glòria no vivia a Barcelona, estava a Washington amb el seu marit. Va tenir l'oportunitat de remenar biblioteques, papers, viatjar... I de sobte, se'ns presenta aquí, amb una estructura de model. És clar, no teníem res, us en recordeu, no?» (Rosa Barenys)

El treball social sanitari ja comptava amb una forta tradició fora del nostre país. Tenia com a antecedents la tasca realitzada a Anglaterra per les *lady almoners* que s'havia desenvolupat gràcies a l'impuls de persones com Charles Stewart Loch (1875-1914), secretari de la Societat d'Organització de la Caritat,⁶ que va promoure la presència de treball social als hospitals d'Anglaterra i, sobretot, el Dr. Richard Clarke Cabot (1868-1939), promotor de la presència generalitzada de treballadores socials sanitàries als hospitals dels Estats Units (Miranda, 2004). El treball social sanitari compta amb grans aportacions a Catalunya, entre les quals cal destacar Pilar Porcel (2008) i Dolors Colom (1993, 2000, 2008), i a l'Estat espanyol Amaya Iruarte (2002). Jose Fernández, als anys

⁶ COS en anglès.

setanta, va tenir l'oportunitat de conèixer el treball social sanitari que es feia a Chicago:

«A Chicago, vaig estar en un hospital com a treballadora social i vaig poder fer treball hospitalari amb persones en diàlisi. A més de poder treballar amb un grup amb persones en diàlisi, també vaig treballar amb adolescents i les seves famílies. La feina va ser molt important per a mi, ja que em va marcar molt la meva trajectòria professional.» (Jose Fernández)

Foto 4. Intercanvi professional a Chicago (1973)

Foto cedida per Jose Fernández

En una línia similar, Montserrat Bacardit fa esment de la forma com el coneixement de la realitat d'alguns països europeus va contribuir a dissenyar i organitzar serveis com els d'atenció domiciliària o residencial:

«Quan nosaltres vam voler inventar o organitzar els serveis a domicili, doncs vam anar a França i també quan vam organitzar residències i serveis per a gent gran ens en vam anar a Anglaterra. Vull dir, que no inventàvem res. Tampoc copiàvem, però bé... anàvem nodrint-nos de la gent que tenia experiències.» (Montse Bacardit)

Durant els anys cinquanta, algunes treballadores socials són contractades per centres hospitalaris seguint el model d'altres països en els quals el treball social sanitari comptava amb certa tradició:

«En els anys cinquanta va començar a haver-hi algun treballador social a l'Hospital Clínic, però depenent d'una càtedra, o sigui encara no depenia de l'hospital (...). Aleshores, en els anys seixanta hi ha, tinc més al cap Barcelona, però bé... Sabadell i Terrassa també. El 66, 67 i 68 n'hi comença a haver doncs a Sant Pau, Sant Joan de Déu, un a Sabadell, un a Terrassa, a Manresa no me'n recordo. La preocupació dels treballadors socials que comencen és que la resta del personal de l'hospital entengui el que ha de fer el treballador social.» (Glòria Rubiol)

En la mateixa època, l'arribada d'un gran nombre de persones migrants procedents d'altres territoris de l'Estat havia provocat assentaments urbans sense condicions d'habitabilitat com els del Somorrostro o el Camp de la Bota, Horta, Montjuïc o la Perona⁷ (Doménech, 2018). El barraquisme i la marginació van ser objecte de treball per part d'algunes de les persones participants:

«Dels anys seixanta, del començament dels setanta, estem parlant de la vinguda massiva d'immigració a Catalunya que s'instal·la a les perifèries de les ciutats grans i industrials. I per tant, les treballadores socials són contractades també majoritàriament per Càritas Diocesana, per anar a

⁷ L'any 2010 es va realitzar el documental «Barraques: la ciutat oblidada», que va ser emès per la televisió pública catalana i es va convertir, amb posterioritat, en una producció dirigida a les sales de cinema. Aquest document mostra la situació descrita per les participants. Es pot consultar a <https://www.ccma.cat/tv3/alcanta/urbanisme-a-barcelona/barraques-la-ciutat-oblidada/coleccion/2850/2333059/>

fer un servei en aquells barris, per anar a atendre la gent, per anar a fer promoció social, el que es pogués en cada lloc.» (Pilar Massana)

Foto 5. Visita a domicili realitzada per Montserrat Colomer

Foto cedida per Montserrat Colomer

Per la seva banda, Teresa Aragonès va viure aquesta mateixa situació fent tasques de voluntariat com a estudiant en un centre privat:

«Vaig estudiar en un col·legi de monges anomenat les Madrones, situat davant de casa meva, a Fontana, al carrer Gran de Gràcia. En aquest, participava en l'orfeó, anàvem a les barraques els diumenges i els dissabtes, situades a la part de Montjuïc i al Carmel, fèiem l'acció social, que se'n deia en aquell moment.» (Teresa Aragonès)

I Rosa Fernández explica la mateixa experiència dient que a partir d'aquesta adquireix inquietud per l'àmbit social:

«La meva motivació va ser sempre d'ajuda a la persona. Jo crec que aquesta motivació en gran part va venir per haver viscut aquesta primera part a Somorrostro; allà vaig començar a viure i a rebel·lar-me envers la injustícia social, la indefensió d'aquelles persones, la poca ajuda que tenien i els prejudicis.» (Rosa Fernández)

La segona fase, que Báñez denomina *El període en el qual la professió es tecnifica i es diversifica*, té lloc entre l'any 1966 i l'any 1981, que és el moment en el qual els estudis de Treball Social passen a ser reconeguts com a ensenyament universitari, concretament com una diplomatura. Durant aquest període, neixen els ajuntaments democràtics després de la dictadura i comença el desplegament competencial que els atribueix responsabilitats en el terreny del benestar social. Maribel Martín Estalayo (2018) identifica aquest període com el moment de *crisi i transició cap al coneixement científic*: es consoliden tècniques, mètodes i procediments i es defineixen àmbits d'intervenció, problemàtiques, col·lectius i funcions professionals.

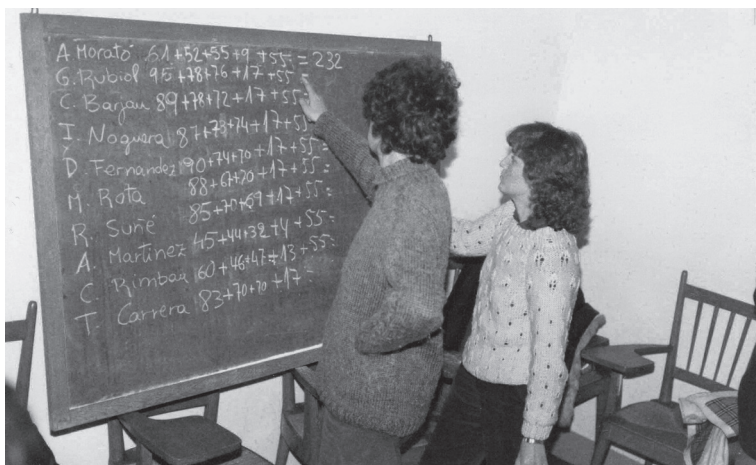

Foto 6. Recompte de vots en el procés electoral al col·legi professional de Treball Social (1967)

Foto cedida per Glòria Rubiol

Les participants destaquen la implicació política de moltes professionals, així com l'arribada al poder municipal de grups polítics progressistes:

«Pensa que al 79 es va produir un canvi molt important en els ajuntaments perquè van passar d'uns alcaldes franquistes a uns alcaldes democràtics, és a dir, elegits, i la majoria d'ajuntaments eren alcaldes d'esqueres. I després també hi va haver moltes assistents socials que van passar a ser regidores dels ajuntaments i tenien una importància cabdal dins la corporació municipal.» (Carme Tobella)

Els ajuntaments esdevenen grans proveïdors de llocs de treball, la Generalitat rep competències exclusives en matèria de serveis socials i comença a organitzar l'estructura de dispositius i serveis que permetrà exercir-les:

«El primer intent d'organització de serveis socials a la Generalitat provisional va venir el mateix any 77. Perquè Tarradellas va nomenar un Govern provisional.» (Glòria Rubiol)

Foto 7. Francesca Masgoret en la seva activitat política a l'Ajuntament de Barcelona

Foto cedida per Francesca Masgoret

Durant aquest període els sistemes de serveis socials passen per importants processos de reforma i millora (Casado, 1987; Rubiol i Vila, 2003; Vila, 2005). Es desmantellen els serveis socials basats en models segregadors. El punt de partida eren grans institucions tancades, amb una gran asimetria de poder entre les persones usuàries i les persones cuidadores, una ubicació llunyana als nuclis de població i un tipus d'atenció gracioble i poc rigorosa. Aquests centres són substituïts per serveis basats en unitats de convivència més petites, en els quals la participació de les persones usuàries, el contacte amb la comunitat i una gran tecnificació dels processos assistencials, esdevenen els elements centrals d'un nou model d'atenció:

«Va ser una revolució curta i feta amb més ideologia i passió que expertesa i poder real per generar canvis tan substancials en el nostre centre. Qüestionàvem un sistema de reclusió en el qual la submissió i la dependència caracteritzava les relacions entre personal sanitari i pacients, qüestionament que va entrar en col·lisió amb els valors imposats per ordes religiosos, propietaris i principal personal assistencial de la majoria dels centres.» (Teresa Aragonès)

Era necessari articular un sistema de serveis socials públic, basat en valors democràtics i preparat per fer front a antigues i noves necessitats socials. Es va crear un marc normatiu bàsic a través de la Llei de serveis socials de l'any 1985.⁸ Calia posar en marxa models i adaptar la realitat existent. Les entrevistades recorden com es van implicar en la posada en marxa dels nous sistemes de benestar:

«Tot el grup de professionals amb el qual jo treballava, juntament amb Glòria Rubiol, que va ser una professional pionera en el mètode i l'estructura per poder posar a la pràctica els Serveis Socials al nostre país (...) El sistema de salut que es va implantar a Catalunya i en part a Espanya tenia com a referent el que era el sistema anglès de salut i els Serveis Socials vam seguir més o menys aquesta línia. A partir d'aquí havíem de pensar com unificar criteris.» (Rosa Barenys)

⁸ Llei 26/1985, de 27 de desembre. <https://legislacion.vlex.es/vid/llei-desembre-serveis-socials-268330229>

Com explica Pilar Massana, també és el moment en el qual s'organitzen serveis socials en l'àmbit educatiu:

«Després surten també equips especialitzats en aquesta etapa, els EAIA,⁹ en l'àmbit d'ensenyament surten els EAP,¹⁰ van entrant els CDIAP,¹¹ en què hi ha treballadors socials... Comença a haver-hi moltes complexitats i especialització.» (Pilar Massana)

Es començava a fer acció social amb una perspectiva més centrada en els drets que en les necessitats, deixant enrere les pràctiques assistencialistes que havien estat predominants en l'acció social duta a terme en períodes anteriors, tal com recorda Rosa Barenys:

«L'any 1980, quan hi vam entrar hi havia una assistent social que atenia les persones de la millor manera possible, però l'Ajuntament no tenia prou recursos, pressupostos i infraestructures per atendre aquelles necessitats. Per tant, les situacions de necessitat social es pal·liaven amb menjar i amb diners. Per això quan vam entrar als ajuntaments vam començar a organitzar i promoure una metodologia per poder aplicar un mètode adient amb el qual ja pensàvem, el que crèiem, el que havíem après i el que vèiem a altres països.» (Rosa Barenys)

A més, es realitzen aportacions teòriques importants, com la proposta del mètode bàsic que realitza Montserrat Colomer a través de dos articles publicats a la *Revista de Treball Social* (1973 i 1974). Núria Carrera explica la importància d'aquest fet amb aquestes paraules:

«Quan vaig rebre classes de Mètodes del Treball Social hi havia una persona molt més gran que jo, però que era meravellosa i gran professional: Montserrat Colomer. Va definir el mètode bàsic i allò va ser una bomba perquè ella ja tenia una mirada global. Jo tinc aquesta mirada i

⁹ EAIA és l'acrònim dels Equips d'Atenció a la Infància i l'Adolescència.

¹⁰ EAP és l'acrònim dels Equips d'Assessorament Psicopedagògic.

¹¹ CDIAP és l'acrònim dels Centres de Desenvolupament Infantil i Atenció Precoç.

per aquest motiu em va agradar la metodologia que proposava. La vaig aplicar durant anys.» (Núria Carrera)

Teresa Rossell explica com la seva experiència docent la porta a detectar la necessitat de fonamentar conceptualment la pràctica de l'entrevista iniciant l'escriptura del seu conegut llibre:

«Vaig fer un curs sobre "L'entrevista en el Treball Social" amb estudiants d'un grup de segon curs que feien pràctiques en diferents serveis i que jo mateixa supervisava. Ho vaig trobar tan interessant que aquell estiu em vaig posar a fer un llibre sobre l'entrevista que oferís un marc i unes referències conceptuals que permetessin atendre de forma adient els usuaris.» (Teresa Rossell)

El tercer període identificat per Báñez com la fase en la qual la professió es consolida, comprendria a Espanya els anys des del 1981 fins a la primera del segle XXI. El treball social gaudeix d'una expansió quant a creixement de llocs de treball i d'àmbits d'intervenció sense precedents. Maribel Martín (2018) identifica aquesta fase com el moment en el qual, a l'Estat espanyol es comença a *construir el coneixement científic abordant-se la qüestió de l'objecte de la professió*. L'any 1979 Patrocinio las Heras i Elvira Cartajerena havien publicat el llibre *Introducción al bienestar social*, que proposava el binomi necessitat-recursos com l'objecte de la professió. Aquest fet significa un avenç conceptual notable esdevenint un text de referència per a tota la professió en aquell moment. Vint anys més tard, Teresa Zamanillo (1999) en farà una revisió crítica i proposarà una nova definició de l'objecte: els malestars psicosocials que tenen el seu origen en condicionants estructurals i es manifesten en forma d'experiència negativa per part dels subjectes.

En aquell moment, el sistema de serveis socials creix i es diversifica, i l'any 1985 es publica la primera llei de serveis socials catalana,¹² tal com explica Rosa Barrens:

¹² Llei de Serveis Socials de Catalunya (Llei 26/1985, de 27 de desembre). <https://legislacion.vlex.es/vid/llei-desembre-serveis-socials-268330229>

«La primera Llei de serveis socials va ser preparada per uns professionals on també hi havia Glòria Rubiol, jo i altra gent. El col·legi va donar la seva veu. Per tant, és una llei que la vam estar estudiant amb professionals col·legiats. Amb això vull dir que la professió tenia possibilitat de poder donar la seva opinió quan es feia alguna normativa, en aquest cas la Llei bàsica de serveis socials, que ha estat fonamental.» (Rosa Barenys)

La implicació política i el compromís amb la professió durant aquest període continuen estant presents a la vida d'algunes de les persones entrevistades. Núria Carrera explica el seu pas per diferents posicions de responsabilitat política i professional:

«L'any 1985, me'n vaig anar a fer de directora de l'Àrea Social de Creu Roja Catalunya, i d'allà vaig passar a la Direcció General que incloïa el sector sanitari i el social. Després vaig marxar a l'Ajuntament de Barcelona, l'any 1995 com a independent, amb un càrrec polític per portar els Serveis Socials de l'Ajuntament. Vaig ser tinent d'alcalde durant set anys. Vaig tornar a ser escollida a les eleccions municipals de l'any 2003. Vaig ser responsable de la Regidoria d'Immigració fins a l'any 2007. Durant el mateix mandat vaig formar part de l'Àrea Metropolitana de Barcelona en la defensa de l'àrea social, i diputada provincial a la Diputació de Barcelona del 2003 al 2007.» (Núria Carrera)

L'acció professional passa per processos de tecnificació que comporten, entre altres coses, una normalització de les condicions laborals. Algunes professionals parlen d'aquests fets posant l'accent en la pèrdua de contacte amb la ciutadania:

«El Comitè d'Empresa de l'Ajuntament va obligar el treballador social a fixar i aleshores van acabar amb tota la flexibilitat que tenien perquè l'assistent social que treballava a l'Ajuntament anava a un barri a la tarda perquè la gent plegava de treballar a les vuit del vespre i llavors se n'anaven a les associacions de veïns o a les cooperatives d'habitatge. Llavors s'havia d'anar quan hi havia gent, no a les 9 h del matí quan no hi havia ningú.» (Pilar Porcel)

A continuació, mostrem una fotografia on Francesca Masgoret s'implica en el manteniment del barri amb els veïns i veïnes:

Foto 8. Campanya de neteja amb les veïnes del barri del Raval

Foto cedida per Francesca Masgoret

La reglamentació de les jornades de treball de les treballadores socials va comportar tensions relacionades amb la necessitat d'atendre les persones més enllà del marc horari tradicional:

«Jo vaig tenir grans discussions amb el secretari que controlava els horaris, perquè si havíem d'anar a un barri on s'havia d'atendre una família a casa seva quan hi hagués el fill, o si havíem de fer gestions amb la família, doncs si treballaves no hi podies anar, potser de 8 a 15 h... Per tant, hi anàvem fora d'horaris i això era una gran discussió perquè el secretari no entenia que nosaltres, els treballadors socials, no podíem ser igual que els altres professionals que no tenien cap problema, ells treballaven de 8 a 15 h.» (Montse Bacardit)

Les persones participants expliquen aquests canvis fent èmfasi en la pèrdua que va significar des del punt de vista de l'atenció a la ciutadania, sense fer cap al·lusió als avantatges que podien significar des del punt de vista de la conciliació amb les seves vides privades:

«Nosaltres treballàvem matí, tarda o quan calgués. L'horari era canviant i sovint de dues o tres tardes. Quan a nosaltres ens va arribar la fitxa, ja va ser cap als noranta, vam estar uns deu o quinze anys sense fitxa. Després el que va passar és que aquí també hi ha desigualtats i hi havia persones que van voler treballar a les tardes i no era obligat, jo entre elles, perquè a les tardes s'ha de poder treballar i s'ha de poder treballar tard i si cal ja deixarem de treballar algun matí.» (Pilar Massana)

En els procediments de treball la gestió i la burocràcia van adquirint major presència. Les participants fan esment d'aquest procés aplicant una mirada crítica que ressalta la pèrdua d'autonomia així com l'empobriment professional essent, aquest, un debat que perdura avui dia:

«Per tramitar qualsevol cosa, doncs molts papers, molts requisits, més complex... Jo diria que aquesta és la paraula... I penso que això professionalment ens ha atrapat bastant i, de vegades, hem deixat de fer algunes coses per a les quals nosaltres tenim formació i capacitat de fer-les, però ens hem acomodat a aquesta situació, sigui perquè m'ho demanen, perquè m'ho exigeixen, perquè no està aprovat o el que sigui.» (Pilar Massana)

S'identifiquen esdeveniments concrets com a facilitadors d'aquesta situació. Així, la introducció de la renda mínima d'inserció (RMI) és descrita com un dels moments en què el treball social que es realitza als serveis socials municipals passa a adquirir una connotació més administrativa. La RMI és la prestació econòmica que es deriva del Programa Interdepartamental per a la Renda Mínima d'Inserció (PIRMI), que es posa en marxa l'any 1990.¹³ La Llei de la renda mínima d'inserció¹⁴ enunciativa el que es tractava d'un *conjunt d'instruments encaminats a la inserció social i, sempre que sigui possible, a la inserció laboral, mitjançant unes contraprestacions que les persones beneficiàries es comprometen a dur a terme a canvi de rebre les diferents actuacions i prestacions que estableix*. Carme Tobella apunta al procés de tramitació d'aquesta prestació quan descriu el procés de burocratització viscut pels equips de serveis socials municipals:

«Fins que els ajuntaments van aconseguir el PIRMI, hi havia una relació menys burocràtica i menys administrativa. En fer-nos càrrec del PIRMI els ajuntaments, ens van obligar a tenir controls i a demanar papers, molts justificants. Es va acabar bastant el treball a domicili. Els treballadors socials tenien molta feina amb tots els papers que tenien i el control tècnic, i això els absorbia de tal manera que ara són realment gestors administratius. Jo diria que a partir del PIRMI va ser quan van començar a fer passos enrere, de no estar tant amb les famílies.» (Carme Tobella)

Es reclama un retorn a pràctiques professionals més properes a la ciutadania posant l'accent en el protagonisme de les persones ateses i l'acompanyament en la seva vida diària:

«El bon treball social intervé amb una mirada més general. Perquè, si no, et faries buròcrata. És molt important en el treball social que les noves generacions ho evitin per no convertir-nos en uns peons que no pensen. El treball social pensa, és crític, busca evidències amb altres

¹³ Es regula a través del Decret 144/1990 disponible a <https://goo.gl/jF1U9C>. En el moment en què s'escriu aquest text la RMI ha estat substituïda per la renda garantida de ciutadania

¹⁴ Poc més de sis anys després de la publicació del Decret 144/1990, s'aprova la Llei 10/1997 de 3 de juliol de la renda mínima d'inserció, que amplia i completa el marc regulador del PIRMI. Disponible a <https://goo.gl/A6Mq6v>

professions i amb la mateixa població atesa. El nostre acompanyament professional a les persones i la ciutadania afecta la seva vida quotidiana. És un canvi profund perquè influeix en el seu dia a dia. Les professionals han d'estar disposades a aprendre cada dia. Estar obert a l'aprenentatge és clau perquè les persones tenen el saber.» (Núria Carrera)

Els serveis socials han incorporat perfils professionals diversos no sense certes tensions. Així, s'incorporen als serveis socials advocats i psicòlegs, els quals tenien un major reconeixement acadèmic perquè en tractar-se de llicenciatures demanaven un període de preparació de cinc anys, mentre que per obtenir la diplomatura de Treball Social només era necessari estudiar tres anys. Això provoca que molts d'aquests professionals ocupin les posicions de gestió:

«En un moment determinat els ajuntaments necessiten convocar coordinadors per a la multitud de serveis que tenen al territori. Llavors es contracten psicòlegs, en ajuntaments, a vegades advocats... i aleshores els de baix són els que fan tota la feina, els que fiquen la màquina per demanar una plaça, que acaben dient que no hi ha recursos. (...) A mi em sembla que el cap de tots els treballadors socials d'un sol municipi hauria de ser un treballador social.» (Pilar Massana)

També es fa esment de sectors en què la presència de treballadores socials ha desaparegut o disminuït. El treball social d'empresa va ser una activitat que sembla que va viure el seu període de major rellevància durant els anys setanta, iniciant-se a partir dels primers vuitanta una progressiva davallada, resultat de les dificultats d'identitat dels professionals en aquest àmbit, l'expansió dels sistemes públics de benestar i les transformacions en el sector empresarial (Méndez, Ortiz i Pérez, 2011). Ha passat el mateix amb el treball social en l'àmbit educatiu. En aquest sentit, Marta Arranz (2018: 113), quan analitza la història del treball social en l'àmbit educatiu, afirma que des de la implantació de la Llei orgànica d'ordenació educativa (LOGSE),¹⁵ la figura del treballador social en l'àm-

¹⁵ Llei orgànica 1/1990 de 3 d'octubre, d'ordenació general del sistema educatiu. Disponible a <https://www.boe.es/eli/es/lo/1990/10/03/1>

bit educatiu va perdent pes fins al punt de només donar resposta a les qüestions greus i urgents que afecten de forma directa i negativa els processos d'aprenentatge del/de les alumnes (p. 113). També Dolores Fernández (2007) identifica la posada en marxa de la LOGSE com el moment en el qual la pràctica del treball social escolar resta circumscrita només a l'atenció de problemàtiques relacionades amb greus dèficits funcionals i socials. Per la seva banda, Pilar Porcel expressa aquests fets en termes de pèrdua:

«Hi ha hagut un punt d'inflexió important: la incorporació de les professionals en el món municipal... això per un costat i, per una altra banda, s'han perdut camps de treball d'atenció primària per raons de molta força: s'ha perdut el treball social a les escoles, molt treball social global en infància, evidentment, s'ha perdut el treball social a les empreses, però també s'ha perdut treball social especialitzat. I s'han anat reconvertint tots els matisos que vulguis de la professió, donant un caràcter molt més de gestió de recursos que no de relació i gestió personal amb les persones, d'interrelació amb les persones.» (Pilar Porcel)

La implementació de sistemes d'informació, l'ús d'internet, la utilització de bases de dades i formularis electrònics, així com la generalització del treball amb eines ofimàtiques, són fets percebuts com a canvis que imposen noves dinàmiques de treball:

«Un altre tema és quan vam introduir la informàtica a dins dels Serveis Socials (...) Doncs, que la Generalitat va fer un programa informàtic, i va ser fatal, ens va obligar una mica als controls i a poder saber realment qui treballava, qui no treballava, quantes visites hi havia cada dia, quantes hores estaven en cada visita, quantes persones hi havien intervingut, quantes vegades havien anat a veure aquella família...» (Carme Tobella)

Les persones autores d'aquest text considerem que l'any 2008 significa un altre canvi de direcció en la història del treball social al nostre país, una quarta etapa si seguim la proposta de Báñez, que es caracteritza per la disminució en la despesa social i, posteriorment, l'adopció de visions crítiques o innovadores respecte del treball social que s'havia estat fent (Rimbau, 2014). En aquell moment, Catalunya i la resta de l'Estat comencen a patir els severos efectes de la

crisi financera, iniciada quan la companyia americana Lehman Brothers entra en fallida. A escala estatal, s'estava reglamentant i desplegant l'arquitectura administrativa i institucional prevista per la llei coneguda com a Llei de la dependència.¹⁶ Durant els anys posteriors, els seus efectes es van anar limitant a partir de la publicació de diversos decrets i ordres (Pérez *et al.*, 2016). A Catalunya, a més, s'acabava de posar en marxa una nova Llei de serveis socials, que també implicava una major dotació de recursos al sistema de serveis socials perquè establia que algunes prestacions i alguns serveis passaven a ser considerats com a drets subjectius, requerint una major inversió pública. La crisi econòmica complicava de forma crítica una esperada ampliació del nivell de cobertura de moltes necessitats socials (Leal, 2016).

«La crisi formalment, reconeguda com a tal, si no recordo malament és de setembre del 2008 amb la caiguda de Lehman Brothers, dels bancs americans. Des dels Servei de Primària de Bellvitge i el Gornal, que és on jo he estat els últims anys, notàvem que hi havia crisi, que la gent no arribava a final de mes, que venien amb necessitats, que havien perdut la feina, des del 2007.» (Pilar Malla)

Cal tenir present que durant els anys anteriors, el treball social havia adquirit un excessiu component burocràtic (Barbero, Feu i Vilbrod, 2007), distanciant-se de l'acompanyament de les persones i de la defensa dels drets socials.

Les entrevistades parlen de la crisi econòmica patida a partir de l'any 2008 com un moment en què la capacitat dels serveis socials és posada a prova a causa de la gran afluència de persones afectades per la recessió econòmica:

«La crisi el que fa és que això quedi col·lapsat, que no vinguin més recursos de les administracions, en aquest cas central o autonòmica. I els que depenen dels ajuntaments, doncs l'ajuntament va intentant mantenir recursos, en el cas de l'Hospitalet.» (Pilar Massana)

¹⁶ La Llei 39/2006, de 14 de desembre, de promoció de l'autonomia personal i atenció a les persones en situació de dependència. Disponible a <https://www.boe.es/eli/es/l/2006/12/14/39/con>

Un altre dels efectes de la crisi, des del punt de vista de la reducció de recursos destinats al benestar social, ha estat la revisió de les condicions d'accés a la RMI que va dur-se a terme l'any 2011 a través del Decret 384/2011.¹⁷ La mobilització ciutadana a favor de la posada en marxa d'una prestació econòmica bàsica garantida va culminar en una iniciativa legislativa popular (ILP) que va facilitar un acord polític donant lloc, l'any 2017, a l'aprovació de la Llei de la renda garantida de ciutadania (RGC)¹⁸ que, des d'aquell moment, ha substituït la RMI en un moviment que ha permès recuperar la cobertura d'ingressos anterior a la reforma de la RMI (Ballester i Garriga, 2015). La RGC apareix com una de les darreres conquestes socials en les quals les professionals del treball social han tingut un paper rellevant:

«És molt important la participació que hi ha hagut en la plataforma de la renda garantida de ciutadania durant els quatre anys que ha durat aquesta iniciativa legislativa popular, des que es va començar fins que es va aprovar al mes de juliol [de l'any 2017] al Parlament, hi ha hagut professionals dels Serveis Socials treballant a dins i, per tant, tornàrem una miqueta a la importància que assenyalava Rosa Barenys en començar, i el Col·legi com a tal hi ha estat present, molt present, i han defensat molt que això no podia passar pels Serveis Socials, que no tenia sentit que passés pels Serveis Socials.» (Pilar Massana)

Les nostres protagonistes han construït nous escenaris i han modelat noves pràctiques fent un treball social amb vocació i possibilitats de projectar-se cap a nous futurs. S'han ideat sistemes, estructures, prestacions, normatives, dispositius i serveis. També s'ha avançat en perspectives teòriques i metodologies. A més, com es veurà en el punt següent, s'ha aconseguit una equiparació dels estudis de Treball Social en relació amb altres disciplines i professions de les ciències socials.

¹⁷ Decret 384/2011, de 30 d'agost, de desplegament de la Llei 10/1997, del 3 de juliol, de la renda mínima d'inserció. Disponible a <https://goo.gl/sZz8cs>

¹⁸ Llei 14/2017, del 20 de juliol, de la renda garantida de ciutadania. Disponible a <https://goo.gl/pcEApA>

Formació en treball social

Pràctica professional i docència estan presents en la biografia de les treballadores socials entrevistades. Gairebé la totalitat ha contribuït, de forma més o menys intensa, a la formació de professionals del treball social.

La història de la formació

La primera escola de treball social a Europa va aparèixer a Amsterdam l'any 1889. A l'Estat espanyol, la formació en Treball Social va néixer, impulsada pel Comitè Femení de Millores Socials, l'any 1932 a Barcelona. Es tractava de La Escuela de Estudios Sociales para la Mujer, que es va crear amb l'objectiu de *proporcionar preparació tècnica als que treballaven en obres assistencials i per professionalitzar l'acció social* (Vázquez, 1971: 40-43). Cristina Rimbau, citada per Barbero i Feu (2009), explica que l'escola es va nodrir ideològicament de corrents catòlics progressistes i conservadors que de vegades van entrar en discrepàncies. Les inestabilitats i els conflictes que es derivaven de la situació social i de la Guerra Civil van provocar que el centre tanqués l'any 1936 tornant a funcionar l'any 1939 amb el nom d'Escuela de Formación para el Hogar y Obras Sociales Femeninas (Barbero i Feu, 2009; López, 2017).

Aquest va ser l'inici del centre que entre els anys 1951 i 2002 va denominar-se Institut Catòlic d'Estudis Socials de Barcelona (ICESB), establiment privat que, després de diversos canvis de nom, de titularitat, de dependències i de lloc físic, arriba als nostres dies amb el nom de Facultat d'Educació Social i Treball Social, formant part de la Universitat Ramon Llull. Teresa Aragonès explica que la dependència religiosa no impedia que l'escola tingués una orientació progressista que l'apropava als moviments socials i recorda algunes de les professores que va tenir:

«...em vaig matricular a l'Escola Catòlica d'Ensenyança Social de Barcelona, més lligada a sociologia i amb un vessant més vinculat a l'Església, situada al carrer Rivadeneyra. Era una Església més progressista, més vinculada als moviments socials. (...) Vaig escollir aquesta perquè les assistents amb qui vaig contactar me'n van parlar, i després va ser l'ICESB,

de la qual vaig ser professora durant bastants anys. Vam tenir un gran professorat: Teresa Rossell, amb el tema de grups; Pilar Malla, professora de l'escola que després va ser directora de Càritas de Barcelona, diputada al Parlament... ha estat en totes les guerres...» (Teresa Aragonès)

L'acció social duta a terme en l'àmbit de la beneficència ja demanava coneixements i destreses que calia millorar. De fet, l'any 1936, el Consell Superior de les Dones d'Acció Catòlica va enviar un grup de dirigents d'aquesta organització a Bèlgica per formar-se en l'organització de l'assistència social, amb la intenció de crear una escola d'ensenyament social que funcionés de forma provisional a Sant Sebastià fins al seu establiment definitiu, l'any 1939, a Madrid com a Escuela de Formación Familiar y Social (Vázquez, 1971: 45).

Pilar Porcel recorda com l'afany de millora va ser una de les inquietuds que va portar algunes persones a demanar formació específica en intervenció social:

«Jo recuerdo que hi havia gent que ja treballava en el barri, que ja feien coses a través del paraigua de l'Església, que treballaven a Acció Catòlica. Algunes d'aquestes persones volien continuar fent el que feien, però ben fet.» (Pilar Porcel)

En la dècada de 1950 es va intensificar la col·laboració entre l'Església, responsable de la *creació de 40 escoles d'assistents socials en el període de 1955 a 1960* (Vázquez, 1971: 46) i la Secció Femenina, organització que tenia com a fita l'educació de la dona espanyola. L'any 1953 neix la *Escuela de Visitadoras Sociales Psiquiátricas* en el context de la Càtedra de Psiquiatria de la Facultat de Medicina de la Universitat de Barcelona (Barbero i Feu, 2009). És l'inici del centre que actualment, totalment integrat en l'estructura de la Universitat de Barcelona, forma el major nombre de treballadores i treballadors socials a Catalunya. Teresa Rossell ho explica d'aquesta manera:

«El psiquiatre doctor Ramon Sarró havia anat a Amèrica i havia vist que, en l'equip psiquiàtric, hi havia metges, psiquiatres, psicòlegs i visitadores socials conegudes com a *social workers*, i va tenir la idea de crear un equip semblant al Clínic. Inicialment es va crear l'escola a l'Hospital Clínic per formar treballadores socials especialistes en salut mental; al

cap de dos cursos es va ampliar el temari per formar treballadors socials genèrics que poguessin treballar en diferents camps. Aquest ensenyament estava ubicat a la càtedra de Psiquiatria, el Dr. Sarró n'era el director i dues treballadores socials, Montserrat Castells i M. Dolores Enedáguila, que eren membres de la Falange.» (Teresa Rossell)

Foto 9. Teresa Rossell amb Montserrat Castells, creadora, conjuntament amb el Dr. Ramón Sarró, director, de l'Escuela de Visitadoras Sociales Psiquiátricas inaugurada el 1953

Foto cedida per Teresa Rossell

Jose Fernández, referint-se a la formació rebuda a l'escola de l'Hospital Clínic, explica com el seu interès, inicialment centrat en les matèries relacionades amb la psicologia, es va anar desplaçant cap a continguts més relacionats amb les polítiques socials:

«Quan vaig anar descobrint el que suposava realment el treball social, a partir de les assignatures de Treball Social de Cas, Grupal i Comunitari, vaig anar interessant-me cada cop més en la veritable essència del treball social. Tot i que la meva primera motivació per ser treballadora social estava enfocada al que la carrera podia oferir-me sobre psicolo-

gia, a mesura que anava aprenent, el meu interès es va anar ampliant, per exemple sobre les polítiques socials i com influir-hi. Trobava a faltar aspectes sociològics.» (Jose Fernández)

A Catalunya, també es van crear l'Escola de Formació Social de Sabadell, l'any 1957, i l'Escola de Formació Social Torras i Bages de Manresa, l'any 1959. Ambdues naixien en territoris caracteritzats per una important industrialització en els quals calia donar resposta a nous problemes socials. Per la seva banda, Càritas va crear l'Escola d'Assistents Socials de Tarragona l'any 1959 i Creu Roja, l'Escola d'Assistents Socials de Lleida, l'any 1963. A Barcelona, va haver-hi una tercera escola, oberta l'any 1955, que amb el nom Escuela de Servicio Social, oferia formació per a homes. Va tancar a finals de la dècada dels cinquanta (Barbero i Feu, 2009). Entre els anys 1974 i 1977, va funcionar l'Escola Superior d'Assistents Socials adscrita a la Universitat de Barcelona a Girona.¹⁹

Entre els anys 1958 i 1966, es va produir el procés de reconeixement dels estudis oficials de Treball Social a Espanya, que va culminar amb la publicació de la normativa²⁰ que reconeixia els estudis de Treball Social amb el nivell de tècnics de grau mitjà, el mateix nivell que s'havia reconegut als estudis d'infermeria deu anys abans. L'any 1980, es reconeixien els estudis de Treball Social com a diplomatura universitària²¹ i un any després, les escoles de Treball Social es van incorporar al sistema universitari.²² Malgrat tot, la situació de l'ensenyament només com a diplomatura, és a dir, amb una durada de tres anys, el distanciava de les oportunitats de creixement disciplinari que sí que eren possibles en estudis que tenien consideració de llicenciatures i que duraven cinc anys. Montserrat Bacardit descriu aquest moment com l'inici del procés que alguns

¹⁹ Informació obtinguda a través del Seminari Permanent d'Història del Col·legi Oficial de Treball Social de Catalunya.

²⁰ Ordre ministerial del 26 d'octubre de 1966.

²¹ Proposició no de Llei sobre "La Transformación y clasificación como universitarios de los Estudios de Trabajo Social, creación del Título de Diplomado en Trabajo Social, y transformación de las Escuelas de Asistentes Sociales".

²² Reial decret 1850/1981 del 20 d'agost "La incorporación a la Universidad de los Estudios de Asistentes Sociales como Escuelas Universitarias de Trabajo Social".

anys més tard permetria l'equiparació dels estudis de Treball Social amb la resta d'ensenyaments:

«El ministeri va reconèixer el títol, i després les universitats van assolir la formació directament, les diferents universitats. I fent una síntesi molt breu, es pot dir que aquest procés ha culminat amb el canvi de la diplomatura al grau, i això penso que és molt important per a la professió.»
(Montserrat Bacardit)

Com havia passat en l'àmbit professional, calia portar a la formació aportacions teòriques i metodològiques procedents d'altres països a causa de l'escàs desenvolupament de la disciplina en el nostre entorn. Cristina Rimbau, directora de l'escola pública de Treball Social de Barcelona entre els anys 1976 i 1985, i anys més tard (2004-08 i 2008-12) cap d'estudis del mateix centre, i Teresa Rossell, directora entre 1986 i 1998 i entre 2001 i 2005, fan una relació dels principals cursos, congressos i seminaris portats per professionals de gran prestigi a escala internacional. Aquest llistat s'ha completat amb aportacions d'algunes de les altres treballadores socials entrevistades.

Taula 4. Formació de l'Escola Universitària de Treball Social de Barcelona de professionals de Treball Social de caràcter internacional

Persona/es experta/es	País	Període	Contingut de la formació
Sr. Nadir Goueva Kifouri	Brasil	1959	Treball social de casos
Professores delegades de les Nacions Unides	Diversa	Anys 60	Treball de casos, treball amb la comunitat i supervisió en treball social
Dr. Jacob Levy Moreno	Diversa	1962	Congrés de psicodrama organitzat per la Càtedra de Psiquiatria de l'Hospital Clínic
Prof. Anne Marie Hertogen , Family Welfare Association de Londres. Experta de les Nacions Unides	RU	1976	Diversos seminaris realitzats a Barcelona
Dr. Prof. H. Jochen Brauns , rector de la Facultat de Treball Social de la Universitat de Berlín Dr. Brian Munday , professor. Universitat de Kent Dr. Michele de la Rosa , director de l'Institut de Sociologia de Bolonya Dr. Antonin Wagner , rector de l'Escola Universitària de Treball Social de Zuric	Diversa	1982-83	Conferència internacional de serveis socials (XXXè Aniversari de l'Escola Superior d'Assistents Socials)
Sr. Roger Bello , psicòleg i educador especialitzat, director Centre Consultation et Action educative de mineurs.	França	1981-82	Conferència Les estructures de reeducació a França. Tècniques utilitzades.
Dr. Gavin H. Mooney , director de la Health Economics Research Unit (HERU) University of Averdeen. Scotland	RU	1981-82	Conferència Aplicació de l'avaluació econòmica de programes socials: L'anàlisi de necessitats de la població anciana a Escòcia
Dr. Carlo Trevisan , Universitat de Roma. Director de l'Oficina d'Estudis DG de Serveis Socials. Ministre d'Interior d'Itàlia. Sr. Marco Marchioni presenta sessió.	Itàlia	1983-84	Conferència Procés de regionalització de l'Administració a Itàlia.
Sr. Fred M. Cox , degà i professor de la Universitat de Wisconsin.	EUA	Es desconeix	Conferència Política social en diferents països. Vies d'anàlisi per a un estudi comparatiu.
Srs: A. Lavan, R. Pinker, C. Labonté, V. Milosevic, C. Papaioanu, J. Sipilä (entre altres)	Diversa	1987	Seminari europeu de l'Associació Internacional de Treball Social portat a terme a Sitges

Font: Teresa Rossell i Cristina Rimbau.

Teresa Rossell explica els esforços realitzats per tal d'actualitzar fonts teòriques internacionals en la formació de treballadores i treballadors socials. Algunes de les autores i autors que s'incorporen al currículum són: Allan Brown, Elda Flo-

rentino, Gordon Hamilton, Ken Heap, Florence Hollis, Natalio Kisnerman, Gisela Konopka, Audrey Mullender, Harris Perlman, Isca Salzberger-Wittenberg i Eileen Youngusband. També s'introdueixen aportacions de persones de prestigi en el terreny de la psicoanàlisi, el treball social crític i l'antipsiquiatria.

Foto 10. Cartell promocional del Seminari del Grup Europeu d'Escoles de Treball Social de Sitges (1987)

Foto cedida per Teresa Rossell

Jose Fernández, que va exercir com a directora del Departament de Treball Social de la Universitat de Barcelona entre els anys 2007²³ i 2016, explica com el pas a estudis universitaris, primer com a diplomatura, es va realitzar no sense discussions al voltant de la seva idoneïtat:

«Recordo que hi havia treballadores socials que preferien la formació professional perquè deien que era més propera a la gent vulnerable, però jo crec que és important tenir una formació universitària perquè, si no, la professió ens limita a ser tan sols uns representants dels pobres o de les persones vulnerables.» (Jose Fernández)

Les quatre escoles catalanes van ser adscrites inicialment a la Universitat de Barcelona, i més tard van incorporar-se a les universitats dels seus territoris de referència. Així, l'Escola Universitària de Treball Social de l'Institut Catòlic d'Estudis Socials de Barcelona, que oferia formació privada en Treball Social, va quedar vinculada a la Universitat Ramon Llull. Pel que fa a l'oferta pública, l'Escola Universitària de Treball Social de la Generalitat de Catalunya va quedar adscrita a la Universitat de Barcelona. Per la seva banda, l'Escola Universitària de Treball Social de la Creu Roja de Lleida a la Universitat de Lleida i l'Escola Universitària de Treball Social de Tarragona a la Universitat Rovira i Virgili. A més a més, altres universitats catalanes van crear els seus propis estudis de Treball Social. Així, la Universitat de Girona comença a impartir Treball Social l'any 2010 i l'any 2012 la Universitat de Vic va fer el mateix²⁴ (López, 2017).

Com tots els estudis universitaris, durant els primers anys del nou segle, Treball Social va viure l'anomenat procés del Pla de Bolonya, que perseguia la millora i homogeneïtzació de l'educació superior a tot Europa. Els estudis que, com Treball Social, eren diplomatures, van passar a durar quatre anys en comptes de tres, i les llicenciatures van passar de cinc a quatre anys.²⁵ De manera que aquest procés va permetre igualar la durada dels estudis de Treball Social a la

²³ Cal dir que el Departament de Treball Social i Serveis Socials no va existir fins al juliol de l'any 2008, essent fins aquell moment, una secció departamental.

²⁴ En el moment en el qual escrivim aquest text, sembla que el grau en Treball Social de la Universitat de Vic ha deixat d'oferir-se.

²⁵ Cal dir que algunes llicenciatures feia poc temps que ja duraven quatre cursos.

resta d'ensenyaments universitaris, una vella aspiració de la professió que havia provocat no poques mobilitzacions durant els anys anteriors a la reforma.

Una de les conseqüències del canvi va ser la possibilitat de dur a terme programes de tercer cicle i, per tant, un major desenvolupament de la disciplina a partir de la recerca. Bentura (2009) justifica la necessitat de recerca en la professió des de dues perspectives: la científica i la crítica. Per la seva banda, Esteban i Del Olmo (2016) afirmen que la recerca és necessària per detectar nous camps d'acció a partir del diagnòstic de necessitats o bé per millorar la pràctica professional, en la línia del que manifesta Montserrat Bacardit:

«Moltes estudiants arribaran a fer un doctorat, i això ha de facilitar una més alta qualitat de l'exercici i, sobretot, accions de recerca, com la creació, impulsada per Jose Fernández, del Grup de Recerca i Innovació en Treball Social de la Universitat de Barcelona.» (Montserrat Bacardit)

La formació i la pràctica professional

Pel que al perfil dels estudiants, Pilar Malla indica que els estudis de Treball Social haviem de facilitar l'exercici dels drets socials perquè calia enfortir la ciutadania:

«En aquell moment, hi havia molta gent que no coneixia els seus drets ni les prestacions de la Seguretat Social...» (Pilar Malla)

Formar les treballadores i els treballadors socials en drets socials facilita posar en marxa dinàmiques d'apoderament, enteses com els processos que porten les persones i els col·lectius a *prendre el control sobre les seves circumstàncies i assolir els seus objectius* (Quiroga, Alonso i Roig, 2015). Per tal d'aconseguir-ho, és necessari adquirir habilitats i actituds que ens aproximem a les persones. La curiositat, l'empatia i l'autoconeixement són alguns dels elements que destaquen les entrevistades. Així, la mateixa Pilar Malla fa referència a la curiositat com a actitud prèvia necessària per iniciar els estudis de Treball Social:

«Però també trobo que el que és important és la curiositat intel·lectual i cultural. Cal saber per què passen les coses. (...) Trobo important l'interès per entendre les causes que porten les famílies a estar d'una manera

determinada, o per què els barris estan com estan, o per què aquesta gent no aconsegueix mai establir el seu habitatge. Necessitem una visió bastant global de la societat: de les causes socials, polítiques, econòmiques que determinen que els problemes siguin i s'expressin d'una manera determinada.» (Pilar Malla)

Montserrat Bacardit recorda que per accedir als estudis de Treball Social calia fer una prova de nivell que garantia que les persones candidates ja tinguessin un perfil competencial o experiencial d'acord amb les exigències de la professió, com l'empatia:

«En la meua època, es feien uns exàmens de selecció per entrar a estudiar. No tinc present el contingut però jo penso que la comunicació és una qüestió bàsica per al treball amb les persones, com també per al treball amb la comunitat o amb grups. I evidentment, una de les competències més important és la capacitat empàtica.» (Montserrat Bacardit)

També apareix un altre element que és l'autoconeixement, com a competència transversal que ha de ser treballada durant el període formatiu. El treball social, en tant que implica entrar en relació amb situacions doloroses, requeria un alt nivell de coneixement personal. Tomasa Báñez (2016), en col·laboració amb altres investigadores, després de realitzar una anàlisi sobre la forma com s'havia tractat la qüestió de l'autoconeixement en la literatura sobre treball social, exposa que aquesta destresa apareix com a element important en els processos d'aprenentatge i com a punt de partida per a l'elaboració de projectes professionals. Aspectes, tots dos, que Montserrat Bacardit comenta de la següent manera:

«Una cosa que crec que també és important, en professions que treballen amb dificultats, és que un mateix es conegui al màxim: l'autoconeixement. Encara que hem explicat que es pot gaudir molt de la feina, de vegades és dur i és difícil. Cal treballar l'autoconeixement per madurar, per superar situacions de vivències, pel que sigui...» (Montserrat Bacardit)

Pel que fa al perfil del professorat, Jose Fernández destaca que la formació del Treball Social ha d'estar estretament lligada a la professió. En aquest sentit, ha

estat fonamental la incorporació de professionals en actiu com a professores i professors per dur a terme la supervisió acadèmica a l'ensenyament de Treball Social.

«El Treball Social és de les carreres que més relació té amb la pràctica professional. Jo, per exemple, com a directora del Departament de Treball Social i Serveis Socials de la Universitat de Barcelona, sempre he defensat que tot el professorat dels estudis que entrés a l'Escola o al Departament fos treballador/a social. Això fa que el món professional i el món laboral estigui interrelacionat amb la formació universitària.»
(Jose Fernández)

La supervisió, en les seves modalitats acadèmica, professional i administrativa (Fernández, 1997) és un espai de reflexió que permet millorar la praxi i relacionar coneixements i acció. La inclusió de la supervisió en la formació de futurs professionals del treball social és imprescindible per adquirir habilitats que permetin fer, més endavant, una supervisió professional continuada i de qualitat. En el nostre país, hi ha figures molt rellevants en el terreny de la supervisió. La seva producció ha servit perquè generacions de docents i professionals disposessin de bons fonaments teòrics i metodològics sobre el tema. A Catalunya, en els últims vint anys, han vist la llum publicacions com *La supervisió en el Treball Social* (Fernández, 1997), *La supervisión en Trabajo Social, más allá de la suma de oportunidades* (De Vicente, 2012) i *La supervisión en la acción social: una oportunidad para el bienestar de los profesionales* (Puig, 2016). I també s'han realitzat dues tesis doctorals, una sobre la supervisió educativa, a la Universitat de Barcelona (De Vicente, 2009), i l'altra sobre la supervisió professional, a la Universitat Rovira i Virgili (Puig, 2009). Teresa Aragonès també és una de les professionals referents en supervisió amb molts anys d'experiència en diferents equips de serveis socials (Aragonès, 2010). Ella mateixa explica l'evolució de la supervisió descrivint un procés en el qual ha anat creixent la presència de professionals del treball social fent aquesta activitat de forma professionalitzada:

«La supervisió per mi era una cosa molt de hobby i que m'agradava. Jo venia d'una cultura, tant a l'hospital psiquiàtric com a Rubí, on tots els equips teníem supervisió, una figura externa. (...) He fet supervisió a estudiants i professionals. Haig de dir que els deu anys que vaig estar

fent aquesta feina, la meva sensació era que estava ocupant un lloc en fals, perquè no hi havia treballadores socials autònomes i jo anava per lliure, i perquè qui estaven fent supervisió eren psicòlegs, psiquiatres, psicoanalistes.» (Teresa Aragonès)

Respecte a la valoració que algunes entrevistades fan en relació amb la formació del grau de Treball Social, hi ha diferents posicionaments quant a la seva fortalesa teòrica. Teresa Aragonès manifesta que l'actual ensenyament presenta certes limitacions que han de ser superades:

«Actualment, quan els alumnes acaben la carrera els falta una fortalesa teòrica i metodològica, que d'alguna manera permeti entendre davant de quina situació estan. Tinc la sensació que va molt a la concreció, que es dona una visió a una formació fragmentada.» (Teresa Aragonès)

Mentre que Rosa Fernández considera que la formació en Treball Social ha millorat al llarg del temps i ho expressa d'aquesta manera:

«Alguns dels primers alumnes que vaig tenir venien bastant desinformatos de la sanitat en general al nostre país. Ara els alumnes venen més preparats. Hi ha més informació escrita i juntament amb el seguiment de les pràctiques a l'Escola de Treball Social, s'afavoreixen les relacions entre institucions pel bé dels alumnes en la seva formació.» (Rosa Fernández)

A la primavera de l'any 2020 hem viscut un fet que té implicacions importants en la pràctica de la professió. El virus que provoca la malaltia de la COVID-19 s'ha estès per tot el món provocant problemes sanitaris greus i agreujant un escenari social que tot just començava a superar la crisi econòmica produïda a finals de la primera dècada del s. XXI. En el moment en el qual estem tancant l'edició d'aquest llibre, no tenim la perspectiva necessària que permet valorar qualsevol fenomen històric. Però sí que podem afirmar que les i els professionals que fan treball social sanitari estant tenint un rol cabdal, que possiblement ajudarà a fer més visible la seva activitat. També es pot anticipar que els propers anys, degut als efectes econòmics i socials de la malaltia, es viuran greus situacions de dificultat i desigualtat social, posant de nou en tensió els sistemes sanitaris i socials i requerint l'articulació de noves respostes socials.

Arribant al final d'aquest capítol, només falta llegir els relats sencers de les catorze treballadores socials protagonistes. Són narracions que ens han permès donar a conèixer part de la història de la nostra professió a un grup d'estudiants de Treball Social que pertanyen a aquesta generació nascuda al voltant del canvi de segle. Són persones que es desenvolupen en un entorn social radicalment nou en el qual la immediatesa que imposen les xarxes i la necessitat de construir la seva pròpia identitat dificulten connectar amb el passat. Però aquest treball no només té aquestes persones com a destinatàries, sinó també qualsevol altra que tingui interès a conèixer la contribució d'aquestes dones en l'evolució del Treball Social a Catalunya.

La memòria compartida permet refermar una identitat comuna que dona sentit de pertinença col·lectiva (Carretero, 2006), i en aquests moments de canvis i inestabilitats, és oportú recordar alguns dels guanys col·lectius que hem aconseguit.

SEGONA PART

Els relats de vida

Relat 1

Montserrat Colomer Salmons (1922)

Vaig néixer el febrer de l'any 1922 a la casa on visc actualment i on vaig passar la meva infantesa amb els meus pares, la meva germana i l'àvia. Durant una època vaig viure al centre de la ciutat, però després vaig tornar a la casa on som ara. El context polític i social que envoltava la meva infantesa era el d'una etapa tranquil·la per a Catalunya i així ho conservo en el meu record, ja que ja havia passat la dictadura de Primo de Rivera. També pot ser que ho recordi així perquè era petita i ja se sap que quan ets petit hi ha molts aspectes que passen desapercebuts. A més a més, hem de tenir present la constitució de la República, primer per Francesc Macià l'any 1931, quan tenia 14 anys, i després per Lluís Companys el 1934. No tinc un mal record de la meva infància fins al moment que va esclatar la Guerra Civil i es van produir els bombardejos sobre Barcelona a mitjans de març del 1938.

La vida amb la meua família era la típica de la classe mitjana de la ciutat de Barcelona on tots vivíem feliços i sense dificultats. Era una època en què el meu pare tenia representacions de maquinària tèxtil i no ens faltava de res. Pel que fa als meus trets de caràcter en la infància i l'adolescència, recordo que ja em deien que era "molt tossuda" i "molt tremenda" perquè sempre feia moltes entremaliadures. I quant a les aficions, tota la família sempre hem tingut molta tendència a la lectura i a tenir cura del jardí, i vam decidir que la meua germana se n'encarregava d'una part i jo de l'altra. Sincerament, no podria destacar cap més record en especial perquè he tingut una infància feliç.

Si ens centrem en l'àmbit escolar, anava a l'escola de les monges que hi havia al costat de casa fins que més tard vaig canviar d'escola. Hi anava sempre molt contenta i les mestres em deien que era molt bona alumna, m'agradava molt anar a l'escola. També vaig poder estudiar el batxillerat elemental a l'Acadèmia Pérez Iborra que consistia a finalitzar quatre cursos de set.

De la joventut destaco l'inici de la Guerra Civil, que va ser una època difícil perquè va passar de tot però, sobretot, perquè vam passar gana i por. Els primers mesos de la guerra no en vam ser del tot conscients, però després ja vam començar a sentir que teníem restriccions i al cap de poc tot es va complicar amb els bombardejos sobre la ciutat que ens van deixar sense menjar ni llum. Per aquests motius, vam decidir plantar mongeteres al jardí i així poder anar trampejant aquells temps.

Aquestes coses són les que passaven a la guerra, la gent s'havia d'espavilar perquè no hi havia de res. Sortosament, en aquells moments era jove i tenia la família, i a diferència dels meus pares, no tenia cap responsabilitat.

Testimoni professional

Quan vaig estudiar la disciplina, no hi havia una escola de treball social pròpiament, perquè ni tan sols existia la professió com a tal i a Espanya va trigar encara molts anys a ser-hi. Un cop acabada la guerra, l'Acció Catòlica Femenina va obrir una escola dedicada a la formació social de les dones que s'anomenava Escuela de Formación para el Hogar y Obras Sociales Femeninas (1939-42); l'ensenyament que s'hi donava se centrava en la formació personal i no pas

en l'exercici professional. S'obtenia un diploma que certificava el curs d'Auxiliar Social però que no tenia cap mena de validesa acadèmica. En aquells temps, a aquest tipus de formació no es donava un valor acadèmic, ja que es considerava que la professió era una mera vocació. Tot i que constava de dos cursos on es feia teoria i pràctica, i un tercer curs que era per realitzar una tesina.

El cert és que un dia va arribar a casa la propaganda d'aquesta escola i el meu pare, que estava dolgut perquè jo no havia pogut fer el que avui seria el batxillerat i no havia pogut estudiar més, tot i tenir 17 anys i haver acabat la guerra, em va preguntar: "T'agradaria anar a estudiar?" i li vaig contestar que sí, que m'agradaria, ja que sempre m'ha inquietat aprendre. Així doncs, gràcies a l'oferiment del meu pare vaig acabar matriculada a l'escola, per convertir-me, més endavant, en treballadora social.

Aquell primer curs del 1939 em va marcar molt, especialment per la directora, Nati Mir, una assistent social que havia estudiat a l'Escola de Bèlgica d'Assistents Socials i havia exercit la professió també allà. Nati Mir va donar a l'escola un caràcter molt social, per exemple, ens va exposar què representava el problema obrer dins l'economia, què era la sociologia, la filosofia moral, la pedagogia i la psicologia, entre altres temes. Degut al context polític i social en el qual ens trobàvem també s'impartia una assignatura referent a la Doctrina Social de l'Església i la Higiene de la Dona. Hi havia molt bons professors i molts d'ells eren professors d'universitat que ens venien a fer classe, però vam tenir la desgràcia que a finals de curs Nati Mir va agafar un atac d'apendicitis i es va morir. Aleshores, l'escola va ser dirigida per Anna M. Llatas d'Agustí i va canviar de dalt a baix, principalment per les queixes d'algunes mares d'alumnes que al·legaven que a les seves filles se'ls explicaven coses que eren massa avançades per al context en el qual ens trobàvem, ja que es va passar a fer molta més medicina i moltes menys assignatures socials. Durant aquells anys anàvem a fer visites a obres socials com l'Institut de Lluita Antituberculosa, l'Asil Hospital de Sant Joan de Déu, la Casa Provincial de la Maternitat i l'Asil de Santa Llúcia. Recordo que em va impressionar molt la presó de dones per la poca vitalitat de les noies i les cares de tristesa, i fins i tot encara ara em segueix impressionant. Fa poc vaig llegir un article sobre la presó de dones a Catalunya i em va fer recordar tota aquella època. Un dels moments que sempre m'agrada explicar perquè evidència com era la societat del moment,

és quan vam anar a la Casa de la Maternitat de Barcelona i, mentre una monja ens explicava el que es feia allà, una dona la va interrompre i li va demanar que subjectés la criatura que portava als braços i tot just li va agafar la dona va començar a córrer deixant el seu nadó a càrrec de les monges.

Després de fer aquestes visites fèiem unes fitxes per tal que quedés documentat i això era el que teníem de treball social, no hi havia cap metodologia pròpia del treball social, tot i que sí que es feia una anàlisi de per què la gent tenia aquella situació. Aquest recull d'informació era el més semblant a la metodologia de treball social que fèiem llavors.

Com bé he dit abans, durant la formació també s'havien de fer pràctiques, que vaig realitzar durant un any a la llar d'infants de l'empresa Hilaturas Caralt Pérez i que vaig iniciar l'estiu del 1941, quan tenia dinou anys. Encara que semblí fals, en aquella època hi havia llars d'infants a les fàbriques on treballaven dones.

Durant tota la meva experiència professional he estat treballant amb persones molt vàlides i capaces i de totes elles en tinc molt bon record però, malauradament, com tots ja som tan grans n'hi ha algunes que ja no són amb nosaltres. La meva primera experiència com a assistent social va ser el 1942 quan vaig entrar a l'Institut de Pedagogia Terapèutica del Dr. Jeroni Moragas, que s'encarregava de l'atenció d'infants amb la síndrome de Down, abans coneguda com a infants oligofrènics. Aquests eren nens amagats a les llars perquè els pares sentien vergonya i la meva tasca era anar als domicilis i fer una funció educativa per estimular-los a aprendre el que es feia a l'escola. És del cert que quan el Dr. Moragas necessitava una instructora o algú que cuidés la canalla de l'escola anava sempre a l'Escola d'Assistents Socials perquè deia que teníem una visió més social dels problemes que no pas les estudiants que havien acabat magisteri. Amb el doctor vaig estar-hi fins al 1948 i hi vaig aprendre molta pedagogia, i com n'és d'important l'educació.

Mentre estava treballant amb el Dr. Moragas em van oferir anar a treballar com a assistent social a l'empresa Material y Construcciones S. A. (MACOSA), que s'encarregava de la fabricació de vagons de trens i disposava de més de 2.500 treballadors. Allà vaig estar treballant amb Maria Carme Coll i la nostra tasca era atendre casos que es donaven a l'empresa, com podien ser acci-

dents de treball, famílies nombroses, famílies sense recursos per pagar aliments o medicines, entre d'altres. No hem d'oblidar que ens trobem en una època de postguerra i de precarietat en els sous i en els habitatges. L'any 1955 va entrar a l'empresa un nou director alemany que va fer un replantejament en l'organització dels serveis socials de l'empresa i vam començar a treballar de manera conjunta amb el Servei Mèdic de l'empresa i el Departament Psicotècnic. Aquest nou departament estava separat de les oficines i els obrers hi podien accedir directament sense haver de demanar permís a les oficines.

Finalment, l'octubre del 1960, amb 38 anys, vaig abandonar l'empresa per emprendre un nou projecte amb l'obertura i la direcció, fins a l'any 1973, de l'Escola Torras i Bages de Manresa, la nova Escola d'Assistents Socials a Manresa.

A part de dedicar-me professionalment al treball social també m'he centrat en la formació dels estudiants i dels professionals en actiu de la disciplina. L'Escola de Manresa tenia dos vessants: la formació d'assistents socials i l'organització de cursos sobre temes socials oberts a la població que n'estigués interessada. No hem d'oblidar que quan es va crear l'escola ens trobàvem en el context de la dictadura però, tot i això, vam poder impartir la docència i totes les activitats en català. Pel que fa a la meua tasca, durant aquests anys també vaig continuar fent classes a Barcelona un dia a la setmana i ho compaginava impartint cursos i conferències sobre la metodologia del treball social arreu d'Espanya. En aquells temps ens reuníem molt les diferents escoles i les professionals per aconseguir que el títol d'assistent social fos oficial, ja que només era un títol propi de cada escola i no servia de res, oficialment no constava.

Tot i això, considero que la meua experiència més important es va iniciar quan el 1962 vaig guanyar les oposicions al Patronato Municipal de la Vivienda i vaig poder iniciar la meua professionalització en el treball social comunitari. La intenció del Patronato Municipal de la Vivienda era cobrir deu places d'assistent social destinades als barris d'habitatges i polígons del mateix Patronato. En un inici, vaig treballar als barris de Montbau i del Besòs, on eren traslladades obligatòriament les persones que vivien en barraques; aquest canvi de barri comportava una adaptació difícil. Primer, al barri de Montbau vaig treballar com a assistent social del Centre d'Atenció Primària del barri.

Després, vaig demanar el trasllat al barri del Besòs per participar en l'experiència d'un treball programat i avaluat format per un equip integrat per assistents socials que depenien d'entitats del barri. En aquells anys, el barri del Besòs s'estava creant amb les construccions de blocs de pisos alts on les famílies que hi residien s'adonaven que havien de compartir aspectes de la seva vida amb la comunitat veïnal. A més a més, hem de tenir present que eren anys de manca d'equipaments socials als nous barris de Barcelona, habitats quasi exclusivament per població immigrada arribada de la resta de l'Estat espanyol. Això va suposar alguns problemes a causa de la desconfiança envers l'altre, ja que la vida en un pis era molt diferent de la vida en una barraca.

Després d'aquesta etapa, l'any 1971 vaig començar a treballar al barri de la Mina en l'acolliment dels primers veïns. A la Mina m'encarregava d'atendre les problemàtiques veïnals i familiars i, com també havia passat als barris de Montbau i del Besòs, de l'adaptació als nous blocs de pisos. És cert que en un inici els veïns venien de manera voluntària, però aquest interès es va anar perdent i les famílies que es trobaven en situació marginal consideraven que anar a viure en un pis era sinònim de tancar-se entre quatre parets i seguir les indicacions de l'Administració. Em sap molt greu sentir que per a molta gent la Mina és el "niu de delinqüents per excel·lència" quan ha estat un barri utilitzat políticament. Quan el barri de la Mina es va acabar d'edificar es va tancar la petita oficina del Patronato per obrir-ne una altra de més gran i més ben equipada, i on podíem oferir una millor atenció individualitzada. Un dels nostres objectius va ser deslligar la beneficència recurrent de temps passats i garantir que era possible realitzar un treball social comunitari. Aquest fet va coincidir amb uns anys de moviments reivindicatius als barris mentre l'estructura social acusava el desgast de la fi de la dictadura.

L'any 1979, després de les primeres eleccions democràtiques, em vaig incorporar com a cap de la nova Secretaria Tècnica de l'Àrea de Serveis Socials de l'Ajuntament de Barcelona. Per tant, vaig deixar de realitzar treball social directe per fer-me càrrec de la programació de serveis i de la supervisió dels treballadors socials. Aquest càrrec el vaig exercir fins a la meva jubilació, el 4 de febrer de 1987.

Evolució de la professió

Per a mi, els últims anys del treball social van lligats als últims anys que m'hi vaig dedicar professionalment i no pas a aquests darrers anys de la meua vida. Per tant, els meus últims anys professionals ja comencen a quedar una mica lluny dels temps actuals.

Va costar molt professionalitzar la nostra disciplina perquè Franco sempre es resistia a reconèixer la titulació, però en els anys cinquanta hi va haver un canvi. Gent de l'Opus Dei va entrar al govern i van donar una visió una mica diferent del que es feia fins a aquell moment. En aquest sentit, l'any 1955 es van obrir les primeres escoles per rebre formació en treball social, encara que seguien vinculades a l'Església catòlica o a la Secció Femenina. Tot i això, no va ser fins al 1964 que es va reconèixer el títol que certificava que érem tècniques de grau mitjà, malgrat que, per al seu reconeixement, els que teníem el títol vam haver de fer un examen i presentar un treball, i així va ser com el treball social es va començar a professionalitzar i a distanciar-se de la beneficència. Anys més tard, el 1967 es va crear l'Escola Oficial d'Assistents Socials un dels objectius i reptes de la qual era ser l'ens responsable de la coordinació de tots els cursos que s'impartien i de les escoles privades. En aquell moment, treballava al barri del Besòs i era directora de l'Escola d'Assistents Socials de Manresa, i l'escola ja tenia programa propi de treball social. Aquesta primera professionalització va obrir la porta a una nova lluita de les escoles del treball social, que era poder convertir-se en escoles universitàries.

Evidentment, la transició democràtica va ser un canvi a molts nivells que va permetre que amb les eleccions generals del 1979 els ajuntaments poguessin donar als ciutadans una atenció social. Va ser en aquest moment que les administracions es van adonar que necessitaven la figura d'un assistent social. Aquest fet també va ser cabdal per poder reivindicar l'Escola Universitària del Treball Social, que finalment es va aconseguir l'any 1981. Considero que en la tecnificació i la professionalització del treball social va ser molt significatiu el curs de sis mesos que va impartir Nadir Goueva Kifouri l'any 1959 a l'Escola de Barcelona sobre el Case Work (Treball Individualitzat i Familiar), ja que va plantejar la metodologia del treball social i ens va fer veure que realment no treballàvem amb prou eines metodològiques. Tot plegat vam anar avançant

amb l'organització d'activitats complementàries per millorar la metodologia. D'una d'aquestes activitats me n'encarregava jo mateixa i tenia com a objectiu parlar amb els estudiants sobre la pràctica professional. En relació amb això, vaig establir que la realització d'entrevistes havia de fer-se des d'una posició de respecte, dignitat i llibertat de decisió de la persona. En aquest sentit, fèiem un treball individualitzat en què consideràvem la influència de l'entorn.

Quan em vaig fer càrrec de l'assignatura de Metodologia de Treball Social a l'escola de Barcelona vaig fer ús de les indicacions que en el seu moment ens va proporcionar Kifouri i que se centraven en les tècniques de treball, com la realització d'una entrevista completa, un registre de la documentació i del diagnòstic del cas. Per preparar les classes sobre metodologia vaig estudiar tot el material que s'havia escrit i vaig arribar a les següents reflexions: el mètode del treball social ha de ser operatiu per desenvolupar la professió; sovint quan es parla de procediments en el treball social, se situa la metodologia en un segon pla; el programa ha de ser possible i d'acord amb la realitat per poder-lo treballar, i el mètode del treball social ha de ser dinàmic. També, durant uns quants cursos vaig impartir classes a les escoles de Barcelona i de Manresa de l'assignatura del Treball Social de Comunitat on em centrava en el concepte de comunitat i els agents que podien incidir en el coneixement del camp de l'acció professional. El fet de plantejar una nova metodologia fa repensar la disciplina del treball social i la manté viva.

En els últims anys en què em vaig dedicar a la professió (del 1979 al 1987), vaig deixar el treball social de carrer per iniciar una etapa molt més tècnica en què estava en contacte amb l'Administració amb l'objectiu de cercar solucions a les problemàtiques socials de la ciutat de Barcelona. Així doncs, vaig formar part de l'Àrea de Serveis Socials de l'Ajuntament de Barcelona on la regidora era Francesca Masgoret i la coordinadora, Rosa Domènech. La intenció de l'Àrea de Serveis Socials va ser defugir de les tasques benèfiques, paternalistes i repressives per aportar un nou enfocament amb personal tècnic als serveis socials de Barcelona i prioritzar l'atenció primària descentralitzada. A més a més, es tenien presents principis bàsics com són la universalitat, la integració de totes les persones del territori i la responsabilitat de l'Administració d'oferir un servei. Finalment, el febrer del 1987 em vaig jubilar, però abans d'arribar a la fi de la meva carrera professional, vam crear l'Institut de Treball Social i Serveis

Socials (INTRESS) i també he format part del grup promotor de l'Associació d'Ajuda a Assistents Socials Jubilats, EQUIP 65. Tot i no estar treballant i que ja soc gran, m'agrada molt llegir i anar seguint la realitat social, però, això sí, seguir-la de lluny.

Condicionants històrics

Considero que l'enquadrament del treball social a Espanya i a Catalunya està molt relacionat amb l'evolució de la societat i els valors predominants de cada moment històric.

Anys enrere, vaig participar en el partit polític de Reagrupament Democràtic i Socialista encapçalat per Josep Pallach. S'ha de tenir present que durant els anys que vaig estar treballant a la Mina si no estaves en contacte amb cap partit polític no t'assabentaves de què passava, et quedaves desorientat i perdies el contacte amb la gent del barri i amb la realitat social que marcava les seves vides. A més a més, eren anys de manifestacions i de moltes protestes perquè era el moment d'aconseguir drets socials i es realitzaven demandes per a les millores dels barris. Aquest fet va originar alguns debats entre els professionals de la professió, com per exemple, si l'assistent social havia d'esdevenir una figura amb caràcter polític o si al contrari havia de mantenir-se al marge i ser apolític. Sincerament, no tenia clar quina era la millor opció, però sabia que el que a mi m'agradava era ser assistent social i no la militància en la política, tot i que això no vol dir que no estigués en contacte amb la militància. És ben conegut que en l'època de Franco, vam patir de valent i hi havia etapes de forta incertesa perquè sempre hi havia la possibilitat que apareguessin els grisos i que ens cridessin l'atenció per realitzar activitats que consideraven que no era legals. Sempre que penso en això em ve al cap una anècdota que em va passar quan estava al barri del Besòs, amb els pares i mares fèiem reunions per fer propostes per a la creació i millora de les escoles, ja que en aquell moment els infants estaven en barracons. Evidentment, aquestes reunions eren secretes i es feien a les 11 de la nit amb la por que un dia o altre apareixeria la policia. En una d'aquestes reunions va aparèixer un noi que ningú coneixia i tots temíem que fos un policia d'incògnit però, sorrosament, era un vicari jove de la parròquia que havia sentit a dir que fèiem

aquestes reunions i en volia formar part. Tots esperàvem ser participants d'una revolució, per petita que fos.

Sempre vaig tenir contacte amb els alumnes de pràctiques i en vaig aprendre molt, d'ells, perquè sovint qüestionen i contradiuen la feina del professional i això està bé, perquè fan que el professional faci ús de l'autocrítica professional. Precisament va ser el compromís amb la docència el que em va fer endinsar en noves tècniques, metodologies i experiències del treball social.

Propostes de millora

Sempre recomano que els alumnes de Treball Social es vinculin al Col·legi de Treball Social i que el tinguin sempre ben present en la seva contínua formació laboral i, evidentment, personal. Crec que és essencial no caure en la realització de tasques mecàniques, burocràtiques i individuals perquè aleshores es perd la perspectiva real i no s'exerceix el treball social.

Els professionals del treball social han de mantenir vius els valors humans fent que la persona pugui desenvolupar de manera autònoma allò que desitja i que dona resposta a la seva demanda. El respecte personal també s'ha de mantenir sempre i el professional ha de ser molt conscient de si s'esdevé o no, perquè els professionals no hem d'aconsellar ni donar solucions sinó ajudar a fer que la persona arribi a aquestes solucions i reforçar-les per tal que es puguin portar a terme.

És cert que hi ha moltes branques i motivacions dins del treball social i ha de ser el mateix professional l'encarregat d'escollir el camí que més li agrada. Tots els camins estan oberts i són vàlids però no tots són fàcilment assolibles, i aquí ja entra la perspicàcia personal de cada individu per aconseguir allò que vol. Personalment, el que més m'agradava era la vida de la comunitat veïnal perquè les problemàtiques socials eren diverses a la vegada que enriquidores.

Relat 2

Pilar Malla i Escofet (1931)

Vaig néixer l'any 1931 al Pont d'Armentera (Alt Camp), on vaig viure tota la Guerra Civil. Després de la Guerra, quan ja tenia 7 o 8 anys, vam venir a viure a la Barceloneta, on el meu pare era metge de pescadors. Vivia amb els meus pares, la meva germana i l'àvia. Sempre he estat al barri, exceptuant el període d'onze anys que vaig estar treballant a França i on vaig presenciar els fets de Maig del 68.

La meva infantesa està molt marcada per la guerra, viscuda amb angoixa i amagant-nos d'una casa a l'altra perquè al meu pare el podien venir a buscar per matar-lo. Aquests records no s'obliden ni tampoc tot el que vaig arribar a somiar. Convivíem amb les necessitats que es van patir a l'època de la post-guerra, de les quals recordo l'esforç per aconseguir un tros de pa i de menjar les

faves per dinar i les pellofes de les faves per sopar. Aquests són els records que tinc i és el que vam haver de passar en aquella època d'estretor que va suposar la guerra i la postguerra. Tanmateix, també hi havia moments per a la serenor i l'alegria. M'agradava que el pare em vingués a buscar a l'escola i que ens comprés ensaimades i trobar-nos que la mare havia preparat pa amb xocolata...

En qualsevol cas la inseguretat i el patiment per les nostres vides es va allargar fins que vaig tenir uns 12 anys, que va ser quan vaig començar a estudiar en una escola de monges franceses on havia estudiat la meva mare. Aquella època la recordo feliç i el fet d'anar a aquesta escola em va permetre aprendre bé el francès i realitzar el batxillerat, que en aquell moment era de quatre anys.

Testimoni professional

Quan era petita, la meva dèria era ser metgessa i acompanyava el meu pare quan passava visita al seu despatx, però ell deia que era massa bona nena i massa innocent per estudiar medicina, per això vaig cursar magisteri. En el moment que vaig començar a exercir vaig haver de deixar d'acompanyar el meu pare perquè no era compatible per horaris, tot i que fer de mestra no em va acabar d'entusiasmar. Per això, més tard, seguint amb la idea de fer medicina, vaig iniciar la carrera d'Assistent Social perquè hi havia moltes assignatures que hi estaven relacionades. A pesar que en aquella època no era gaire corrent que una dona volgués formar-se i exercir professionalment una disciplina.

L'Escola d'Assistents Socials de Barcelona estava sota el paraigua de la de Brussel·les per la qual cosa vaig tenir l'oportunitat d'anar-hi, a principis dels anys 50, per realitzar les pràctiques a l'Hospital Saint Rafael a Lovaina, i quan vaig tornar a Barcelona vaig començar a treballar a l'Hospital Clínic i a realitzar la meva tesina. El fet de formar part de l'equip de l'Hospital Clínic em va permetre ser una de les primeres assistents socials d'Espanya que van iniciar el treball social als hospitals.

Després de la meva etapa formativa, em vaig assabentar que l'ambaixada d'Espanya demanava una assistent social i una infermera per anar a treballar a França, l'any 1957, amb els emigrants espanyols, concretament a la Missió Espanyola a París, al barri Le Plaine Saint Denis. Era conegut com la Petite Espagne perquè estava ple d'emigrants i refugiats polítics espanyols. Quan hi vaig arri-

bar, ens van dir que no cobrariem res, però vaig decidir fer el que feien totes les espanyoles a França, treballar de minyones, no volia tornar a casa tan aviat. Després d'un any i mig, però, l'ambaixada d'Espanya va canviar d'opinió i va decidir destinar una retribució als professionals desplaçats. Així doncs, durant tres anys, vaig treballar al dispensari espanyol de Saint Denis. Jo m'encarregava de portar l'organització i fer d'intèrpret entre els espanyols i els metges francesos. La majoria d'espanyols eren andalusos i vivien al que anomenaven La Campa, un campament de cases de fusta i ple de camions, de rulots. Després d'un temps d'atendre les seves necessitats ja em reconeixien com a treballadora social.

Vaig viure diverses experiències anecdòtiques que sempre he explicat a l'alumnat i que em van donar lliçons per a la vida. Un dia va venir una senyora que em va explicar que tenia un fill amb discapacitat, que necessitava un certificat del metge i una escola on poder portar-lo. Al cap d'uns dies ja tenia el certificat preparat, però em vaig oblidar de l'escola. La senyora va replicar que en el moment que ella estava exposant la seva situació jo no l'estava escoltant. Va ser així com em vaig adonar que estava donant més importància al que jo mateixa havia de fer que no pas a allò que la persona que tenia al davant volia i desitjava. Una altra anècdota va tenir lloc quan un senyor va expressar que no podia explicar la seva història de vida a una persona tan jove. En altres paraules, la suposada inexperiència i innocència que projecta la joventut pot arribar a ser un obstacle professional perquè les persones a les quals atenem s'obrin i ens expliquin el seu malestar.

El Servei Social de Mà d'Obra Estrangera (organisme dependent de l'administració francesa per atendre els estrangers) es va interessar per la meva tasca i em va oferir una substitució com a intèrpret, i quan vaig acabar aquesta substitució em van oferir una plaça de treballadora social. Vaig estar cinc anys a França, fins al 1968. Aquests anys van ser l'inici de la meva trajectòria professional.

Vaig tornar de França quan el meu pare es va posar malalt. En tornar a Barcelona necessitava trobar feina i continuava tenint ganes de formar part d'un hospital, però no hi havia manera. Així que entre 1974 i 1978 vaig estar treballant per a Càritas Diocesana de Barcelona.

En aquell moment, ens trobem amb els inicis de la Generalitat de Catalunya, amb el president Josep Tarradellas, i amb la formació inicial de l'Associació del

Treball Social, actual Col·legi de Treballadors Socials de Catalunya. Com és evident, just llavors que es torna a posar en funcionament la Generalitat de Catalunya també ho fan les conselleries amb els seus respectius consellers, originaris de diferents formacions polítiques a petició del president Tarradellas. La Conselleria de Sanitat la portava el doctor Ramon Espasa i Oliver, del Partit dels Socialistes de Catalunya (PSC), conselleria de la qual depenia l'Assistència Social i en vaig formar part com a tècnica. Un dels aspectes que més es van valorar va ser la meua visió àmplia arran de la meua experiència amb el treball social comunitari a França. Recordo que, aquell període, vam treballar moltíssim per a la construcció del treball social a Catalunya, ja que fins al moment, no sabíem què era, com s'havia d'organitzar ni de quina manera ho podíem fer. No obstant això, fou quan es van aprovar les primeres polítiques d'infància, de serveis socials de base i els serveis socials especialitzats, entre d'altres.

L'any 1980 es produeix un canvi de govern amb l'arribada del president Jordi Pujol i Soley i, per tant, també d'un nou conseller, incorporant-se al càrrec el doctor Josep Laporte i Salas de Convergència Democràtica de Catalunya (CDC). Em van notificar que el president no em volia en el seu equip i vaig demanar hora per parlar-ne i oferir-li la meua renúncia per deixar el càrrec a la Generalitat de Catalunya. En aquell moment, ja hi havia sobre la taula la proposta de llei que havia fet Ramon Trias i Fargas sobre les persones amb disminució i que finalment va ser aprovada el 7 d'abril de 1982 com a Llei d'integració social del minusvàlid (LISMI). Per aquest motiu, el president m'ofereix d'incorporar-me en nous projectes i seguir a la Generalitat de Catalunya, però els vaig rebutjar. Finalment, hi vaig estar quasi dos anys d'aquesta nova legislatura emprenent nous reptes.

Després d'aquesta etapa, pels volts del 1981, vaig tornar a Càritas Diocesana com a secretària general fins que l'any 1993 en vaig assumir la presidència fins al 1998. En aquests anys vaig poder participar en diferents projectes. Recordo que en aquella època hi havia el Fons d'Assistència Social (FAS), que era un fons per a les persones que cobraven el mínim de vellesa, al voltant de 7.000 pessetes al mes, el qual era molt just per viure. Veient aquesta necessitat, l'any 1983 vam fer un estudi conjunt amb les treballadores socials de Càritas i el sociòleg Joan Costa titulat "Un aspecte de la marginació a casa nostra: els beneficiaris del FAS". Aquest estudi el vam presentar a La Caixa i vam aconseguir l'impacte

que esperàvem, concretat en una resposta col·lectiva, ja que l'entitat bancària va promoure que tots els seus clients residents a la província de Barcelona i que cobressin el FAS, rebrien 6.000 pessetes més al mes. El ressò d'aquest projecte va ser tal que els polítics presents a la Generalitat de Catalunya el van prendre com a punt cabdal a l'hora de tractar les temàtiques socials.

Un altre projecte que va néixer de les necessitats va ser la creació de la Cooperativa de Treballadores Familiars. Una idea inspirada en l'experiència viscuda a França, on les treballadores familiars, principalment dones, són professionals amb coneixements tècnics sobre la cura que ajuden la família. A partir d'aquí es van iniciar els cursos formatius a l'ICESB (Institut Catòlic d'Estudis Socials de Barcelona), orientats des del vessant laboral, que consistia a oferir coneixements de diferents oficis i gremis, com ara sabaters o paleta, i que es pogués optar a una feina per tal de sortir de la situació precària que vivia la família. En relació amb les dones, a Càritas teníem i se segueix tenint, la Cooperativa de les Dones i la Cooperativa Maternoinfantil, ambdues centrades en l'atenció a les mares joves amb l'acompanyament i ajuda a les cures de les criatures amb el suport de l'educadora o la treballadora familiar.

Durant els anys que vaig desenvolupar la direcció de Càritas, el 1991 vam crear la fundació anomenada Centre Català de Solidaritat (CECAS) i n'he estat presidenta del patronat fins fa poc. El CECAS és una fundació privada sense afany de lucre que dona atenció en situacions de drogodependències on s'ofereixen tractaments mèdics i psicològics.

En relació amb la meua trajectòria política vaig entrar de la mà de Pasqual Maragall a les llistes del Partit Socialista de Catalunya (PSC) l'any 1999, sent presidenta de la Comissió de Treball Social durant quatre anys (1999-2003). Dels meus quatre anys en el Parlament de Catalunya, recordo molt la Comissió, una època marcada per la Llei de serveis socials i per la normativa que va permetre el desplegament i creixement de tots els serveis de benestar social. Fou, per tant, el moment de fer arribar els serveis socials arreu del territori i d'aprofundir en la seva especialització. Una de les qüestions que seguim arrossegant avui en dia són les residències per a la gent gran que ja fa anys que es demanava que fossin sectoritzades territorialment però que no es va arribar a assolir. Aquesta és una assignatura pendent.

Quan vaig acabar aquesta etapa feia anys que m'havia jubilat, ja que amb la meva marxa de Càritas vaig donar per acabada la meva vida professional. Tot i això, amb l'alcalde Joan Clos em van nomenar síndica de greuges de Barcelona des de principis del 2005 fins al primer trimestre del 2010. Soc conscient que he treballat molt i durant molts anys però sé que hi he posat cap i cor i m'he sentit corresposta en tots els aspectes.

L'evolució de la professió

Recollint tot aquest període i basant-lo en la meva experiència, considero que als inicis hi havia moltes treballadores socials que portaven el timó del treball social. Però això ha canviat, actualment es considera que tothom és bo per portar el treball social. Ens hem d'adonar que aquest fet perjudica la funció dels professionals de l'àmbit social com són els treballadors socials i els educadors socials, que es focalitzen en el treball comunitari. La nostra professió s'ha de tractar amb molta cura perquè sigui professional i no es desdibuixi.

Pel que fa a moments imprescindibles per a l'evolució del treball social, estan relacionats amb altres treballadores socials com Francesca Masgoret amb els centres cívics, Concepció Requena amb la promoció dels barris i Montserrat Colomer amb el treball social comunitari. Totes elles van ser pioneres en el treball social però, amb el temps s'ha perdut, perquè la professió no s'ha anat definint en paral·lel als canvis que s'han produït a la societat. Dit d'una altra manera, el treball social ha anat perdent pistonada, perquè es concep com una professió indefinida. Se sap què fa un metge però no una treballadora social. Per aquest motiu, calen referents en la professió que creguin en la disciplina, ja que, si no, la professió es va desdibuixant. Caldria repensar el sistema amb uns serveis de base i uns serveis especialitzats on es mantingui una lògica i la possibilitat de materialitzar-se.

Una de les mancances del treball social és que no investiguem i això fa que no es qüestionï el que s'està fent i no s'innovï. En aquest sentit, m'agradaria posar com a exemple l'estudi dirigit per Sebastià Sarasa i Albert Sales, en el qual vaig participar com a síndica de greuges, i que tenia per objecte conèixer les

causes de la marginació social.²⁶ Van col·laborar-hi la Generalitat de Catalunya, Càritas, l'Ajuntament i centres penitenciaris. Amb aquest estudi vam poder reflexionar i fer entendre que cal investigar i proposar polítiques preventives, ja que si els aspectes socials no es tracten seriosament s'acaben reproduint de generació en generació i es porta a terme únicament un treball social assistencial. Així doncs, la pràctica professional ha d'anar més encarada a una actuació preventiva per reduir la despesa social i econòmica.

També he estat vinculada a la *Revista del Treball Social* en què s'han publicat diversos articles meus i vaig formar part de l'equip redactor en el mateix moment que estava a la Generalitat de Catalunya amb el doctor Espasa com a conseller.

Pel que fa al recorregut en la docència, quan vaig tornar de França vaig donar classes durant 4 o 5 anys a l'ICESB (Institut Catòlic d'Estudis Socials de Barcelona) de les assignatures de Treball Social Comunitari i Treball Social Individual. Hi va haver una època en què hi vaig treballar a temps complet com a coordinadora de les matèries de Treball Social. Amb anterioritat vaig estar treballant al barri de la Mina.

Condicionants històrics

Com a resum puc dir que el vessant formatiu i el professional s'entrellacen, tot i que sí que és cert que li he dedicat molts més anys a la professió. Tot i això, la formació, la transmissió de l'experiència i els coneixements, és un aspecte molt important. L'Escola del Treball Social és la realitat, cal reflexionar sobre els moments de la vida i els fets del dia a dia i aquest és un aspecte que ensenyem poc. Hem d'ensenyar a plantejar-nos amb què ens hem trobat avui i què hem après dels altres. Cal una pràctica reflexiva basada en el fet que la veritat la tenen els altres, com a coneixedors de la seva història de vida, i no nosaltres com a professionals aliens. Treballem per a les persones i són elles les que tenen la solució.

Els canvis més significatius que he vist en els plans formatius en la disciplina de Treball Social és que la professió s'ha universalitzat i s'ha normalitzat, ja que

²⁶ <http://www.sindicadegreugesbcn.cat/pdf/monografics/itineraris.ca.pdf>

ara tots ens coneixen i saben què fem i la universitat ha contribuït a aquesta millora. Amb tot, però, considero que amb la universalització s'hauria de donar una concreció per comprendre com fem el que fem i així diferenciar-nos de les professions similars com els educadors i educadores. La concreció ens aportaria una major professionalitat i una especificitat.

Considero que el major repte que ha viscut el treball social en els darrers 40 anys ha estat sobreviure. I ara, cal concretar més a partir de la bona base que ja han establert els grans professionals que té el país. Així i tot, des de la meua visió parcial, la professió del treball social ha perdut presència en les esferes tècniques de les institucions. La presència que vam tenir les assistents socials es va donar perquè érem dones guerrerres i trencadores amb la tradició familiar del moment. Per dedicar-se al treball social és indispensable tenir vocació i creure en allò que s'està fent.

S'hauria de dotar els estudiants d'eines per fer el que han de fer, en altres paraules, eines que permetin portar-los a la concreció de la seva tasca futura i que els transmetin entusiasme i estima per la professió. Els professionals del treball social són els que saben més i més, sobre menys i menys, per arribar a saber quasi res sobre quasi tot, mentre que l'especialista és aquell que sap menys i menys sobre més i més, per arribar a saber quasi de tot sobre quasi res. Per tant, el treball social s'ha de posicionar en allò més generalista però ha de saber què ha de fer en cada moment. D'aquesta manera es podrà suplir la insatisfacció que tenim des del treball social pel fet de no tenir objectius concrets i sortir del cercle viciós de demanda i resposta que es dona en l'atenció directa. Sovint ens oblidem d'observar, planificar i qüestionar la societat. En altres paraules, hem de defugir del plantejament de la professió destinada a donar recursos i concebre la professió com una disciplina integral. S'ha de tornar a l'essència de la professió i a la pedagogia del treball social.

Si ens focalitzem en la militància social, sempre he estat vinculada a moviments socials amb uns valors de defensa de la persona i de la igualtat. Arran del feixisme que s'estava vivint a Europa, vaig participar en reunions clandestines, sempre amb la por al cos que vinguessin a buscar-nos. He format part de les Joventuts Obreres Cristianes (JOC) i després de l'Acció Catòlica Obrera (ACO) que es va iniciar amb el capellà belga Joseph Cardijn que s'ocupava dels

treballadors de les fàbriques i amb una visió del catolicisme social centrat en el fet que és la mateixa comunitat la que ha d'ajudar-se.

Propostes de millora

Els valors que m'han acompanyat al llarg de la meua trajectòria professional ha estat el valor humanista on "cada persona és única i irrepetible", tal com indica Mounier. No hi ha receptes que valguin per a tots, cal personalitzar el treball social i aquesta recomanació és tan vàlida avui com sempre. S'ha d'entendre la persona com un misteri per aproximar-s'hi amb humilitat i respecte. És cert que un dels valors que m'ha acompanyat sempre ha estat la meua fe. Cal tenir present que començo la professió des de la pràctica del treball social i l'acabo com a síndica i en ambdós casos es tracta d'escoltar l'altre, un dels pilars sobre els quals radica la professió.

Des de la meua experiència professional, la disciplina i la professió del treball social han d'anar cap a la concreció i a tenir present el valor de la persona per comprendre la vida de l'altre en la seva totalitat. No hem de deixar que el treball social grupal i el treball social comunitari deixin de focalitzar-se en la persona, hem de fer revifar el treball social individual. I al mateix temps, apostar per fer més investigació en el camp del treball social.

Personalment, considero que per ser un bon professional del treball social cal saber quina ajuda necessita l'altre i què es pot fer per tal que no la necessiti i així acabar amb aquesta situació de demanda. I per aconseguir-ho, es requereix un replantejament de l'Administració, una Administració basada en el compliment d'uns requisits i condicions per rebre ajudes i recursos. Hem d'evitar el treball social robotitzat. Per aquest motiu, recomano als estudiants que triïn la professió del treball social si creuen que és la seva vocació i als docents i professionals que siguin capaços de transmetre la riquesa d'aquesta professió.

Relat 3

Glòria Rubiol González (1933)

Vaig néixer a Barcelona el 1933. La meva família, per part del meu pare, procedia de l'Urgell i de la Segarra. En canvi, la família de la meva mare era de Valladolid. Tant el meu pare com la meva mare eren funcionaris per oposició del Ministeri d'Hisenda. Es van conèixer a la Delegació de Barcelona i es van casar. Vaig néixer a Barcelona i he viscut aquí gran part de la meva vida, excepte uns anys que vaig ser als Estats Units.

La vida familiar va ser bastant accidentada. Quan va començar la Guerra Civil (1936-39) jo tenia 3 anys. Encara recordo els bombardejos: la meva mare em posava sota el matalàs o bé anàvem a un refugi. Més tard, quan va acabar la guerra, el meu pare, que era republicà i catalanista, va haver d'exiliar-se i va estar sis anys a l'Argentina fins que va poder tornar. Podem dir que no vaig viure una

infància molt agradable, però tampoc ho vull dramatitzar perquè la meva mare treballava de funcionària, i gràcies a això podíem viure amb certa tranquil·litat. La casa on vivíem tenia un jardí i aquest és un record molt agradable perquè sempre m'han agradat les plantes i cuidar-les.

Tanmateix, un record molt trist per a mi va produir-se quan va tornar el meu pare de l'Argentina. El motiu és que vam haver d'anar a veure'l a la Jefatura Superior de Policia a la Via Laietana on va estar detingut durant vuit dies alhora que la policia feia un registre a casa nostra.

Quant a altres records bons, l'època de l'ensenyament primari (1939-42), que el vaig cursar en un col·legi de religioses salesianes, no em va suposar problemes, deien que era una bona estudiant i, efectivament, treia bones notes. A més a més, també tenia moltes amistats i, per tot això, aquella època em porta molt bons records. El que actualment es coneix com a batxillerat (1942-49) també el vaig fer en un col·legi de les salesianes, si bé no era el mateix que el de primària.

De l'adulthood, recordo de manera significativa el moment en què em vaig casar, l'any 1967, i dos anys més tard, el 1969, quan va néixer el meu únic fill. Aquests són els records més destacats de la meua vida adulta. M'agrada rememorar els moments quan el meu fill era petit, veure'm acompanyant-lo en el seu creixement i en el seu desenvolupament. Aquesta època s'entrecrua amb la meua vida professional.

Testimoni professional

En relació amb el meu camí cap a la disciplina del treball social, he de dir que vaig començar estudiant Filosofia i Lletres a la Universitat de Barcelona. Després dels dos anys d'estudis comuns, vaig especialitzar-me en Història, que suposava tres anys més. Així que en total, la carrera em va ocupar durant cinc anys (1950-55). I va ser llavors que em vaig sentir motivada per fer alguna tasca social. No volia dedicar-me a la Història, ni a l'ensenyament. En aquells moments, quan anava a la Biblioteca Central (ara Biblioteca de Catalunya) i demanava llibres veia que alguns estaven plens de pols i t'adonaves que no els havia llegit mai ningú. A més a més, als diaris, també llegia sobre els problemes socials que hi havia en aquell moment i això em va motivar a estudiar

alguna professió que a mi em semblés més útil per a la societat. Aquest interès em va dur a buscar informació sobre el treball social i em vaig endinsar en aquest món. No me'n penedeixo i no me n'he penedit mai.

Vaig trobar l'Escola de Treball Social, que aleshores era coneguda com a Escola Catòlica d'Ensenyament Social. Amb dues amigues més, vam estudiar-hi des de l'any 1958 fins al 1961. Aquesta escola depenia d'un patronat que s'anomenava Foment d'Acció Social (FAS) i estava al carrer Bonavista, al barri de Gràcia de Barcelona. Allí vaig formar-me per al que en aquell moment es coneixia com a assistent social. Val a dir que en aquell moment el títol no era oficial i per això després vam haver de convalidar-lo (1989). El treball de final d'estudis el vaig dedicar al treball social i els serveis socials de l'Estat d'Israel, que havia visitat l'any 1961. En aquell moment, Israel era un Estat nou en el qual el treball social i els serveis socials estaven molt desenvolupats i molt ben organitzats. En tinc un record molt positiu. Ja des de l'inici, Israel disposava d'un ministeri que reunia tots els serveis socials del país, els quals abraçaven tots els àmbits (infància, gent gran, delinqüència, organització de la comunitat, etc.), a més de serveis socials de base per tot el país. Veure això, quan al nostre país no hi havia gairebé res, va ser molt impactant. Ho vaig descriure en diferents articles i també en un llibre (Rubiol, 1967; 1980).

La formació en treball social que vaig rebre es caracteritzava per la presència de moltes assignatures que no eren de treball social i que s'ensenyaven amb una metodologia poc motivadora. No estava gens satisfeta quant a la formació que vaig rebre, no era responsabilitat dels docents, sinó del fet que als anys seixanta les circumstàncies eren les que eren... Per aquest motiu, tots els que vam poder, vam anar a estudiar a l'estranger. Vaig aconseguir una beca Fulbright per a l'ampliació d'estudis de treball social a la Graduate School of Social Work de la Universitat de Denver, als Estats Units (1963-64), i vaig realitzar un seminari sobre Treball Social i Delinqüència Juvenil a la Columbia University School of Social Work, a Nova York (1964); uns anys després vaig assistir a un curs sobre Recerca en el Treball Social a la National Catholic School of Social Service a Washington DC (1968) on vaig aprendre metodologia, que em va ser de molta utilitat. En el II Congrés d'Assistents Socials (Madrid, 1972) vaig presentar una ponència sobre Recerca en Treball Social, que està publicada amb les altres ponències del Congrés (Rubiol, 1972).

La meua trajectòria com a professional del treball social és força dilatada. La primera experiència es remunta al barri del Somorrostro, a Barcelona, el 1961-62. Aquest era un barri de barraques que estava situat a la platja on ja havia estat treballant com a auxiliar d'infermeria. Hi vivien famílies d'ètnia gitana, però també persones no gitanes procedents d'Andalusia, moltes d'un poble anomenat Cabra. Es deia que la meitat de Cabra havia vingut al Somorrostro! L'entorn de les barraques, arran de mar i ja de per si prou degradat, es veia molt agreujat quan hi havia un temporal fort, que devastava barraques i persones. Una de les coses que vam fer allà va ser intentar aconseguir la tramitació dels papers de totes aquelles persones d'ètnia gitana per tal que estiguessin registrades al Registre Civil, perquè no hi havia ningú inscrit i aquest era un requisit necessari per poder fer el servei militar. Vam aconseguir que un jutge ens ajudés.

Podríem dir que vam dur a terme un treball de comunitat. Tot i així, el que més es realitzava era atenció individual, però es feia amb moltes dificultats perquè no podíem proporcionar cap tipus de recursos i hi havia situacions d'extrema pobresa. El que es feia al Somorrostro era únicament des d'entitats privades perquè, malgrat que a l'Ajuntament de Barcelona hi havia assistents socials, que treballaven per al Patronat Municipal de l'Habitatge, es dedicaven a atendre altres barris.

Seguidament, vaig treballar d'assistent social al barri del Besòs, a Sant Adrià (1962-63). També en unes condicions molt precàries perquè no hi havia pràcticament cap servei. Ni escoles, ni dispensaris, ni centres socials...

Quan vaig tornar dels Estats Units, pocs anys més tard, vaig fer d'assistent social en diferents hospitals, en concret a l'Hospital de Sant Joan de Déu de Barcelona (1966-67) i després a l'Hospital de Sant Pau (1969-71). A l'Hospital de Sant Joan de Déu vaig ser la primera treballadora social. Aquest hospital tenia una orientació social indubtable, però ens mancaven recursos socials externs. Per exemple: eren tantes les dificultats que teníem per aconseguir la integració escolar dels infants amb paràlisi cerebral que vam haver de formar un grup de pares per treballar el tema de l'educació. Actualment, costa imaginar aquesta situació, però en aquell moment no hi havia pràcticament res... Si hi havia una escola al barri, ja era molt. Al mateix hospital, vaig ser cap del Servei de Treball

Social (1973-76) i procuràvem treballar en coordinació amb les assistents socials del barri o de la parròquia d'on vivia la família atesa, si és que n'hi havia.

Els inicis del treball social als hospitals de Catalunya van ser molt dificultosos, per això actualment, des del Seminari Permanent d'Història del Treball Social del Col·legi Oficial de Treball Social de Catalunya en volem deixar constància escrita.

Continuant amb la meva trajectòria professional, a l'Hospital de Sant Pau també vaig estar treballant com a cap del Departament d'Assistència Social. Els departaments de Treball Social dels hospitals han anat creixent, canviant algunes orientacions i han pogut crear programes molt interessants.

També recordo amb satisfacció un projecte que vam començar amb Francesca Masgoret, quan ella era vocal de publicacions de la Junta de l'Associació d'Assistents Socials de Barcelona, a partir del qual vam decidir transformar el butlletí ciclostilat de l'Associació²⁷ en una revista. Va ser així que del vell butlletí va néixer la *Revista de Treball Social* de l'Associació d'Assistents Socials de Barcelona (1964), la qual sortia quatre vegades l'any i encara continua publicant-se actualment. És un dels millors records que tinc perquè la revista ja té més de cinquanta anys, a diferència d'altres projectes que es comencen i amb els temps no perduren.

També vaig formar part del Grup d'Investigació de Treball Social (GITS), que depenia de la Universitat Autònoma de Barcelona, i del qual vaig ser cofundadora i membre de la seva Direcció Col·legiada (1973-78). Com que hi havia un dèficit gran quant a la formació de treball social, buscàvem alternatives per ampliar els coneixements i, per fer-ho, vam crear el GITS. Venia gent de tot l'Estat per fer-hi cursos curts i seminaris. Però, en aquest cas, la Universitat Autònoma de Barcelona no hi va tenir gaire interès i quan va morir el professor

²⁷ En aquella època hi havia unes màquines amb les quals es feien còpies molt mal impreses. Sovint es feien servir per imprimir documents clandestins. En el cas del butlletí de l'Associació d'Assistents Socials de Barcelona el motiu no era perquè fos clandestí, sinó perquè ciclostilat era molt més barat que imprimir-lo.

Josep Pallach, docent a la Facultat d'Educació de la Universitat Autònoma que ens donava suport, altres persones de la UAB van fer tancar el centre, adduint que la formació de treball social no era universitària. Vam fer una campanya per intentar salvar-lo (1978), però no ho vam aconseguir.

També vaig ser escollida presidenta de l'Associació d'Assistents Socials de Barcelona el 1967.

La meua activitat bàsica ha estat centrada en l'àmbit dels serveis socials des que vaig deixar de treballar a hospitals. Concretament, vaig ser membre de l'equip encarregat pel conseller Frederic Rahola de l'organització dels Serveis Socials que depenien del Departament de Governació de la Generalitat de Catalunya (1978).

Pel que fa a la formació de treball social, durant un parell d'anys vaig fer de monitora dels alumnes de tercer curs a l'Escola d'Assistents Socials de Barcelona (1964-66), que en aquells moments disposava de tres o quatre monitores, una per curs. La funció principal que teníem era organitzar les pràctiques dels estudiants, treballar amb les supervidores de pràctiques i seguir la marxa del curs, però no era una feina a temps complet. Tal com he dit anteriorment, més tard, vaig aconseguir una beca i vaig estudiar Treball de Grup a una universitat dels Estats Units (1963-64). En aquell moment, vaig ser la primera que va entrar-hi com a treballadora social, ja que s'havia de tenir un títol universitari i aleshores el treball social no ho era. Quan vaig tornar vaig dedicar-me a treballar de professora de Treball Social de Grup a l'Escola d'Assistents Socials de Barcelona (1964-66).

Tanmateix, em vaig adonar que no tenia vocació de formadora i que el que realment m'agradava i hi tenia facilitat era la recerca o altres tipus d'activitats i projectes. De tant en tant, sí que he donat alguna classe, i he realitzat supervisions: dels assistents socials de l'Hospital de Sant Joan de Déu de Barcelona i Manresa (1979-80), dels alumnes en pràctiques de l'Escola d'Assistents Socials d'ICESB (1980-81), de professionals dels equips de Serveis Socials d'Atenció Primària del Districte de l'Eixample de Barcelona (1988) i dels Serveis Socials Bàsics de l'Ajuntament de Terrassa, entre d'altres.

Evolució de la professió

En un moment determinat, vaig dedicar-me de ple al disseny i l'organització dels serveis socials, que també és una contribució clara al desenvolupament de la professió ja que la creació i consolidació del sistema de serveis socials va permetre generar molts nous llocs de treball a l'Administració pública. El moment polític va afavorir que presentéssim un projecte sobre com podria ser una Xarxa de Serveis Socials d'àmbit territorial, coordinada per una Conselleria d'Afers Socials o de Serveis Socials de la Generalitat. I va ser el 1979 quan, després de les primeres eleccions democràtiques, l'Ajuntament de Barcelona i altres ajuntaments ja amb consistoris democràtics i, gràcies a la creació del projecte anterior, van crear departaments de Serveis Socials o almenys van tenir una o més treballadores socials. Sent regidora de Serveis Socials a l'Ajuntament de Barcelona (1979-88) Francesca Masgoret, des de l'equip tècnic vam ajudar a muntar la Xarxa de Serveis Socials de la ciutat, on vam intentar que hi hagués centres de serveis socials a cada districte i, més tard, a cada barri de Barcelona. Aquests projectes es van anar desenvolupant també a altres ajuntaments.

Havia estudiat la legislació de serveis socials en altres països (Rubiol, 1986). Per això vaig poder participar en la redacció de la Llei de serveis socials de Catalunya entre els anys 1980 i 1981. Va ser un primer intent, que es va aturar per diferents motius. Però la segona vegada sí que ho vam aconseguir: l'any 1985 sortia la primera llei catalana de serveis socials.²⁸ L'any 2007, aquesta llei es va actualitzar i també vaig participar en aquest procés.²⁹ No totes les disposicions de la llei s'han dut a terme, però tot i així, va ser i ha estat un avenç quant a la consolidació de la xarxa pública de serveis socials a Catalunya. Actualment, hi ha més treballadors socials en l'àmbit públic que en el privat, que és el contrari del que passava en els inicis de la Transició.

La manca de recursos i els problemes de tipus organitzatiu han estat dues qüestions que han condicionat de forma important la professió. Nosaltres

²⁸ Llei de serveis socials de Catalunya (Llei 26/1985, de 27 de desembre). Es pot consultar a <https://legislacion.vlex.es/vid/lei-desembre-serveis-socials-268330229>

²⁹ Llei de serveis socials de Catalunya (12/2007, d'11 d'octubre). Es pot consultar a <https://legislacion.vlex.es/vid/serveis-socials-495320779>

vam intentar que el treball social que es realitzés des de l'Administració pública no fos només un treball individualitzat, sinó que tingués un vessant comunitari, ja que ens semblava important i, actualment, continua sent un tema pendent. Cal restablir la dimensió comunitària del treball social, i cal evitar una excessiva burocratització de la pràctica professional. De vegades sembla com si remetre la gent a recursos prengués tot el temps.

Vaig estar molt implicada en l'Associació d'Assistents Socials de Barcelona i, durant gran part de la meva trajectòria professional he pogut seguir de prop l'evolució de les associacions professionals catalanes. En el seu moment, hi havia dues associacions d'assistents socials a la ciutat. També n'hi havia una a Sabadell-Terrassa, i n'hi havia a Tarragona, a Lleida, a Girona i a Manresa: un total de set associacions que treballaven en temes comuns. Com per exemple, el grup de treball sobre sanitat que era comú a totes les de la província de Barcelona.

No va ser fins a l'any 1968 que es va realitzar el primer congrés estatal, a Barcelona. Va ser en aquest moment quan es va decidir que la disciplina es digués treball social, i no servei social, que era com ho deien en francès. Els professionals vam passar a ser treballadors i treballadores socials en lloc d'assistents socials. Tanmateix, el pas més important va ser el 1982, amb la creació del Col·legi Oficial de Diplomats en Treball Social i Assistents Socials de Catalunya.³⁰ Les associacions es van dissoldre per formar el Col·legi del qual vaig ser vicepresidenta, per elecció, de la primera Junta de Govern (1983-86), essent presidenta Anna Morató (Feu i Rubiol, 2014).

Paral·lelament, pel que fa a l'activisme i als moviments socials, puc dir que hi he estat implicada en alguns. En l'àmbit polític, vaig formar part del partit de Josep Pallach,³¹ que més endavant es va integrar al PSC. Vaig estar en diferents tasques que tenien un vessant social des del qual va anar creant-se el projecte, tant d'organització dels Serveis Socials com de la legislació dels Serveis Socials. Actualment pertanyo a algunes ONG.

³⁰ Ara Col·legi Oficial de Treball Social de Catalunya.

³¹ Reagrupament Socialista i Democràtic de Catalunya, RSDC.

Activisme social de carrer no en realitzo, però activisme polític sí. A més, soc sòcia de dues ONG dins de l'àmbit social: INTRESS i Atlàntida. També continuo activa en alguns projectes que realitza el Col·legi, com ara el Seminari Permanent d'Història del Treball Social a Catalunya.

Reptes de la professió

Pel que fa als reptes en relació amb la professió, un dels més grans que hem viscut nosaltres és que la societat i altres professionals sabessin què era el treball social, perquè era una professió desconeguda. Calia donar a conèixer la professió, cosa que es va aconseguir parcialment a partir de la creació del Col·legi Oficial de Treball Social, l'any 1982.

El segon repte era aconseguir que tant les persones com altres professionals entenguessin quines eren les funcions del treball social. En general intentàvem explicar-ho mitjançant publicacions i també a través dels mitjans de comunicació. Aquest desconeixement comportava problemes en els llocs de treball. Per exemple, dins dels hospitals recordo l'etapa en la qual els metges volien que hi hagués treball social. Sobretot, ho vaig veure quan vaig estar treballant a l'Hospital de Sant Joan de Déu i a l'Hospital de Sant Pau. Els metges que havien estat estudiant a l'estranger ho promocionaven. Però, malauradament, a banda d'aquests metges que tenien una altra visió, sovint l'Administració d'alguns hospitals només ens volia pel que en aquell moment s'anomenava fer la qualificació econòmica dels pacients. Eren els anys seixanta i principis dels setanta del segle passat. No tothom estava dins de la Seguretat Social, ni existia l'Institut Català de la Salut. Per això, des dels hospitals que no eren públics es trobaven que hi havia gent que no podia pagar, i per aquesta raó, volien que l'assistent social estudiés quina quantitat podia pagar la família: una funció absolutament contrària a la que té actualment el treballador social, que distorsionava la possible relació entre el treballador i treballadora social i la persona o família. Sobre aquest tema, vaig escriure l'any 1974 a la *Revista de Treball Social* un article titulat "Un problema todavía existente en los hospitales. La calificación económica de los pacientes".

El tercer repte va ser aconseguir que els professionals d'altres disciplines respectessin i reconeguessin el nostre paper en els equips. Era important no

dedicar-se només a fer de gestor de recursos, sinó procurar treballar amb persones. Aquest és un tema que encara persisteix actualment i per això, cal donar-li una dimensió comunitària al treball social. Personalment, crec que en aquest aspecte va incidir el fet que Anglaterra veiés els treballadors socials com una professió diferent de la que exercien els treballadors comunitaris. S'hauria d'haver pensat en branques d'especialització, perquè no són iguals les tècniques per al treball de comunitat que per al treball individualitzat, tot i que a aquest sempre se li hauria de donar una dimensió comunitària.

Relat 4 Francesca Masgoret Llardent (1937)

Vaig néixer a Barcelona el 4 de maig de l'any 1937 en plena Guerra Civil, durant els dies coneguts com els fets de Maig, per això la meua família deia que era tan revolucionària, perquè havia nascut en plena revolució. Vaig venir al món en el si d'una família treballadora que en aquell moment era de classe mitjana-baixa. D'una banda, el meu pare era d'una zona molt pobre de les Garrigues. La seva mare es va quedar vídua amb dos nens petits, i des de ben jove va treballar d'ajudant de farmàcia a Barcelona mentre estudiava la carrera de Medicina. Posteriorment, en acabar la carrera, va exercir de metge a Barcelona. De l'altra banda, la meua mare, que venia de la zona d'Àger, també provenia d'una família molt senzilla. El meu avi, el pare de la meua mare, era fuster i va venir a Barcelona, on va muntar una important fàbrica de fusteria per a la construcció. Va col·laborar en la construcció de molts edificis i locals de

Barcelona. Es pot dir que la meva família, tant per part de mare com del pare, s'havien hagut d'esforçar i treballar molt per guanyar-se la vida i tirar endavant, tenint en compte que provenien de dues zones molt pobres de Catalunya.

Fa uns mesos vaig complir vuitanta anys i donant un cop d'ull a l'àlbum que m'han regalat, he recordat la nena que era. Em ve a la memòria una infància tranquil·la i feliç, anava a una escola de monges a l'Eixample de Barcelona i passava els estius a l'Escala, a la Costa Brava, on els meus avis tenien una casa que generalment estava plena de familiars i cosins. Fèiem molta tabola, ja que sovint érem vint o vint-i-cinc persones. Les meves germanes i jo érem les nenes. Allà passàvem tres mesos llargs. Marxàvem de Barcelona per Sant Joan i tornàvem el primer d'octubre per començar l'escola. Recordo que quan arribava a Barcelona m'entrava una gran tristor, la ciutat era molt fosca i ho recordo tot gris, molt gris. L'ambient era tens.

A la meva família ens estimàvem molt i l'ambient era agradable. Celebràvem junts les festes de Nadal, Reis, Setmana Santa... però no es parlava mai de política. La família de la meva mare eren dotze germans, dels quals un havia mort assassinat al carrer en les revoltes populars dels anys 1916-17, l'avi era de la Lliga, dos germans seus es van haver d'exiliar perquè un era d'Esquerra Republicana i l'altre monàrquic, i un tercer va resultar ser franquista. Crec que hi havia grans discussions a la família i, per tant, després de la guerra la política era un tema que no es tocava, no se'n podia parlar.

Vaig anar a l'escola de monges fins a l'any 1954. Recordo bé que a principis dels anys quaranta a l'escola es prohibia parlar en català i a mi m'havien renyat perquè jo només sabia el català, que era la llengua que es parlava a casa meva. Aquella frase de "habla en cristiano" hi era molt present. A més a més, l'escola de monges era una escola que adoctrinava, com totes les d'aquella època. Ensenyaven la Formación del *Espíritu Nacional* amb una ideologia nacionalcatòlica molt conservadora, per això quan ara sento parlar que s'adoctrina a les escoles m'indigno: no tenen ni idea del que és adoctrinar. Jo he viscut a través dels meus fills i els meus nets l'escola d'immersió catalana, i està ben lluny de l'adoctrinament.

Sempre he sigut una gran lectora. Recordo que als anys quaranta i cinquanta no teníem ni un sol llibre en català. A l'escola només vaig aprendre a llegir i

escriure en castellà. Amb tretze o catorze anys havia guanyat alguns premis de redacció, sempre en castellà, sort que a casa meva hi havien quedat molts llibres catalans, com *Els Patufets*, contes i novel·les de Folch i Torres, els quals jo llegia i rellegia amb fruïció, potser perquè sabia que estaven prohibits.

En definitiva, aquests llibres em van ajudar a fer que la llengua catalana no quedés únicament reduïda a la parla domèstica.

En sortir de l'escola l'any 1954, es podria dir que va començar l'etapa de la meva joventut, en què la vida ja era més difícil. La meva família era bastant conservadora i no estaven gaire d'acord amb la vida que jo volia portar. Era una persona molt inquieta i volia estudiar medicina, però els pares no em van deixar, perquè consideraven que no era una carrera per a una noia i volien que aprenguéss *corte y confección*, és a dir, a fer activitats de la indústria tèxtil per ser modista, costurera... A més a més, em volien aparellar amb els nois que més "em convenien", però jo no hi estava d'acord. De fet, estava en total desacord amb moltes de les idees que dominaven el dia a dia. En definitiva eren els problemes d'una noia de disset anys que s'enfrontava a un món i a un entorn gris, trist, conservador i amb pocs al·licients i que havia d'estar constantment trencant motlles.

Recordo que amb una amiga vam fer amistat amb uns metges de l'Institut Mental de Sant Andreu i hi anàvem molts dies com a voluntàries. Fèiem tests i ajudàvem els pacients, però jo hi havia d'anar d'amagat de la família, així que deia que sortia per anar al cinema i realment me n'anava a l'Institut Mental. A poc a poc, em vaig anar convencent que havia d'estudiar i vaig considerar l'opció d'estudiar alguna disciplina amb la qual la família estigués d'acord i no m'hi hagués de barallar. Finalment, l'any 1959 em vaig matricular per estudiar assistència social, que va ser una opció consensuada amb la família.

Paral·lelament, als anys seixanta, vaig començar a fer pràctiques al barri del Somorrostro, que aleshores era un barri de barraques, construïdes amb pedres, xapes, plàstics i fustes i sense aigua corrent, situat al Camp de la Bota. L'últim any de carrera, l'any 1961, vaig decidir que no m'agradava gens treballar d'assistent social i que no m'hi voldria dedicar. La meva opinió era que contribuïen a fer beneficència i no a promoure els canvis socials que jo considerava que

calia aconseguir. En els últims mesos d'estudis em va sorgir l'oportunitat de fer unes enquestes per a una immobiliària al barri del Besòs, que en aquell moment iniciava la construcció dels primers pisos; hi vaig anar juntament amb una companya. Allà, al barri del Besòs, hi treballava una monja francesa, d'origen jueu, que era l'única supervivent de la seva família, que havia mort als camps de concentració alemanys.

Un dels professors de l'Escola del Treball Social ens havia explicat la transformació que el govern del recentment creat Estat d'Israel estava realitzant: en l'àmbit social estava acollint refugiats de diversos països per integrar-los en el nou país, i en l'econòmic, estava transformant el desert en terreny de regadiu mitjançant el regatge gota a gota, que aleshores era una gran novetat. Amb la monja francesa, que tenia bones relacions amb l'Estat d'Israel, comentarem diverses vegades la transformació del nou país, que contrastava amb la rigidesa i la poca innovació d'Espanya.

El gerent de l'empresa per a la qual fèiem les enquestes un dia ens va preguntar: "Què fareu ara que esteu acabant els estudis?". Ell volia que ens quedéssim a l'empresa i l'ajudéssim a vendre els pisos de la immobiliària, però la nostra resposta, quasi sense pensar-ho, va ser que no podríem quedar-nos a treballar al Besòs perquè volíem marxar a Israel.

Ell es va quedar encantat amb la idea i ens va donar una beca per poder estudiar treball social a Israel amb el compromís que a la tornada treballaríem al barri del Besòs. Ens vàrem posar en contacte amb el Ministeri d'Afers Socials d'Israel i ens van preparar un programa per estudiar l'organització dels seus serveis socials. Aquest viatge va canviar els meus objectius a la vida. Vaig descobrir una Xarxa de Serveis Socials amb uns objectius i una organització magnífica que permetien acollir milers d'emigrants arribats de diferents països i transformar aquest mosaic heterogeni en una nació.

L'any 1961 vaig marxar a Israel amb dues companyes, una d'elles era la Glòria Rubiol. Jo tenia 22 anys. Recordo que els nostres pares es van enfadar molt, ja que creien que viatjar tres noies soles cap a l'orient no era segur i que acabaríem segrestades o tindríem molts problemes. Vam agafar un vaixell de càrrega i passatge, que ens va portar fins a Istanbul, i des d'allà, un altre vaixell que

ens va dur a Israel. Quan vam arribar a Haifa ens esperava un representant del Ministeri. El programa que ens van preparar ens va permetre conèixer, per una banda, l'organització dels *kibbutz*, els *moshavs* i altres institucions del nou Estat d'Israel i, per una altra, l'organització dels serveis socials, que va ser apassionant. Vam conèixer el país i van sentir els seus problemes, inquietuds i esperances i també vam descobrir un món nou basat en una xarxa prioritàriament municipal, amb una manera de treballar absolutament diferent: planificada, ordenada, molt professional, gens burocràtica i innovadora enfront dels problemes que apareixien.

Durant el viatge, vam acabar tots els diners de què disposàvem i el Ministeri d'Afers Socials israelià ens va proposar donar-nos una subvenció amb dues condicions: que a la tornada a Espanya treballéssim per millorar la situació de la població espanyola, i que expliquéssim el que realment havíem vist i viscut a Israel. Nosaltres estàvem molt il·lusionades amb la idea de poder aplicar tot el nou enfocament que havíem après, així doncs, vam acceptar entusiasmes.

Respecte a la meua vida adulta, a part de la meua família (marit i dos fills), haig de fer referència a la meua vida política, que va començar en els anys 1975-76, encara en la clandestinitat, en el Partit socialista (Reagrupament) fundat per Josep Pallach, que va morir el 1979. Vaig centrar-me en l'estudi de la situació de l'Ajuntament de Barcelona i en l'organització dels que volíem que fossin els futurs departaments de serveis socials municipals.

El record més important, i que més m'ha marcat, van ser les primeres eleccions democràtiques efectuades l'any 1979, en les quals vaig anar a la llista del Partit Socialista de Catalunya (PSC), fet que detallaré més endavant.

Testimoni professional

Vaig estudiar assistència social a l'Escola Catòlica d'Ensenyament Social, situada al carrer Bonavista núm. 6, al barri de Gràcia de Barcelona. Vaig formar part de la promoció del 1961. En aquells anys l'Escola no era universitària; anys més tard ens van convalidar el títol. Posteriorment, vaig fer molts cursos i cursets aprofundint en temes molt diversos. En els anys seixanta i inicis dels setanta no hi havia postgraus organitzats ni formació no reglada. Vaig col·laborar uns

anys amb el Grup d'Investigació i Treball Social (GITS) de la Universitat Autònoma de Barcelona (UAB), intentant aprofundir i millorar la formació dels treballadors socials, amb cursos diversos, i amb l'Escola d'Estiu. De fet érem una mica autodidactes. Em va interessar molt el tema de l'organització i planificació de serveis, per això, durant els anys seixanta i principis dels setanta vam viatjar per aprofundir en els models d'organització a diversos països, els que més ens interessaven eren Anglaterra i Suècia, ja que hi havia una integració de la major part de serveis socials.

L'any 1964 vaig entrar a la junta de l'Associació d'Assistents Socials, en què vaig ser presidenta i vam treballar per convertir l'associació de dret canònic en una associació de dret civil. Aquesta associació va trigar uns anys fins a poder convertir-se en el Col·legi Oficial de Diplomats en Treball Social i Assistents Socials de Catalunya. En la junta, vaig ser la persona encarregada del *Butlletí* de l'Associació; juntament amb Glòria Rubiol i Maria Rosa Morera, vam formar un equip per convertir el butlletí ciclostilat en una publicació a l'estil de les revistes professionals amb format de revista i periodicitat fixa. Així va néixer la *Revista de Treball Social*, encara que no es va anomenar així fins al 1970.

Durant set anys vaig treballar com a assistent social en l'Associació Espanyola contra el Càncer i en el Servei d'Oncologia de l'Hospital de Sant Pau, preparant la posada en marxa del nou Hospital Oncològic que es pensava construir.

L'any 1979 em vaig presentar com a regidora a l'Ajuntament de Barcelona en la llista del Partit Socialista de Catalunya. En la posada en marxa del cartipàs municipal vam incloure l'Àrea de Serveis Socials, inexistent anteriorment i vaig esdevenir la primera regidora dels Serveis Socials de l'Ajuntament de Barcelona durant deu anys, del 1979 al 1989. La meua prioritat va ser posar en marxa el Departament de Serveis Socials i crear una xarxa que donés serveis als ciutadans de Barcelona, seguint el projecte que havíem preparat durant els anys anteriors.

Recordo que al principi van haver-hi moltíssimes dificultats. De fet, a l'Ajuntament no entenien exactament com ens volíem organitzar i això ocasionava moltes discussions amb els companys. Cal tenir en compte que Barcelona comptava amb molt pocs serveis distribuïts per la ciutat. No hi havia Serveis

Bàsics, ni d'Atenció Primària. Jo no disposava de personal ni de pressupost. De fet, els primers mesos, quasi estava absolutament sola amb una secretària i pensava que no me'n sortiria. Després va poder incorporar-s'hi Rosa Domènech com a directora de Serveis. L'any 1980 vàrem aconseguir que es contractés un assistent social per districte.

La primera dificultat va ser tirar endavant els Serveis Socials Integrats, com explica molt bé Glòria Rubiol en el seu llibre *Marc històric dels Serveis Socials* (2003), és a dir, tot el que fa referència als serveis per a infància, discapacitats, gent gran, promoció social, treball comunitari, etc. En aquell moment vam considerar que calia gestionar-los des d'un únic departament. En aquella època, tampoc s'entenia quina era la funció dels Serveis Socials de Base, més tard anomenats d'Atenció Primària. Malgrat les múltiples dificultats, finalment a principis dels anys vuitanta vam aconseguir la posada en marxa del primer Centre de Serveis Socials, aprofitant edificis que ja tenia l'Ajuntament, que generalment no estaven en les millors condicions.

Aquest primer centre, el Centre de Serveis Socials d'Erasme Janer del barri del Raval al districte de Ciutat Vella, que encara existeix, estava situat en uns entresols comercials, que en principi no reunien gaires condicions perquè eren molt foscos, tot i que tenien l'avantatge de ser un espai molt gran. Aquest Centre d'Erasme Janer va poder reunir molts serveis, alguns totalment innovadors. Es va construir un gran pati interior que donava molta llum i amb un mobiliari i estil molt modern es va aconseguir convertir aquells entresols foscos i baixos de sostre en un espai molt digne. S'hi van instal·lar diversos serveis: els equips d'Atenció Primària i els serveis per a la infància i per a la gent gran, entre d'altres. El més innovador va ser el primer Servei d'Informació i Atenció a les Dones Maltractades que es va crear a Espanya.

En aquella època, el tema de la dona i especialment el maltractament de la dona era un tema reservat a la vida privada familiar i ningú s'hi podia ficar. Recordo molt bé el dia de la inauguració del Centre. Aquell dia hi havia molta gent: des del tinent d'alcalde, que aleshores era Pasqual Maragall, a psicòlegs i periodistes, entre d'altres. Visitàrem el centre i els diversos despatxos i en comentar que un despatx determinat anava destinat a ajudar dones maltractades immediatament va sorgir el comentari amb un to burleta: "Ei, quin dia

fareu un centre d'atenció als homes maltractats?». Altres homes es van afegir a les bromes i el grup de les dones vam sortir a defensar la proposta. Era indiferent si érem periodistes, advocades, assistents socials o polítiques. Van aparèixer dos bàndols: els homes en to sarcàstic i les dones en defensa del servei. Aquest tipus de bromes i incomprensions eren força habituals. Qualsevol servei innovador suscitava un reguitzell de preguntes: "I què hi feu? I per què?". En canvi, avui dia un centre per a les dones maltractades el veiem com un fet normal i no ens ho qüestionem.

Seguint amb el tema de la dona, també vam inaugurar l'exposició "La vida quotidiana de la dona" l'any 1986. Consistia en una exposició a la Boqueria (del 29 d'abril al 10 de maig) i als mercats del Clot, d'Hostafrancs i Abaceria Central (del 13 al 19 de maig). Volíem deixar patent les múltiples ocupacions i activitats que formaven part de la vida de les dones, i que no eren visibles per part de la societat. El fullet que es repartia entre els ciutadans convidant-los a aquest esdeveniment, tenia una frase de Virginia Woolf que deia el següent: "Perquè tots els sopars han estat cuinats, tots els plats i tasses rentats, les criatures han anat a escola i s'han obert camí. Res no queda de tot això. Tot s'ha esvaït. Ni les biografies ni els llibres d'història ho mencionen".

També recordo l'organització del primer Congrés o Assemblea de Gent Gran promoguda per l'Ajuntament. Eren inicis dels anys vuitanta i la publicitat que vam difondre portava el títol: "Jubilat, aixeca el cap". Ara ens sorprendria molt aquest anunci, ja que el concepte de vellesa ha canviat radicalment.

Un altre inconvenient que potenciava la incomprensió de la posada en marxa del nostre projecte era que la legislació vigent no reconeixia res del que estàvem engegant. Això ocasionava discussions amb els serveis jurídics, no érem ni legals ni il·legals. Jo els responia que érem "alegals", però que responia a una necessitat dels ciutadans, i per tant ho tiràvem endavant. A poc a poc, la Generalitat va aprovar les Lleis de Serveis Socials, i també les noves Lleis de règim local i es va regularitzar la situació.

De la meua vida política, recordo bé el fet de ser regidora de Districte. Vaig estar al Raval, des del 1979 fins al 1982, i després al districte de Gràcia. El Raval era un barri complicat, amb moltíssims problemes, molt abandonat i que necessi-

tava una profunda transformació. Hi havia moltes fàbriques abandonades. Un parell de vegades ens vam trobar que les clavegueres sobreixien perquè hi havia una canal mal feta i llavors l'aigua bruta sortia per tots els vàters i totes les plantes baixes; la droga també hi era molt present i per això molts nens i nenes inhalaven cola. El contacte amb la gent del barri era molt satisfactori, recordo una campanya de neteja al barri del Raval que vam muntar un diumenge al matí i en la qual van col·laborar molts veïns. Era com fer un treball comunitari.

Un altre servei innovador va ser treballar amb programes de tractament de l'alcoholisme i les drogues, sobretot de l'heroïna, en aquell moment. Es va posar en marxa els anys vuitanta un programa que vam anomenar Programa DROSS coordinat amb l'Ajuntament de Madrid. Aquest consistia en la reinserció social i laboral de la gent jove, la qual era la principal usuària del programa. A més a més, estàvem molt preocupats per poder posar en marxa programes de prevenció, com per exemple: revetlles sense alcohol.

En definitiva, malgrat que vaig gaudir com a política, personalment el que més em va agradar va ser el contacte amb la gent. Per exemple quan es va crear la primera Residència Pública d'Avis, des del moment de la firma de l'entrega del solar, anar veient com el projecte creixia i es podia inaugurar la residència o un casal d'avis, això generava una gran satisfacció personal. En general, el fet de poder anar fent petits projectes i aportacions era molt satisfactori, com també ho era el fet de connectar amb la gent dels barris. Tal com he dit, era com fer una mica de treball social comunitari des d'un altre nivell.

Evolució de la professió

Vull destacar que jo no vaig treballar mai de professora en l'Escola del Treball Social, em considero més una activista que una mestra. Tanmateix, sí que sovint vaig participar en cursos, xerrades i conferències.

Reconec que la crisi ha incrementat les necessitats i crec que avui la gent està una mica desbordada. Tinc la sensació que hi ha hagut un retrocés i hem tornat a una situació que promou fins a cert punt un estat de beneficència. És a dir, els primers anys de la democràcia es va estar lluitant per la justícia social i ara de

sobte tothom vol fer beneficència: els bancs dels aliments i la Roba Amiga, entre d'altres. Considero que són bones idees però no crec que sigui la forma de solucionar els problemes de la gent que rep les ajudes. El que vull dir amb això és que em sembla molt bé que hi hagi campanyes, bancs d'aliments i que no es llencin les coses, però ho trobo denigrant per a les persones que ho reben. Aquests tipus d'actuacions poden ser més necessàries i adequades en una situació d'emergència. Quan de vegades em demanen la col·laboració en aquests bancs d'aliments, jo apporto alguna cosa però els dic que no comparteixo la seva acció i que els bancs d'aliments s'haurien de convertir en bancs de feina.

Els canvis radicals que han ocasionat les noves tecnologies, l'atur i la desigualtat social creixent, crec que fan absolutament necessari un replanteig del treball social, enfocat molt més a l'empoderament de les persones, a l'autoestima i a la creació de noves ocupacions. He viscut la crisi de canvis de feina per a moltes persones i l'aparició de noves ocupacions que abans no existien. Sempre he cregut en el fet que periòdicament s'acaben un tipus de treballs però en comencen d'altres. La vida ens demostra que això ha succeït al llarg de la història, per exemple en els anys vuitanta, es van començar els serveis a domicili i la teleassistència i recordo que en un programa de televisió vaig explicar que aquest tipus de serveis podrien crear milers de llocs de treball, cosa que va provocar un gran rebombori i la gent deia: "Aquesta dona està boja, no és possible".

En resum, el treball social ha trobat un lloc en la societat i s'incrementa cada vegada més el nombre de persones interessades a estudiar la carrera. La professió s'ha obert en diversos vessants, de manera que et pots especialitzar en allò que més t'agrada. En definitiva, ho trobo molt interessant. Des de la meua experiència, els canvis més significatius que ha viscut el treball social a Catalunya en el terreny professional han sigut la creació, a partir del 1980, d'un Sistema de Serveis Socials amb una xarxa de serveis d'atenció primària i serveis especialitzats, i l'aprovació de les lleis de serveis socials.

Condicionants històrics

Personalment, no he sigut mai una gran activista de moviments socials potser perquè, a part de la feina, jo tenia fills i marit i aleshores complementar les

dues coses m'era difícil. Tanmateix, avui en dia soc de l'ANC i Òmnium, però no he sigut mai de grans moviments. En els deu últims anys, sí que m'he implicat molt en moviments més aviat per la defensa de la llengua, a l'ANC i Òmnium, però tot això amb un activisme relatiu, ja que tampoc he estat a primera línia col·laborant en activitats dels barris. A més a més, ara tinc la sensació que reneix un altre activisme. Penso per exemple, en l'1 d'octubre de 2017. Aquell dia va sorgir una convivència entre els veïns, que la major part no es coneixien, que ha provocat que s'estiguin organitzant per dur a terme una sèrie de projectes al barri com ve a ser, per exemple, canviar el nom del carrer Príncep d'Astúries per riera de Cassoles.

Des de la meua experiència com a treballadora social el major repte que he viscut al llarg d'aquests quaranta anys en l'àmbit professional ha sigut deixar de ser "l'assistent social de la parròquia" i passar a ser treballadora d'un servei públic i al servei de la ciutadania. Pel camí, crec que s'ha perdut el treball social comunitari, i em sap greu, perquè crec que és necessari i hi havia experiències molt interessants. L'arribada de la democràcia a Espanya va permetre fer un salt que va posar el treball social al dia.

Propostes de millora

Els valors que han acompanyat la meua trajectòria professional són els drets humans en general, l'ètica, la serietat en el treball, la vocació en el servei públic, la preparació i l'estímul per a una feina eficaç. En general considero que totes les professions, no només el treball social, han de tenir uns valors ètics i deontològics. També han de ser presents els principis de més participació, més efectivitat, però això ja seria més en el dia a dia. També s'ha de tenir en compte que vivim en una societat complexa, a on arriba molta gent estrangera, de manera que necessites tenir una actitud oberta i receptiva. Això a la vegada crea una sèrie de problemes religiosos, culturals, vivencials que s'han de tenir presents.

No conec gaire bé el moment actual que viu el treball social i considero que més difícil valorar-lo. He perdut el contacte amb el dia a dia i et pots equivocar. Hi ha idees que potser en un cert moment em pensava que eren vàlides però ara no ho són. Tanmateix, defenso que ha de seguir essent un servei públic

com a valor, i a més a més, posaria molt èmfasi en el fet que no acabi sent un servei benèfic que reparteixi aliments i diners, sinó que sigui un servei progressista, és a dir, que ajudi a empoderar la gent, perquè aquesta tingui uns criteris i pugui tirar endavant. Per això em fa il·lusió pensar en la possibilitat de tenir un país propi, més petit, on puguem, en un àmbit més experimental, implementar aquesta sèrie d'aspectes, perquè a escala estatal ho veig difícil i a escala europea encara més.

També segurament s'hauria de fer una reorganització territorial, sobretot en les zones rurals. No puc valorar si els mitjans que hi ha són suficients, però si ho comparem amb els que hi havia en els anys setanta i vuitanta hi ha molts més mitjans i recursos. Potser no cal dotar els equips de treballadors socials amb més recursos, sinó que s'haurien de reordenar territorialment els models i fer-los encaixar. Sanitat, Ensenyament i Serveis Socials caldria que tinguessin assignada una mateixa zona territorial.

Relat 5 Teresa Rossell Poch (1938)

Vaig néixer el 17 de juliol de 1938 a Montmeló, a la casa d'estiu d'uns amics de la meva família, quan encara no havia acabat la Guerra Civil. Al cap de mig any, acabada la guerra, la família va tornar a Barcelona, al barri de Sants, on vaig viure fins als divuit anys que ens vam traslladar al carrer Balmes. L'Institut Montserrat va ser la meva escola des de l'any 1943 al 1956, un centre que havia quedat d'abans de la guerra, mixt, de nens i nenes, basat en el sistema Montessori, on hi havia un gran jardí i una petita granja, amb moltes activitats docents a l'aire lliure, amb activitats lúdiques i musicals, i amb unes normes basades en una ètica civil més que en una cultura religiosa, la qual no era excloent però no predominava. Aquests aspectes eren poc habituals a l'època, en què abundaven les escoles religioses amb una educació bastant rígida.

El context econòmic, social i emocional que presidia els primers anys després d'una guerra civil molt cruenta, amb pèrdues d'amics i veïns, econòmiques i de tota mena, era opressiu, ja que ens trobàvem a més sota un règim dictatorial duríssim. Alguns records rellevants per a mi d'aquella època era que la gent a Barcelona es desplaçava amb metro i amb tramvia, que anaven tan plens que la gent quasi no hi podia pujar, i alguns homes anaven, com deien, "penjats" sense cap mena de protecció. Un altre element era tot l'enllumenat de la ciutat, tant a dintre de les cases com al carrer vivíem amb un nivell de llum tan baix (comparat amb el de l'actualitat), que era impossible poder llegir, cosir o fer res, si no fos perquè disposàvem dels famosos llums que amb una corrioleta pujaven i baixaven del sostre i oferien un cercle de llum més intensa.

No menys important era el factor de la climatologia. En aquella època, cap als anys 1940, mentre vaig viure a Sants, hi havia molta boira i recordo una Barcelona fosca, humida i una mica tenebrosa al capvespre, encara que en aquella època ho trobàvem normal. Les escales es tancaven amb unes grans portes de fusta, i com que no hi havia timbres elèctrics, en la majoria de cases dels barris, s'utilitzaven aquells picadors de ferro amb forma de mà. Són coses que ara són insignificants però que assenyalen un canvi extraordinari.

Pel que fa al barri on jo vivia, el tema associatiu i cultural era molt destacat. Hi havia l'Orfeó de Sants i el Centre Catòlic de Sants, on es feia teatre cada diumenge; jo hi anava amb les meves àvies i era curiós perquè, com que no es permetia que el teatre fos sempre en català, el tema se solucionava interpretant alternativament autors catalans i castellans. També hi havia moltes conferències, debats, música interpretada per aficionats o professionals, etc., un barri ric en activitats diverses. Entrellaçant això amb la meva família, vull destacar que a casa meva hi havia un ambient molt dinàmic i amb interessos culturals diversos. Vivia amb els meus pares, una àvia, una tieta àvia i un germà, quatre anys més gran que jo.

El meu pare va treballar des de jove i durant tota la seva vida en una empresa americana, amb seu a Barcelona, en la qual es parlava anglès, català i castellà. Ell era una persona molt inquieta i a casa teníem molts llibres. Recordo que a la prestatgeria teníem llibres de Freud sense saber qui era. Però també teníem una bibliografia molt copiosa, amb autors clàssics i autors del moment, en

català, castellà, anglès i francès. Altrament, en aquesta època, rebíem periòdicament un paquet que venia dels Estats Units, i això era excepcional. Ens l'enviava un antic dirigent de l'empresa del meu pare i a dins trobàvem cosmètics per a la mare, dolços per a nosaltres i també dues revistes per al pare, una de les quals es deia *American Home*.

Eren coses que teníem a l'abast i que permetien tenir un punt de vista molt ampli de les situacions. Un aspecte que sempre m'ha agradat de la meua família és que tenien amics, els quals, molts d'ells, eren professionals interessats per molts àmbits i, per tant, això permetia tenir una admiració i un respecte cap a la cultura, cap a la gent que té coneixements i que manté una actitud propera i amable, desenvolupant així un ambient molt enriquidor per a mi.

Si rememoro la meua infantesa, m'envaeixen records positius, d'alegria, simpatia, d'una mare molt afectuosa, encantadora, elegant, d'un pare executiu i un germà més gran que per a mi era un model de simpatia i de saber-ho fer tot.

Per una banda, de la joventut m'enduc tot el tema dels amics i de les amigues, ja que en aquella època, el que caracteritzava l'amistat entre les noies era que ens ho explicàvem tot i no ens podíem separar, ens acompanyàvem l'una a l'altra fins a la porta de casa, però eren tantes les ganes d'estar juntes, que després et tornaves a acompanyar i això mai s'acabava. El mateix passava quan es va tenir telèfon a les cases, sempre ens havien de renyar perquè no paràvem de parlar. I també m'emporto molts bons records dels estius de la meua època, que eren de tres mesos, des de Sant Joan que ens n'anàvem fora, fins a l'1 d'octubre que començava el col·legi; d'aquells estius tinc records positius on tot era jugar, anar d'excursió, compartir la vida rural amb els pagesos o anar a la platja...

En la infància i l'adolescència no vaig tenir cap dificultat important, potser la més destacada eren les controvèrsies del context social on la gent era més inhibida i la relació amb nois no era oberta.

D'altra banda, en l'etapa de l'adolescència, una cosa que crec que em va marcar va ser que jo no vaig estudiar batxillerat. Perquè en aquella època els que estudiaven principalment eren els nois, per exemple el meu germà va fer batxillerat i la carrera de Belles Arts. En canvi, a les noies, no els impedié estudiar

però no era amb la previsió de treballar en un futur. A mi m'hauria agradat ser metgessa, però era una qüestió que em rondava pel cap però que mai vaig decidir-me a fer-ho. A més, a casa meva tenien la perspectiva que a una noia no li calia cultivar-se mentalment anant a la universitat i fent una carrera. Per sort vaig acabar estudiant treball social, més endavant psicologia i vaig ser professora titular de Treball Social!

Testimoni professional

Quan vaig fer divuit anys en el curs 1956-57, vaig inscriure'm en uns cursos que en aquell moment programava el govern a través de la Falange, anomenats Servicio Social Femenino. Igual que els homes feien el servei militar, les dones apreníem a cosir i fer diferents coses de casa, a més t'ensenyaven alguns apunts històrics d'Espanya i de la Falange per enfortir "el espíritu nacional". Aquests estudis tenien una durada de sis mesos, on els tres primers eren de classes teòriques i els tres restants eren de pràctiques. Jo, de pràctiques, vaig estar un temps en un centre, al final de la Rambla, ajudant persones necessitades, distribuint llet en pols i proporcionant-los aliments.

Tot seguit, vaig col·laborar en un servei de l'Ajuntament de Barcelona ajudant una professional, M. Dolores Enedáguila, treballadora social del Preventorio Municipal de Psiquiatria de Urgències, passant a màquina informes de casos socials, amb diferents problemàtiques. Ella a les tardes tenia el càrrec de secretària de l'Escuela de Visitadoras Sociales Psicólogas, a la càtedra de Psiquiatria de la Facultat de Medicina, on s'impartien uns estudis de caràcter social i que per matricular-se no calia tenir batxillerat.

Em vaig quedar ben parada en saber què es feia en aquella facultat amb tant de renom i l'any següent (curs 1958-59), m'hi vaig matricular. Per tant, puc dir que aquesta va ser la meva primera motivació envers l'àmbit del treball social. Vaig acabar els estudis l'any 1961.

El psiquiatre, doctor Ramon Sarró, havia anat a Amèrica i havia vist que, en l'equip psiquiàtric, hi havia metges, psiquiatres, psicòlegs i visitadores socials conegudes com a *social workers*, i va tenir la idea de crear un equip semblant al Clínic. Inicialment es va crear l'escola a l'Hospital Clínic per formar treballa-

dores socials especialistes en salut mental, al cap de dos cursos es va ampliar el temari per formar treballadors socials genèrics que poguessin fer tasques en diferents camps. Aquest ensenyament estava ubicat a la càtedra de Psiquiatria, el Dr. Sarró n'era el director i dues treballadores socials, les Sres. Montserrat Castells i M. Dolores Enedáguila, que eren membres de la Falange Española, portaven la gestió del centre, al mateix temps que impartien classes de treball social.

Cal remarcar que en aquells anys els estudis de psicologia no existien, i van trigar encara un temps a ser reconeguts per la universitat, com també una altra disciplina que es va veure afectada pel règim franquista, la sociologia, ja que segons el règim era una matèria subversiva i van prohibir ensenyar-la a la universitat.

Vaig estar estudiant en aquesta escola (1958-59/1960-61), on la majoria de professors eren psicòlegs i metges, la qual cosa va marcar molt la nostra formació com a treballadores socials. Una curiositat va ser que teníem un psiquiatre que explicava sociologia de la família, sociologia que més aviat era psicologia de la família.

Quan vaig acabar, la directora de l'escola, que m'apreciava molt, em van proposar de quedar-me a col·laborar en el centre. La meva funció era acollir i explicar el funcionament de l'escola i les matèries del programa que s'estudiaven. En el context d'aquella època les estudiants venien a l'escola amb els seus pares i totes eren noies. Llavors els pares em solien preguntar: "Mira la meua filla vol estudiar 'això' que no sabem gaire què és i perquè serveix". Cal remarcar de nou que en aquella època, als pares no els interessava gaire que les dones estudiessin ni que treballessin. Jo sempre els deia, "el treball social és una carrera que si la seva filla no treballa és igual perquè li serveix per a ella mateixa i és una carrera que serveix per a moltes coses" i tots es quedaven entusiasmats. Tant és així, que una vegada va venir una família de dues germanes en què la gran es volia matricular i al final s'hi van matricular les dues germanes i han estat unes treballadores socials fantàstiques.

Arran d'això, l'any 1965 o 1966 hi havia treballadors socials que treballaven a centres de l'Ajuntament, però no eren funcionaris, per tant en aquell any es

van crear 25 places de funcionaris municipals per a assistents socials de l'Ajuntament de Barcelona, de les quals 23 ja estaven atorgades, i en quedaven dues per a noves professionals. Vaig obtenir una de les places i vaig anar a treballar al Preventori Municipal de Psiquiatria d'Urgències de Barcelona, del qual hem parlat abans (1967-70). Era un camp que m'entusiasmava perquè la meva preferència sempre ha sigut la salut o la salut mental.

El Preventori, com l'anomenaven, situat en una torre antiga molt gran, era el que llavors es coneixia com a manicomi, les parets no tenien portes i en una planta hi havia els homes i en l'altra les dones. Per tant no hi havia privacitat, tampoc en aquell moment hi havia lleis que prohibissin ingressar un pacient sense el seu consentiment, etc.

El tipus de persones que atendien eren les que havien tingut un brot psicòtic, un deliri etílic, una depressió greu, entre altres crisis. Situant-nos en el context de l'època en què hi havia molta migració d'espanyols cap a Europa i que, per tant, per Barcelona hi passaven moltes persones que venien de Galícia, Andalusia, i es dirigien cap a Alemanya, a França o un altre lloc, per treballar en un país europeu, i algunes d'elles, davant de les dificultats, la falta de preparació i del xoc idiomàtic, desenvolupaven un brot o una descompensació que motivava el seu retorn a Espanya i sovint a Barcelona.

En aquest centre, la diversitat de problemes mentals permetia aprendre molt sobre el tema. Era molt interessant, i malgrat que la urgència i complicació de les problemàtiques no permetien fer en molts casos un tractament adient, vaig aprendre'n moltíssim, tot i haver de suportar un ambient de tensió i de manca de recursos.

Paral·lelament jo ja estava fent classes a l'actual Escola Universitària de Treball Social de Barcelona des del 1963 fins al 2003. En aquell moment de la meua vida em vaig casar i vaig tenir tres fills, molts seguits, un cada any, per aquest motiu a finals del 1970 vaig sol·licitar una excedència del Preventori a l'Ajuntament de Barcelona, i ja no hi vaig tornar a treballar.

Vaig continuar fent classes i en incorporar-me de nou a la vida laboral l'any 1976, em va sorgir una oportunitat de treballar a la meua Escola de Treball Social, atès que el Dr. Sarró havia mort i la directora i la secretària les havien

de traslladar a un altre centre. Així que em van oferir el lloc de subdirectora, ja que no podia ser la directora perquè no tenia una llicenciatura. I el Dr. José Luis Martí Tusquets, metge de la càtedra de Psiquiatria i professor de l'escola, va assumir el càrrec de director. Cal destacar que en aquell moment, a l'escola hi havia unes vint alumnes per curs i els professors venien a fer les classes o la supervisió, i la dinàmica del centre era relativament fàcil de conduir. A finals del 1973 va entrar de directora Cristina Rimbau, que havia estudiat a la nostra escola i era llicenciada en Psicologia. Jo vaig continuar com a subdirectora, sent posteriorment la directora de l'Escola Universitària de Treball Social de Barcelona del 1986 al 1998 i del 2001 al 2005.

Vull remarcar, que em vaig treure la llicenciatura en Filosofia i Ciències de l'Educació, Secció de Psicologia el 1989 a la Universitat de Barcelona, on vaig desenvolupar la major part de la meua vida professional; també vaig col·laborar amb un Centre de Salut Mental, treballant amb grups terapèutics, i impartint classes regularment a algunes escoles de l'Estat i estudis professionals través de les diputacions d'Andalusia, Galícia, Múrcia, etc.

Evolució professional

La meua evolució professional al llarg de la història dels últims quaranta anys del treball social, i pel fet d'estudiar i treballar a l'Escola de Treball Social, em vaig interessar des de l'inici en la metodologia, que permetia donar cos a la teoria i a la pràctica. Per exemple, ara teniu epistemologia, sociologia o ètica, però en aquella època tot estava unit a la metodologia. Em vaig focalitzar en això, perquè a partir de la reflexió entre metodologia d'intervenció, d'observació, la conceptualització i la investigació, sorgeix la disciplina treball social, que coneixem actualment.

L'any 1963 la directora em va proposar de fer classe de Treball Social de Grup, vaig quedar molt sorpresa perquè jo no havia fet mai classe, i menys de grup, que fins aquell moment no s'explicava a l'Escola. En tenia idea però tampoc gaire, només havia anat a un seminari. Glòria Rubiol, que en aquell moment havia tornat dels Estats Units, em va deixar el llibre de la Gisela Konopka, *Social group work*, una de les autores americanes que va teoritzar sobre el treball social de grup; el llibre era en anglès, i vaig estar enfeïnada perquè el meu

anglès era encara limitat, però vaig sortint-me'n. A partir d'aquell moment els estudiants feien, a segon curs, l'assignatura Pràctiques de Grup en una institució (sempre en institucions on generalment vivien interns joves, centres per a "mares solteres", psiquiàtrics, etc.) que jo mateixa supervisava regularment. A segon i tercer es feia una assignatura d'Entrevista i Treball Social de Casos amb les supervisions individuals o en petits grups. Per tant, la formació envers aquestes matèries era molt intensa. També es va incloure el Treball Social de Comunitat amb la corresponent metodologia.

Paral·lelament, l'Escola de Treball Social de l'Institut Catòlic d'Estudis Socials de Barcelona (ICESB) em va contractar per impartir l'assignatura de Treball Social de Grup (del 1970-71 al 1974-75).

Relato això, perquè són processos d'evolució interna en el treball social relacionats amb la pràctica professional que s'anava construint en un context que fins al final del franquisme i la recuperació democràtica no va tenir Serveis Socials com ara els coneixem, ni lleis modernes com en altres països.

De tota manera, grups de professionals i persones amb interessos polítics ja es preparaven per afrontar un canvi, que no tardaria gaire a arribar. Glòria Rubiol i Francesca Masgoret i altres treballadores socials van crear un grup, en el qual jo també vaig participar, on argumentaven com havia de ser la política social i els serveis socials, en una nova etapa democràtica. Les idees i els ideals emergents d'aquestes reflexions van permetre assumir i desenvolupar l'organització dels Serveis Socials dels ajuntaments, de les diputacions i de la Generalitat. Tant era així que el Model Barcelona de Serveis Socials es va "exportar" a diverses ciutats espanyoles. En la nova etapa democràtica les matèries de Política Social i Serveis Socials van tenir un paper molt important junt amb les de Treball Social. Amb la recuperació democràtica, la directora Cristina Rimbau i jo mateixa vam començar a fer a l'Escola cursos d'especialització, tant a Barcelona, com a Girona, Tarragona, Sabadell i altres ciutats. Dels cursos Salut Mental i Treball Social (1978-79) i Salut, Sanitat i Serveis Socials (1982-83), en van sortir les respectives publicacions de les quals vaig ser la compiladora. Per tant, el gran canvi del treball social gràcies a la Transició va ser el naixement dels Serveis Socials que coneixem, i la progressiva promulgació de lleis generals i específiques de Serveis Socials que "asseguraven"

els drets i la participació dels ciutadans. En l'àmbit formatiu, el canvi que ha viscut el treball social al llarg dels últims quaranta anys inclou molts aspectes: pràctics, teòrics, d'especialització, de reconeixement social i altres. A mi m'ha interessat sempre la construcció teòrica i pràctica del treball social, que guardi les seves finalitats, la seva ètica i el compromís social amb les persones més desfavorides. M'ha interessat i agradat molt fer classe amb els alumnes i, tant és així, que l'any 1984 vaig fer un curs sobre l'Entrevista en el Treball Social amb un grup de segon curs, que feien també pràctiques en diferents serveis i jo mateixa els supervisava, i vaig trobar tan interessant la temàtica que aquell estiu em vaig posar a escriure un llibre sobre l'entrevista que tingués un marc i unes referències conceptuals necessàries per poder atendre de forma adient els usuaris. En conclusió, és el contacte amb els alumnes, des del meu punt de vista com a docent i supervisora, el que et porta a la idea que "tu t'has de formar perquè no hi ha millor formació que haver d'ensenyar, ja que en explicar els temes ho has de fer amb claredat tenint interioritzat i après el que has d'explicar".

Vaig ser professora de les següents matèries: TS de Grup, TS Individual i Familiar, Tècniques d'Entrevista en el TS, Treball Social Residencial, Equips de Treball, Pràcticum d'Intervenció, Supervisió i Treball Social i Salut Mental. La meua experiència com a formadora és molt positiva, ja que per sort i des de l'inici a l'Escola comptàvem amb professionals professors molt bons dels quals podíem aprendre i al mateix temps compartir idees i objectius de formació per al treball social. En les meves classes sempre hi havia referències a matèries d'altres professors, la qual cosa ajudava a integrar conceptes i valorar la importància del conjunt. Amb el grup de professores treballadores socials contínuament organitzàvem seminaris per tractar temes nous i integrar-los a la docència. Tant quan vaig ser subdirectora com directora del centre, l'ambient i les relacions entre professors van ser generalment molt amistoses i molt potents en el terreny intel·lectual. Quan em vaig jubilar només pensava a donar les gràcies a tothom.

Atès que m'havia format en contacte amb bibliografia i amb professors internacionals, em semblava molt important que els estudiants tinguessin l'oportunitat de fer estades en altres països on el treball social tenia una tradició molt positiva. A través dels programes Erasmus, Sòcrates, Tempus i altres, es-

tudiants i professors de l'escola vam fer intercanvis i estades molt profitoses per a la formació. També l'escola era membre de la International Association of Schools of Social Work, de la qual vaig ser membre formant part del Comitè Executiu i presidenta de l'European Association of Schools of Social Work del 1991 al 1995.

La meva vinculació amb l'escola durant la meua vida ha sigut molt potent i activa, i he participat en temes importants per a la professió a través del nostre Col·legi, per exemple durant vuit anys vaig ser membre del primer Comitè d'Ètica del Col·legi, vaig participar en trobades i tancades també al Col·legi per reivindicar que els estudis fossin universitaris, he col·laborat amb la *Revista de Treball Social* i en els grups de treball.

A més, el llibre que vaig escriure sobre *l'Entrevista en el treball social* (que ara després de 30 anys s'ha tornat a editar en col·laboració amb Pepita Rodríguez), que per a mi estava dedicat als estudiants de segon curs, va tenir molt ressò i va motivar que realitzés classes a moltes universitats espanyoles, com ara la Universitat de Santiago de Compostel·la, on vaig anar deu anys seguits, també a Granada, Sevilla, Madrid, Múrcia, Conca, etc. Un altre fet, que va ser important per a l'àmbit professional i formatiu, va ser que, a partir del meu llibre, va sorgir la "Col·lecció EUGE", que jo mateixa dirigia amb la col·laboració de professors. Així, la col·laboració entre l'escola i la Llar del Llibre va ser fonamental per publicar una col·lecció de llibres (1987-93) en un context en què els llibres de treball social eren especialment escassos.

Uns anys més tard l'Editorial Paidós em va demanar si volia dirigir una col·lecció de llibres de treball social (1997-2004); en aquesta editorial es troba el llibre de José Fernández *La supervisión; Ética y valores en el TS*, de Sara Bank; *La teoría del vinculo afectivo para la práctica del TS*, de D. Howe, entre d'altres, molt importants per a la formació. Es van publicar uns vint llibres i per a mi, personalment, va ser una experiència molt gratificant.

Condicionants històrics

Des de la meua experiència com a treballadora social, crec que el major repte que ha viscut la professió al llarg d'aquests quaranta anys es pot sintetitzar en

dos aspectes principals que estan interrelacionats: el primer va ser aconseguir un nivell d'estudis reconeguts, i més endavant aconseguir un nivell d'estudis universitari, que equiparés el treball social a altres disciplines com podien ser: psicologia, antropologia, sociologia i altres (que als anys vuitanta ja existien), i el segon aconseguir un reconeixement social de la professió, a través de l'evidència o constatació de bones pràctiques professionals.

Sobre la formació, tot i que ja hi havia treballadors socials en molts centres de barri, en hospitals, empreses i en altres camps, el reconeixement del Ministeri d'Educació i Ciència no va arribar fins a l'any 1967 (com a estudis professionals de grau mitjà). Després d'una insistent reclamació que els estudis tinguessin un nivell universitari, el 1981 es van aprovar com una diplomatura universitària amb una durada de tres anys, i no ha estat fins a l'última reforma universitària anomenada de Bolonya, que el treball social se situa a nivell de grau, amb una durada de quatre anys i amb la possibilitat de poder realitzar un doctorat en Treball Social. En els tres períodes primers vaig estar totalment implicada en la millora de la formació, a través d'articles, tancades al Col·legi, i especialment per a l'entrada a la universitat, vaig escriure ponències argumentant la creació de l'Àrea de Coneixement del Treball Social i participant en la Comissió del Ministeri creada per a aquest tema, com a consultora. També la connexió amb universitats i docents de països europeus va influir a acceptar les nostres reivindicacions.

Respecte al recorregut fins a obtenir un reconeixement social consolidat, he de dir que no ha estat un camí fàcil. El treball social va haver d'atendre persones que presentaven uns problemes que la societat i les instàncies polítiques no volien reconèixer ni assumir (violència domèstica, pobresa extrema, rebuig social, etc.) i els treballadors socials van tenir una actitud proactiva, en el sentit d'ajudar individualment, col·lectivament els afectats i promoure associacions reivindicatives de millora de grups d'afectats amb una mateixa problemàtica, fins a arribar a aconseguir uns nivells d'atenció adients.

L'aparició de noves professions en el terreny dels serveis socials: educadors socials, psicòlegs, integradors socials i altres, va suposar un procés de discussions i encaix de tots els participants en equips interprofessionals que integressin diferents tasques i rols dins de l'equip. Aquesta etapa podem dir que en

aquest moment ha quedat superada, ja que la proliferació de noves comissions i equips dins dels nombrosos serveis existents fan que hagin de mantenir una organització adient als objectius dels serveis.

Actualment tothom sap què és el treball social i coneix la intervenció dels professionals en diferents camps de treball, la intervenció directa amb els usuaris i amb la comunitat, la seva gestió de serveis, residències, departaments i entitats diverses, i la seva presència en comitès interprofessionals, en comitès d'ètica d'hospitals i altres organitzacions és habitual. En aquest sentit podem dir que el treball social s'ha guanyat la confiança de la població, dels professionals, dels gestors dels serveis i de l'estament polític. Així mateix sovint podem observar com els mitjans de comunicació demanen als treballadors socials les seves opinions o informacions sobre diferents temes de l'àrea dels serveis socials.

Respecte als activismes socials, em vaig centrar en l'àmbit professional, com breument he explicat. Pel que fa a l'àmbit polític sempre he estat més de la banda d'esquerres, participant en manifestacions defensant el dret d'expressar-nos lliurement.

Propostes de millora

Més que parlar de millora parlaria de reforçar el progrés que ha experimentat el treball social actual, i des del meu punt de vista aquest desenvolupament de la professió i de les possibilitats de progrés radiquen bàsicament en el domini del que hem anomenat la metodologia. La metodologia del treball social individual, familiar, el treball de grup i el treball comunitari, actualment té moltes variants però continua essent l'essència del treball social i per tant s'ha de dominar en la pràctica i en la conceptualització. Conceptualització en el sentit d'integrar coneixements procedents de la pràctica o de diferents teories, que permetin explicar o retre comptes de tota acció realitzada (sigui verbal, de comportament, d'utilització de recursos o de la conseqüència que pot tenir o ha tingut). Visualitzar i fer visible allò que queda ocult o desestimat, fent un paral·lelisme amb el que diu G. Konopka referint-se als grups: "Cal veure i comprendre més enllà del que la realitat mostra i, igual que en els passatemps que demanen que cerquis quelcom amagat, una vegada has trobat la figura o l'error que busques, ja no pots deixar de percebre'l".

El treball social ofereix perspectives diverses i complementàries a les d'altres disciplines, per aquest motiu i des del camp de la investigació ha d'aprofundir en la mirada del que li és propi, per això és tan important consolidar i ampliar coneixements, i poder-los mostrar a través de la recerca, de resultats empírics i de la satisfacció de les persones que han rebut la seva intervenció. Al mateix temps que ha de mantenir els valors que sustenten la professió i solidaritzar-se amb posicions socials ètiques i innovadores en favor i al costat de les persones que tenen més dificultats per ser acollides i escoltades dins la societat.

El que és més difícil és avançar en diferents tècniques o pràctiques mantenint i eixamplant l'àrea de coneixement i el nucli de la professió, i aquest aspecte està relacionat amb les reflexions personals, dels equips, i amb la supervisió. En aquest sentit, es podria considerar que recomanar la supervisió dels professionals és una dèria dels que som professors, i que tenim l'obligació d'especular sobre aquests aspectes metodològics per poder-los explicar i argumentar als estudiants, però la supervisió és una eina important per integrar coneixements i augmentar l'autoconeixement. Tot i que dins d'una línia d'innovació s'ha de revisar també la supervisió.

Per als estudiants penso que és interessant i molt important que la teva professió t'entusiasmi, i que a poc a poc, ja durant els estudis, vagis integrant la nova identitat professional. Sentir-se treballador social vol dir des d'un principi adquirir sensibilitat cap a tot allò relacionat amb la dinàmica social, la normal de la societat i la particular de grups de població que presenten diferents problemàtiques. Vol dir també sentir-se responsable d'adquirir una formació sòlida de base per començar a estudiar o intervenir en els centres de pràctiques, en estudis i recerques de la universitat, en la preparació de temes, exposició de treballs, idees o criteris, etc.

Un altre valor, que trobo interessant, per a la professió és tenir interès per altres vessants de la cultura com la literatura, la poesia, l'art, el teatre o la música, els quals aporten sensibilitat i uns coneixements indirectes, no gens menyspreables per a la professió: W. Shakespeare amb els seus personatges us poden il·lustrar sobre el dramatisme de les passions i dels afectes, L. Tolstoi sobre la coherència i el compromís en el teatre i en la seva pròpia vida, o A. Camus sobre l'ètica que senzillament és necessària per viure...

Relat 6

Pilar Porcel i Omar (1938)

Jo vaig néixer a Barcelona el 9 de febrer de 1938. En aquell moment hi havia guerra, por i gana i, per tant, tot era molt complicat. La meva era una família de classe mitjana, catòlica practicant i catalanista amb un concepte de família molt positiu. Els meus pares es van casar el 18 de juliol de 1936, el dia que va començar la guerra.

Abans de la contesa diria que la meva mare no havia previst treballar, però un cop acabada va haver de fer-ho per força. El meu pare era gerent d'una empresa tèxtil i nosaltres vam ser criats pràcticament per l'àvia paterna, que era una joia de dona!

Érem 5 germans, però podríem dir que érem 4+1, ja que amb el més petit ens portem 14 anys.

Les nenes vam ser educades en un col·legi de monges, les Dominiques de l'Anunciata, i els nens als "Escolapis", menys el petit que va anar al Costa Llobera. Vaig començar a anar a l'escola l'octubre del 1943 i vaig acabar la meva estada en aquesta institució el juny del 1953. Haig de dir que no tinc cap mal record ni del col·legi ni de les monges, com tampoc de les meves companyes, a les quals encara veig de tant en tant. Tot i que hi ha alguns records que encara perduren per l'impacte que em van produir. El primer es va produir el primer dia d'escola, jo tenia cinc anys i la monja que ens va rebre (i en general totes les monges d'aquell curs) ens parlaven en català, però el primer déu-vos-guard en entrar a classe va ser resar un pàrenostre en castellà. A casa sempre resàvem en català i aquell fet no lligava gens ni mica amb el que jo entenia per resar. El segon fet que vull remarcar i que em va produir un fort impacte és que en arribar als cursos següents les monges catalanes van desaparèixer i van ser substituïdes per monges castellanes que ni enteníem ni ens entenien, la qual cosa va fer canviar la dinàmica de les classes. De fet, vaig passar moltes hores a les monges ja que fins i tot hi anàvem a jugar alguns diumenges a la tarda.

L'any 1952, quan va néixer el meu germà petit, la situació social a Barcelona havia canviat. S'hi podia respirar una mica més i a la vegada m'havia fet gran de cop. L'àvia havia de tenir cura del nen i nosaltres vam deixar d'estar tutelats per l'àvia. De totes maneres, sabíem que era allà i que sempre estava disposada a escoltar-nos. L'àvia podia tenir feina però mai deixava els nostres interessos o neguits per a més tard.

Els records més significatius de la meva infància fan referència a la relació familiar. La meva àvia, que insisteixo a dir que era una gran persona, tenia dos fills: un fill i una filla. Però sempre havia sigut l'àvia de tots onze nets. Nosaltres vivíem amb l'àvia però combinava tres dies a la setmana a casa de la filla. De totes maneres, qualsevol cosa que féssim sempre ho fèiem tots junts, ja fos assistir als festivals de les respectives escoles, o veure titelles, o anar a algun parc a dibuixar. Com es pot imaginar no hi anàvem sempre tots onze. Segons quina fos l'activitat ens ajuntàvem les edats més afins. Una darrera cosa a remarcar de la meva infantesa i adolescència era que a l'estiu sempre anàvem de vacances amb l'àvia. Quan no hi havia pares sempre deia: "Deixeu-me dos infants. Un s'avorreix i tres es barallen". Encara que a l'hora de la veritat de vegades érem cinc o sis els que fèiem vacances plegats.

L'àvia sempre ens portava a nosaltres al darrere. Tant si els meus cosins venien a casa, com si nosaltres anàvem a casa dels cosins i en aquesta relació hi ha hagut de tot: havíem jugat, fet teatre, ballat... Tots plegats érem onze més algú altre que s'hi afegia. Ens havia ensenyat a llegir l'àvia, aquesta que era una joia. No puc dir altra cosa quan veig àvies que es queixen o rondinen, aleshores penso, quina sort haver tingut la nostra àvia.

Vaig anar fins a quart de batxillerat a les monges, que es van acabar el 1953, quan vam iniciar una nova etapa estudiantil a l'Institut de Enseñanza Media Montserrat, on vaig cursar cinquè, sisè i preuniversitari, i que va representar un canvi radical. L'Institut ja no era prop de casa i havíem d'agafar el tramvia cada dia, cosa força divertida perquè ja ho fèiem amb altres companyes. Va ser el principi de l'emancipació.

L'època de la meua joventut va representar el coneixement del món, sortir fora de casa, entrar en el món associatiu per preferències pròpies, conèixer el món de l'excursionisme i de l'amor a la natura i, sobretot, va ser la meua entrada, una mica per casualitat, a la Confraria de la Mare de Déu de Montserrat de Virtèlia, que penso que va ser un punt d'inflexió en la meua vida cultural, política i social.

Durant la meua infància i joventut, de dificultats no en recordo cap. Segurament n'hi havia i moltes. La postguerra va ser difícil per a tothom, sobretot per als qui no érem afins al règim, però els infants i joves de casa meua no les vam viure. Jo sempre dic que no sé què menjava però que de gana no n'havia passat mai. Vull dir que jo no sé què em donaven, però m'ho menjava perquè era bo. Segurament era perquè estava ben cuinat, però no recordo cap dificultat. Cap ni una.

Per altra banda, vaig tenir un pare molt absent però hi era. Un pare que no havia manat mai. Sempre ens deia: "Feu el que vulgueu mentre no fastigueu un altre". I quan preguntàvem "podem fer...", deia "tu mateixa", i quan deia "tu mateixa" volia dir "val més que no ho facis"; però era la nostra pròpia decisió. I això ens va ensenyar a prendre decisions des de molt joves.

El meu pare tenia molt clar quin era el paper de les noies: casar-se, tal com ell deia, "ben casades", que volia dir amb algú honrat i que es guanyés bé la vida perquè no haguéssim de treballar. De fet, no ho va encertar. Les nenes de casa sempre hem volgut treballar de solteres, de casades o de vídues.

Jo li vaig plantar cara al meu pare als nou anys i li vaig dir: "Jo vull estudiar". I la resposta va ser: "Molt bé, però cap suspens", doncs cap suspens.

Potser el record més significatiu de la meua adulta seria el dia que vaig deixar Barcelona per anar-me'n a viure a Sabadell. Vaig anar a viure en un barri de barraques o gairebé, cosa que no lligava gens amb el tarannà de la meua família, però ho vaig fer. Vaig integrar-me a la ciutat, per tant vaig començar a veure quines opcions hi havia, i què s'hi feia. La Unió Excursionista de Sabadell, però sobretot l'Associació d'Assistents Socials Sabadell-Terrassa.

Per tant, de dificultats no en vaig tenir. Les que donen els límits ocasionals d'una situació econòmica o d'una situació laboral, perquè naturalment a les cinc del matí havia de dormir però a les dotze del migdia havia de treballar. Però no m'ha representat mai cap dificultat seriosa.

Testimoni professional

Jo vaig arribar a ser treballadora social a partir d'una casualitat. Jo tota la meua vida havia triat dues professions: volia ser periodista o metgessa.

A casa meua del periodisme em van dir que no. En aquell moment hi havia dues dificultats: els meus pares em digueren que el periodisme era una professió de tafaners. I la segona és que no hi havia escoles de periodisme a Barcelona, i jo no tenia gens de ganes d'anar-me'n a viure un parell d'anys a Madrid. Aleshores vaig decidir, doncs, tirar endavant la meua voluntat de ser metgessa. Però com que jo l'escola sempre l'he fet un any abans del que toca, quan va ser l'hora de matricular-me, no em van deixar matricular perquè no havia complert els divuit anys.

Aleshores el meu raonament va ser: "Si has d'esperar un any per matricular-te a la Facultat de Medicina, durant aquest any què et faran fer a casa? Et faran cosir, et faran anar a fer cal·ligrafia... Tota la vida havien dit que tenia la lletra molt lletja. Et faran fer mecanografia", cosa que jo no suportava. I la meua cosina, que s'havia matriculat a l'Escola de Treball Social, em va ensenyar el programa i vaig dir: "Per passar aquest any, ni que sigui per cultura general ja m'interessa". Però vaig tenir la mala sort d'enamorar-me de la professió, i aquí estic.

Vaig rebre la meva formació com a treballadora social en el que en aquell moment es deia Escuela Católica de Enseñanza Social, que després va ser l'ICESB, l'Institut Catòlic d'Estudis Socials de Barcelona. Era una escola que estava sota el paraigua de l'Església, l'única institució que podia fer iniciatives d'aquesta mena en aquell moment. Només era l'any 1955, vull dir que ja fa uns quants dies d'això.

La meva primera experiència com a treballadora social va ser quan vaig treballar amb el doctor Jeroni de Moragas fent recuperació integral de nens deficients psíquics molt afectats, entre l'any 1958-59. I vaig començar a desenvolupar el treball social amb molta empenta. Tots plegats, professionals, empreses i institucions, estaven molt convençuts que el treball social era una tasca molt important i durant els primers vint anys de la professió el treballador social tenia absoluta llibertat d'entrar, sortir, fer, decidir, etc. I ningú li controlava a quina hora entrava, i a quina hora sortia. Era considerat normal que si avui he plegat a les deu de la nit perquè he fet una reunió amb l'associació de veïns, doncs demà al matí puc arribar més tard a treballar. Hi havia molta confiança entre l'empresa i els treballadors socials.

Després vaig plegar, me'n vaig anar a estudiar infermeria. Durant els anys 1959 i 1962 vaig estudiar a l'Escola d'Infermeria de l'Hospital de Sant Pau, perquè vaig pensar que l'atenció a aquest tipus de mainada tenia força riscos d'accidents i volia tenir les habilitats suficients per poder fer-hi front adequadament. Quan vaig reprendre les meves activitats laborals, vaig anar a organitzar una guarderia que depenia directament de l'Associació de Veïns d'un barri de Sabadell.

Però anar i venir de Barcelona cada dia no només era força pesat, sinó que feia que no em sentís d'aquí ni d'allà. No podia participar de la vida sabadellenca perquè marxava i quan arribava a Barcelona la gent ja havia volat. Només tenia una alternativa: o em canviava de feina, o em buscava casa a Sabadell. Més tard, al cap de dos anys, em van demanar que muntés una altra guarderia en un altre barri: a Can Puigjaner, a Sabadell. A més del sou m'oferien la possibilitat d'habitatge. I em vaig quedar a Sabadell.

El 23 de març de 1968 em vaig casar. Vaig estar set anys sense treballar per fer de mare. Em sembla que vaig ser conseqüent amb l'opció presa: en 4 anys vaig tenir tres fills, un d'ells afillat i malalt. Les circumstàncies van fer que la

família fos prioritària. Set anys més tard, quan va néixer el quart, la situació de casa estava força més aclarida i em vaig reincorporar a la professió.

Vaig anar a treballar a l'Ajuntament de Sant Quirze del Vallès des de l'any 1980 fins al 1983. A partir de finals del 1983 fins al 2003, que em vaig jubilar, vaig realitzar la meua tasca a l'Institut Català de la Salut. Després vam passar tots plegats al Servei de la Salut i des d'allà vam intentar fer moltes coses: des de tirar endavant la reforma de l'atenció primària, incloent-hi treballadors socials com un membre més de l'equip de salut. Vaig posar en marxa un programa de dos anys de formació continuada que va seguir força anys més. Es va intentar coordinar els treballadors socials de l'àmbit sanitari, primària i especialitzada i ho vam aconseguir. En definitiva, es va treballar tot en aquesta línia. Mentrestant, i paral·lelament, anava a fer classes a l'Escola de l'ICESB i també m'he dedicat a escriure, sobretot m'he dedicat a escriure.

De la meua trajectòria com a treballadora social destacaria el que jo deia sempre i sempre he dit als meus alumnes: He tocat tots els àmbits professionals. I això m'ha donat una visió global del que era la professió i de les diferències pel que fa a l'aplicació del mètode en els diferents camps de la societat. I estic convençuda que allà on hi ha persones i col·lectius, poden sorgir conflictes socials que s'han de resoldre d'una manera serena i amb mètode.

L'any 1963 vaig començar a impartir uns seminaris d'atenció comunitària a l'escola de Sabadell-Terrassa. A partir d'aquí hem fet el que hem pogut. He participat en congressos i he format l'aula de diferents escoles. Si he de definir en quin àmbit del treball social m'he sentit més còmoda, diria en el treball comunitari i sobretot en la formació continuada dels professionals i en la posada en marxa i la coordinació de recursos.

Evolució de la professió

Amb la Transició democràtica els treballadors socials es van incorporar d'una manera força massiva als ajuntaments i van entrar en una confrontació amb la resta de professionals municipals. Allà tothom havia de fitxar. Evidentment si a mi m'exigeixen que a les vuit del matí vagi a treballar, que no em demanin que un dissabte al matí me'n vagi a un barri. Per tant, es va començar a

perdre aquesta autonomia. I per altra banda, tota aquesta història que parteix del 78: va començar a entrar la burocratització. Tots havíem de fer papers, tot s'havia de signar, tot havia de passar per aquí, per allà i no sé per on més. I per aconseguir una plaça de no sé què, doncs primer havies de fer tota una enciclopèdia. Això ha fet que s'hagi burocratitzat molt la professió, i es tingui més en compte el paper que la persona que hem d'atendre.

Jo he viscut molt de dins els canvis. Durant vint anys em vaig dedicar a la política des de la perspectiva del voluntariat. Vaig estar exercint durant 22 anys d'assessora de serveis socials de l'Associació Catalana de Municipis i Comarques i, és clar, tots aquests canvis els vam anar vivint des de dintre. Dèiem als polítics en què s'estaven equivocant. Els serveis socials són una altra cosa. Però en canvi també des d'aquesta perspectiva et permetia dir alguna cosa nova. A la primera, la segona i la tercera Llei de serveis socials els professionals, des de la política i des del Col·legi, van poder dir alguna cosa. Penso que va ser molt enriquidor tot plegat.

A veure, jo penso que pel que fa a la formació hi ha dos aspectes que em semblen importants: per una banda, quan jo vaig estudiar hi havia molta més cultura, aprofundien en la història, en els documents escrits i en el que havien dit els pares de l'Església i de la no Església, és a dir, la filosofia catòlica o la filosofia marxista, i potser tot anava una mica coix de metodologia. Tots plegats no sabíem gaire cap on anàvem. A mesura que la professió va agafar prestigi i experiència, es van anar suprimint els temes filosòfics per anar implementant temes més metodològics, més tècnics, més d'investigació.

Per tant, s'ha convertit una professió que fins fa quatre dies era molt oberta i molt humanista en una professió molt més tècnica. Que de cara a l'aplicació ja va bé, no dic pas que no, perquè aquesta és la realitat.

Crec que en aquest moment agafar un programa de l'Escola de Treball Social no em suggeriria la reflexió que em vaig fer l'any 54 quan vaig dir que "com a mínim em donarà cultura, m'ensenyarà a pensar". En canvi, ara segurament hi hauria altres motivacions. No dic pas que no, però no són aquelles.

En l'àmbit de la formació, diverses vegades durant tota la meua vida vaig ser professora. De l'ICESB, de la Universitat Ramon Llull, de l'Escola de Treball Social

de Sabadell i Terrassa, i també he fet alguna classe a l'IES (Institut d'Estudis de la Salut). A més, m'he dedicat a escriure: tinc cinc llibres, a part de molts articles. També he estat membre de l'equip de redacció de la *Revista de Treball Social*.

Quan van començar els canvis profunds en el treball social municipal, ja treballava en el Servei Català de la Salut. I els professionals que treballaven tant en l'àmbit sanitari primari com a l'especialitzat o a l'hospital, tenien la necessitat de referents, de compartir experiències, tenien la necessitat d'aclarir qüestions; i això els ho vaig poder oferir. L'empresa m'ho va permetre i no vaig tenir cap dificultat.

Vam poder fer tallers, xerrades i intercanvis d'experiències d'una manera sistemàtica, bastant programada, en la qual la gent del Servei Català de l'Àrea Centre d'aquell moment s'hi apuntaven. S'hi havia apuntat també alguna infermera molt interessada a poder coordinar i fer un treball conjunt perquè s'entenia que les treballadores socials no eren buscadores de recursos. La professió anava més enllà: hi ha altres recursos que es poden mobilitzar, entre els quals els personals.

Cal entendre el treball social com una eina per modificar situacions anòmales o de risc. Cal fer un treball conjunt amb tots els elements implicats des de la perspectiva global. Recordem que el primer recurs del treball social és la persona mateixa i el seu entorn, però també que aquesta persona té una història, unes vivències i uns costums que cal respectar, i sobretot entendre.

Condicionants històrics

El major repte que ha viscut el treball social en els últims quaranta anys és mantenir-se viu en el teixit social perquè podria haver mort. Jo penso que hi ha un defecte que tenim tots i és que hem posat el cognom de social a tot arreu. Hi ha psicòlegs socials, treballadores familiars socials, auxiliars socials, pedagogs socials... Aleshores pensem que tot és el mateix, i oblidem que el treballador social ha de ser el pal de paller que fa possible la coherència de tota l'activitat dirigida a persones i situacions vulnerables i a la vegada ha de respectar l'entorn a partir del qual s'han de coordinar persones i recursos. En definitiva, cal mobilitzar recursos que facin possible modificar situacions.

L'altre dia em deia una senyora: "Estic molt contenta perquè l'assistent social que ve, em renta i em planxa". I li dic: "Això no és un assistent social, és un treballador familiar". Això ha portat molta confusió i no hi ha manera d'arreglar el tema.

Quan et pregunten tu què estudies i dius treball social et diuen: "Això què és?". No hem sigut capaços en tots aquests anys de definir de forma clara la professió per als no entesos. Des del 1931 fins ara: no ens n'hem sortit. Quan parles que ets treballador social la gent hauria d'entendre què fas.

Per tant, crec que tant des de l'àmbit formatiu com del professional el repte és mantenir-nos i sobretot potenciar la feina real, la que et toca com a professional expert. Per formació acadèmica acurada o per incidència en la vida social de la població.

En moviments socials, en tots els que he tret el nas, la professió ha fet acte de presència. El fet és que molts dels professionals més joves consideraven que tenies experiència i que la podies ensenyar; et trucaven i et deien: "Que pots participar...? Que pots fer...? Que pots no sé què?". I la resposta per part meva era sempre que sí.

Hi ha molts moviments en els quals he estat implicada, alguns de caràcter polític, altres més associatius, altres específicament professionals, que han fet molt camí en la meva vida. Per posar algun exemple d'entitats d'aquesta classe podria dir l'Associació d'Assistents Socials Sabadell-Terrassa, l'Associació Catalana de Municipis i Comarques (1982- 2003), el Col·legi de Diplomats en Treball Social de Catalunya i el Consell de Direcció de la *Revista de Treball Social (RTS)*.

Però el que remarcaria més, i amb més força és la tasca que va fer durant una època la Coordinadora de Treball Social de Catalunya i Balears, que vam impulsar el treball seguint dues línies bàsiques: Impulsar el reconeixement universitari de la professió i la creació del col·legi professional. Aleshores vaig sentir la necessitat de prendre un compromís ferm de formar part de l'Associació de Treballadors Socials i d'exalumnes de l'Escola Sabadell-Terrassa i vaig ser vicepresidenta del Comitè Executiu de la transició entre les associacions de cara al Col·legi.

Propostes de millora

Els valors indispensables en la meua trajectòria com a professional, i que considero imprescindibles per desenvolupar el treball social són: responsabilitat, acceptació de l'altre i sobretot entendre que hi ha un grup, que és la societat, que pot tenir problemes socials. I un altre grup, que és tot el col·lectiu de professionals, que d'una manera o altra has de fer de pont. I em sembla que el pont sí que s'ha traçat.

El treball social com a professió i disciplina ha de tornar a potenciar la necessitat del treball comunitari. Entenent que el treball comunitari és aquell en el qual hi ha implicada la població, cosa que avui és bastant més difícil. Perquè hi ha qüestions que es reivindicaven als anys seixanta, com podia ser clavegueres, habitatges dignes, llocs de treball, que potser en la majoria de casos ja estan resoltes, però segueix havent-hi problemes d'habitatge digne i assumible econòmicament, integració de la població immigrada, situacions familiars conflictives, precarietat laboral i moltes més.

Ara a les ciutats i els pobles tothom té clavegueres, tothom té carrers. Però en canvi hi ha dificultats a les escoles, eina clau que pot facilitar la socialització dels alumnes, hi ha dificultats d'entesa entre les famílies. Tots plegats les hem convertit en una cosa més laxa i per tant "si no estic bé a casa me'n vaig i més igual com deixo la *família*". Hi ha problemes econòmics importants que comporten desarrelament social. Quan un no té diners per menjar i per cobrir les necessitats bàsiques, la resta queda aparcat.

A més a més, és un aspecte que a l'escola ja em van ensenyar. Em va dir que no em fiés dels homes que van amb granota perquè algun d'ells, em deien, "el sou se'l gasten a la taverna i deixen la dona i els fills amb gana". És a dir que el fet de ser obrer no és garantia de ser persona honorada. Tampoc no és garantia de ser-ho si vas amb corbata, això també és cert. I així una mica t'adones que les persones estan per sobre de qualsevol altra cosa.

Les propostes per aconseguir que el treball social vagi per aquest camí serien dues. D'una banda, és necessari buscar un grup de treballadors socials forts que treballin als jutjats, al costat dels jutges, i que orientin els jutges abans de

dictar una sentència: quina és la situació familiar i quina implicació ha tingut el delicte que hagi pogut cometre aquella persona. Crec que això existeix però que s'hauria de potenciar. Hi va haver un moment que semblava que sí, que es tirava endavant. Però després no hi ha diners i el primer que es suprimeix són els treballadors socials, això està claríssim. D'altra banda, també cal que hi hagi un fort equip de treballadors socials al Parlament de Catalunya per assessorar els diputats quan hagin de fer una llei que impliqui l'atenció, el benestar o el malestar de les persones.

Jo he experimentat, sobretot a partir dels anys de crisi, que quan una empresa comença a anar malament la primera persona que s'acomiada és el treballador social. I aleshores es generen més problemes socials dins la mateixa empresa.

El consell que donaria als estudiants i les noves promocions de treballadors socials seria que estudiïn, que no passin de classes ni d'esforçar-se. També que intentin fer pràctiques no només en un àmbit sinó que toquin una mica tots els àmbits, perquè després tries la feina que trobes.

A més, jo penso que haver vist els diferents àmbits professionals pot ser molt bo per a ells i elles, i entenc que això és pràcticament impossible. Però si em pregunten: "Què faria?". Diria que més pràctiques. Les pràctiques són un aprenentatge i serveixen perquè estiguis al peu del canó. Perquè després que hagi fet l'entrevista amb no sé qui, puguis comentar-ho al cap de pràctiques.

Estic segura que hi ha caps de pràctiques que això ho tenen en compte, però també em temo que n'hi ha alguns que serveixen "per anar a buscar el cafè". És una mica anecdòtic, però és així això. O hi ha altres caps que diuen "seu aquí i mira què faig", i després no comenten res més. Jo penso que el que hauria de fer el cap és dir-li a l'estudiant en pràctiques "seu aquí, mira què faig" i després comentar-ho amb ell o ella. Però això vol dir temps, i és clar, quan un no en té, de temps, perquè li diuen que té quinze visites, acabes enviant la feina, la gent i l'amo a fer punyetes.

Per tant, és imprescindible ser molt propers a les persones, perquè el treball social és un treball amb les persones i per a les persones. No per als recursos, els recursos són una ajuda.

Relat 7 **Rosa Barenys i Martorell (1938)**

Vaig néixer a Barcelona el 1938 en un context econòmic i social clarament de postguerra, amb un pare d'esquerrres que va ser represaliat després de la Guerra Civil. La vida amb la meva família la definiria com una convivència harmònica, malgrat que vam tenir una vida amb moltes dificultats per tirar endavant. Els records més significatius de la meva infància estan arrelats a una vida de poble molt feliç: jugar, córrer pels prats, per la muntanya, el bosc. La meua va ser una família molt senzilla, però amb molta ajuda mútua i moltes possibilitats per poder caminar junts, també amb la família més extensa, inclús amics i veïnatge, tenint en compte els moments, políticament delicats, que vivíem. Tinc un bon record dels dos pobles en els quals vaig passar la infància. Un, la Selva del Camp, al Baix Camp, i l'altre el poble dels

meus avis, Alcover, a l'Alt Camp. En tinc impregnada una vivència extraordinària, cada vegada que hi torno sento una gran emoció.

Els records de la meva joventut tenen un altre marc de referència. Vaig venir a viure a Barcelona quan tenia setze anys perquè al meu pare, ferroviari d'ofici, el van traslladar definitivament a l'estació de França. A partir d'aquí vaig tenir la possibilitat de conèixer gent molt diferent i interessant per a mi que no podia conèixer al poble. M'estic referint a l'any 1954, una època en què la gent viatjava poc, es movia poc, com a conseqüència de les circumstàncies provocades per la Guerra Civil.

Vaig tenir la sort de conèixer les joventuts independents d'Acció Catòlica de la parròquia de Sant Francesc de Paula, a on l'ambient del grup era de joves molt progressistes, influenciat per qui posteriorment va ser el cardenal Jubany. Allà vaig conèixer la ciutat, qüestió bàsica per a mi que acabava d'arribar d'un poble, i sobretot un nou concepte del cristianisme i de la vida en llibertat. Era una Església molt avançada, per a aquell 1956, i em va ajudar a descobrir la solidaritat i l'arrelament social i religiós.

I va ser a partir dels contactes que hi vaig fer, que vaig descobrir que hi havia una escola on s'impartien estudis de Treball Social. Aleshores jo ja treballava d'administrativa a la Casa Cottet i a la família no teníem recursos perquè pogués fer una carrera universitària. Els pocs recursos que existien es van dedicar al meu germà, que com era normal a l'època, va ser qui va estudiar carrera universitària. La noia probablement es casaria: no calia invertir-hi. Aquest era el pensament del moment. Aleshores vaig descobrir que podia fer estudis de treballadora social per als quals no es necessitava la formació preuniversitària. Fent un examen general podies matricular-t'hi, en el meu cas a l'escola catòlica. A partir d'aquí la meva vida va canviar totalment.

Si faig referència a l'etapa de vida de la meva joventut, he de dir que vaig tenir les dificultats pròpies del moment social i polític, la manca de llibertat per expressar-se i els "silencis" de l'entorn, conseqüència de la Guerra Civil que el govern encara mantenia amb mà forta. Segons de què, no en podíem parlar ni ens podíem mobilitzar. Alguns estudis no estaven ben vistos i el compromís polític era un tema cabdal per fer avançar el país. A més, a

pesar de tenir una família republicana i d'esquerres, la moral de l'Església s'imposava en els costums del dia a dia. Estem parlant dels anys cinquanta i seixanta... El record més significatiu de l'adultesa, a part de conèixer les noies de l'Acció Catòlica, va ser aprendre a fer ús de la llibertat personal al llarg de la vida. En aquest marc, estudiar Treball Social va ser una obertura més per aprendre a lluitar i a fer front a les problemàtiques socials, descobrint què fer i com actuar.

Testimoni professional

Quan vaig acabar els estudis de treball social tenia 28 anys i era l'any 1966. Em vaig vincular a l'Associació d'Assistents Socials, que era al carrer de la Portaferrissa, 18 i allà vaig coincidir amb altres companyes amb qui havia estudiat. Vaig tenir sort i em van oferir una feina al Camp de la Bota conjuntament amb Rosa Domènech.

Vaig deixar el meu despatx de Cottet-Indo on havia treballat de secretària de direcció durant deu anys, on tenia companys d'un determinat nivell, i vaig anar a treballar al Camp de la Bota amb la consegüent esgarripança de la meua família, que no van entendre el perquè. Aleshores encara no s'havia construït el barri del Besòs.

Durant la Guerra Civil i fins més enllà dels anys cinquanta, en un espai que denominàvem el *parapeto*, una antiga torre militar, varen ser assassinades milers de persones. Recentment la ciutat hi ha construït un espai de memòria històrica, amb tots els noms dels assassinats. Els immigrants, que a poc a poc arribaven a Barcelona, la majoria andalusos, es van fer allà la seva barraqueta en aquests espais denominats el Camp de la Bota. Fou un punt d'atracció d'ajut solidari de molta gent religiosa, que van anar-hi a treballar. S'havien situat allà per fer escola i col·laborar amb les necessitats de la gent.

Nosaltres, els treballadors socials, mitjançant la proposta d'una parròquia del barri que portava mossèn Cuspinera, vàrem col·laborar impulsant una guarderia per als infants a la vegada que ens iniciàvem amb el treball comunitari amb les famílies. Era una necessitat cabdal... Val a dir que vam poder treballar al Camp de la Bota perquè les associacions socials i els capellans obrers de la

zona recollien diners de famílies que volien col·laborar a fer avançar el país i ens pagaven el sou. En tinc un gran record.

També vaig treballar com a assistent social durant deu anys al Barcelonès Nord. Gairebé sempre fent treball comunitari i treball especialitzat vinculat amb les famílies i les entitats del barri. I d'allí vaig anar a Sant Adrià del Besòs l'any 1969, a una Associació de Pares de Nens Discapacitats, ASSA. Els pares van crear una escola i em van oferir treballar en l'associació i a l'escola.

Evolució de la professió

Als anys setanta, les treballadores socials del sector, juntament amb les famílies de nens amb discapacitat, vam impulsar una campanya, a través de la qual informàvem les famílies que tenien els infants reclosos a les cases familiars, de la possibilitat d'anar a centres especials. En aquell moment, van ser moltes les associacions que es van agrupar a tot Catalunya per fer pressió.

Després d'ASSA vaig anar a treballar a Santa Coloma de Gramenet, també a l'Associació de Pares amb Nens Deficients, fent la mateixa feina: amb l'entitat promovent serveis i fent treball de grup amb les famílies. Vaig estar aquí fins a les primeres eleccions municipals.

Aquesta va ser una associació amb molta projecció social dins la ciutat. Va començar amb quatre treballadors a l'escola i, amb el pas del temps, va aconseguir tenir un conjunt de serveis d'atenció que compten amb uns dos-cents cinquanta treballadors. Té una xarxa de serveis extraordinària però els inicis van ser molt difícils per a tot el sector. Els professionals hi van dur a terme un rol molt important, i els pares i les entitats van reivindicar els drets de nois i noies amb discapacitats amb molta fermesa al carrer i davant de les administracions públiques. Es va haver de lluitar als carrers perquè, si no, no et feien cas.

Jo crec que en aquella època vaig desenvolupar el millor treball social de tota la meua carrera professional. Al mateix temps els ajuntaments van ser receptius; si bé al principi no del tot, de mica en mica van anar canviant. També hi va haver molta gent que es va implicar en la lluita dels deficients mentals, com

jo mateixa, que la recordo amb molta alegria, molta satisfacció i pensant que va ser molt profitosa.

Condicionants històrics

La meua etapa professional va tenir lloc en una època en què els treballadors socials vam prendre molta consciència política, l'any 1969-70, era l'època de la dictadura, els sindicats i les entitats socials estaven organitzades en defensa dels drets i les llibertats del poble. Els assistents socials en molts casos s'hi van sumar, jo també. Al cap de quatre anys, més o menys, vaig deixar la feina de Santa Coloma de Gramenet. Amb l'arribada de la democràcia, es van convocar eleccions municipals al nostre país i em van demanar si volia formar part de la llista socialista per a l'Ajuntament de Santa Coloma. Anteriorment, en temps de clandestinitat, jo havia conegut el Partit Socialista de Catalunya i m'hi havia afiliat. Com a conseqüència, als anys vuitanta, vaig deixar la feina de treballadora social i em vaig dedicar a la política. Em va correspondre la responsabilitat d'organitzar el Departament de Serveis Socials, ja que fins a aquell moment, les administracions públiques atenien les situacions de necessitat des d'una actitud benèfica.

En el conjunt de Catalunya van ser moltes les persones que ens vam implicar en política, jo mateixa vaig exercir de regidora. Aquell va ser un moment de gran moviment a Barcelona, Santa Coloma, Badalona, l'Hospitalet, Mataró i altres ciutats. Un conjunt de municipis on els treballadors socials van formar part de les candidatures municipals amb l'objectiu de desenvolupar els Serveis Socials en els ajuntaments perquè no hi havia experiència des de les administracions públiques del que podia ser una Àrea de Serveis Socials per atendre les famílies, els infants, etc.

Des del que podríem anomenar un "mirador polític", he pogut observar l'evolució recent del treball social a Catalunya ajudant socialment i políticament al seu reconeixement a través de la creació d'espais per atendre les necessitats de la gent. Poso un exemple, l'Ajuntament del qual vaig formar part en la meua primera candidatura democràtica, l'any 1980, quan hi vam entrar hi havia una assistent social que treballava donant resposta a les necessitats en funció de la demanda d'urgència. L'assistent social atenia les persones de la

millor manera possible, però l'Ajuntament no tenia els suficients recursos, pressupostos i infraestructures per atendre aquelles necessitats. Per tant, les coses es pal·liaven amb menjar i amb diners. Per això, quan vam entrar als nous ajuntaments, vam començar a organitzar i promoure un conjunt de recursos per poder aplicar un mètode adient en el qual creïem, perquè l'havíem après d'altres països. Països que vam visitar tot un conjunt de professionals interessades en el tema, juntament amb la companya Glòria Rubiol que va ser una professional pionera en el mètode i l'estructura per poder posar a la pràctica els Serveis Socials al nostre país.

Vam estudiar amb profunditat com treballaven a Anglaterra i hi vam tornar a la dècada dels anys 1980 més d'una vegada per veure com funcionaven els Serveis Socials d'allà. El Sistema de Salut que es va implantar a Catalunya i, en part a Espanya, tenia com a referent el que era el sistema anglès de salut i els Serveis Socials vam seguir més o menys aquesta línia. A partir d'aquí havíem de pensar com unificar criteris.

Ens vam posar a treballar mitjançant trobades i seminaris a escala estatal, es varen perfilar a cadascuna de les comunitats autònomes que tenien competència administrativa i lleis de serveis socials. Avui dia l'estructura d'aquestes lleis perdura, tot i que s'han anat matisant i s'han posat al dia, però l'estructura és la mateixa. En cada ajuntament, un cop la llei catalana va ser aprovada, va servir de marc per als governs municipals.

Vaig ser regidora de l'Ajuntament de Santa Coloma, i després vaig tenir l'oportunitat de ser diputada al Parlament de Catalunya essent la ponent de Serveis Socials del meu grup polític a la primera legislatura de l'any 1980. Aquesta important mesura legislativa la vàrem treballar amb el Col·legi de Treball Social, i també amb els professionals d'altres comunitats autònomes, juntament amb la presidenta del Consell Estatal de Col·legis de Treballadors Socials, Patrocini de las Heras. Preteníem donar-hi un perfil semblant, ja que les competències estatutàries eren iguals en aquest tema. Políticament parlant, va ser un moment molt interessant i de molta rendibilitat social.

El canvi més important per al treball social va ser l'aprovació de la Llei de serveis socials de Catalunya, que va evitar que cada ajuntament iniciés una línia

diferent. Les lleis van unificar quines eren les prestacions bàsiques, quins eren els sectors de la població que calia atendre prioritàriament i quins recursos havia de posar l'Administració pública. Vam definir què era un servei públic i què era un servei privat. L'estructura de la Llei actual és ben bé la mateixa, però ha millorat en funció de les noves necessitats i estructures administratives.

Vaig treballar deu anys de treballadora social, he estat membre de les juntes del Col·legi i ho he seguit molt de la vora però si en aquest moment hagués de valorar quina és la percepció que en tenen els treballadors socials, tenint en compte que segueixo les informacions col·legials, diria que s'està seguint una línia de reclamació de drets que encara no són efectius, així com la detecció de les noves necessitats, com és la nova pobresa.

I que jo recordi, en els anys 1980-90, els sectors en què més es va treballar en funció de la demanda i les necessitats socials va ser amb la població gitana, les famílies amb fills discapacitats (aleshores en dèiem subnormals), els barris i la infància. Actualment hi ha molts altres àmbits en els quals intervé el treball social.

De la meua experiència puc dir que el repte va ser desenvolupar el treball social comunitari i tenir un paper definit dins la comunitat perquè en aquesta època postdictadura es va desenvolupar molt la vida associativa. Es van crear associacions de barri, associacions d'ensenyament, de veïns i veïnes, de dones, de defensa de la salut, de joves, de pares i mares, de defensa de deficients mentals i moltes altres.

Però continuo creient que un repte important del treball social és el treball amb la comunitat perquè és la millor manera de poder abordar els problemes en general. Permet captar més fàcilment quines són les necessitats d'aquella comunitat i es poden fer propostes per abordar conjuntament els problemes.

Si hagués de pensar en el major repte formatiu, crec que és la formació en l'àmbit del benestar social i tot el que comportaria, però també les atencions a la ciutadania en situació de necessitat o exclusió. A partir d'aquí és més fàcil prendre un posicionament per evitar algunes situacions. Hem de defensar l'acompanyament i el protagonisme de la gent. A Catalunya en sabem molt d'això: la ciutadania s'organitza adequadament.

Propostes de millora

Des de la meua llunyana experiència de l'exercici de la professió, he de dir que el compromís social i, si escau polític, és un valor fonamental. El compromís amb la societat o l'entitat amb la qual es treballa fent valer actituds i compromisos fonamentals com són la justícia, la solidaritat, la tolerància, el respecte a l'altre, etcètera. El compromís amb la societat és essencial per intentar anar més enllà en el desenvolupament dels drets. Jo crec que la nostra és una professió que pot ajudar a promoure canvis importants per fer front a les desigualtats socials de l'època que vivim.

Relat 8 Carme Tobella i Barés (1940)

Vaig néixer a Balaguer el 24 febrer de 1940. Balaguer és una ciutat de la província de Lleida i la meva primera infància la vaig passar tota allà. Els meus estudis primaris van ser en aquesta ciutat, on la meva mare tenia un petit negoci de fotografia. A partir dels catorze anys em vaig traslladar a Andorra, i aquest va ser un canvi important en la meva adolescència, tant en l'entorn social i econòmic com cultural.

De cop i volta, vaig sortir de l'ambient de postguerra que hi havia llavors a Espanya en els anys cinquanta, i vaig anar a un petit país molt més lliure, molt més obert, que em va descobrir nous horitzons de la meva adolescència.

La meva família va ser colpejada durament per la guerra: hi van morir el meu avi, el meu oncle i quatre anys més tard, el meu pare. Per tant, l'any 1944, la

meva família estava formada per la meva àvia, la meva mare, la seva germana i jo. D'aquesta manera, a partir de la mort del meu pare, la meva va ser una família de dones, molt marcada per les privacions pròpies del període de post-guerra i pel protagonisme de la meva mare, que es va responsabilitzar amb el seu treball del manteniment de la família.

El fet que tres homes de la casa morissin en un període de temps tan curt va marcar notablement el meu caràcter. A França, un germà de la meva mare va estar en un camp de concentració des de l'any 1940 fins al 1945. De cop i volta, després de la guerra, vàrem passar a ser una família castigada i marginada pels vencedors, en una ciutat petita com Balaguer.

Malgrat aquest panorama, la meva infància es va caracteritzar per l'afecte i pel gran amor que rebia de les dones del meu entorn, més que no pas per les privacions importants que mai no vaig tenir. La meva mare treballava i teníem una economia adequada, de classe mitjana. A casa meva s'hi respirava molta cultura, molta sensibilitat; una família que vivia amb coherència i ordre, malgrat les penúries de després de la guerra, que es van mantenir. En resum, jo diria que vaig tenir una infància feliç.

Un dels records més significatius de la meva joventut va ser la decisió de la meva mare d'anar a viure a Andorra. Allà, durant les vacances d'estiu, vaig treballar en el comerç de la meva família i, una vegada acabats els estudis de batxillerat i magisteri, vaig decidir anar al Regne Unit, per millorar el meu anglès. Era l'any 1959, tenia dinou anys. Vaig ser a Londres dos anys, estudiant en els cursos reglats de les escoles oficials i alhora treballant. Volia més llibertat i obrir-me a un altre món. D'alguna manera, aquest viatge va significar per a mi una petita rebel·lió, per a mi va ser un canvi important, despertar en un país diferent, tenir la primera parella...

Dos anys després de tornar de Londres, es va esdevenir la decisió més important de la meva vida: el meu casament, l'any 1963. El meu marit treballava i vivia a Lleida, i ens vam establir en aquesta ciutat, on vaig trobar una societat molt més tancada. Andorra era un país molt lliure, molt obert i de cop i volta em vaig trobar en una ciutat encara franquista, on em va sobtar especialment l'actitud i el paper de les dones.

En aquell moment jo era una noia que havia treballat, que havia estudiat llengües, que havia anat a l'estranger i això no era gaire corrent en aquells anys, i necessitava intervenir, obrir-me més a la societat. Volia saber més de la ciutat, de cultura, de política... Però sobretot del tema de les dones, que m'inquietava molt. I va ser llavors, una vegada van néixer els meus dos fills, quan vaig decidir ampliar la meva formació, i l'any 1973 vaig començar els estudis de treball social.

Testimoni professional

Vaig arribar a ser treballadora social a partir de les inquietuds que tenia. I els estudis i la formació em van donar seguretat per entrar a conèixer millor la societat que teníem en aquell moment. A Lleida hi havia una Escola de Treball Social de la Creu Roja, que em va interessar i me'n vaig informar del programa. Gràcies a unes amigues que estaven estudiant treball social vaig poder fer-hi un apropament i compaginar els estudis amb la tasca que comporta ser mare de dos fills. L'Escola de Treball Social va ser un descobriment, ja que parlàvem de política, de sociologia..., i també de la repressió que existia en aquell moment. Vivíem en un període de dictadura i alguns dels professors que teníem eren molt oberts, tot i que també n'hi havia d'altres de molt tancats. La religió influïa pertot arreu i, naturalment, també en l'Escola, que pertanyia a la Creu Roja, que llavors estava molt marcada pel règim. El president de la Creu Roja era una autoritat nomenada per Madrid i s'havia d'anar amb molt de compte amb el contingut de les assignatures i amb la forma que tenien els professors de fer les classes. Per a mi va ser un despertar que va comportar un gran canvi en la meua forma de pensar i veure la vida.

La meua motivació principal va ser les ganes d'aprendre. En l'entorn en què em movia amb les meves amistats no tenia aquest espai. La gent parlava de coses molt banals però no profunditzaven mai en res, i sentia que m'ofegava. Jo venia d'un ambient molt diferent i realment necessitava saber més coses sobre la dictadura, sobre el passat... Em sorgien tantes preguntes... Per altra banda, durant la meua infància i adolescència, mai es va parlar a casa de la guerra, ni de res que fes tornar a viure aquells anys tan terribles. Es va fer un silenci al voltant del tema i mai ens van explicar als qui no ho havíem viscut el

que va passar realment. Jo vaig néixer l'any 1940 i quan tenia 23 anys sentia que coneixia molt poques coses de la Guerra Civil i, per altra banda, convivia amb els resultats de la repressió sense saber gaire d'on venien ni el perquè.

Quan vaig entrar a l'Escola de Treball Social, vaig començar a descobrir moltes d'aquestes coses. Un dels moments més tristos que vaig viure va ser l'execució de Puig Antich, que em va impactar terriblement. Jo tenia una cultura més democràtica i molt més oberta que la que hi havia en aquell moment a Espanya o a Catalunya.

A poc a poc va arribar a l'Escola gent que començava a parlar de democràcia i partits polítics. S'estaven gestant els nous ajuntaments democràtics i aquest ambient d'obertura em va despertar a descobrir la nova vida política de la ciutat i del país. Vaig rebre una formació en treball social molt correcta, que em va ajudar molt quan vaig començar a treballar. Així doncs, el treball social va comportar per a mi un canvi en la meva mentalitat i em va crear noves inquietuds per viatjar i conèixer altres cultures.

Evolució de la professió

Quan vaig acabar els estudis de treball social l'Escola em va demanar que em quedés com a professora i vaig quedar-m'hi un curs. L'any 1978, l'Ajuntament de Lleida va convocar la primera plaça de treball social. Després d'unes oposicions, vaig guanyar la plaça el mes de febrer del 1979, i justament el mes de maig del mateix any, va entrar a la Paeria el nou alcalde democràtic.

Vaig treballar a l'Ajuntament de Lleida des de l'any 1979 fins al 2005. Durant tots aquests anys, Lleida va tenir el mateix alcalde: Antoni Siurana. Aquest fet va donar coherència al mandat i continuïtat als projectes de la ciutat en tots els àmbits, i evidentment, als serveis socials.

L'any 1979 a Lleida existien molt pocs equipaments socials. No hi havia cap esplai ni llar de jubilats municipal, malgrat que el col·lectiu de gent gran era un dels grups més reivindicatius. Tenien un líder, el Sr. Broto, militant de CCOO que visitava l'alcalde pràcticament cada dia! La seva demanda va ser una de les primeres que es va atendre i, abans d'un any, ja estrenaven la Llar Bonaire,

un espai molt digne amb tots els equipaments necessaris per a la gent gran. Aquest va ser el primer dels setze dels quals disposa avui la ciutat.

El primer Centre de Planificació Familiar també és un dels serveis pioners que es van organitzar des de l'Ajuntament de Lleida. Era la petició enèrgica i valenta d'un grup de dones que feia temps que reivindicaven aquest servei. L'Ajuntament va canalitzar la seva petició i es va fer càrrec de totes les despeses que aquest servei comportava: la contractació dels professionals, el local, l'equipament i el manteniment. Durant anys, es va fer assessorament i formació a les escoles i els instituts i atenció personalitzada i en grups per a les dones de la ciutat.

He tingut la gran sort que tant els meus caps polítics com els meus companys de feina han reconegut la meva dedicació com a professional i com a persona. El premi a aquesta trajectòria el vaig tenir quan Pasqual Maragall, president de la Generalitat de Catalunya, em va imposar la Medalla President Macià, com a reconeixement als serveis prestats en benefici dels interessos generals dins el món del treball social.

Condicionants històrics

A partir de l'any 1980, les companyes de treball social de l'Ajuntament de Barcelona ens van obrir les portes del seu departament, i donada la seva experiència ens van donar molt de suport i d'orientació en els diferents camps que anàvem obrint a la Paeria. Recordo especialment el tema de la drogoaddicció que per a nosaltres era absolutament nou i desconegut en aquells anys i com les professionals de l'Ajuntament de Barcelona, Marissa Melgarejo i Pilar Sanañaja, ens van invitar a fer un viatge a Itàlia per visitar el Projecte Home, pioner en el tractament i les tècniques de reinserció en aquell moment a Europa.

Amb els estudis i l'observació de la realitat i escoltant molt els ciutadans es va treballar per donar respostes a les necessitats que sorgien.

L'any 1987, el PSC, que presidia la Paeria, va perdre una moció de censura, presentada per Convergència i Unió, que va desplaçar a l'oposició l'anterior equip de govern. Aquesta situació va durar dos anys i l'any 1989, el PSC va recuperar l'Alcaldia i de nou va presidir l'Ajuntament.

El mes de juny de 1987 vaig ser nomenada presidenta de la Creu Roja de Lleida, però seguint com a professional a l'Ajuntament. En aquell moment, Creu Roja estava fent un canvi notable en les seves estructures a Catalunya. Es volia donar un caràcter més social als serveis que tenia l'entitat, començant pels hospitals. A Lleida, es van reestructurar tots els serveis sanitaris: l'Escola d'Auxiliars Sanitàries, el Servei d'Ambulàncies, el Voluntariat, l'Escola de Treball Social, i es va realitzar un fort canvi als hospitals.

Tot aquest projecte va suposar per a mi fer una doble jornada. L'Ajuntament, amb uns Serveis Socials en plena expansió, i a partir de les quatre de la tarda, festius inclosos, tirava endavant totes les reformes de Creu Roja a Lleida, ciutat i comarques.

A més, calia construir una nova seu per a l'entitat, projecte que estava encallat de feia anys. Això va suposar la construcció d'un edifici nou, on es poguessin ubicar tots els serveis excepte l'hospital. Vaig gestionar la donació dels terrenys per part de l'Ajuntament, així com el projecte de l'edifici, la construcció, i les gestions amb la Creu Roja de Madrid, Creu Roja Catalunya i l'Assemblea de Lleida.

El nou edifici es va inaugurar en el termini previst i jo vaig deixar l'entitat a finals de 1992, després d'haver aconseguit tots els objectius que ens havíem marcat. Personalment, em va donar molta satisfacció que l'Escola de Treball Social, ubicada en aquest nou edifici, pogués tenir finalment unes instal·lacions dignes com es mereixia. Era un repte de molts anys i amb la meua Presidència es va fer realitat.

Dins de la meua trajectòria com a treballadora social destacaria en primer lloc la creació de l'Àrea de Serveis Socials a l'Ajuntament de Lleida, fins llavors inexistent. Quan vaig entrar a l'Ajuntament l'any 1979, encara era vigent el Padró de Beneficència i em varen adscriure a la Regidoria de Sanitat. Pocs mesos després, amb la primera corporació democràtica, Serveis Socials va passar a dependre directament d'Alcaldia. Es varen establir reunions periòdiques amb les diferents regidories i àrees de la Paeria que van donar com a resultat projectes interdepartamentals, alhora que es donava a conèixer als funcionaris de la casa els Serveis Socials i la seva missió a la ciutat.

Actualment a la Regidoria de Polítiques per al Dret de les Persones, abans Serveis Socials, hi treballen més de 130 professionals, a banda dels serveis que tenen contractats amb empreses externes, com teleassistència, menjar sobre rodes, ajuda a domicili, esplais, etc. Arribar a consolidar tots aquests serveis ha estat fruit de molts anys de treball i ha estat necessari un suport polític i econòmic importantíssim.

Calia presentar els nostres projectes amb un alt nivell de qualitat, i amb arguments i objectius concrets, clars i possibles. Per arribar a complir aquestes premisses, calia conèixer noves experiències que es feien en altres ciutats de Catalunya, a l'Estat espanyol i a Europa. Això ens va obligar a formar part de diferents grups de treball sobre els Serveis Socials. Vam participar en viatges a diferents països d'Europa que organitzava la Diputació de Barcelona, sempre oberta a les nostres peticions. Això ens va obrir nous horitzons, i ens va ser molt útil per engegar nous projectes.

Una experiència que ens va fer avançar molt i que va reforçar i millorar la nostra feina va ser un curs de formació intensiu que vaig fer a Barcelona, juntament amb un grup de professionals de diferents ciutats de Catalunya, amb professors israelians. Durant prop de tres setmanes, professors de la Universitat de Jerusalem i Tel-Aviv ens van donar a conèixer com treballaven els Serveis Socials a Israel: la seva metodologia, organització, projectes més importants... I sobretot el treball interdepartamental entre els diferents ministeris, comptant sempre amb l'estudi i el suport de les universitats del país.

Aquesta va ser la primera part de la formació. Poques setmanes després, vam viatjar tot el grup a Israel on durant quinze dies vam visitar diferents projectes i experiències, per tal d'estudiar les seves metodologies i pràctiques. Vam tenir sessions diàries d'estudi i de reflexió amb els professors fins a altes hores de la nit.

D'aquí en va sortir un canvi en l'organigrama del Departament de Serveis Socials que afectava la relació amb altres institucions de la ciutat: Sanitat i Ensenyament bàsicament. També vam introduir noves metodologies d'organització interna entre direcció i professionals i petits canvis en el dia a dia, que van millorar els resultats del nostre treball i la relació amb la ciutadania.

Pel que fa a la preparació dels professionals de Serveis Socials que contractàvem a l'Ajuntament, ens trobàvem que tenien manca de pràctica a l'hora de treballar amb famílies i grups. La teoria que havien estudiat a l'Escola de Treball Social era i és una molt bona base, però cal reforçar el període de pràctiques i el treball en casos concrets. No és fàcil dirigir un grup de joves, engrescar-los en un projecte, i crear una disciplina d'horaris i continguts. I això mateix en grups de dones, adolescents, gent gran, etcètera. Cal conèixer tècniques, models de treball, i actituds que quan un surt de l'Escola no ha treballat suficientment, i en alguns casos desconeix totalment.

A la feina del treballador social cal molt de sentit comú, conèixer elements i tècniques adients en cada cas, així com capacitat per entendre els problemes. Saber utilitzar les eines de les quals es disposa per poder intervenir i, si cal, canviar situacions, reforçar personalitats i estudiar i mesurar capacitats de canvi. Tot això no és senzill i cal una bona preparació, una formació permanent, i un intercanvi d'experiències amb altres professionals.

Una de les primeres experiències que vaig tenir com a treballadora social va ser la col·laboració amb el Ministeri d'Habitatge per a l'adjudicació de dos blocs d'habitatges socials que ens van construir a Lleida, l'any 1980.

La ciutat estava en plena expansió i la manca d'habitatges socials era important. L'Ajuntament es va oferir per col·laborar en la selecció i proposta d'adjudicació dels noranta habitatges i, prèviament, fer un estudi de cada família sol·licitant d'acord amb els barems marcats. Aquest estudi va suposar per a Serveis Socials fer visites domiciliàries a les més de mil sol·licituds, comprovar les dades, i sobretot, conèixer les condicions actuals dels habitatges dels sol·licitants. Aquestes visites domiciliàries van suposar tot un descobriment de les condicions i característiques dels habitatges dels sol·licitants i, evidentment, de les seves famílies. Va ser la millor experiència pràctica que podíem tenir. Vam fer valoracions d'acord a la realitat de cada família i a les seves possibilitats per adaptar-se a un nou habitatge, barri i comunitat. La visita a domicili va ser, i avui encara ho és, un mitjà insubstituïble per conèixer el comportament i la personalitat de moltes persones que sol·licitaven ajuda. Va molt més enllà d'una entrevista en un despatx.

Avui en dia es fan moltes menys visites a domicili. La majoria dels informes es basen en papers, certificats, rendes i documents de tot tipus i tota aquesta documentació és important, però crec que amb la visita a domicili es disposa de molta més informació per valorar cada cas. Per a mi continua sent una eina bàsica en el treball social. Després de la meva jubilació he estat durant quatre anys vicedegana del Col·legi de Treball Social a Lleida. Durant tot aquest temps, he intentat vincular la Universitat de Lleida (UdL) amb la professió i amb la signatura de convenis de col·laboració en projectes concrets, especialment en temes de formació. No és una tasca gens fàcil i malgrat els esforços que hem fet, tant la vicedegana de la Facultat com el Col·legi, continua existint una gran distància i moltes dificultats per treballar conjuntament.

Quan em vaig jubilar, vaig decidir fer un any sabàtic. Després, a poc a poc, vaig començar a implicar-me molt en temes d'àmbit cultural. Estic en un grup de lectura i llegeixo molt. He creat, amb el suport de l'Ajuntament, l'Àrea de Gent Gran, un taller de cinema, i m'estic posant al dia en fotografia digital i Photoshop. Viatjo bastant per Europa i tinc molta cura de la família i els amics. Estic convençuda que canviar l'àmbit de treball m'ha anat molt bé. Estic entrant en àmbits que fins ara no hi podia dedicar temps ni atenció, i em donen moltes satisfaccions i m'ajuden, sense dubte, a afrontar aquesta nova etapa de la vida, amb noves il·lusions.

Els canvis, quant a la formació del treball social, haurien d'apropar més els alumnes de Treball Social a la pràctica. Està molt bé tenir molta teoria i molts coneixements que ajuden a l'anàlisi de les situacions i dels usuaris de serveis socials. Per exemple, amb el tema de la immigració, malgrat ser un problema d'actualitat molt rellevant, no hi ha un coneixement profund de les causes, ni una preparació dels professionals de serveis socials, per atendre degudament aquest col·lectiu.

Les institucions públiques i privades, els nostres dirigents i els nostres polítics han de valorar quin treball social es mereix el país, i entendre que és políticament i socialment rendible, si volem tenir una societat cohesionada i en pau social.

El treball social detecta els conflictes, els estudia, proposa vies de participació i intervenció conjunta entre el col·lectiu afectat i l'Administració. Se cerquen vies de diàleg per tal d'arribar a un acord. Tot això no és gens fàcil i cal una molt bona preparació per saber dirigir situacions difícils i arribar a la resolució dels conflictes. Jo sempre he tingut la teoria que si hi ha un bon treball social dins d'una ciutat, la cohesió social és molt més fàcil.

Respecte a la meva col·laboració en moviments socials de la ciutat, s'ha vist limitada per la meva feina com a professional. La plena dedicació que comportava el treball del dia a dia, a més de les tasques com a mare de família, no em deixaven espai per a res més. Actualment, soc voluntària de Creu Roja i formo part de l'Associació Amics de la Gent Gran, on realitzo tasques de voluntariat. També participo activament en entitats culturals de la ciutat.

Pel que fa als canvis més significatius que ha viscut el treball social, destacaria en un dels primers llocs la consolidació de la nostra professió en la nostra societat i la seva valoració, prestigi i reconeixement. Per altra banda, un dels aspectes en què s'ha de continuar avançant és l'empoderament de les persones professionals del treball social i el seu reconeixement per part de les institucions, la classe política i els professionals del sector públic.

Aquest fort posicionament reforça la nostra feina i ens ajuda a obtenir més recursos i dotacions pressupostàries per treballar amb dignitat. Arribar fins aquí no ha estat gens fàcil. Ens ho hem guanyat a pols, amb la feina ben feta, complint objectius i presentant bons resultats. En relació amb la formació que reben avui els futurs treballadors socials, considero que continua estant molt llunyana de la realitat social que viu avui la nostra societat.

Propostes de millora

Cap a on ha d'anar el treball social com a professió? No ho sé gaire, això. Em sap greu que la importància que els polítics van donar els primers 25 o 30 anys al treball social en alguns ajuntaments continua vigent, però en molts altres no. És possible que ara els problemes socials, a causa de la crisi econòmica i de la immigració, siguin més complexos. Tanmateix, i per posar un exemple, amb

el tema dels drets de les dones i la seva consideració dins la societat no crec que s'avanci prou, i en alguns aspectes més aviat estem retrocedint.

En l'àmbit de la gent gran, s'està treballant molt i molt bé. S'han creat serveis que ajuden molt a afrontar la vellesa amb més dignitat i qualitat de vida. Hem de continuar avançant en aquesta línia. La vellesa és molt dura, i les administracions públiques han de donar recursos i eines a les persones grans que ho necessitin.

Per últim, donaria uns consells als estudiants de treball social: no sigueu conformistes. Lluiteu per les causes justes encara que sovint us semblin difícils d'aconseguir. S'ha de buscar la via, les eines, les persones sensibles i amb capacitat de canvi. Lluiteu perquè realment val la pena, mantenint la il·lusió i la fe en vosaltres mateixos i en la vostra capacitat per millorar les coses. Sortiu fora, aneu a Europa, viatgeu per conèixer noves experiències en treball social, per exemple, als països nòrdics... Què passa a Holanda, Bèlgica, Anglaterra...? Com tracten i treballen amb els infants? Com conviuen amb les famílies?... Veureu com es respecta i es valora el treball social.

Al nostre país, s'ha de seguir lluitant per tenir i mantenir aquest nivell de consideració i respecte dins la nostra professió i també amb els altres professionals de l'àmbit social: psicòlegs, psiquiatres, sociòlegs, metges, infermeres, economistes, mestres, etc. I sobretot, estigueu segurs que l'exercici d'aquesta professió us farà millors persones, i que en molts moments us sentireu molt a prop de la felicitat.

Relat 9

Montserrat Bacardit i Busquet (1940)

Vaig néixer a Manresa, ciutat situada a la Catalunya central, capital de la comarca del Bages. La meva infantesa va transcórrer durant els anys de la postguerra (Guerra Civil, 1936-39). Anys d'un govern totalitari i feixista, amb manca de llibertats i de recursos, materials i culturals. Malgrat tenir un bon record de la meva infantesa, l'entorn estava marcat per una societat grisa i trista.

La meva família era una gran família, d'una veritable casa pairal, érem setze: els pares, l'avi, les dues besties, la tieta paterna i nosaltres deu. Jo soc la cinquena. El pare era pagès. La casa es trobava als afores de Manresa, amb camps de regadiu, vinya, olivar i bestiar, era una economia autosuficient.

Vaig fer l'educació primària i estudis de comerç a l'escola de les religioses carmelites de Manresa; era bona estudiant. De jove vaig formar part del movi-

ment escolta, on també vaig fer de cap, d'*akela*, que en dèiem, de nens entre vuit i dotze anys. Aquesta etapa va aportar un creixement a la meua persona, tant per les amistats, com per la responsabilitat, el treball d'equip i de manera especial la descoberta del món educatiu.

De jove ajudava a casa en les tasques de la llar i també en algunes activitats del camp. No sabia què volia fer de "gran" ni cap a on orientar el meu futur. L'únic que tenia clar era que volia seguir estudiant. En aquella època la ciutat de Manresa, com la majoria de capitals de comarca, no tenia centres d'estudis superiors ni universitaris. Per mitjà d'un familiar vaig conèixer l'Escola de Formació Social Torras i Bages de Manresa, centre que impartia els estudis d'assistent social.

Testimoni professional

Les matèries objecte d'estudi van semblar-me molt interessants i concordaven plenament amb els meus interessos, tanmateix no sabia quina era la professió i la feina que es podia fer amb aquells estudis. Sigui pels valors inculcats per la família o pels adquirits a l'entorn social, sí que vaig entendre que era una formació base per fer quelcom per a la millora de la societat. De manera, que vaig decidir estudiar per a assistenta social.

El mes de setembre del 1963, vaig presentar-me a l'examen d'ingrés i vaig ser admesa a l'Escola de Formació Social Torres i Bages. Montserrat Colomer n'era la directora. També era professora de l'Escola de Treball Social de l'Institut d'Estudis Socials de Barcelona (ICESB) i una professional de reconeixement en el camp de l'assistència social i de prestigi en la docència.

Montserrat Colomer va donar a l'escola de Manresa un bon nivell de formació juntament amb l'acompanyament del professorat, que eren experts en les matèries que impartien i tenien una bona capacitat docent. Les classes eren reduïdes. Al meu curs érem 25 estudiants. Montserrat Colomer era l'ànima del centre i a l'escola es vivia un ambient familiar i d'amistat.

Cada curs tenia diverses assignatures teòriques i pràctiques. Gràcies a les pràctiques vaig poder entrar en contacte directe amb la professió. Van ser tres

grans experiències, una per curs. El primer curs, en un barri de Terrassa, on es feia treball social comunitari; el segon curs, a l'Institut Lluís de Peguera de Manresa, organitzant visites culturals i activitats en temps de vacances escolars i el tercer curs, a l'Hospital Infantil de Sant Joan de Déu de Manresa. Tant al barri de Terrassa com a l'Institut de Manresa, les pràctiques les realitzava sota la tutoria d'una assistent social, però a l'Hospital de Sant Joan de Déu no hi havia cap assistent social, així que la programació i la supervisió de les pràctiques era orientada per una professora de l'escola. En finalitzar la meua estada de pràctiques a l'hospital, vaig entregar a la Direcció una còpia de la memòria del treball de final de pràctiques juntament amb una carta d'agraïment per donar-nos l'oportunitat de realitzar les pràctiques. En aquesta carta també els comentava que des del meu punt de vista l'hospital necessitava els serveis d'una assistent social. Al cap de pocs mesos la Direcció de l'hospital m'oferia la plaça d'assistent social a mitja jornada. Era l'any 1967.

L'hospital anava creient, va passar a donar nous serveis, noves especialitats i també es va incorporar l'atenció a pacients adults. Em van ampliar la jornada a vuit hores, i posteriorment també van contractar una altra assistent social.

Paral·lelament al món laboral, seguia col·laborant amb l'Escola. Així, des del 1973 fins al 1979 vaig formar part de l'equip de direcció de l'Escola de Formació Social Torras i Bages, com a coordinadora tant de la formació permanent com dels cursos i conferències d'interès social adreçats al públic en general.

A finals dels anys setanta i dins el procés de canvis i obertura del país, les administracions públiques van ser conscients de la necessitat d'oferir serveis socials a la població. Es començaven a tractar les polítiques de benestar social, a escala estatal, autonòmica i municipal. Dins aquest procés es va adjudicar als municipis l'encàrrec d'oferir serveis socials a la població.

A finals del 1979 l'Ajuntament de Manresa va comunicar la creació dels serveis socials municipals i va fer pública l'oferta de la plaça d'assistent social. Em vaig presentar com a candidata i vaig guanyar la plaça. Així, des del 1979 fins al 1985 vaig treballar en la creació dels serveis socials de l'Ajuntament de Manresa. En aquells moments la ciutat tenia una població de seixanta-set mil habitants. (Actualment en té setanta-sis mil.) Va resultar un treball molt interessant,

començar del no-res, tot estava per fer. El primer que van obrir va ser el servei d'atenció social individual per a persones i famílies, amb l'objectiu d'oferir atenció social i també per conèixer les necessitats dels ciutadans, al mateix temps vam establir contactes amb organitzacions, institucions i col·lectius de la ciutat per escoltar les seves opinions en relació amb les necessitats socials de la ciutat. Treballàvem moltíssim, primer jo sola, poc temps després es van crear dues places més d'assistents socials.

Un dels primers programes portats a terme va ser la reconversió de la residència assistencial de Manresa, l'anterior Casa de Caritat, una institució creada a l'inici del segle xx, per atendre nens i nenes de 4 a 16 anys de famílies amb dificultats econòmiques i socials, de Manresa i comarca. L'objectiu era actualitzar el servei, però prèviament vam voler conèixer el funcionament de tota la institució amb profunditat amb la finalitat de poder presentar les propostes més adients. Calia fer un estudi per a, després, dissenyar un servei que donés una atenció psicossocial que respongués a les necessitats dels temps de finals del segle xx. Un grup de professionals format per Carles Llussà, metge psiquiatre, Agnès Torras, pedagoga i jo mateixa com a treballadora social vam ser els encarregats de l'estudi. La primera part consistia a conèixer el centre en totes les seves dimensions, les famílies, els nens i nenes, els educadors i l'organització de la institució. La segona part la formaven les propostes de reconversió de la institució, basades en unitats de convivència amb un màxim de vuit infants, similars a l'estructura d'una família. Alguns nens o nenes van poder retornar a les seves famílies i d'altres van passar als nous serveis. El 1982 s'obrien els primers quatre pisos de la Residència Assistencial de Manresa. Amb el pas del temps s'ha modificat alguna activitat però la Residència Assistencial (llars d'infants) actualment segueix funcionant i atén 46 infants.

Des del Servei d'Atenció Individual i Familiar de l'Ajuntament, s'observava una important demanda de residència per a persones grans. Manresa aquells anys ja tenia una elevada població de gent gran, però sorprenia que la demanda venia de persones encara autònomes que demanaven un recurs pensant en el seu futur. La idea que vam compartir amb professionals i polítics de l'Ajuntament era que l'ajuda a domicili podria ser el recurs idoni per a moltes persones, un recurs pensant en el seu futur. En aquella època, a Barcelona ja hi havia una escola que preparava professionals per donar

l'atenció a domicili i a moltes ciutats de França ja feia temps que funcionaven els serveis d'atenció domiciliària. El primer pas va ser preparar un estudi per conèixer les necessitats reals que tenia la ciutat i les possibilitats de posar el servei en funcionament properament. En l'estudi van participar-hi, Àngels Serra i Assumpta Suñé, infermeres, Ramon Bernades, metge, Miquel Vivó, directiu de banca, Teresa Codinach i jo mateixa, assistents socials. Es va fer un curs de formació per a treballadores familiars. A finals de l'any 1980 el servei es va posar en funcionament com un servei propi de l'Ajuntament, sent el primer creat a Catalunya des de l'àmbit municipal. Es va iniciar amb tres treballadores familiars, una infermera i una assistent social. La memòria del primer any de funcionament diu: "Famílies o persones que han demanat l'atenció del servei, 123. ...ateses 61, orientades a altres recursos 57... i pendents d'orientació adequada 5. ...L'experiència de treball ens demostra que és un servei molt necessari per a la gent gran... en alguns casos ha permès millorar la qualitat de vida de les persones en la seva pròpia llar, evitant ingressos en residències...". Després d'uns anys l'Ajuntament el va traspassar a l'hospital municipal de Manresa, on encara existeix.

A principis dels anys vuitanta, l'Escola Universitària de Treball Social de Barcelona, actualment integrada totalment a la Universitat de Barcelona, em va demanar que anés a explicar el funcionament dels Serveis Socials de Manresa. Aquesta demanda em va obligar a repensar tot el procés viscut a Manresa perquè quan cal posar paraules a alguna experiència s'inicia un procés de reflexió sobre el tema que porta a plantejar-te moltes coses. El resultat enriqueix l'explicació i acaba essent un avantatge i aprenentatge per a un mateix.

L'any 1986, em van oferir una plaça perquè m'integrés a l'Escola de Treball Social de Barcelona a plena dedicació. En aquell moment ja portava sis anys a l'Ajuntament. Primer vaig sentir basarda i respecte, era un gran repte. Després de pensar-ho molt vaig fer la proposta de provar-ho un any. Vaig treballar-hi fins a l'any 2005, en què vaig jubilar-me. Sense adonar-me'n va passar un any, dos i tres... la veritat és que ja no vaig tornar a l'Ajuntament perquè la formació em va "enganxar". Entre els anys 1986 i 1995 vaig fer de cap d'estudis alternant aquesta responsabilitat amb la formació i més endavant de secretària acadèmica i altres tasques de gestió i docència a les assignatures de Treball Individual i Familiar, l'optativa de Salut i Treball Social i Supervisió de Pràctiques.

Ja jubilada, l'any 2006 Pilar Puig, que aleshores era la presidenta del Col·legi Oficial de Treball Social a Catalunya, em va demanar si podia formar part del Consejo de Colegios de Trabajo Social, que és l'estructura estatal en la qual són representats tots els col·legis de Treball Social de l'Estat. Hi vaig anar com a representant de Catalunya fins al 2010.

En el mateix any, també em va proposar la direcció de la *Revista de Treball Social (RTS)* de Catalunya, atès que l'equip que ho portava ho havia deixat. Havia passat un any sense publicacions perquè cap treballadora social acceptava aquesta responsabilitat. Vaig acceptar i vaig estar al capdavant de la direcció fins al 2014. Vaig crear un equip de professionals compromès amb la professió, aspecte importantíssim perquè no em puc imaginar liderant aquest projecte sense el suport d'un bon equip. Els equips de redacció de la RTS es configuren cada quatre anys i jo en vaig ser la directora durant vuit, de manera que vaig ser nomenada dos cops directora i vaig treballar amb dos equips diferents amb força continuïtat entre un i altre pel que fa a la seva composició. Tots els professionals que van formar part del primer i del segon eren treballadores i treballadors socials de gran vàlua i això va permetre dur a terme debats i reflexions sobre molts aspectes referits a la professió. Hagués pogut continuar perquè no hi havia cap norma al Col·legi que limités el màxim d'anys de permanència en la direcció de la revista, però vaig pensar que vuit anys ja eren molts, i que la subdirectora, Rosa Maria Ferrer, la podria dirigir perfectament ja que és una persona amb moltes capacitats i habilitats, portava molts anys implicada en aquest projecte i, a més de ser treballadora social, també és periodista. El pas per la revista m'ha suposat un gran aprenentatge que m'ha permès fer una feina dirigida tant a les persones professionals com a l'alumnat de treball social.

Quan vaig deixar la *RTS*, Núria Carrera, degana del COTSC en aquell moment, em va demanar que portés l'Assessoria de Publicacions No Periòdiques (APNP) referent als llibres que edita el Col·legi sobre diversos temes d'interès per a la professió i per a les persones col·legiades. Al cap de poc temps ja vam formar un equip amb les companyes Cristina Rimbau, Pepita Rodríguez i jo mateixa.

Una anècdota que vull recordar és que revisant les publicacions que s'havien editat, vaig trobar que al Col·legi guardaven el meu primer llibre, anomenat

Documents per al Treball Social, que vaig escriure el 1984 amb la companya Josefina Bassets.

Un fet del qual em sento molt orgullosa és haver estat premiada amb la Medalla d'Or del Col·legi de Treball Social. Es tracta d'un reconeixement a la meva trajectòria professional que vaig rebre l'any 2016 i que es concedeix a partir de propostes fetes per treballadores i treballadors socials.

Evolució de la professió

Durant la meva trajectòria laboral, hi ha hagut una gran transformació del treball social al nostre país. La nostra activitat s'ha professionalitzat i en paral·lel la nostra disciplina ha organitzat un sistema de serveis socials més universal i s'ha articulat la normativa que el sustenta. He viscut aquests processos amb una gran satisfacció atès que s'han fet coses que eren bàsiques i necessàries per al funcionament social i el benestar de les persones. M'omple de satisfacció mirar enrere, on érem en aquells inicis, i on som ara.

Hem passat d'uns municipis que podien cuidar la població des de la beneficència a una situació en la qual l'Estat té l'obligació de fer-ho, creant unes eines bàsiques per augmentar el benestar de la població. Però penso que també cal dir que l'evolució de la professió no sempre ha seguit la trajectòria desitjada. Em refereixo a la gran burocràcia que s'ha anat imposant: informes, impresos, documentació... Tot això ens pot distanciar de la ciutadania, ens allunyem de l'escolta i de l'acompanyament i ens pot convertir en mers gestors d'ajudes socials. Acompanyar no és atendre o convidar les persones a demanar això o allò. Són més coses i més internes...

Tot i això, hem de fer créixer més encara els espais socials. I hem de fer més per apoderar els col·lectius i les persones que viuen situacions de vulnerabilitat social. Ens hem de creure que podem liderar processos de canvi.

Si bé és cert que avui la societat s'ha format ja una imatge més o menys clara del paper dels treballadors socials, encara hem de seguir treballant en la difusió de la nostra professió. L'Administració ho ha afavorit, però també ha portat, com he dit abans, els seus perjudicis.

El canvi més significatiu en l'àmbit formatiu ha sigut passar d'unes escoles no gaire estructurades pel que fa a estudis, a ser centres, públics i privats, amb dependència de les universitats, amb plans d'estudis organitzats i professionalitzats. En definitiva, s'ha aconseguit aquesta estructura docent, consolidada a les universitats, amb un cos docent especialitzat en diferents temàtiques i amb dedicació completa.

De totes maneres, la nostra formació no s'acaba després d'obtenir el títol. La formació és un procés permanent, ens hem de continuar nodrint mútuament, i aquesta és una funció en la qual el col·legi professional té un paper molt important.

Propostes de millora

El camí que ha de seguir la professió és créixer a partir de la teorització de les diferents disciplines que fonamenten la intervenció social. Cal anar creant més instruments teòrics perquè la pràctica cada cop s'ajusti més a grups de població i problemes i dificultats més específics.

Tenir el grau universitari en Treball Social dona un tronc comú de la professió, però és necessari tenir l'oportunitat d'adquirir més coneixements en àmbits determinats perquè cada àmbit i, de fet, cada lloc de treball, és únic. Crec que cal pensar a reforçar els màsters i els doctorats específics en treball social i també fomentar l'especialització per camps o problemàtiques i implementar espais per a la investigació a tots els nivells.

Tot i que no m'agrada donar consells, els joves professionals no han d'acabar la carrera pensant que és el final del seu període d'aprenentatge. No poden deixar mai de ser persones curioses. Cal seguir observant quins problemes hi ha, què cal fer-hi i com ens hem de preparar.

Em considero una professional que s'ha implicat en el progrés social del meu país. Fent una mirada al passat, crec que puc dir, que durant els anys del meu exercici professional he pogut contribuir a l'evolució i el creixement del treball social i dels serveis socials. He treballat en una professió molt bonica que he estimat i que m'ha fet feliç.

Relat 10

Rosa Maria Fernández Algué (1945)

Vaig néixer l'any 1945, eren temps de postguerra a l'Estat espanyol, mentre que a Europa era l'any en què va acabar la Segona Guerra Mundial. Per sort, nosaltres no havíem entrat en aquesta guerra però encara hi havia restes del que havia passat a la Guerra Civil.

Podria dir que la meva família, sense ser burgesa, era una família benestant amb un nivell cultural bastant alt. Vivíem a l'Eixample de Barcelona, en un d'aquests pisos grans, on conviviem tres generacions: els avis materns, els meus pares, la meva germana i jo. La convivència d'aquestes tres generacions per a mi ha suposat un tresor, sobretot, per la meva relació amb la meva àvia, que era molt especial.

La meva família mai va tenir problemes. Però a mesura que et feies gran veies les conseqüències d'haver passat la guerra.

El meu pare era metge i havia treballat a la càtedra de Medicina Interna de l'Hospital Clínic de Barcelona i, a més, tenia consulta pròpia; la mare havia estudiat infermeria a la Creu Roja. Cosa que tant a ella com a la meva tia materna els va permetre durant la Guerra Civil, pels coneixements d'infermeria i d'idiomes, treballar en l'Hospital de Colònies Estrangeres de Barcelona. El meu avi era de la Lliga Catalana i molt catalanista. A casa sempre es parlava català. I ja en aquell temps la meva àvia materna parlava i escrivia en francès. La meva mare i la seva germana van estudiar a les Escoles Franceses a Sarrià. La mare va morir als 98 anys, però poc abans, quan encara conservava la parla, podia mantenir correctament una conversa amb francès i bastant amb anglès. El meu avi va ser qui va dissenyar l'escut de l'Orfeó Català, arran de la seva gran vinculació amb la cultura catalana del moment.

La mare no va treballar fora de casa però pel fet d'haver estudiat en una escola on solament es parlava francès i anglès estaven en contacte amb persones i professionals d'origen, i això li donava una visió molt diferent del món comparada amb altres persones de la seva edat i estatus social.

La meva infància va ser molt bona. La convivència amb les tres generacions, que avui dia seria difícil, em va enriquir per la interconnexió d'experiències i pels valors que em van incorporar sense adonar-me'n i que he copsat de més gran, com ara respecte, tolerància, bona convivència, estima, etc. Per més que t'ho vulguin inculcar a l'escola no és igual que conviure amb això cada dia a casa, i són uns valors que han quedat presents en la meva vida.

La meva joventut va ser plaent. En aquells moments la "llibertat" era més restringida perquè els pares ens posaven uns horaris, a les deu de la nit a casa i sortides fins a la matinada difícilment te les permetien, però en general no en tinc records negatius.

Abans dels tres anys vaig anar a l'escola a què ja anava la meva germana gran, monges seglars de la Institución Teresiana del Padre Poveda. Això ja diu una mica de la mentalitat dels meus pares. No van voler que anéssim a una escola de monges en sentit clàssic. Eren monges totes elles llicenciades, que anaven

vestides sense hàbit i que impartien classes a la universitat. Jugaven amb no-saltres a pilota, fèiem excursions i festes, força diferent del que m'explicaven persones que havien anat a col·legi de monges en sentit clàssic. En alguns casos deien que quan passava la *madre superiora*, havien de besar-li la mà i fer una genuflexió. Cosa que per a mi ha estat totalment incompreensible. Totes les meves companyes del col·legi tenim aquesta visió positiva de l'escola i això m'ha ajudat a tenir una altra visió del món religiós.

L'any 1961, quan jo feia cinquè de batxillerat, amb un grup d'alumnes i exalumnes de la Salle Bonanova i un grup del meu col·legi vam començar a anar al Somorrostro els dies festius, particularment els diumenges al matí, des dels quinze als divuit o dinou anys, de 1961-1963 i 1964. Temps molt difícils en què vaig entendre el que era la injustícia social, la vulnerabilitat de la gent i l'estigmatització, ja que la majoria eren de raça gitana. Hi havia un dispensari mèdic portat per exalumnes de la Salle Bonanova on es vetllava per la salut de la població, sobretot la infància, també una aula on es feien classes als petits, tallers de labors, pel·lícules, mitjançant els dispensaris proporcionaven medicació o roba, i se celebraven festes religioses com la celebració de la missa els diumenges. Es procurava que almenys els petits tinguessin relació amb altres persones fora de l'ètnia gitana, però era molt difícil pels arrelaments de la pròpia cultura.

Jo crec que la meva motivació per als estudis del treball social va sorgir de forma natural, sempre he tingut actitud d'ajuda cap als altres, suposo que vaig heretar la mateixa actitud que vaig viure i veure a casa amb la meva mare, que sempre que podia ajudava gent vulnerada, de diverses maneres, amb menjar, roba...

Anar al Somorrostro en aquell temps era difícil, les clavegueres estaven obertes pel carrer, ple d'aigua i porqueria, deixalles i escombraries, animals, burros, gallines, etc. i per arribar fins allà havíem de creuar per la platja fins a les barraques per fer les visites a les famílies i fins i tot creuar la via del tren sense cap control.

Els meus pares no ho van entendre gaire, potser mai, però tampoc m'ho van prohibir, perquè entre el lloc on jo vivia i Somorrostro hi havia moltes diferències i de tot tipus, canvis de cultura, llunyania, prejudicis, no cal dir socials

i econòmics, i també por de poder contagiar-se malalties. Sobretot aquesta por que em pogués passar alguna cosa, que mai no em va passar. Quan la població instal·lada allà ens va anar agafant confiança, en veure que portaven recursos i que els respectàvem, també ells ens van respectar. Ens veien com una ajuda sense anar més enllà. Mai es va portar a terme cap acció que suposés anar en contra del que ells feien. I: "no os paséis con las señoritas del colegio".

Recordo una senyora gitana ja gran, doña Paca, que sempre tenia un oferiment per a tothom que entrés a la seva barraca i et posava una mica de vi, una mica de conyac, aiguardent... com a compliment i agraïment, i no es podia menysprear... tot i que la situació d'higiene ens preocupava perquè la tuberculosi estava present entre la població. A casa, no comentava res de casos com aquest.

La relació entra ells i nosaltres era molt bona. Fins i tot quan van enderrocar les barraques, vam plorar perquè coneixíem la gent i, a pesar que les condicions en què vivien no eren prou saludables, nosaltres compreníem que era el seu lloc, la seva barraca, els seus hàbits i costums, els seus burros i les seves gallines, els gossos corrent amunt i avall, tot era convivència. Els van trasplantar a pisos del Besòs, sense cap preparació i això va provocar tota una sèrie de situacions que van fer que la resta de població els consideressin delinqüents. Nosaltres ja no vam continuar-hi, se'n van fer càrrec els Serveis Socials.

Veure aquella situació de mal viure a tan poca distància geogràfica va provocar-me una rebel·lió envers la situació de la societat benestant en general, no pas pel cas concret de casa meua.

Testimoni professional

La meua actitud natural, com ja m'he referit abans, va ser sempre d'ajuda als altres. Em passava amb la relació amb la gent que em rodejava, família, amics, companys. Crec que aquesta motivació, en gran part natural, també va estar marcada per les vivències del Somorrostro. Allà vaig conèixer la injustícia social, la indefensió d'aquelles persones, la poca ajuda que tenien i els prejudicis cap a la seva cultura i costums.

Buscava una professió d'ajuda; però no trobava quina podia ser; he d'afegir-hi també la influència que també em va suposar estar envoltada de metges, com el meu pare, el meu cunyat i el pare del meu cunyat. Però, de tota manera, buscava alguna cosa que anés més enllà de la medicina i per tot això després d'obtenir el títol de Treball Social vaig assolir la llicenciatura en Psicologia.

Teníem una casa al Maresme i hi solíem anar a l'estiu, igual que la Sra. Montserrat Kichner, que va ser directora de l'Escola de Treball Social del carrer Bonavista, l'Escuela Católica de Enseñanza Social de Barcelona. Jo anava amb una colla de gent jove en la qual vaig coincidir amb el seu germà i li explicava que no sabia què estudiar, si medicina, si psicologia, encara que cap de les dues no m'acabaven de convèncer, volia alguna cosa diferent. Finalment, li vaig fer directament la consulta i ella em va recomanar que estudiés Treball Social, així que m'hi vaig matricular convençuda que he trobat el meu lloc. Jo venia de Preuniversitari i em va sorprendre la carència de formació i la desinformació general d'aquell primer curs. Molts alumnes, en aquell moment, veníem de batxillerat elemental i/o superior, poques veníem de Preuniversitari, es notava molt la diferència en el nivell d'estudis. Tant és així que jo en un determinat moment vaig pensar que els meus coneixements anaven per un altre costat, però vaig tenir un professorat molt bo, que em van motivar a continuar. Et donaven bibliografia i molta informació, d'aquesta manera podies tenir diferents camins per construir la teva pròpia formació.

Vaig començar a l'Escola de Treball Social el 1965 i vaig acabar el juny del 1968. Per influència, crec, del meu pare i la resta de familiars metges, vaig agafar la branca de salut i més específicament els hospitals, i ja vaig fer les pràctiques del primer curs a l'Hospital de la Santa Creu i Sant Pau de Barcelona.

Durant les vacances d'estiu del 1968, al mes de juny, tot just acabada la carrera, em vaig assabentar de la convocatòria de places de treball social a l'Hospital de la Santa Creu i Sant Pau i m'hi vaig presentar. Vaig tenir dues entrevistes amb la cap de Servei de Treball Social de l'Hospital, la Sra. Mercedes Vila i la llavors gerent de l'Hospital, la Sra. Elvira Guilera, que més tard va ser la directora general de Sanitat de la Generalitat de Catalunya, i em van acceptar. Així que vaig començar a treballar el mes de setembre següent.

Vaig entrar en un hospital on el treball social estava molt avançat respecte a altres centres, no hi havia dues o tres assistents socials, sinó tot un Servei de Treball Social amb un recorregut llarg.

L'equip estava format per diverses professionals repartides entre els diferents serveis hospitalaris i d'urgències.

La persona que va iniciar la incorporació del treball social a l'Hospital de Sant Pau va ser un metge que en va ser el gerent i que provenia de l'Hospital d'Ovi-edo, a més d'haver treballat als Estats Units, el Dr. Soler Durall. No concebia un hospital sense treballadores socials.

Les funcions que realitzàvem eren les pròpies, principalment per a les altes hospitalàries, la informació i acollida de les famílies dels pacients i l'orientació cap als recursos adients a les necessitats: associacions, Càritas, fundacions i serveis socials de zona, si és que existien, per tal de continuar l'assistència.

Allà vaig conèixer un metge resident que portava pocs mesos a l'Hospital. Jo sempre havia pensat que no voldria casar-me amb un metge atesa l'experiència viscuda a casa meva, on el meu pare tenia difícil la compaginació amb la vida familiar. En aquells moments es feia la visita domiciliària i era igual dies de festa com les hores de dia o de nit. El venien a buscar de matinada per a visites d'urgència i això sempre m'havia quedat molt marcat. Però, tot i no voler, ell és el meu marit des de fa 46 anys.

Tot just casats, l'any 1971, ell va obtenir una beca per anar a fer arteriografies a un hospital de París i vaig pensar que jo també podria anar-hi per veure què feien i com treballaven pel que feia als Serveis Socials a França. Tenia informació dels serveis d'hospitalització a domicili de l'Administració pública de París per a malalts crònics, sobretot. Així que vaig decidir demanar una excedència, i anar-me'n a París amb una carta de presentació de la cap de Servei de Treball Social de l'Hospital, per si m'era necessària.

Després de presentar-me als Serveis Socials Centrals de París, vaig poder anar de voluntària al l'Hospital d'Ivry, al districte d'Ivry, l'any 1971-72, als afores de París. Era un hospital de malalts crònics i semicrònics, gent gran amb diabetis o amb cirrosi, alguns també intervinguts i de mitjana a llarga estada.

La coordinació entre hospital i serveis socials de la zona estava molt avançada en els diferents districtes. Feien interrelació entre la família, l'àmbit hospitalari i els serveis socials conjuntament, i el registre posterior el feien el metge de zona amb contacte amb el metge de l'hospital. Jo feia visita a domicili amb la infermera de l'hospital i reunions amb la treballadora social del districte.

En tornar, la gerent de l'Hospital de Sant Pau em va demanar que a través de l'Associació Espanyola del Càncer, estudiés de quina manera es podia implantar el Servei d'Hospitalització a Domicili de París al Servei d'Oncologia de l'Hospital de Sant Pau.

Entre 1972 i 1973 vaig contactar amb tots els hospitals que en aquell moment tenien hospitalització a domicili d'Europa i vaig acabar aquest informe, que va durar uns nou mesos. Tot seguit vaig entrar a formar part del mateix Servei d'Oncologia de l'Hospital de Sant Pau, però des de l'àmbit d'un contracte amb l'Associació del Càncer de Barcelona.

De tots els llocs en què he estat destacaria que sempre m'he sentit feliç, ja que la meva motivació ha estat sempre la relació d'ajuda i l'he pogut desenvolupar. Desitjaria que els professionals del treball social tinguessin aquest sentiment en la seva tasca en qualsevol dels serveis que estiguin exercint.

La meva estada a l'hospital va ser curta, ja que l'estiu del 1981, em vaig assabentar de la convocatòria de places a l'Hospital de la Vall d'Hebron i m'hi vaig presentar, vaig guanyar la plaça i vaig treballar sis anys a l'Hospital de Traumatologia d'aquesta ciutat sanitària, del 1982 al 1988.

El 1989, vaig marxar als Estats Units donat que al meu marit li van concedir una beca del Ministeri de Sanitat i Seguretat Social per fer recerca en càncer.

El contracte de les treballadores socials que vam incorporar-nos en aquell moment era d'interinitat de l'"Extinguido Instituto Nacional de Previsión". Per tant, no em van donar cap excedència, sinó tres mesos de permís. Com que no sabíem si podríem estar als EUA un any o més o si el meu marit se n'estaria tres o quatre, vaig demanar aquests tres mesos perquè no sabia què em podia trobar allà. Finalment, vaig estar nou mesos com a voluntària a l'Hospital on

treballava el meu marit, l'Hospital de la Universitat de Texas Jhon Searly Hospital a una hora de Houston, a Galveston.

Vaig poder conèixer com estaven estructurats els Serveis Sanitaris de la part de Texas, Houston, la coordinació entre els diferents hospitals, la Sanitat privada i la pública. On els serveis sanitaris, sobretot els públics, no estaven gaire desenvolupats. I també vaig poder col·laborar en els protocols bàsics de malalts crònics, en aquell moment de la sida, que començava a estar en auge en el nostre país.

L'any 1990 vaig tornar, i van sortir unes places de concurs/oposició a la Conselleria de Benestar Social per als Centres d'Atenció a Disminuïts de Barcelona (CAD 1), centres de valoració de persones afectades. Vaig guanyar la plaça i hi vaig estar treballant des de l'abril del 1990 al juny del 1996. No era un ambient hospitalari però sí un vessant que m'interessava poder conèixer.

Tenia la visió de treballar de manera interdisciplinària i multidisciplinària a partir dels hospitals on vaig estar, i no sabia com estarien implicats en els equips de valoració els treballadors socials. Vaig veure que les funcions establen descrites per llei. Hi havia igualtat en el nombre de psicòlegs, assistents socials i metges, ja que la valoració final de la possible disminució o no era conjunta. Es tenien en compte els aspectes socials, mèdics i psicològics integrats en la resolució i dictamen dels informes finals. L'equip funcionava i estava molt ben considerat, per això recordo aquests anys amb molta satisfacció.

Però sempre he estat una persona inquieta i, després d'aquests sis anys d'estada al CAD 1, volia saber com valorarien tot el meu currículum en un hospital d'excel·lència, ja que sempre havia dit que em voldria jubilar en un hospital, tal com havia començat la meua vida laboral i em vaig presentar a cap de Servei de Treball Social de l'Hospital de Sant Joan de Déu d'Esplugues després de saber que estava a disposició la convocatòria de plaça. M'hi vaig presentar i amb sorpresa meua, vaig treure la plaça de cap de Servei de Treball Social, que vaig dur a terme durant catorze anys, des de juliol del 1996 fins a gener del 2010, en què ja em vaig jubilar.

Amb l'experiència que ja tenia i el coneixement de diversos hospitals no em va ser especialment difícil adaptar-m'hi. Era un Servei de Treball Social molt

semblant al de l'Hospital de Sant Pau però molt més assentat en la història; el Servei de Treball Social estava format per set treballadors socials i una secretària, distribuïts en els diferents serveis i amb activitat professional amb molts protocols ja establerts que amb el pas del temps i els canvis socials s'havien anat revisant i actualitzant.

L'experiència acumulada em va portar, quan era vocal en la Junta de Govern del Col·legi Oficial de Treball Social de Catalunya,³² i quan coordinava el seu Grup de Sanitat, a ser la representant dels Col·legis Autònoms del Treball Social (Catalunya, Balears, Navarra, País Basc i València) i vaig poder assistir a la Comissió d'Anàlisi i Avaluació del Sistema Sanitari de Salut, Comissió d'Abril Martorell, a Madrid (de setembre del 1990 a maig del 1991). De la resta d'Espanya hi havia una companya de Treball Social de Madrid. Es va treballar molt i en bona convivència, però per qüestions polítiques i la mort del ministre, el Sr. Abril Martorell, va quedar sense continuïtat ni aplicació.

De tota manera he de dir que guardo un excel·lent record de tots els equips que en formaven part. La finalitat era l'estudi de futur per a la possible implantació al país de l'Assistència Sociosanitària, en què també col·laboraven un equip de professionals economistes.

Posteriorment a la meua jubilació, el mes de gener del 2010, he estat membre vocal del Consell d'Ètica Professional del Col·legi de Diplomats i Assistents Socials de Catalunya durant dues legislatures, fins al 2017.

De la meua trajectòria destacaria que he pogut treballar en el camp que volia i m'interessava i que he col·laborat en el desenvolupament del Col·legi Professional. Crec que he aportat en l'àmbit del treball social hospitalari, sobretot, la transmissió de les funcions dels treballadors socials a la resta de professionals. Col·laborar en la nostra integració professional a l'equip assistencial per al diagnòstic i/o tractament mèdic igualment que altres professionals, fisioterapeutes, psicòlegs, logopedes... Tant individualment com en els equips multidisciplinaris o interdisciplinaris.

³² Denominació oficial des de setembre de 2011.

Així mateix, he treballat per tal de fomentar la formació dels professionals del treball social per capacitar-los per a un nivell superior, tenint major possibilitat de col·laborar en aquest aspecte en formar part de la Junta de Govern del Col·legi Professional i, en la pràctica hospitalària, amb alumnes de les escoles de Treball Social. I això, juntament amb les reunions formalitzades amb els supervisors de les pràctiques de les escoles de Treball Social, i el seu seguiment, ha afavorit el foment de les relacions entre les institucions, els mateixos professionals i finalment la formació dels alumnes.

Igualment he participat en col·loquis, xerrades, cursos o congressos, dintre i fora de l'àmbit hospitalari de salut i/o sociosanitari.

Tot i que en aquests últims catorze anys, la meua tasca ha estat bastant absorbida pels objectius del Servei de Treball Social de l'Hospital de Sant Joan de Déu i el compliment també dels objectius generals de l'hospital, com també de l'organització del dia a dia de caràcter intern, sempre he fomentat la presència d'alumnes de pràctiques en el Servei.

Evolució de la professió

He vist una diferenciació molt important entre els primers temps fins ara. En aquells primers anys la treballadora social estava més acostumada al treball individual que en equip. Posteriorment s'ha incorporat el treball social a l'equip multidisciplinari. Aquest és el canvi més important que he viscut. I ara, podem dir que està molt desenvolupat, sobretot parlant del treball social a l'hospital i en general en l'àmbit de la salut. Alhora que també crec que ja s'ha implementat i potser es troba en un procés de major desenvolupament en els Serveis Socials Bàsics.

La professió ha canviat molt al llarg d'aquests anys, dels anys seixanta als setanta, va ser una lluita dels treballadors socials pel seu reconeixement. El mateix nom d'assistent social ja portava a confusió, com si es tractés d'una tasca de beneficència. Vam haver de lluitar per explicar i demostrar les nostres funcions. Jo vaig tenir sort de treballar en hospitals a on les funcions de l'assistent social estaven bastant interioritzades. Tot i així estaven molt dirigides cap a les altes hospitalàries i els problemes de sortida dels malalts de l'hospital.

Ha canviat també la relació entre les escoles de treball social i els professionals de les diferents institucions i organismes, com amb els intercanvis amb el Col·legi Professional de Treball Social, potenciant-ne la interrelació i coordinació per apropar la teoria a la pràctica de l'alumnat, cosa que comporta també un benefici clar per a la millora de la formació dels estudiants.

A partir dels anys vuitanta, crec que el major repte que ha viscut la professió per al seu desenvolupament i evolució ha estat el reconeixement professional amb l'acreditació acadèmica universitària, reconeguda oficialment, cosa que anteriorment no teníem.

Aquest fet ha influenciat en el fet que el Servei de Treball Social de molts hospitals depenien de Direcció d'Infermeria en molts casos i podia comportar dificultats de coordinació i enteniment respecte a les funcions i l'activitat dels treballadors socials, en alguns casos depenia de com s'entenia la nostra tasca i funcions. Mitjançant el Grup de Sanitat del Col·legi Oficial de Treball Social es va lluitar i es va arribar a aprovar, sent publicat en el DOGC, la dependència en els hospitals de l'ICS dels treballadors socials a Gerència, tot i que per als concertats no era vinculant, sí que afavoria els canvis de la dependència almenys a la Direcció Mèdica. Actualment en alguns hospitals consta com a servei autònom dintre del Departament d'Atenció al Pacient i/o Famílies.

Un dels canvis importants ha estat la incorporació tècnica en la tasca diària, que permet el treball en xarxa entre els professionals dels Serveis Socials de base i els especialitzats, facilitant l'eficàcia en el treball, tant en la coordinació i interconnexió entre els professionals dels diferents serveis i nivells assistencials com amb altres professionals externs.

Propostes de millora

La meua lluita, siguin quins siguin o hagin sigut els partits i les situacions polítiques, ha estat la defensa de la llibertat, els drets humans i la justícia social. Quan hi ha hagut algun moment, del tipus que sigui, que jo hagi vist que s' infringien els drets humans, la llibertat de la persona o la justícia social, he estat allà per a la seva defensa.

Crec que el treball social està al servei de les persones i dels seus drets i valors i si aquests s'infringeixen s'ha de lluitar per defensar-los. Amb tots els mitjans que es cregui més adients: tant com a professionals individualment, com col·lectivament. Amb això hem de ser molt rigorosos i que se senti la veu del nostre col·lectiu en la societat on estem ubicats i allà on es cregui necessari. Avui dia amb els mitjans de comunicació es poden fer moltes coses.

Penso que hem de tenir sempre en compte els valors de la nostra professió. Valors que m'han acompanyat i han d'acompanyar els treballadors socials en les diferents especialitats o tasques de la nostra professió. La base on s'han de sustentar són: els drets humans, la llibertat d'expressió, l'ètica professional sobre la base del Codi d'Ètica del mateix Col·legi Oficial de Treball Social que impliquen: respecte a la persona, a la seva individualitat i als seus drets, encara que siguin contraris al que podem pensar, independents de raça, color, cultura, llengua, estatus socioeconòmic, hàbits, costums religiosos o creences.

Els valors no han de canviar. Poden canviar les circumstàncies, però els valors de la nostra disciplina s'han de mantenir.

El respecte a la persona, la seva individualitat, la confiança, la confidencialitat en les seves aportacions i que ens dipositen, l'honestedat, el secret professional, tot i que es treballi en equip o en xarxa. Saber el que s'aporta als altres professionals, que realment sigui el necessari per conèixer o valorar una situació de forma conjunta o bé de derivació cap a altres professionals, siguin treballadores socials o no ho siguin (metges, educadors, psicòlegs...) si no, s'haurà de consultar al mateix interessat i, depenent del cas, demanar-li el seu consentiment.

Actualment la pressa en els diferents llocs de treball i en general en tota la societat fa que no es pugui tenir temps per pensar o valorar adequadament una situació. Els objectius econòmics, sigui el lloc de treball que sigui, poden dominar la tasca professional i es pot perdre la visió objectiva per poder donar resposta adient a les demandes de la població atesa i les seves necessitats.

Recomanaria la supervisió de la feina o bé la consulta a altres companys treballadors socials, participant en reunions internes de treball. També al mateix Col·legi Professional de Treball Social de Catalunya hi ha diferents grups de treball o cursos de supervisió per incloure-us.

Actualment els canvis socials són molt intensos, tant per les problemàtiques de la població immigrant sobrevinguda, com també pels canvis d'estructures familiars amb multiplicitat d'estructures respecte a la família tradicional, amb totes les problemàtiques que poden comportar a tots els nivells; els canvis demogràfics, amb l'augment de la població envellida, i paral·lelament l'augment de la vida, que també es pot associar a un major nombre de persones dependents i major requeriment de recursos adients.

Saber treballar amb equip és indispensable tant dins com fora del servei i/o institució. Tant si es tracta amb el propi equip de companys, com amb altres professionals de la mateixa institució o externs, respectant tant les pròpies funcions i per tant, els criteris i les funcions dels altres.

És important conèixer que el mateix professional del treball social pot ser en si mateix un recurs potencial. Aquest concepte sempre l'he defensat i la seva base està en la seva pròpia actitud: l'actitud d'escolta activa. L'empatia, el professional empàtic pot ajudar millor la persona i/o famílies a veure o a poder entendre la seva problemàtica. L'acompanyament, no sols des de la paraula sinó des de l'actitud.

En aquest moment hi ha un bon nivell acadèmic, reconegut oficialment. La qual cosa és molt important. Però no ho és tot. Per la meua condició d'haver estat cap de Servei, he fet moltes entrevistes de professionals del treball social i es noten les actituds i les motivacions cap a la professió. Cosa que també passa amb els alumnes de pràctiques. En les pràctiques es comencen a observar l'interès, l'observació, la motivació d'aprendre, la capacitat de valoració en els casos, etc.

Per tant és important informar-se i veure durant el període de pràctiques i en els anys d'estudi les diferents possibilitats de camps on hi ha interès per realitzar-se professionalment i posteriorment cal buscar la possibilitat de treballar en aquell que desperti una motivació més gran.

Les circumstàncies socials actuals de la societat, amb les noves problemàtiques que han anat emergent, imposen, per al compliment i la realització dels Drets Humans, l'ampliació de serveis socials d'àmbit general i transversal, la qual cosa implica ampliació de serveis i augment de treballadors socials.

Actualment han sorgit nous camps de treball social desconeguts en els anys anteriors i que no podíem suposar que podrien ser camps d'activitat per als treballadors socials com la mediació, l'assistència en situació d'emergència, la col·laboració en l'àmbit jurídic (informes judicials)...

Per tant, crec necessari formar-se bé, que el títol acadèmic t'obre portes, però no ho és tot. Cal tenir present la formació permanent i l'empoderament de la recerca, complir amb el Codi ètic i valors de la professió, amb una actitud oberta als canvis socials, interessant-se pel camp o camps que més motiven.

Igualment crec important sentir-se partícip d'un col·lectiu a través de la col·legialització en el Col·legi Professional, en què es poden trobar respostes a les necessitats del professional: des d'ofertes de treball a solucions a la formació permanent, com participar en els diferents grups de treball de diferents camps, estar al dia de les activitats i novetats d'interès social, tenir orientació i/o suport en situacions de dificultat que poden sorgir en el dia a dia de l'activitat professional, mitjançant el Consell d'Ètica Professional del mateix Col·legi.

Relat 11

Núria Carrera i Comes (1947)

Jo vaig néixer a Ribes de Freser, un poblet de 2.000 habitants l'any 1947. Quan vaig néixer feia poc que a la meva mare se li havia mort el pare i vaig tenir el privilegi de ser la part bona de la seva vida. Ribes era un poble petit, que de seguida vaig haver de deixar per entrar en un internat per cursar els meus estudis, primer a Ripoll i més endavant, a Barcelona.

De la primera infantesa recordo que jo em veia una mica diferent de les altres nenes, i per això solia jugar amb els nens. El franquisme era una època en què les nenes tenien un comportament molt diferent dels nens, elles arribaven a casa molt d'hora, i el llenguatge i els codis eren uns altres. Ells, en canvi, sortien més.

Llavors érem un grup de tretze nens i jo. Però això no suposava un problema per als meus pares, que veien amb naturalitat que jo passés tot el dia amunt i avall amb els nens.

Després, quan vaig estar internada, vaig fer grans amistats amb nenes i amb dones. Els primers anys, però, era un ambient molt tancat i dur. Hi vaig ser des dels nou anys fins a acabar batxillerat, primer internada en un col·legi de Ripoll, i després vaig venir a Barcelona, al col·legi Dominiques d'Horta, que eren "los progres" de l'època perquè parlaven català.

Tot et fa forta a la vida, però no li recomanaria a ningú. Ara gairebé no existeixen els internats, però en aquella època era més habitual. I era difícil viure-hi. No era una situació còmoda, ni bona. L'adaptació a l'internat no va ser fàcil, però al final tenia moltes amigues i sentia molta felicitat d'estar amb nenes tot el dia.

Només anàvem a casa per Nadal, Pasqua i a l'estiu. Després això va anar canviant i vaig viure l'experiència de poder sortir els caps de setmana. Tenia una germana que vivia a Barcelona i anava a casa seva.

Més tard, als onze anys, vaig venir a Barcelona i vaig començar a estudiar abans d'anar a treballar. Vaig preparar-me per ser graduada mercantil i perita mercantil, que era una cosa més administrativa i econòmica. Allà vaig estar molt a prop dels moviments d'estudiants i les assemblees, que és on vaig començar a formar-me i a conèixer gent molt diferent.

De l'internat vaig passar a una residència de noies portada per monges franceses a Barcelona, on vaig estar dels 17 als 22 anys i fou llavors que em vaig vincular molt a la part més política, en el sentit dels moviments socials, abans d'anar a fer treball social. En aquell moment vaig començar a treballar en un banc on vaig estar un any, però allò no era per a mi i vaig posar-me a estudiar treball social. A més, durant aquesta època vaig començar a tenir relacions de parella i amb una d'aquestes més tard m'hi vaig casar.

Entre els records més significatius de la meua edat adulta hi ha moments d'una intensitat especial: les morts dels pares i la del company de qui jo ja

m'havia separat, que va ser l'home amb qui vaig viure 25 anys i que, per tant, va ser molt influent. I els naixements dels meus tres fills i dels quatre nets. Al final les coses més significatives són els naixements i les partences de la gent que estimes.

Testimoni professional

El final del franquisme influeix molt en la meua generació. Fa que la nostra feina com a treballadors socials canviï al cent per cent. Entrem en la línia de consolidar un instrument de resposta pública i, per tant, de posar en marxa uns serveis per a tothom. Passem de la beneficència a les prestacions municipals. La mort de Franco és un abans i un després. Però el franquisme va durar molts anys i no acaba de morir del tot, i per això la seva herència en forma de beneficència va suposar una gran lluita aconseguir erradicar-la.

Vaig acabar sent treballadora social perquè, quan estava treballant en el banc dels disset als vint anys, un dia una amiga meua em va preguntar per què no em feia treballadora social. I li vaig dir que no sabia ni què era això. M'ho va explicar i me'n vaig anar a l'Escola de Treball Social a informar-me i em va encantar. Ho vaig fer perquè tinc necessitat de fer accions que tinguin a veure amb el bé comú. Pel meu perfil personal tinc molta capacitat d'empatia i molta habilitat de relació, i això també m'ha ajudat en aquest ofici. Per altra banda, no volia fer una carrera llarga i em semblava que tres anys era fantàstic. Vaig estar dubtant entre infermeria, medicina i treball social i al final vaig agafar treball social.

Hi havia dues escoles: la catòlica (ICESB), tocant a plaça Catalunya, i la que va crear el Dr. Sarró a l'Hospital Clínic. Vaig entrar a l'Escola del Treball Social de l'Hospital Clínic l'any 1969. El Dr. Sarró era un psiquiatre molt conegut que havia anat als Estats Units i hi havia vist els treballadors socials duent a terme la seva feina amb una línia molt clínica i molt treball social individual. I quan va tornar, va decidir crear l'escola en la qual vaig estudiar i on vaig formar part, també, de tota la *moguda* dels estudiants. Tot el dia estàvem en assemblees, donant suport a vagues com la de la SEAT i molts altres actes... Hi havia molt soroll...

Quan vaig rebre classes de Mètodes del Treball Social hi havia una persona molt més gran que jo, que era meravellosa i gran professional, Montserrat Co-

lomer, que va definir el mètode bàsic i allò va ser una bomba perquè ella ja tenia una mirada global. Jo tinc aquesta mirada i per aquest motiu em va agradar la metodologia que proposava. La vaig aplicar durant anys.

Vaig ser una alumna que va fer de portaveu de curs i de la mateixa escola, i en acabar, m'hi vaig quedar a fer classes. Amb el títol a la mà vaig entrar com a professora i supervisora, després ho vaig deixar córrer i al cap d'uns anys hi vaig tornar.

La meva primera experiència com a treballadora social no va tenir gaire èxit, perquè l'any 1968 vaig començar a treballar en una organització que es diu Aldeas Infantiles i que estava força controlada per l'Opus. Feien adopcions i eren molts conservadors. No m'hi vaig adaptar... El seu tracte no tenia gaire a veure amb la forma com jo enfocava les coses. Era molt jove i tampoc vaig captar per on anaven. Total que vaig durar uns mesos i em van acomiadar.

La següent feina va ser en un centre de diagnòstic infantil, l'any 1969, amb nens i nenes amb problemes d'adaptació escolar i familiar. Els nens i les nenes necessitaven un suport econòmic i un seguiment psicològic. Allà vaig adquirir molts coneixements sobre el treball en equip. Més endavant, l'any 1970, me'n vaig anar a Ciutat Badia, que encara no era una ciutat, sinó un barri. El barri on vaig aprendre a treballar amb la comunitat.

D'allà vaig passar a treballar en salut mental, l'any 1972, i vaig aprendre a respectar la diferència. Vaig seguir realitzant atenció a persones i famílies, però també intervenció comunitària, perquè era un moment en el qual hi havia moltes associacions de veïns que tenien ganes de sumar, de reforçar-se els uns als altres, de respectar el nostre paper que consistia a incorporar el malalt mental al territori.

D'aquí me'n vaig anar als Col·lectius Infantils l'any 1974, que era un centre on els nens i nenes estaven internats i era necessari crear alternatives. Allà vam organitzar tota una xarxa de pisos... Vaig ser molt feliç allà...

Després me'n vaig anar a l'Hospitalet i vaig tornar a fer classes i supervisions a l'Escola de Treball Social. Era l'any 1975 i dirigia l'equip d'infància de l'Hospitalet i al cap de mig any vaig portar els Serveis Socials de l'Hospitalet, on vaig

estar vuit anys. Vam descentralitzar els equipaments i vam posar centres en els territoris. Vam passar de quatre treballadores socials a tres-cents professionals. Era el començament de la democràcia: un moment eufòric. Allà vam formar molts treballadors socials, vam fer supervisions i vam fer aliança amb el món associatiu, principalment amb gent gran i persones discapacitades. I també allà vaig aprendre moltes coses sobre el que és fer funcions de direcció, tot i que jo estava molt orientada encara a l'acció directa.

Després me'n vaig anar a Creu Roja, l'any 1985, a fer de directora de l'Àrea Social de Creu Roja Catalunya, i de la Creu Roja vaig passar a la Direcció General, que incloïa el sector sanitari i el social. Més endavant, l'any 1995, me'n vaig anar a l'Ajuntament de Barcelona, com a independent amb un càrrec polític per portar els Serveis Socials de l'Ajuntament. Vaig ser tinenta d'alcalde el període del 1999 al 2003 i vaig tornar a ser escollida a les eleccions municipals de l'any 2003, per tal de ser responsable de la Regidoria d'Immigració fins a l'any 2007. Durant el mateix mandat vaig formar part de l'Àrea Metropolitana de Barcelona en la defensa de l'àrea social, i diputada provincial a la Diputació de Barcelona del 2003 al 2007.

En acabar la meua etapa política, torno a la Creu Roja com a assessora del president. I després, l'any 2009, passo a ser degana del Col·legi de Treball Social durant vuit anys, que van acabar el juny de l'any 2017.

Ara segueixo col·laborant amb el Col·legi Oficial de Treball Social, representant-lo institucionalment en diversos espais, per exemple, a l'àrea social de l'Ajuntament de Barcelona. A més, també exerceixo de vicepresidenta de l'Associació Intercol·legial, que agrupa tots els col·legis professionals de Catalunya, i també presidenta de la Sectorial de l'Àrea Social i Humanitats i de la Comissió de Dones i Igualtat. Per altra banda, formo part del Congrés Participatiu que vol definir la Catalunya que volem, tot i que només faig feina de delegació perquè quan una marxa dels llocs, ha de deixar que els altres puguin fer la seva.

L'actual equip del Col·legi és extraordinari i seguirà impulsant la nostra professió i defensarà el nostre paper en la societat. Estic agraïda de la confiança que aquesta junta m'ha demostrat. He estat a prop dels moviments socials, en

la creació i la redacció del projecte de la renda garantida, i ho vaig poder fer directament amb la consellera Dolors Bassa, malauradament a la presó, i amb la gent que va impulsar la iniciativa popular a favor de la renda garantida. I va anar molt bé, vaig aprendre molt impulsant el dret a la renda bàsica. I també m'he relacionat amb altres moviments, per exemple, amb la Plataforma d'Afectats per la Hipoteca, o els moviments de la gent gran.

Durant tots aquests anys, el que he après del treball social són diverses coses: la primera és que amb les persones, o amb els grups, o amb la comunitat, la treballadora social ha de sentir que fa aliança amb l'altre. Això és molt important a la vida professional i personal. Quan estàs acompanyant alguna persona, ella ha de sentir que estem parlant del seu problema, que tu l'estàs entenent, que ella t'ho està explicant, que heu arribat a un acord i que heu definit bé el problema, conjuntament. Aquesta és la primera fórmula clau per seguir endavant a la vida i a les professions on reconeixem i impulsem l'auto-determinació de l'altre. Quan dirigeixes és el mateix: has de sentir que l'equip entra i entén què és el que li estàs plantejant i a la vegada entendre el que ells i elles volen per fer un treball conjunt.

La segona cosa és que el bon treball social solament serà bo si més enllà del que estàs fent cada dia, fas una cosa més conjunta, hi intervens amb una mirada més general. Perquè si no et faries buròcrata, series una administrativa. És molt important en el treball social que les noves generacions ho evitin per no convertir-nos en uns peons que no pensem. El treball social pensa, és crític, busca evidències en altres professions i en la mateixa població atesa.

La tercera cosa és que el nostre acompanyament professional a les persones i la ciutadania afecta la seva vida quotidiana. És un canvi profund perquè influeix en el seu dia a dia.

I la quarta cosa que hem de pensar quan parlem de treball social és que les professionals han d'estar disposades a aprendre cada dia. Malament la gent que comença a treballar i no sap que cada dia aprendrà. Estar obert a l'aprenentatge és clau per a un bon treball social perquè les persones tenen saviesa.

Jo crec que la diferència entre abans i ara és que en aquell moment la meua generació tenia un gran compromís polític, no de partit, sinó compromís de

revolta. Ara un altre cop els treballadors socials hem de lluitar perquè el treball social tingui aquest vessant més polític, en el gran sentit de la paraula. Cal lluitar per un bé comú per a tothom, no solament per als tres a qui joestic atinent.

Evolució de la professió

El treball social a Catalunya ha passat de ser una activitat producte de la beneficència a ser una professió que es desenvolupa en serveis que formen part de les xarxes públiques i del sector associatiu. És interessant comprovar com hem crescut en volum de professionals i en un cert reconeixement. Ara tothom sap més qui som i hi ha un índex d'atur molt baix, però els contractes de treball sovint són precaris. Encara tenim camí per recórrer.

Hem aguantat les ingerències de l'intrusisme professional, però hem d'estar alerta perquè si no vigilem una mica, altres professions poden exercir el nostre rol. Però a la vegada també hem de sumar amb altres professions perquè així millorem l'atenció que donem.

Respecte a la formació, crec que la universitat de la meua generació estava molt vinculada amb els moviments socials, les vagues, la lluita contra el franquisme... La universitat estava molt impregnada d'una posició de solidaritat i de lluita. Després hem tingut uns anys de construcció, i per tant, hi ha hagut menys moviments d'adhesió política. I ara el que està passant a Catalunya crec que farà que les universitats es tornin a implicar molt, i que el treball social tingui un paper rellevant perquè per fer un país lliure necessitem que els drets socials de la gent estiguin reconeguts.

Jo crec que els treballadors socials haurien de créixer en la formació i tècniques de treball en xarxa. També penso que la metodologia de grup hauria de poder passar a fases més experimentals, i no tan teòriques. Vull dir que la part d'intervenció en grup es podria millorar. Considero que com ara es treballa molt en grup aniria bé reforçar la formació en el seu vessant més pràctic.

El mateix respecte del treball social comunitari: la formació teòrica, que ja es realitza a la universitat, hauria de complementar-se amb més formació pràc-

tica. Tinc la sensació que, en general, hi ha una bona formació pràctica en treball social individual, però es podria millorar la formació pràctica en treball social de grup i treball social comunitari. Per tant, hauríem d'aconseguir unes pràctiques molt més integrals, i més globals.

Propostes de millora

El principal repte que ha viscut el treball social en els darrers quaranta anys és dignificar la seva existència: "hi som, i som dignes", en molts grans aspectes. És a dir, "primer hi érem, després hem aixecat el cap, i ara estem nedant". El segon repte és créixer amb aliances amb la gent que estem atenent.

En la formació que jo vaig rebre com a treballadora social, fa quaranta anys, jo he tingut supervisió sempre, i fins i tot, quan jo estava al Col·legi professional, vaig tenir un tutor que em feia l'acompanyament. La part d'investigació i desenvolupament hauria de créixer molt més.

Jo li diria a l'alumnat de treball social que "s'enamoren" de la professió. T'has "d' enamorar" de la professió, i te l'has de fer teva, i has de sentir que ets treballador social, i que és part de tu.

Perquè la veritat és que estar al costat de persones, grups i comunitats amb tensió, o als quals costa de trobar la fórmula per seguir avançant, o sovint de dolor, que algunes vegades ens toca fer-ho, si ets entusiasta i tens un compromís molt vocacional i professional, és millor que si fas una feina molt neutra; primera perquè no et sortirà bé la feina, i segona perquè et perds la gràcia que és sentir la feina com la fas.

No podem estar al costat de persones, grups i comunitats que han de superar situacions de dolor i dificultat des d'una pràctica neutra. El compromís personal i professional és necessari per evitar males pràctiques i per sentir-se millor.

Com a última cosa a afegir, haig de dir que he sigut molt feliç en aquest ofici, he fet mil coses i el que soc principalment és treballadora social... He tingut l'oportunitat de ser altres coses, però el que pesa més i el que jo sento és que soc treballadora social.

Relat 12

Jose Fernández i Barrera (1949)

Em dic Jose Fernández i vaig néixer el 21 d'octubre de 1949, deu anys després que Franco guanyés la guerra, quan la situació era molt complexa. Espanya estava en un estat d'aïllament respecte a tot Europa i els Estats Units.

La meva família era de classe obrera, tot i que quan jo vaig néixer ja se'ns considerava de classe mitjana, ja que la meva mare va deixar de treballar fora, i això només s'ho podien permetre les considerades famílies benestants. El meu pare i el de les meves dues germanes, de les quals jo era la més petita, treballava en aquells moments en una empresa francesa.

Un dels records més significatius de la meva infantesa va ser l'entrada a l'escoltisme, perquè en aquell moment era un dels pocs moviments de tipus infantil i juvenil. Per entrar-hi hi havia moltes dificultats i recordo amb molta tendresa

que va ser el meu pare qui m'hi va ajudar a entrar. De la meua joventut tinc un gran record del meu primer viatge que vaig fer amb les meves amigues, el 1969, a París durant quinze dies. Tot i que ja havia viatjat abans amb la família, a França per exemple, era un moment en què es començaven a notar els primers canvis. En aquestes dues etapes de la meua vida no puc destacar cap dificultat significativa, potser puc fer esment del fet que a casa meua teníem el sentiment d'haver perdut la guerra, el meu pare era republicà convençut. Anar a una escola de monges no va suposar cap dificultat, jo sempre he sigut molt rebel, i tot i que vaig anar-hi, no em vaig deixar influenciar. De la meua adulta destacaria el primer cop que vaig ser mare l'any 1978, crec que és una etapa molt important i molt significativa en la vida d'una dona. Almenys ho va ser per a mi. Potser en aquests moments estic més sensible perquè he sigut àvia per primera vegada i estic més vinculada a aquest tipus de vivències.

Testimoni professional

Al principi no tenia gaire clar a què dedicar-me professionalment, m'agradaven moltes coses. Quan vaig acabar el batxillerat, tenia molts dubtes, perquè m'agradava molt tot el que estava relacionat amb l'art i també m'interessava molt la psicologia, però en aquell temps la carrera de psicologia com a tal no existia. Va ser per aquest motiu que em vaig matricular a l'Escola de Treball Social, que aleshores tenia el nom d'Escuela de Visitadoras Sociales-Psicólogas, perquè hi tenia molt pes la psiquiatria i la psicologia, ja que l'escola depenia de la càtedra de Psiquiatria de la Facultat de Medicina de la UB. Hi vaig estudiar del 1967 al 1970. Quan vaig anar descobrint el que suposava realment el treball social, a partir de les assignatures com Treball Social de Cas, Grupal i Comunitari vaig anar interessant-me cada cop més per la veritable essència del treball social. Tot i que la meua primera motivació per ser treballadora social estava enfocada al que la carrera podia oferir-me sobre psicologia, a mesura que anava aprenent, el meu interès es va anar ampliant, per exemple sobre les polítiques socials i com influir-hi. Ara bé, trobava a faltar aspectes sociològics.

La nostra escola era molt reconeguda tot i que l'oficial era a Madrid. Els estudis que jo hi vaig fer no han canviat gaire, ja que es continua impartint Psicologia Evolutiva, Dinàmica, Psiquiatria Social, Treball Social de Cas i de Grup. En el meu cas, vam treballar molt el que era el treball social de grup. L'escola en

va ser pionera, així que vam començar fent un grup de sensibilització cada setmana. També vaig estudiar Sociologia, Economia... Des del meu punt de vista, la sociologia era el que estava menys considerat i era més fluix en aquell moment, tot el vessant psicològic hi tenia molta més influència.

Quan penso en les primeres experiències com a treballadora social, tinc en compte les pràctiques no remunerades, ja que hi tenien molt de pes. En aquell moment es feien pràctiques des del segon semestre de primer. Van ser al Departament de Treball Social de l'Hospital de Sant Pau el 1968. A segon, el curs 1968-69, vaig anar al centre de paràlisi cerebral Arcàngel Sant Gabriel de Montjuïc i a tercer ho vaig fer a dos llocs, tres dies a la Clínica Mental de Santa Coloma de Gramenet i tres dies al Servei de Psiquiatria Infantil de Sant Joan de Déu.

La meva primera feina va ser molt casual, una companya meva de classe estava treballant a Aldeas Infantiles S.O.S, tenia nens petits i volia agafar vacances, i per tal de no deixar els mesos d'estiu sense treballadora social em va preguntar si podia cobrir-la. Al setembre hi començaria una altra treballadora social que no podia incorporar-se a l'estiu. Va ser l'estiu del 1972. L'experiència va ser molt interessant. Aldeas Infantiles és una organització que té casetes per a infants amb dificultats familiars. Intenten que siguin al màxim de similars a una família amb una persona que els fa de mare. Vaig viure experiències una mica complicades i altres menys, per exemple recordo anar a visitar una família molt nombrosa al Prat amb vuit fills. Aldeas va fer el possible per acollir tots els germans junts, però també hi havia casos com el de noies que volien donar en adopció els seus fills, van ser casos que jo no hi havia pogut treballar des del principi ja que els havia estat treballant la meva companya.

Recordo que en aquell moment l'associació estava començant a treballar en adopcions i fèiem entregues als pares adoptius dels nens. Hi havia un parell de noies amb embaràs avançat, i que van donar a llum sense que jo les hagués pogut conèixer abans. Una d'elles practicava la prostitució i estava molt convençuda de donar el nen en adopció, però n'hi havia una altra que era una dona vídua, la qual tenia fills i es va quedar embarassada i no el volia tenir per vergonya. Penso que aquell cas es podria haver treballat més la decisió de la mare, però em va marcar molt perquè va ser una renúncia per un tema social

no de voluntat real de la persona i jo tenia la sensació que s'hauria pogut treballar perquè no el deixés.

Quant a la meua trajectòria com a professional sempre he estat canviant de feina, tot i que a l'inici treballava principalment en el meu àmbit preferent, que era la salut mental. Abans d'aquesta petita experiència a Aldeas Infantiles, en vaig tenir una altra sense remuneració. Vaig marxar un any a viure a Londres. Poc abans d'acabar la carrera, vam fer un seminari de Treball Social Familiar que ens va donar Ana María Hertoghe, treballadora social experta que exercia a la Family Welfare Association de Londres, era l'any 1970. Una companya i jo hi vam estar interessades i li vam preguntar sobre la possibilitat de fer unes pràctiques a Londres. El tema de l'idioma el portava força bé, i ens van dir que hi podíem anar. Vaig pensar que el fet d'anar a Londres podia ser molt car però la treballadora social ens va oferir la possibilitat d'anar a treballar en una escola de mestres que portaven unes monges que donaven feines a persones estrangeres que volien aprendre l'idioma. Vaig acabar estant gairebé un any a Londres coneixent el treball social que s'hi feia, en aquest cas era una clínica psiquiàtrica. Per a mi això també va ser una experiència no laboral però sí de molt d'aprenentatge. Tanmateix no vaig poder anar a la Family Welfare Association perquè la treballadora social que ens ho havia ofert a l'hora de la veritat va dir que no. Això va fer que la meua companya fes marxa enrere però jo, com que a més ja tenia permís de treball que em van enviar les monges, vaig decidir anar-hi de totes maneres.

Després, vaig tenir l'oportunitat de cobrir una baixa maternal d'una altra companya durant cinc mesos en un centre de medicina preventiva de la Caixa on vaig poder treballar amb infància i famílies i fins i tot vaig poder realitzar un grup de treball social amb adolescents l'any 1972-73.

Poc després vaig marxar a Chicago, va ser una experiència que recordo com un èxit ja que vaig aconseguir una beca Fullbright per anar als EUA, el curs 1973-74. A Chicago, vaig treballar en un hospital com a treballadora social i vaig poder fer treball hospitalari amb persones en diàlisi. A més d'això, també vaig treballar amb adolescents i les seves famílies. La feina allà va ser molt important per a mi ja que em va marcar molt en la meua trajectòria professional. Vaig estar un any i mig als Estats Units, i després quan vaig tornar, el desembre

del 1974, vaig començar a treballar en un psiquiàtric, l'Hospital Frenopàtic de les Corts, que actualment ja no existeix. Jo vaig ser qui va iniciar el servei de treball social en aquell hospital.

Paral·lelament vaig començar a col·laborar amb l'escola, amb Teresa Rossell, que n'era la sotsdirectora. Estant a Chicago ja em va escriure demanant-me si podia col·laborar amb l'escola quan tornés.

Com ja he esmentat, el meu àmbit preferent sempre ha estat la salut mental i després la infància, per això també vaig col·laborar amb un centre de salut mental, el Centre d'Higiene Mental les Corts per fer el disseny del Servei de Treball Social, mentre estava en excedència de l'hospital psiquiàtric. Així mateix el 1981-82 vaig sumar-me a l'equip que va realitzar el disseny del centre pilot de salut de l'Ajuntament de Barcelona dins l'àmbit sanitari.

Quan vaig tenir la meva segona filla, l'any 1982, vaig demanar un permís maternal a l'hospital psiquiàtric on treballava i ja no hi vaig tornar, perquè em van oferir portar el serveis socials de la Maternitat Provincial de Barcelona, on treballàvem amb nens, gestants, mares solteres i adopcions; les mares vivien amb els nens i les gestants podien entrar a partir del setè mes d'embaràs. Hi havia dues residències separades, una de mares amb els seus nadons i una altra de les gestants.

En aquell moment hi havia treballadores socials però jo hi vaig entrar a coordinar l'equip de professionals, i vaig afavorir que el treball social guanyés importància. La tasca principal era que les treballadores socials fessin la feina fonamental, ja que en el moment que hi vaig entrar els nens únicament estaven a càrrec dels pediatres i les monges. Tot i que va ser conflictiu treure'ls competències, finalment vaig rebre molt bona col·laboració de la majoria de les monges.

Més endavant, l'any 1986, vaig començar a treballar al Departament de Justícia de la Generalitat al Servei de Protecció i Tutela de Menors. Treballava amb temes d'acolliments i adopcions. Una de les meves tasques era portar la supervisió dels equips de les quatre províncies de Catalunya (Tarragona, Lleida, Girona i Barcelona). També vaig treballar en la planificació del Servei des del 1986 fins a setembre del 1988. Després vaig passar a ser fundadora

del que coneixem com a Departament de Benestar Social, que abans no existia. Va ser quan es va crear la Direcció General d'Atenció a la Infància (DGAI). Vaig treballar-hi un any i mig ocupant el càrrec de cap de Servei d'Acolliments Familiars i Adopcions. Vam poder aconseguir un equip molt eficaç amb un director general, Joan Cortadellas, amb qui es treballava molt bé perquè feia força cas de les recomanacions dels professionals tècnics. El mes de desembre del 1989 el director general va ser cessat. Aleshores jo vaig dimitir del meu càrrec de cap de servei i l'endemà em van traslladar a la Direcció General d'Acció Cívica del mateix departament. Inicialment vaig entrar-hi molt amoïnada, perquè el trasllat era una mena de càstig, pensant que no sabia el que faria però en aquell moment estava en marxa la Llei de l'Institut Català del Voluntariat i em van demanar que dirigís tots els temes de voluntariat i tot el que tenia relació amb el suport a les associacions. Finalment hi vaig estar treballant més de dos anys, tot i que no era la meua idea quedar-m'hi permanentment.

Més endavant, el 1992, vaig passar a la Fundació "la Caixa", a programes socials, on vaig estar tres anys i mig. La meua idea principal era recollir aspectes que en aquell moment trobava interessants. Justament en aquell moment a la Fundació "la Caixa" hi va haver un canvi d'orientació, s'havia de fer un treball adreçat a tot l'Estat espanyol. La directora de Programes Socials era Isabel Montraveta, també treballadora social amb qui vam dissenyar un projecte de relacions intergeneracionals emmarcat en l'any 1993, que era l'Any Europeu de les Persones Grans i la Solidaritat Intergeneracional. Es va aconseguir una gran implicació ja que hi van participar 528 entitats i ajuntaments de tot Espanya.

Tot això ho vam dur a terme entre els anys 1992-93. Alhora vaig estar col·laborant gairebé sempre amb l'Escola de Treball Social fent classes i supervisions. En algunes èpoques quan tenia mota feina plegava. No obstant, Teresa Rossell, la directora de l'escola, sempre m'insistia que hi entrés a treballar a plena dedicació, però per altra banda, jo no volia deixar l'acció directa, almenys no encara.

Més tard, l'any 1996 em van oferir un contracte com a professora a plena dedicació a la Universitat de Barcelona i aleshores vaig decidir acceptar-lo. És on més anys he estat, exactament vint, i tot i que he estat canviant molt de feines, he acabat la meua vida laboral com a professora d'universitat i els últims anys he estat portant la direcció del Departament de Treball Social del 2008 fins al 2016.

Evolució de la professió

Quan penso en la meua trajectòria professional, puc destacar aspectes negatius però també d'altres que jo valoro com a positius, de fet crec que exercir el treball social és una batalla contínua, tot un repte. No tan sols pel treball social en si, sinó per tot l'àmbit social, pel fet de treballar amb persones en situació de vulnerabilitat. El treball social és una feina que té un contingut de lluita. Tot i que al principi no ho tenia clar, després de veure tot el que implica, defensar realment els drets humans de les persones i lluitar contra les desigualtats per acabar tenint tots les mateixes oportunitats, m'hi vaig identificar plenament.

Per aquest motiu em sembla molt importat transmetre el coneixement adquirit als alumnes. He intentat sempre combinar l'exercici directe amb la docència i traspassar la realitat als estudiants, d'aquesta manera saben que és veritat el que estàs explicant i que és aplicable. Els alumnes sempre es queixen que hi ha molta diferència entre la teoria i la pràctica, però això és relatiu, la pràctica no es pot separar de la teoria. Sense la teoria faries una pràctica inadequada perquè no saps quina és la perspectiva des de la qual estàs treballant.

L'evolució del treball social va estar relacionada i influenciada per la Transició. Quan jo vaig començar a treballar va ser durant el franquisme, i durant el règim la visió del treball social era gairebé inexistent. Existia alguna institució relacionada, com l'INSERSO o el FONASS que feien intervencions molt clàssiques. Després es va començar a contractar treballadores socials en llocs relacionats amb l'habitatge (el Patronat de l'Habitatge) i a Càritas. També van emergir bastants llocs de treball en l'àmbit de la psiquiatria, perquè es creia molt important la part del treball social que treballava l'entorn social de la persona, com per exemple la família, en aquest cas el rol del treball social estava més clar. Un altre moviment en què va tenir importància el rol del treballador social va ser el de les famílies amb nens que tenien algun tipus de discapacitat.

També hi va haver molta activitat en la professió, fent treball comunitari en els barris. En aquell moment vaig tenir l'oportunitat de veure i conèixer el treball social comunitari que es feia als barris marginals l'any 1970. Ja abans de la Transició, va començar a haver-hi algun aspecte de treball social als municipis

fomentant el que després serien els serveis socials bàsics. I tot just després de la Transició, amb les mesures de la Constitució que requerien l'organització dels serveis socials moderns i amb l'organització dels serveis socials municipals, van començar a fer falta moltíssimes treballadores socials. Recordo que jo ja havia acabat la carrera, i em trucava molta gent oferint-me feina i preguntant-me si coneixia algú, però totes estàvem ja col·locades.

Aquest va ser un moment de creixement per al treball social, però després es va convertir en un hàndicap per a la professió, ja que va començar a generar un treball social massa supeditat als recursos materials i d'aquesta manera va perdre la seva essència: l'acció directa amb les persones. Evidentment que el recurs és útil, però serveix perquè la persona pugui tenir el temps de treballar-se a ella mateixa. He viscut aquesta etapa de forma indirecta perquè jo he estat treballant en uns àmbits no tan tocats per aquesta situació, no obstant, com que feia supervisions aquesta circumstància apareixia ben sovint.

La Transició va ser molt important, la lluita pels drets de les persones encaixava millor amb el treball social. Podria destacar aspectes molt significatius, tot i que jo vaig iniciar-me en la professió en un psiquiàtric d'àmbit privat, vaig aconseguir que hi hagués un conveni amb la Diputació perquè hi hagués places públiques l'any 1982. Juntament amb un equip de treballadores socials del Col·legi vam arribar a afavorir la creació d'una associació d'ajuda mútua amb persones amb trastorns mentals que havien estat internades, hi van participar totes les treballadores socials dels psiquiàtrics. Es pot considerar com un dels moviments pioners en primera persona. També va ser molt important a la Maternitat on vam aconseguir canviar tots els sistemes. En el moment que jo vaig entrar-hi hi havia tres-cents infants ingressats i en un any vam aconseguir que en fossin només cent i que estiguessin en espais més familiars.

Fins i tot, quan vaig ser a Londres en l'època franquista, estant en una comunitat terapèutica, recordo que una infermera anglesa em va dir: "Espanyola, vosaltres sí que esteu implicats en el canvi"; és clar que en aquell moment no la vaig entendre gaire bé però amb tot el que estàvem vivint ara entenc el que volia dir, després de viure una dictadura, tots els canvis que hi van haver i la lluita contínua de la gent. Entenc que ella, que estava en una societat "democràtica", considerava que la ciutadania anglesa s'havia acostumat a no

mobilitzar-se ni prendre la paraula. Les treballadores socials vam contribuir a un autèntic procés de canvi.

La percepció del treball social ha anat canviant al llarg dels anys, quan jo vaig començar no sabia prou bé què era el treball social, en aquell moment érem assistents socials, i a dia d'ara encara es diu que les treballadores socials som assistents socials, però a poc a poc s'ha anat canviant, tot i que encara hi ha desconeixement. Encara se'ns relaciona amb tot allò que no agrada, la pobresa, la malaltia... Per altra banda el fet d'haver treballat en àmbits més especialitzats, salut mental i infància, i sobretot en salut mental, crec que feia que treballéssim interdisciplinàriament i jo m'he hagut de fer lloc, fer reconèixer el vessant social. Hi ha llocs on t'has d'anar creant el teu espai. A vegades és molt còmode pensar que no es pot fer, però si tu vols es pot fer. Cal fer que es reconegui la importància del vessant social.

S'ha de fer que la persona se senti escoltada. Quan estava a Infància va passar que una dona, a la qual estàvem intentant que no li traguessin els fills, tot i que finalment va passar, em va fer un regal, i jo pensava: "Per què, si no he aconseguit que te'ls tornin?". Em vaig adonar que era el fet d'haver-se sentit acompanyada. Malgrat tot, va ser una situació molt dolorosa que no fos possible que li tornessin els fills ja que els hi havia retirat el Tribunal Tutelar de Menors saltant-se tota legalitat.

Dels canvis més significatius que hem tingut en treball social, segons el meu parer, és que hàgim pogut arribar a ser una carrera universitària. Quan jo vaig entrar a treball social encara no era universitari, era més o menys com un tècnic superior, un grau superior i ja en aquell moment tenia un cert nivell, però encara no era universitària pròpiament, eren ja tres anys. Va ser important quan es van crear les diplomatures i llicenciatures i poder entrar a la universitat.

Vaig participar en un grup de treball al Col·legi (que aleshores era Associació) on hi havia posicions diferents, perquè la formació professional continuava existint. Recordo que hi havia treballadores socials que preferien la formació professional perquè deien que era més propera a la gent vulnerable, però jo crec que és important tenir una formació universitària perquè, si no, et limites a ser tan sols un representant dels pobres o de les persones vulnerables. Acon-

seguir després el pas d'una diplomatura a un grau, i que ara es pugui arribar al nivell de màster i de doctorat, ha fet créixer la disciplina del treball social.

Condicionants històrics

El treball social és de les carreres que més relació té amb la pràctica professional, jo, per exemple, com a directora del Departament de Treball Social i Servei Social de la Universitat de Barcelona sempre he defensat que tot el professorat dels estudis que entrés a l'Escola o al Departament, posteriorment, fos treballador o treballadora social. Això fa que el món professional i el món laboral estigui interrelacionat amb la formació universitària.

En l'actualitat el gran repte de la professió del treball social és superar la burocràcia en la qual està immersa la nostra pràctica professional. Per exemple, quan va aparèixer el PIRMI, va haver-hi algú que va dir que seria quan es podria començar a treballar amb les persones perquè se'ls havia de fer un seguiment per a la contraprestació de l'ajut. En canvi si era una PNC no calia perquè no ho requeria, quan per exemple si una persona té una PNC d'invalidesa per un VIH s'ha de treballar amb aquesta persona igualment. Això mostra clarament com s'havia deixat de treballar amb les persones.

El repte de la nostra formació és aconseguir que el professorat siguin doctores i doctors acreditats. Cada cop hi ha més professorat que tenen el doctorat, però si no s'amplia hi ha el perill que ocupin les places titulats d'altres disciplines. Jo mateixa vaig haver de passar per tot aquest procés. Quan vaig entrar a plena dedicació a formar part del professorat, l'any 1995-96, la directora de l'Escola de Treball Social era Teresa Rossell i hi havia ja la idea que jo pogués ser-ne directora, però jo no volia ja que el meu principal interès era fer el doctorat per motius formatius, i em va semblar que llavors era una bona oportunitat. Vaig fer de professora de diferents assignatures: Ètica, Supervisió, Treball Social Grupal, Dinàmica de Grups, optativa d'Infància i l'optativa d'ONG.

Un cop aconseguida la integració plena a la universitat, una de les qüestions que volíem defensar era la possibilitat d'integrar-nos com a escola universitària de treball social i això no va ser acceptat però vam aconseguir un departament l'any 2008, quan jo era a la direcció. Crec que em vaig implicar força en la

integració del treball social a la universitat però no va ser una tasca en solitari, tot el professorat del departament i fins i tot la mateixa Facultat en què estàvem, que era la de Pedagogia, hi va ajudar força. Una altra tasca important que vaig desenvolupar va ser col·laborar en el disseny del grau de Treball Social. Va ser un moment important perquè, en esdevenir grau, es va fer més visible el treball social a la universitat.

Relacionant la meua trajectòria a la universitat amb la recerca vaig començar la meua implicació amb el Grup de Recerca d'Innovació en el Treball Social (GRITS) el 2008. El tret de sortida va ser perquè la universitat va convocar una beca per a grups de recerca emergents per poder contractar investigadors de segon cicle o predoctorals durant un any per donar suport al grup. Jo ja havia pensat a organitzar un grup de recerca i la convocatòria va fer que m'hi animés. Vaig fer una crida a tot el professorat de plena dedicació del departament que no estiguessin ja en un grup de recerca a participar-hi, les pioneres i fundadores vam ser sis professores, Belén Parra, Irene de Vicente, Rosa Alegre, Virginia Matulic, Anna Novellas i jo mateixa, que en vaig assumir la coordinació. Per acreditar el grup vam presentar-nos a l'AGAUR (Agència de Gestió d'Ajuts Universitaris i de Recerca) per demanar el reconeixement com a grup emergent que després va passar a ser consolidat. Aquest era un pas necessari per fer visible la recerca en treball social i ens van reconèixer. Això va ser a finals del 2008. Per a la convocatòria, el grup es va ampliar amb més professorat, entre d'altres dos doctors. Tots els investigadors i investigadores són professorat del departament de treball social, i el grup de recerca es va crear amb la finalitat de fer recerca en treball social i per al treball social. La nostra recerca era específica en treball social ja que una recerca en el tema social és molt general i competitiva i hi havia molts més grups. Per altra banda, també teníem en compte la importància de fer recerca per als estudiants que, en definitiva, són els principals actors de la universitat. A més sempre ha existit una sensació que les recerques tenen poca repercussió sobre la docència i l'alumnat, i en aquest cas la nostra perspectiva era que havia de servir per millorar la docència i la qualitat docent. En definitiva el fet de crear GRITS mostra la necessitat de fer recerca en treball social, perquè molts cops fa la sensació que no cal fer recerca en treball social, que tan sols és pràctica. Sovint, la pràctica del treball social ha servit per oferir informació de camp a altres investigadors, des de la

sociologia a l'antropologia. En aquest sentit sí que creiem que vam encertar en el nostre objectiu. D'aquesta manera vam aconseguir cridar l'atenció de la nostra disciplina pel fet de ser un equip de recerca especialitzat en treball social.

Respecte als activismes socials hi he estat molt implicada, de fet de sempre, tot i que no tinc gaire tendència a involucrar-me en moviments oficials com partits polítics. Vaig participar en la defensa de Catalunya, de la llengua, la cultura, i també en els moviments del postfranquisme per aconseguir la democràcia, a part dels moviments estudiantils. Després he estat vinculada amb diverses entitats, com la UNICEF o la Fundació Congrés Català de Salut Mental, que és una fundació que busca defensar els drets de les persones diagnosticades de trastorns mentals, millorar els serveis i lluitar per aconseguir una veritable salut mental. També soc membre d'ACDMA que va ser l'associació pionera en la introducció de la mediació al nostre país.

Propostes de millora

Respecte als meus valors crec profundament que estan basats en el fet de creure en les persones, en les capacitats de les persones, creure en els grups, tot i que sembli un tòpic "la unió fa la força". En treball social és essencial creure en el canvi. Tot i això, crec que el treball social és una professió dinàmica on el canvi ha d'estar present en tots els àmbits. Malauradament, s'ha acostumat molt a establir uns horaris i un cert immobilisme i el que s'ha de fer és tenir més en compte els moviments socials. Defensar sempre les llibertats i els drets de les persones.

La meua proposta i consell per als futurs treballadors socials és que creguin que les coses poden canviar. Tot i que és difícil, hi has de creure, i així es farà possible; és important escoltar les persones i veure-les com a protagonistes. Treballar en grups, en les comunitats, que no et faci por quan entres a treballar en un lloc, s'ha de ser estratègic però algunes coses no es poden acceptar ja inicialment, perquè després no es poden canviar. Jo quan començava a treballar en algun lloc em feia un diari i així podia veure quines coses canviaven al llarg del temps. Per altra banda, cal incentivar la recerca.

Relat 13

Pilar Massana i Llorens (1951)

Vaig néixer a Solsona (el Solsonès) el 27 de novembre de 1951. El context social, econòmic, cultural i polític d'aquell moment era de postguerra. Tan sols feia dotze anys de la fi de la Guerra Civil i la situació era de moltes mancances materials, per part de moltíssimes famílies de gent treballadora.

El meu pare era pagès i la meva mare era modista, es guanyaven la vida treballant, treballant molt, però tot i així només podíem cobrir el més elemental, sense luxes, menjar, vestir-se i pagar l'escola. Amb tot, no ho recordo com a dificultat, no evoco una infantesa amb sentiments d'amargor o d'enveja per les joguines dels altres. L'oferta cultural a Solsona era la pròpia del franquisme pur, hi havia l'Acció Catòlica i res més. La canalla simplement jugàvem a pilota, a saltar a corda, a córrer, etc.

Jo soc la petita de cinc germans, els pares sempre s'han esforçat treballant molt i eren gent molt honrada, treballadora, correctíssima. El treball era part molt important, i també la religió. Tinc molts bons records de la infantesa, el més significatiu era que havíem d'esforçar-nos per poder pagar el lloguer del pis i les coses més elementals, però que no passàvem gana. Menjàvem moltes patates, molts cigrons, moltes sopes, verdures, molta cansalada, el que teníem, però estàvem bé.

A l'adulesa, potser el record més important va ser quan vaig decidir estudiar treball social i vaig haver d'adaptar-me a passar d'un poble petit a Barcelona. Tot això és un procés d'adaptació importantíssim, però els hem anat superant tots. Cada etapa vas incorporant vida, experiències, coneixements, relacions, amistats, una mica de tot. Entenc que la vida és això, anar sumant.

Testimoni professional

A Solsona el treball social no existia ni n'havia sentit a parlar mai. La meva mare tenia molta preocupació perquè estudiéssim i que tots els fills tinguéssim una professió, d'estudis o manual. Després del batxillerat elemental, tenia catorze anys, vaig haver d'anar a Tarragona per fer el batxillerat superior, l'any 1966. Vaig estar interna al col·legi de les monges de l'Ensenyança, que era la mateixa congregació que hi havia a Solsona. Em podien ajustar una mica el preu si feia el servei de cuidar les internes més petites, a partir de sis anys, ajudava a rentar els plats després de sopar... Sempre vaig estudiar amb beca, però les d'aquella època eren molt baixes. Arribaven a pagar només un trimestre, però tot ajudava.

Allà a Tarragona, ens van fer unes xerrades sobre professions i va venir una professional que es deia Maite Beotas que ens va donar informació del que era la professió d'assistent social, tal com es deia llavors, i vaig trobar que m'interessava, així que vaig esbrinar que es podia fer a Manresa i a Barcelona i m'hi vaig matricular.

Vaig trobar un pis compartit assequible a Barcelona i em vaig matricular a l'Escola Catòlica d'Ensenyança Social, l'any 1968.

Maite Beotas em va fer descobrir la professió que es deia treball social, però crec que la motivació, ja devia ser-hi. Quan ho vaig parlar a casa, no n'havien sentit a parlar mai i em van suggerir que fes de mestra, que és més conegut, però a mi em va semblar que era el treball social el que em cridava més i vaig tirar cap aquí. Vaig començar a estudiar a Barcelona el curs 1968-69.

Tot i així, després d'estudiar els dos primers anys em van agafar dubtes de si trobaria feina o no, i em vaig matricular de Magisteri, el que ara seria Formació del Professorat, per si no trobava feina d'una cosa, que en pogués trobar de l'altra. Però just acabar els estudis de Treball Social vaig trobar feina i vaig des-
cartar Magisteri, que ni el vaig acabar.

La meva primera feina va ser l'any 1972, que no era exactament de treball social, però que em va servir per orientar-me. Havia de donar a conèixer l'Escola Xamfrà, que era una escola d'infants amb intel·ligència límit, i que era una innovació en aquells moments. Allà vaig trobar nens que ara anirien a les escoles especials actuals, però d'altres que no. La rigidesa de les escoles no els permetia seguir el ritme. Vaig començar amb unes entrevistes que havíem de fer a psiquiatres infantils i escoles de pedagogia activa, que tenien vocació pública. Contrastaven molt amb les escoles tradicionals que eren perquè tot-hom estigués en un pupitre, rígids, assignatures, silencis, aprendre la lliçó, etc. Això ara ens crida molt l'atenció però era el que hi havia.

Després d'uns mesos, entre el 1972 i 1973, vaig trobar feina a la residència sanitària de la Vall d'Hebron, a la clínica infantil. Es deia Residència Francisco Franco. Vaig poder entrar-hi a través de l'Institut Nacional de Previsió com a funcionària interina, sense fer oposicions i hi vaig treballar uns deu mesos o un any.

En aquest moment es van convocar les oposicions per ser funcionària però jo no hi tenia gens d'interès i no volia presentar-m'hi, tot i que vaig acabar sent funcionària després. Així que em vaig quedar sense feina, i mentre estava cobrant l'atur me'n va sortir una altra en un centre d'orientació juvenil dels salesians a Sant Martí de Codolar. Al cap de molt poc temps, ja vaig començar a treballar, paral·lelament amb això, al barri de Can Serra de l'Hospitalet que buscaven una treballadora social per fer treball comunitari per posar en marxa una associació de veïns al barri. Després també vaig començar a atendre les

persones que tenien algun tipus de dificultat o gent gran, fent el que seria atenció individual, a tres parròquies de l'Hospitalet. Tot això estava lligat a Càritas Diocesana de Barcelona que era qui n'assumia el cost. Més endavant, depenent de Càritas, vaig treballar també a Sant Cosme del Prat de Llobregat i a Sant Vicenç dels Horts, al barri de la Vinyala, amb mitja jornada a Can Serra.

Així vaig seguir fins que vaig entrar a l'Ajuntament de l'Hospitalet, l'any 1979, que va ser quan a l'abril s'havien fet les eleccions municipals democràtiques. Van obrir places per a treballadores socials, m'hi vaig presentar i em van agafar. Oficialment vaig començar a treballar l'1 de gener de 1980.

Primerament era interina però el 1983 vaig guanyar una oposició lliure i vaig passar a ser fixa. He treballat allà fins que m'he jubilat. Tot i que estava contenta amb la feina que feia i en gaudia, vaig entrar-hi per voluntat política. Em va semblar que als ajuntaments democràtics calien professionals que ja coneguessin la ciutat i la població.

A la pràctica, em va suposar un retrocés econòmic i professional perquè l'Ajuntament volia que féssim treball comunitari però era una miqueta diferent. En comptes d'anar jo als llocs, eren les entitats les que havien de venir a veure'ns, però em vaig haver d'adaptar. Vaig treballar al barri de Can Serra, al de Pubilla Cases i al de Sanfeliu.

Quan hi vaig entrar a l'Ajuntament solament hi havia una treballadora social, que treballava alhora en un centre de toxicomanies que també depenia de l'Ajuntament. Quan vaig entrar-hi jo, també ho van fer cinc professionals més, cada una a un districte.

La feina que vaig fer inicialment va ser atenció individual, però també vaig conèixer el territori, les escoles, els serveis, que eren molt escassos. Les condicions eren molt precàries. Jo atenia la gent de Can Serra i de Pubilla Cases i vam arribar a l'acord d'atendre'ls al corredor d'una escola en tres hores, després que sortissin els nens. Com que no teníem temps lliure, havíem d'emportar-nos el material necessari al damunt.

A l'altre barri, Sanfeliu, estava en un centre de salut, amb la infermera, però no com els que hi ha ara: era un centre on es posaven injeccions, uns locals

llogats per l'Ajuntament. Treballava en un raconet d'allà. En altres districtes tenien situacions similars.

Després tot això va començar a créixer i en comptes d'una treballadora social per districte, vam ser-ne dues. Va ser el moment en què es va recuperar la Generalitat provisional, que va posar les bases per a la creació dels Serveis Socials, amb Pilar Malla de directora general tècnica, Agustí Desenir de director general polític, i Ramon Espasa de conseller de Sanitat i Assistència Social. Llavors ja es van crear els equips de base per a cada barri a demanda dels ajuntaments. I en alguns barris ja hi havia equip amb dues treballadores socials, un educador i una treballadora familiar. En aquest procés l'Ajuntament de l'Hospitalet va proposar de crear una figura de cap d'equip, però no una per a cada districte sinó una cada dos districtes o tres.

Aquesta figura, la de cap d'equip, era la responsable dels serveis municipals vinculats als Serveis Socials que hi havia al barri. Em van demanar que fos jo, però jo no volia perquè finalment tenia un equip. Vaig renunciar-hi, però em van comunicar que ho havia de fer igualment.

Per tant, vaig deixar Can Serra i Pubilla Cases i vaig passar al districte primer i el segon a finals del 1984. Això vol dir el Centre, Sant Josep, Sanfeliu, Collblanc i la Torrassa. Més endavant també em va tocar Santa Eulàlia.

El meu treball consistia en el seguiment tècnic i d'organització dels equips, fer un seguiment de la feina de cada professional, tenir contacte amb els casals i les associacions de jubilats dependents de Serveis Socials i els serveis que hi havia, com el Centre d'Atenció i Informació a la Dona de l'Hospitalet. També hi havia el centre municipal d'emergències, Els Alps. Anava desbordada.

Després em van treure de cap de centre i vaig passar a ser responsable de la posada en marxa a l'Hospitalet del Programa integral per a la renda mínima d'inserció (1990). Crec que aquests professionals havien de reforçar els equips d'Atenció Primària, per tal que la PIRMI es gestionés des de cada equip i no centralitzar-ho com es pretenia. Vaig aconseguir convèncer la meua cap per desenvolupar aquesta fórmula i vaig quedar-m'hi com a referent. Amb aquesta feina vaig conèixer casos d'interès polític que Atenció Primària no podia atendre. Eren persones que feien "soroll", que protestaven. També hi havia

casos que ara coneixem com a Diògenes, o altres problemàtiques mentals. No hi havia eines per atendre'ls, es necessitava la col·laboració amb salubritat pública, els inspectors de salut que inclouen Sanitat Municipal, Salut Mental, Guàrdia Urbana, Serveis de Neteja, etc.

Per tal de resoldre aquests problemes vam crear el Programa d'Atenció Social Urgent (PASU). Vaig proposar treballar de manera coordinada, que cadascú fos conscient de què podia fer i comunicar-ho. L'administrativa i jo faríem el que calgués, i ja ens en sortiríem entre tots.

Estic molt contenta d'haver posat en marxa aquest programa perquè anàvem aprenent sobre la marxa. Després el vam vincular al centre d'emergències a Els Alps i vam tenir una altra treballadora social més. Va ser molt satisfactori anar veient com apreníem i cada dia treballàvem millor.

Des del 1989 i 1991 vaig fer classes de treball comunitari a l'Escola de l'ICESB, però he après i ensenyat cada dia, des de la formació pel meu compte i la pràctica professional. Els equips anàvem descobrint coses conjuntament. Actualment tot està més estructurat. Ara quan succeeix un desastre natural o un accident, per exemple, s'avisava des dels equips d'emergència i existeixen serveis específics. Es va anar construint amb la mentalitat que no podíem suplir altres serveis, però sense posar fronteres que no ajudaven, perquè es requereix un equip transversal.

Després de sentir-me molt satisfeta d'aquesta feina, el 1995 em vaig presentar de regidora a les eleccions municipals per Iniciativa per Catalunya-Verds i vaig sortir elegida. Vaig estar a l'oposició fins al 1999. M'hauria agradat fer quatre anys més, però no vaig tornar a ser escollida i l'endemà d'haver deixat de ser regidora ja vaig tornar a treballar com a treballadora social. Em vaig incorporar a l'Àrea de Serveis Socials com a tècnica assessora. Em costà tornar a adaptar-m'hi, però vaig seguir allà fins que em vaig jubilar ara fa sis mesos.

Vaig demanar tornar a ser cap de PIRMI, que és el que la llei marcava per a l'excedència laboral per haver ocupat un càrrec públic, però ràpidament em van proposar fer de tècnica assessora per poder aprofitar l'experiència política. Quatre anys més tard em van demanar suplir la cap de Serveis Socials de Bellvitge, però prèviament m'havien demanat suplir la cap del Centre d'Emer-

gència. Vaig acceptar, però sempre que no suposés la pèrdua de treball de la persona a qui estava suplint. Va ser un retorn a l'Atenció Primària. Entremig, però, també he anat participant en el Pla de Qualitat, en comissions conjuntes amb altres ajuntaments, etc.

Evolució de la professió

Als Serveis Socials estava tot per fer. Abans de l'estructuració amb la Llei de beneficència hi havia una treballadora social i era Càritas Diocesana qui atenia els barris. Hi havia treballadores socials als serveis especialitzats per a persones amb discapacitat física i psíquica, centres especials de treball, etc. Però no va ser fins a la creació dels Serveis Socials Bàsics de la Generalitat l'any 1980-81, i els ajuntaments a partir del 1979, que no es van posar les bases per a una atenció a tota la població. A poc a poc es posaren les bases a Catalunya i a la resta de l'Estat.

Al llarg dels anys ha canviat molt. Quan vaig començar a estudiar era una carrera vocacional, tot i que no m'agrada gaire aquest terme perquè de fet totes les professions ho són d'alguna manera. Si no t'agrada el que fas, ho deixes. Hem de gaudir amb el que fem i li hem de trobar sentit. No tot serà com pensem, però un cop coneixes el lloc de treball i el que s'espera de tu, has d'oferir un bon servei.

Quan jo vaig començar a estudiar, la població no sabia què era el treball social, en absolut. Havíem d'explicar cada dia què fèiem. Però la veritat és que nosaltres també ho anàvem aprenent. Ara tothom ja coneix la professió i jo crec que està reconeguda. Està molt més definida, està inclosa en els organigrames, en els llocs de treball. No té color.

Quant a la relació entre l'àmbit formatiu i professional, jo no conec gaire l'àmbit formatiu. Del 1979 al 1983 vaig ser presidenta de l'última junta de l'Associació d'Assistents Socials de Barcelona. Vaig formar part de la Comissió Gestora del Col·legi Oficial de Treball Social de Catalunya, amb les altres sis associacions de Catalunya. En aquell moment, com a associació d'assistents socials, teníem molta relació amb les escoles. Fèiem una reunió periòdica per veure com podíem anar construint la professió.

Jo he tingut alumnes de pràctiques sempre que he pogut i he procurat que l'equip s'animés i els he fet tot el costat possible perquè tinguessin alumnes, perquè em sembla una part molt important ja que el professional aprèn, però l'alumne també. De cara als alumnes també és molt important aterrar, veure, tocar, equivocar-te i tornar a començar. Ningú neix ensenyat. Si tu tens molt bona formació acadèmica i ets molt bona alumna, molt estudiant, intel·lectualment molt capaç i emocionalment molt equilibrada i totes les qualitats que es vulgui, també necessites trobar-te amb la realitat, perquè a partir d'aquesta mirada i aquesta relació també et vas aproximant a la professió.

La realitat influeix sobre nosaltres i nosaltres intervenim sobre la realitat també. Ens configura no només professionalment, sinó també personalment i humanament. O sigui, a partir de la professió he conegut moltes realitats diferents, que d'altra manera no sabia que hi són. Tot això conforma la teva sensibilitat, les teves decisions personals i polítiques, la manera de pensar. A mi m'ha ajudat a resistir professionalment el fet d'haver tingut una participació política directa, ja que era desesperant veure les mancances, desigualtats, problemàtiques, i quedar-me en la meua petita parcel·la de treballadora social. No trobo sentit aguantar tanta misèria, tanta desigualtat, tanta soledat, tanta tristor, si no m'implico en una altra cosa més global, que m'ajudi a sentir que jo participo perquè les coses siguin d'una altra manera. Una cosa m'ha reforçat l'altra, diguem.

Condicionants històrics

El major repte? A mi em sembla que sobreviure cada dia ja és un repte. No sé quin ha sigut el major repte. És que han sigut uns anys de construir, de crear, d'equivocar-nos, de tornar a provar, tant en l'àmbit d'organització professional com de Col·legi, i crec que les facultats també podrien dir coses similars. Jo crec que el repte ha estat existir, diguem-ho així. Posar les bases per als Serveis Socials per a tothom.

En els últims anys jo he observat un canvi molt important des del Col·legi, i m'imagino que des de les escoles, les facultats, també s'ha notat, que és una voluntat d'implicació directa. Aquest canvi el valoro molt positivament. En el Col·legi s'ha donat de manera claríssima, sobretot en els últims anys de manera explícita.

Això ha volgut dir participar i estar presents en plataformes i organitzacions que estan preocupades per les desigualtats socials. L'experiència del Col·legi, que ha estat present en la plataforma treballant i promovent la renda garantida de ciutadania, seria un exemple d'èxit. Hi ha hagut altres exemples com Pobresa Zero, entitats del tercer sector, treballar amb altres col·legis professionals a Jornades de Serveis Socials, temes de salut mental comunitària, que es treballava conjuntament amb els professionals dels Serveis Socials... En definitiva, l'obertura amb altres mirades, amb altres professions, a altres espais de la societat en els quals nosaltres podem dir i aprendre coses, i junts podem contribuir a fer que sigui millor: més just, més solidari. Em sembla que aquest ha sigut un repte importantíssim i en aquests últims anys estem caminant cap aquí.

Quant a moviments socials, he participat, primer, a partir de la professió en coses que hi tinguessin a veure, per això em vaig implicar activament en el grup de treball. Quan l'Associació de Portaferrissa l'any 1979 va passar una crisi i les persones de la Junta van optar per diferents camins es va proposar dissoldre-la. Gent amiga i jo mateixa, que no arribàvem als 30 anys, vèiem que no podia ser així, que si es dissolia l'Associació, l'endemà ens posaríem a treballar per construir-ne una altra i que era millor no tancar-la.

Pel que fa al Col·legi, amb Teresa Aragonès, Maria Carrera, Pilar Rubiola, Inés Escric, Montse Nebot i Josep Arenas, i no sé si em deixo algú, vam assumir la Junta de l'Associació el 79, sense presentar cap programa, tan sols dient que estàvem disposades a tirar-ho endavant i tothom va estar-hi d'acord.

La veritat és que es van fiar de nosaltres i vist des d'ara, érem unes criatures. Vam fer relacions amb totes les associacions, vam establir vincles amb tot l'Estat, el que seria ara el Consejo de Colegios de Trabajo Social, que llavors era la Federación Española de Asociaciones de Asistentes Sociales (FEDAAS), i ens va tocar l'etapa de lluitar per la creació d'un Col·legi, la Llei de col·legis.

Quan es va crear el Col·legi, vam fer una junta gestora (1982-83) i vam estar debatent si fer un Col·legi únic per a tot Catalunya o col·legis provincials, però en ser encara una professió petita vam creure convenient constituir el Col·legi de Catalunya. Vam estar reunint-nos associacions de Lleida, Girona, Manresa,

Tarragona, Terrassa, veient els pros i contres i per tal d'evitar el perill de perdre presència pública en cas de fer diversos col·legis, vam acordar de trobar una manera perquè això no fos així. La veritat és que vist a distància ha estat bé, perquè el col·legi provincial a Barcelona sí, perquè és gran, però a Lleida era petit en aquell moment i hauria tingut molt poca força.

O sigui, que em vaig anar implicant en coses de la professió. Després, a partir de la feina de treball comunitari, em vaig vincular molt amb el tema del moviment veïnal, reivindicatiu, moviments de barris, com a treballadora social. Però és clar, aquests límits, de vegades no eren prou fàcils d'establir, perquè si tu estaves treballant amb la gent que havia tirat endavant la xocolatada del diumenge al matí per animar la gent, el lògic és que hi anessis, i jo hi anava, havia posat el meu granet de sorra. Després he participat, sempre d'una manera o una altra, en el moviment feminista, perquè el dret de les dones, a nosaltres ens són propis. Després vaig participar molt activament en els moviments de pau i solidaritat. Solidaritat amb Nicaragua, al moviment contra l'entrada d'Espanya a l'OTAN l'any 1985 i tot el que a partir d'aquí es va anar derivant, que eren col·lectius per la pau i el desarmament, col·lectiu contra l'OTAN, etc. Sempre en l'àmbit concret, bàsicament a l'Hospitalet, i després això tenia una coordinació a escala més general de Catalunya.

També vam participar activament, ja com a Col·legi i com a Comissió del Col·legi, en la reivindicació del 07 perquè els pressupostos públics tinguessin una partida que es digués 07, el 0,7% dels pressupostos propis per destinar-los a projectes de cooperació amb països del Tercer Món. Aquí al Col·legi havíem creat una comissió a petició de la Junta que hi havia en aquell moment, l'any 92, que és l'actual Comissió de Cooperació i Solidaritat, i com a tal vam estar acampades a la Diagonal amb tot el moviment pel 07.

En tot això he anat participant; a vegades des del Col·legi i altres pel meu compte. Després a partir d'aquest fil també he anat col·laborant en moviments contra la guerra, la plataforma Aturem la Guerra, amb les grans manifestacions contra la guerra a l'Iraq del 2003. Jo venia de participar en una Comissió que en dèiem Comissió per a l'Aixecament de les Sancions a l'Iraq, abans de la guerra de l'Iraq del 2003. Jo hi havia viatjat dos cops amb una Comissió d'Observadors de tot l'Estat. La situació allà era molt dramàtica per

l'efecte de les sancions imposades pel Consell de Seguretat de les Nacions Unides. Ho havíem de donar a conèixer, així que m'hi vaig implicar i vaig fer de portaveu de la plataforma Aturem la Guerra. Són moviments de pau i solidaritat, moviments que creuen que un altre món és possible, moviments altermundistes, és sempre aquest camp; i després, doncs, qüestions culturals més relacionades amb l'Hospitalet, que és on visc i he treballat.

Propostes de millora

Els valors que han acompanyat la meua trajectòria professional han estat la pau i la justícia, perquè sense justícia no hi ha pau. La pau ha d'estar basada en la justícia, i no en la policia i la repressió. No pot ser la pau de la por, ha de ser la pau de la tranquil·litat, de la serenitat, dels drets mínims satisfets, de la igualtat, de la igualtat d'oportunitats. Per tant, la pau, la no-violència activa, o sigui, intentar conèixer la veritat de les coses, intentar comprendre-la i voler intervenir-hi.

Sempre he dit a les meves companyes: intentem posar-nos a l'altre costat de la taula, perquè si no, a vegades ens agafa una certa prepotència sense voler. Perquè nosaltres som les que sabem, les que diem, les que marquem, les que fem... i l'altre té el dret de dir que sí o que no, però si ens posem a les sabates de l'altra persona, si intentem per un moment entendre per què passa i reacciona d'aquesta manera, segurament estarem en millors condicions per trobar fils de contacte, acords, mediacions, i ajudar aquesta persona, grup o societat. Això pel que fa a treball social, però en la vida real, això també és així. És un valor el diàleg, el parlar, la relació d'iguals... diguem que hi ha un principi de la no-violència que és que es tracta de convèncer i no de vèncer. En el moment en què nosaltres comprenem les coses, les podem explicar, bé o malament, a la nostra manera cadascú, i moltes vegades tenim l'oportunitat de convèncer, potser sona una mica malament, però d'alguna manera transmetre aquesta veritat, aquesta manera de veure les altres persones. Per a mi això és un valor. És un valor de la voluntat de servei públic, el valor del treball i de responsabilitat, tant si treballem en organismes públics, com concertats o privats.

Estic molt orgullosa d'haver estat una funcionària pública perquè entenc que ser funcionària vol dir estar al servei de la gent. Això no obstant, a vegades et trobes en situacions que són molt contradictòries, que fan patir, i és molt fàcil

la temptació de dir "és que els de dalt ho fan malament"; "és que el meu cap no m'entén"... Segurament és veritat, però jo considero que és un valor dir, malgrat això, "i la meua part quina és?". El meu trosset és molt petitet, però el meu trosset el faig jo o no el farà ningú, i per tant, la responsabilitat, l'honradesa de reconèixer-t'ho a tu mateixa, de fer el que puguis, a mi em sembla que això és un valor. A mi m'ha guiat molt això. No deixar de fer allò que jo puc fer.

Jo sé que no acabaré amb la fam al món, ni aconseguiré que la gent que necessita un sostre avui no estigui sota la pluja, però aquell trosset que jo pugui fer, en moviments socials, en professió, dedicació en voluntariat, amb diners, contribuint que gent que en sàpiga construeixi cases assequibles, amb finances ètiques, economia social...; amb el que sigui, aquell trosset que em toca a mi, no deixaré de fer-lo.

Jo entenc que la implicació que té cadascú de nosaltres, en la mesura que puguem, segons les circumstàncies, els moments de la vida, són molt diferents. No és el mateix quan ets jove, si un té criatures, si té pares grans, o té malalties, o té dificultats o no les té, això està clar. O si algú ha de buscar feina i no en troba, això ocupa tota la seva existència i no ens compliquem amb altres coses perquè això és un tema important. Però dintre de les possibilitats de cadascú, de cada moment, no deixar de fer allò que es pugui fer. A mi això m'ha ajudat a no enfonsar-me. És important no desanimar-se ni deixar d'implicar-se en la mesura del possible. A més a més, crec que hem de treballar amb altres professions que estan en els mateixos espais. Que hem de ser una professió valenta a l'hora de denunciar les coses, però a la vegada coresponsables de buscar solucions. No serveix que diguem "com que el món és molt injust, doncs ja està". El món serà injust, però aquesta part que estem parlant, aquests nens immigrants menors d'edat, que venen sense família, que estan aquí, és una part concreta de la realitat d'avui de Catalunya. Doncs, amb aquests joves, què podem fer? Doncs per un costat, denunciem que hi hagi màfies, i per l'altre, demanem que els atenguin correctament i, a la vegada, demanem com es pot millorar la seva existència. Sempre proposant i fent coses que siguin factibles, realistes, però a la vegada denunciant.

Des del meu punt de vista, l'avantatge que tenim des de la mirada del treball social és que és una mirada ampla i com més ampla sigui, millor.

Per exemple, quan feia cinc o set anys que treballava, vaig tenir la impressió que el que havia après ja ho havia gastat, que necessitava saber més coses perquè estava en un lloc de treball que si jo sabia més, podria suggerir coses, iniciatives, idees, enfocaments, valoracions, que podien ajudar altra gent. Llavors vaig estar donant voltes a veure com podia fer-ho. Jo ja feia formació en treball social. Llavors em va semblar que em podia ajudar estudiar història, i em vaig posar a estudiar dos dies al matí. No m'interessava passar assignatures i tenir un títol, perquè ja m'agradava la feina que feia, no tenia cap intenció de deixar de fer-ho. Ho feia per aprendre, amb la idea de poder tenir una visió més global del món, de què ha passat abans de nosaltres, quins moviments transformadors han succeït. I a mi això em va ajudar.

La formació universitària en general no va orientada cap aquí sinó en el sentit de la superespecialització, que està bé però és insuficient. La mirada filosòfica de qui som, per què som aquí, què podem fer, què passa, com hi puc contribuir jo perquè sigui diferent..., jo trobo que això és fonamental per a totes les professions i per a totes les persones, i imprescindible per al treball social, perquè és una professió molt de relacions humanes, de buscar respostes que millorin el benestar de la gent.

De donar consells, no en sé jo... vosaltres en deveu saber més, perquè co-neixeu més la vostra realitat. Jo en tot cas diria que una cosa que ajuda a sobreviure en aquesta professió que és molt maca i molt apassionant, però de vegades és molt dura i fa perdre el son i fa venir mals, és que intenteu per tots els mitjans trobar sentit al que feu, i que en gaudiu. Totes les professions que tenen relació amb altra gent tenen un al·licient: per fer-ho t'ha d'agradar la relació, si a un no li agrada o un no pot relacionar-se amb un altre, doncs, no pot fer una professió de relacions, però ja dono per descomptat que qui ho tria i comença a treballar i veu que li va bé, doncs, vol continuar. S'ha de trobar sentit cada dia, no només de tant en tant. S'ha de trobar sentit en com aprens coses i com la teva intervenció ajuda algú, a canviar les coses, a millorar-les... sinó, no serveix, i crec que això també es transmet. Malgrat les circumstàncies i les organitzacions que de vegades poden tallar-nos les ales, cal que la gent treballi a gust, dins dels límits marcats. Però, passar-s'ho bé, crec que és la millor medicina.

I el que he dit abans, estar molt en contacte amb la realitat social que li toqui a cadascú, tant si és d'àmbit rural o urbà, de dona, el que sigui... Intentar conèixer i saber més d'allò, amb tota la humilitat possible perquè tot i que intentis saber més d'allò acabem sabent-ne més aviat poc, però bé, si ja no ho intentem... De vegades tenim consciència que en sabem ben poc quan comencem a saber, i quan no en sabem res ens sembla que ja en sabem molt. A vegades la ignorància és mala acompanyant.

Això, soles no ho podem fer, però organitzades sí. El Col·legi és un instrument boníssim per ajudar-nos a trobar altres professionals amb interessos similars, que ens hi vagin acompanyant, que ens hi anem animant... També per tenir presència com a professió, però en el més immediat el Col·legi és una eina boníssima. Jo la defenso absolutament i penso que els estudiants ja heu de tenir-hi contacte.

De vegades hi ha una visió molt mercantilista de les coses, perquè la societat en la qual vivim també va cap aquí, però jo crec que si volem una societat de gent solidària, autònoma i feliç, el mercantilisme no ajuda. O sigui, les coses importants no es paguen ni es compren, i per tant, quan hi ha gent que diu "bé, m'apuntaré al Col·legi, i què em donen? l'assegurança tal, tinc descompte aquí, tinc descompte allà"... D'acord, però amb uns límits perquè segurament això és una part del que pot oferir el Col·legi però en canvi la part important que ofereix és que formes part d'un col·lectiu que té preocupació per la professió, pels professionals, de fer-se present en la societat a on està inserida i això té un valor molt gran per a mi. Per tant, contribuir amb la meua quota perquè això sigui possible, doncs no és una càrrega, és un honor. Si no tingués diners és clar que no, tot té uns límits, però a partir d'uns mínims és un honor poder formar part d'un col·lectiu professional. I així moltes coses, hi ha moltes entitats que es mantenen amb la voluntat de tirar-ho endavant, per la il·lusió de gaudir-les, de fer les coses més ben fetes, vaja.

Relat 14

Teresa Aragonès i Viñes (1952)

Vaig néixer a Garcia l'any 1952, un poble petit de la província de Tarragona, a la Ribera d'Ebre. Vaig ser la segona de tres germanes, en una família de pagès, humil, en una contrada en què la Guerra Civil encara era present –la batalla de l'Ebre havia arrasat el poble i tot aquell territori– i es vivia encara la pobresa de la postguerra i la repressió de la dictadura. Quan tenia cinc anys els meus pares van prendre la decisió d'oferir-me una vida millor de la que creien que podria tenir allà i vaig venir a viure amb uns oncles a Barcelona. Tenien una botiga al barri de Gràcia, on he viscut tota la vida.

He viscut emocionalment entre la família dels tiets i la família dels meus pares. Ha estat una situació complexa per a mi, però també força habitual en una època en què la ciutat semblava que assegurava el futur des d'un món rural

molt empobrit i abatut per l'impacte social i polític de la Guerra Civil. Ha estat una realitat que, com tantes altres coses, he anat processant al llarg de la vida i de la qual puc dir que estic agraïda per les oportunitats que m'ha obert.

Un dels sentiments que recordo d'aquella època, i encara molt temps després, és el no saber ben bé a on i a qui pertany, fins que un dia t'adones que ets d'aquí i d'allà i que has d'intentar trobar el teu lloc allà on ets. Aquest dia et tranquil·litza i disminueix el patiment i el desajust referencial que tantes vegades t'ha envaït. És un aprenentatge que m'ha servit molt en la meua vida professional.

En relació amb la meua infantesa afegiria que el fet de formar part de dues realitats tan distintes fa sentir-te diferent entre els iguals. Vius sota la percepció d'un cert classisme entre els que "són de ciutat" i els que "érem de poble", una vivència que sobretot a l'adolescència es fa més punyent.

La meua joventut la recordo amb moments macos i molt intensos vitalment i també amb moments difícils en què t'ho qüestionen tot. En aquest sentit, l'inici d'una teràpia, sobre els divuit o els dinou anys, em va ajudar a poder anar parlant i reflexionant sobre tot això.

Eren els últims anys de la dictadura. Una època moguda ideològicament i intel·lectualment, i la societat estava immersa en moviments socials i polítics. Molts de nosaltres descobríem realitats que el franquisme ens havia negat, prohibit, i massa vegades reprimint personalment i col·lectiva. Estàvem a finals dels seixanta, el 1968, any mític, es vivien a escala europea i també mundial importants moviments de canvi social, polític i econòmic. Els moviments hippies van ser representants de desitjos de reivindicació i de llibertat i amb ells arribaven, entre altres, aires de revolució sexual.

Van ser uns anys carregats d'il·lusions. Miràvem a Europa i pensàvem que aquella era la nostra meta, que fora de la dictadura on vivíem hi havia una altra realitat per la qual valia la pena lluitar.

El 1972 vaig acabar la carrera d'assistent social i vaig començar a treballar ben aviat. Personalment van ser anys de canvis importants a la meua vida. Em vaig casar molt jove, als 21 anys, amb un company d'estudis de treball social. Era

l'any 1974. En aquella època casar-se jove responia en molts casos a la necessitat d'alliberament de la família d'origen, de trobar el teu propi espai, de cercar la teva vida, no tant perquè estiguessis malament allà on estaves sinó perquè necessitaves créixer, necessitaves ser tu mateixa i deixar de formar part de la voluntat dels altres. A l'època franquista dominaven unes relacions molt autoritàries i patriarcals entre pares i fills i les relacions de parella estaven marcades per una forta influència del control social i una moral catòlica molt estricta. Això va portar molts joves a la necessitat de sortir de casa, de voler ser nosaltres mateixos, de descobrir la nostra vida. Alguns van marxar de casa i van anar a viure amb grups, i altres ho vàrem fer per la via més acceptada i tradicional del matrimoni.

Als 26 anys vam tenir una filla, la Marta, una de les experiències més maques i intenses viscudes. Tot i que no sabíem gaire com era això de ser i fer de mares i pares va ser una joia tenir-la i acompanyar-la en el seu creixement. No en sabíem però ho vam fer tan bé com vam saber i poder, com la majoria de pares. Nou anys després ens vam separar, la nostra filla tenia quatre anys.

L'edat adulta crec que va estar marcada pel moment de la separació, com l'inici d'un nou moment vital. Amb la meva primera parella vam compartir el procés de fer-nos grans, d'aprendre a distanciar-nos dels pares assumint les pròpies decisions i trencant amb les normes establertes. Vam poder imaginar-nos i construir una casa nostra, formar la nostra família, i sobretot vam aprendre a estimar. Malgrat això, va arribar un moment que les necessitats de cadascú varen divergir i ens va caldre buscar camins alternatius.

La separació va coincidir amb la pèrdua de la feina, em van acomiadar d'allà on treballava. Va ser un moment crític que em va obligar a repensar-me i revisar moltes coses.

L'etapa dels trenta als quaranta anys va ser molt intensa en l'àmbit personal i professional. Érem a la dècada dels vuitanta. Era un moment de canvis personals, socials i polítics, d'il·lusió i d'esperança en un futur millor. Va ser un moment de creativitat: podies pensar, podies imaginar, projectar i innovar, i això estava present en totes les facetes de la meua vida, des de la vida de parella que acabava d'estrenar, el naixement de la meua segona filla, la Laia, amb una

maternitat més serena i experimentada, fins a una feina en la qual creia i em satisfia.

Vaig participar en diversos projectes amb els quals em sentia identificada i compromesa ideològicament. No vaig militar mai, però estava molt propera als programes socials i socio-sanitaris promoguts pel PSUC (Partit Socialista Unificat de Catalunya). A més a més donava classes a l'Escola de Treball Social, per tant, era un moment d'una certa sensació de plenitud.

Vaig estudiar en un col·legi religiós, a les Vedrunes de Gràcia, des de l'any 1958 a la primària fins que vaig acabar el preuniversitari el 1968. Vivia al davant del col·legi i participava activament en moltes de les activitats extraescolars que es feien, cantava a l'orfeó, anava a totes les excursions que s'organitzaven i ja d'adolescent els dissabtes i els diumenges anava amb les monges a visitar les famílies vingudes d'altres terres que vivien a les barraques que hi havia a la muntanya de Montjuïc i al barri del Carmel. Fèiem una acció social benèfica i paternalista, molt típica dels valors de l'època. Participava aleshores d'unes creences i d'una pràctica religiosa que em va influir molt en uns valors ètics que en el curs del temps em van sensibilitzar cap al tema de la pobresa, les seves causes i conseqüències. Una monja que em coneixia des de petita sempre em deia: "Tu el que has de fer és d'assistent social", jo no sabia gaire què era això ni tan sols que fos una professió.

Quan em va tocar decidir cap on seguia els meus estudis anava totalment perduda i desorientada, però just en aquell moment es va produir una situació familiar que em va impactar i que, per la meua pròpia història, ben segur que em va influir. Una cosina meua es va assabentar, en plena adolescència, que era adoptada. Interessada per aquest fet, vaig seguir el tema a través d'un programa de televisió que tractava sobre l'adopció, en el qual van participar dues assistents socials de la Casa Provincial de Maternitat de Barcelona. Eren els anys 68-69. La decisió estava presa: l'octubre del 69 em vaig matricular a l'Escola Catòlica d'Ensenyança Social de Barcelona, vinculada a l'Església, situada aleshores al carrer Rivadeneyra.

Vaig escollir aquesta escola perquè en tenia referències. Després, anys més tard va ser l'Escola de Treball Social de l'ICESB (Institut Catòlic d'Ensenyaments

Socials de Barcelona, centre pioner en formació i recerca de sociologia i ciències polítiques) de la qual vaig ser professora de Treball Social al voltant de disset anys, entre el 1978 i el 2000.

Recordo el primer dia, asseure'm allà com a alumna, mirant-nos tots els uns als altres; jo era de les més joves, acabava de fer els disset anys. Es va asseure al meu costat un noi, n'hi havia dos a la classe, i va ser el noi amb qui em vaig casar al cap d'uns quants anys...

Durant els anys 1969 i 1970, la formació que vam rebre no estava gaire definida ideològicament, tot i haver-hi molta sensibilitat política i social a l'ambient. Però hi va haver un moment de canvi de patrons a l'Escola i vam viure l'amenaça que l'entitat passés a ser dirigida per l'Opus Dei. Hi va haver una forta mobilització en contra per part de l'alumnat i d'algun sector del professorat i es va aconseguir aturar. Aquest fet i una obertura del pensament social d'alguns sectors de l'Església van permetre que la nostra escola passés a tenir una tendència més progressista.

Al nostre curs érem vint-i-tres alumnes i vam tenir un bon professorat, entre els quals destacaria Josep Maria Tortosa, sociòleg que va desenvolupar un important lideratge en el nostre grup; Teresa Rossell, que ens va introduir en el tema de grups; Emilio Jiménez, psicoanalista. Una professora, mestra i professional referent per a molts de nosaltres fou Pilar Malla, qui en deixar l'escola va seguir una trajectòria remarcable: va ser la primera directora general d'Assistència Social a la Generalitat Provisional de Catalunya; directora de Càritas Diocesana de Barcelona durant setze anys; diputada al Parlament de Catalunya; síndica de greuges a l'Ajuntament de Barcelona, i participant activa en múltiples entitats d'acció social.

Vàrem rebre bona formació, i l'aprenentatge el vam fer trepitjant el territori i coneixent en directe els seus recursos. El fet de poder fer pràctiques durant els tres anys amb sessions de supervisió individual i de grup, i de ser un curs reduït pel que feia al nombre d'alumnes, ben avingut i amb diversitat d'edats i condicions, donava molta riquesa a les classes. Eren classes molt participatives i vitals.

Una de les coses que més valoro de la formació que vaig rebre és l'acompanyament permanent de Pilar Malla, és a dir, la figura d'una tutora que t'acom-

panya, que et coneix i que és algú que t'ajuda a anar definint una identitat professional. Recordo les pràctiques fetes en barris, impregnats d'una idea: s'havia de treballar per a un canvi social. Em sento deutora del seu pensament i del seu acompanyament també durant tota la meva trajectòria professional.

L'altre aprenentatge que em va impactar, i això molts dels que vam passar per l'escola ho recordem, va ser la formació en psicologia dinàmica, la introducció a la psicoanàlisi. Vam tenir un bon professor, el doctor Jiménez, que ens va ajudar a descobrir que darrere dels comportaments que "es veuen" hi ha mecanismes inconscients que desconeixem però que hi són, i que, d'alguna manera, és important donar-los un lloc per entendre'ns i per entendre els altres. Va ser un aprenentatge fonamental per a mi i per a la meva activitat professional posterior.

La primera feina important que vaig tenir d'assistent social va ser en un hospital psiquiàtric i els meus companys, psiquiatres i psicòlegs, eren joves professionals, la majoria d'ells en procés de formació psicoanalítica i sistèmica amb els quals vaig seguir aprofundint en aquests marcs teòrics que em van anar servant de referència. Els diversos espais de treball en què he participat posteriorment els he pensat sempre des d'una mirada en què la salut mental, en un sentit ampli, i el valor de la subjectivitat i de les relacions amb i entre les persones són factors fonamentals que cal observar i cuidar des de la nostra acció professional.

El meu supervisor des de fa més de 25 anys és psicoanalista i expert en salut mental de l'OMS. La seva ha estat una mirada que m'ha ajudat a pensar i a entendre l'univers professional i la veig fonamental de cara a la pràctica del treball social.

Testimoni professional

La primera experiència com a treballadora social va ser en una cooperativa de pares i mestres que treballaven junts per crear una escola nova, integradora i progressista. Era l'any 1972-73. Allà, molt jove i també molt principiant, vaig viure una bona experiència de la qual vaig aprendre molt sobre el que s'ha de fer, i també del que no s'ha de fer. Vaig ser-hi un curs escolar.

Després vaig estar fent una substitució d'uns mesos d'una treballadora social en una mútua d'accidents de treball, on em vaig haver de confrontar a situacions de pèrdues vitals i de morts de persones molt joves per accidents de treball. Recordo especialment l'ingrés d'un home pràcticament mort i jo, amb 21 anys i sense experiència, haver de treballar amb la família el primer impacte. Terrible!

Després, tal com he dit abans, vaig treballar a l'Hospital Psiquiàtric de Martorell on vaig estar vuit anys, del 1973 al 1981. Tot i haver tingut altres experiències laborals com les que he descrit, aquesta la considero la meua primera feina important tant pel temps que hi vaig estar com per tot el que em va aportar i marcar professionalment. Hi vaig trobar un bon equip de professionals compromesos amb la salut mental en un moment en què en el nostre país els manicomis i les seves consultes externes eren l'únic recurs d'atenció psiquiàtrica. Vaig tenir la gran sort d'aprendre des de models innovadors i crítics amb la marginació i negació de drets de les persones que patien malalties mentals. Estaven molt presents moviments radicals d'arreu d'Europa, com era l'antipsiquiatria, des dels quals es qüestionava la institucionalització psiquiàtrica, i es lluitava per obrir les portes dels manicomis i treballar amb un model de salut mental comunitària, preventiu, interdisciplinari, interinstitucional i intersectorial.

Va ser una revolució curta i feta amb més ideologia i passió que expertesa i poder real per generar canvis tan substancials en el nostre centre. Qüestionàvem un sistema de reclusió en el qual la submissió i la dependència caracteritzava les relacions entre personal sanitari i pacients, qüestionament que va entrar en col·lisió amb els valors imposats per ordes religiosos, propietaris i principal personal assistencial de la majoria dels centres. Ben aviat al nostre centre hi va haver acomiadaments de companys. L'any 1981 em va tocar a mi.

Durant l'any 1982 vaig col·laborar en la creació i posada en marxa d'un centre d'higiene mental a Barcelona. Aquest, el de Ciutat Meridiana, Torre Baró i Vallbona formaven part de la voluntat, des de diverses institucions i col·lectius professionals, de crear serveis alternatius als hospitals psiquiàtrics per treballar per la salut mental. Més endavant van ser un element de pressió per donar

lloc al que va ser la reforma psiquiàtrica. Alguns d'aquests van passar a formar part de la xarxa pública.

Era l'any 1982, en ple inici del procés democràtic al nostre país. El Centre d'Hygiene Mental de Ciutat Meridiana, Torre Baró i Vallbona havia començat en un pis petit i anònim a Ciutat Meridiana. Jo sempre em vaig preguntar com, amb aquella imatge tan fràgil, era possible que les famílies que ens portaven els seus fills per tractar-los, poguessin refiar-se que nosaltres els podíem ajudar... Això sí, treballàvem molt a les escoles i amb l'associació de veïns, però els que venien a consultar entraven en un pis de seixanta metres quadrats, i els rebíem a allò que era el menjador del pis, i les dues habitacions, petites i gens insonoritzades, que feien de despatxos. Teníem el "despatx" de recepció a l'espai que era la cuina del pis. Allà rebíem la gent. Treballàvem tan bé com sabíem, però sempre vaig sentir que no eren unes condicions dignes. Dedicàvem moltes hores a buscar subvencions com bojos a la Diputació, a l'Ajuntament. Semblava que anéssim a implorar caritat i ho recordo com una situació que em produïa moltíssima ràbia, estàvem parlant de coses tan serioses com era la salut mental dels nens, de famílies en situació de precarietat... i ho havíem d'estar implorant a les administracions públiques!

Posteriorment, jo ja no hi era, l'associació de veïns i l'equip d'aquest centre van seguir la lluita i van aconseguir ser reconeguts i passar a ser el CSMIJ (Centre de Salut Mental Infantojuvenil de Nou Barris), i també el CSMA (Centre de Salut Mental d'Adults).

El 1983 se'm va oferir treballar a l'Ajuntament de Rubí, en un equipament molt singular de salut. Ara, per competències legals, els ajuntaments no acostumen a tenir equipaments de salut, però en el moment dels primers ajuntaments democràtics, alguns van crear serveis de forma subsidiària per cobrir mancances de serveis bàsics no coberts.

A Rubí es va crear el COS (Centre d'Orientació Sanitària). Aquest servei va ser liderat per Ferran Salses i Roig, metge psiquiatre amb qui havíem compartit feina a Martorell, el qual va envoltar-se d'un equip de professionals que compartíem una manera d'entendre i treballar per a la salut, i que per la il·lusió que vam posar en un projecte nou i engrescador, vam acceptar treballar-hi

malgrat que les condicions laborals eren força precàries. Vam arribar a ser 25 professionals de diferents disciplines que conformàvem els equips de: Salut Mental d'Adults, Salut Mental Infantil, Psicopedagogia, Salut Escolar, Planificació Familiar i Atenció a les Drogodependències. Vam treballar fent assistència i fent prevenció a través d'una col·laboració molt estreta amb les escoles, amb els serveis socials, amb salut, amb la policia municipal i amb entitats associatives del municipi. Era un servei públic, gratuït i obert a tota la població de Rubí, amb un enfocament bàsicament comunitari.

Allà, des del 1983 al 1991 vaig desenvolupar funcions diverses. Vaig exercir de treballadora social del Centre d'Orientació Sanitària i vaig participar també en la programació i posada en marxa de programes transversals en l'àmbit municipal.

El marc d'actuació d'aquests programes era la Macroàrea de Serveis Personals, una estructura organitzativa que ens havia de permetre treballar d'una forma coordinada, coherent i transversal les programacions de les diverses regidories municipals d'atenció a les persones, com eren els serveis socials, salut, ensenyament, cultura, esports, medi ambient i consum.

Des de l'any 1985 al 1991 vaig coordinar l'Àrea de Salut Comunitària, que englobava serveis socials, salut, medi ambient i consum, compaginant-ho amb el treball social al COS.

El desembre del 1987, Ferran Salsas, el nostre director i mentor en el terreny institucional, va morir sobtadament mentre es debatia el programa electoral d'unes municipals, defensant el centre i el projecte. Era difícil sostenir per part del Consistori aquest projecte ja que, malgrat les nostres limitades condicions laborals, suposava un cost molt alt en temes que, ja amb la Llei de sanitat aprovada, no eren competència municipal. Hi havia divisió entre els polítics. Alguns ho qüestionaven per l'impacte en els pressupostos econòmics i altres per diferències en la línia ideològica que sostenia el COS.

La mort d'en Ferran va ser un cop molt dolorós per a tot l'equip i ens va afectar molt. En Ferran duia a terme un lideratge molt potent i era també un bon amic per a la majoria de nosaltres.

Durant un any (1988) vaig ocupar funcions de codirecció al COS juntament amb un altre company. I també seguia treballant en la Macroàrea de Serveis Personals, intentant promoure amb altres companys un canvi de cultura que ens ajudés a fer efectiva la transversalitat dels programes municipals. Vaig seguir quatre anys més fins a les següents eleccions municipals (1991).

Quan vaig veure el programa polític que es presentava per al següent període, em va semblar insuficient per tirar endavant els projectes pels quals havíem lluitat i amb els quals m'havia compromès amb els meus companys. Molt cansada, conscient de les dificultats per seguir el treball engegat i coneixedora de les meves limitacions formatives per afrontar-ho –així com de l'ambigüitat del projecte polític que ho havia de suportar– vaig decidir marxar i tancar definitivament aquesta etapa.

Una cosa que he après treballant a les institucions és que els canvis són molt difícils de tramitar i que la resistència al canvi no és una frase feta ni tan sols una teoria, és una realitat molt potent que exigeix força, teoria i destresa metodològica. Quan es volen fer canvis, hi ha d'haver una voluntat clara que suporti les ambivalències i hi ha d'haver una organització que ho faciliti. Canviar suposa mobilitzar-se, abandonant zones de confort i arriscar-se a assumir la incertesa i la por enfront d'allò que és nou i que ens pot fer sentir insegurs. I no sempre es juga amb aquestes cartes... sobretot en política.

Entre els anys 1982 i 1986 vaig compatibilitzar el treball professional amb la docència, impartint classes a l'Escola de Treball Social. Donava Tècniques d'Entrevista i feia supervisió de les pràctiques dels alumnes. Ho vaig deixar uns anys pel naixement de la meva segona filla.

Vaig tenir l'oportunitat d'impartir classes de molt jove, quan portava sis anys d'experiència laboral i una mica més tard vaig participar en l'elaboració d'un projecte de supervisió de pràctiques dels alumnes. Va ser una experiència que em va obligar a sistematitzar la teoria relacionant-la amb la pràctica per motivar l'alumne i apropar-lo a la professió. Treballar amb els alumnes sempre és gratificant i et recompensa molt, sobretot quan s'estableix un diàleg i es plantegen preguntes que qüestionen determinats supòsits que és important que emergeixin.

Va ser un important aprenentatge per a mi en aquella època. Participar en l'escola com a docent em va permetre pensar conjuntament amb altres professores i professors treballadors socials i d'altres disciplines què era el treball social, quina formació estàvem donant i en funció de quin imaginari i, sobretot, com ho transmetíem. Vaig fer docència amb alumnes de treball social fins a l'any 2000, moment en què es va tancar l'Escola Universitària de Treball Social de l'ICESB.

Tal com he dit abans, des del meu període d'estudiant i durant l'exercici professional, la supervisió era una activitat molt integrada a la meua pràctica i que m'ajudava molt tant en el terreny personal com en el d'equip. Venia d'una cultura, tant a l'hospital psiquiàtric com al COS, en la qual els equips havíem tingut espais de treball amb un supervisor extern. Era la mirada externa que ajudava a entendre què passava per poder-ho modificar.

Fou aleshores, entre el 1991-92, a partir de l'experiència que tenia d'haver fet supervisió amb alumnes, i a professionals que m'ho havien demanat esporàdicament, i arran d'una formació que vaig impartir, que exercia com una activitat extra, que es va anar dibuixant com una alternativa professional insospitada que em va anar seduïnt i convertint-se en el meu ofici.

Era l'any 1991, som al 2018 i encara segueixo... He treballat com a *freelance*, professional autònoma, sense proposar-m'ho, com tantes coses de la vida que et trobes sense saber gaire com hi has arribat. He de reconèixer que els primers deu anys d'aquest nou rol, em sentia tremendament insegura i amb la sensació d'estar ocupant un lloc que no em tocava, del qual no sabia prou i que era estrany en el meu col·lectiu professional. No hi havia treballadores socials autònomes o jo no les coneixia i anava per lliure sense referències que em servissin per saber com havia d'organitzar la feina, ni el que suposava ser autònoma econòmicament, laboralment i fiscalment. Tot era nou.

Vaig patir per la inseguretat i la falta de referents propers, però he de confessar que he gaudit molt del meu treball. La meua feina, el meu ofici, ha estat un privilegi. He tingut l'oportunitat d'acompanyar la tasca de centenars d'equips, de treballadors socials, d'educadors socials, treballadores familiars, i altres professionals com metges, advocats, infermeres, consultores, psicòlo-

gues, economistes, fisioterapeutes, monitors del lleure i un gran etcètera, que m'han confiat els seus dubtes i les seves inquietuds des dels diversos serveis d'atenció a les persones dels àmbits de la salut, dels serveis socials, de justícia, d'ensenyament de tantes institucions públiques i privades.

La meua trajectòria com a supervisora ha estat un procés d'aprenentatge permanent caracteritzat per la reflexió de la pràctica. No he seguit una formació sistematitzada, he anat llegint i buscant punts de referència per entendre i interpretar tot allò amb què m'he anat trobant. He participat en seminaris i cursos relacionats amb els temes que han anat sorgint en la intervenció dels equips. He compartit grups de treball amb companys de professió i d'altres disciplines amb els quals hem posat en comú experiència i sabers. He escrit molt registrant cada una de les sessions, exercici quasi obsessiu que m'ha ajudat a repensar els processos i les dinàmiques dels grups i de les institucions amb les quals he treballat per no confondre'm ni confondre. I sempre acompanyada de la mirada indispensable del meu supervisor, el Dr. Valentín Barenblit durant més de 25 anys.

Pensant en la trajectòria que he anat fent, tinc la impressió que el procés que vaig començar a l'Escola d'Assistents Socials com a estudiant i docent, més l'aprenentatge que vaig fer a través de les institucions per les quals vaig transitar i l'experiència de treball amb equips, ha anat consolidant uns referents teòrics ètics i metodològics que m'han ajudat a entendre la complexitat de l'ésser humà, i m'han donat eines per acompanyar altres companys en la seva tasca institucional, tant als espais de supervisió com a la docència.

He impartit formació en temes relacionats amb la metodologia de la intervenció social, la primera acollida, tècniques d'entrevista, treball social i cronicitat, etc. Han estat temes que s'han fet presents repetidament als espais de supervisió i que m'han permès treballar-los teòricament i metodològicament en els de formació i reciclatge. M'ha agradat compaginar la pràctica de dos espais formatius que s'han alimentat l'un de l'altre.

Tal com parlo, crec que queda clar que estimo la meua professió i li tinc un gran respecte i gratitud, però reconec que no n'he tingut mai una visió corporativa. Penso que el treball social com a concepte no pot ser exclusiu d'una professió,

és una acció necessàriament interdisciplinària en què els treballadors socials tenim una important participació. He treballat amb equips de professionals d'altres disciplines que han sostingut una mirada àmplia de la seva pràctica i en la qual la qüestió social ha estat molt present i això m'ha permès, curiosament, anar identificant l'especificitat i riquesa de la meua aportació com a treballadora social.

En aquesta línia, com a supervisora d'equips multidisciplinaris, intento promoure una mirada inclusiva a través de la qual els professionals, tots, mirin i vegin la persona en totes les seves dimensions tenint en compte sempre la subjectivitat d'ambdós –professional i usuari/s– i la influència del seu context vital. Es tracta de contemplar la complexitat de les situacions evitant mirades simplistes, fragmentades o escindides. I que a partir d'aquí, es pugui pensar com s'organitza la resposta, mentalment i operativa, perquè sigui la més adequada a les circumstàncies de cada persona i a les possibilitats del servei.

Evolució de la professió

L'evolució del treball social en aquests darrers anys al territori català està lligat amb els canvis socials, econòmics i polítics que s'han anat produint, entenent la política com la forma de gestionar i distribuir la riquesa i els béns públics. Hem vist com el treball social ha estat cada cop més reconegut i això ha significat un creixement de la seva presència als serveis, que s'han anat configurant en funció de les prioritats de les polítiques socials i dels models de governança dels quals ens hem dotat políticament.

La nostra professió, com tantes altres però crec que aquesta d'una forma especial, s'exerceix condicionada pel context legal i institucional des del qual s'opera, però també ha d'estar guiada i influïda pels valors ètics, ideològics i polítics que sostenen una pràctica a escala individual i de deontologia de la professió.

En aquest sentit, tinc la impressió que estem vivint un moment de canvi en les generacions més joves. És possible que sigui una percepció motivada per certa perspectiva deformada per la meua edat i la meua història, i que em costi veure l'abast dels intensos canvis socioculturals, econòmics, polítics que

d'una forma molt accelerada s'estan produint. Però, amb tot i això, em sembla observar una certa desideologització dels treballadors socials i un cert distanciament de la dimensió política de la seva tasca.

Podem atendre bé les persones, però és important anar més enllà i que ens puguem interessar també per les seves circumstàncies –les actuals, les passades i les de futur–, i pel valor d'uns recursos socials i comunitaris que li permetrien viure millor en funció de les càrregues i dels suports que tingui. Escoltar, dialogar, pensar junts, acompanyar processos individuals i col·lectius per a la millora de la qualitat de vida, això que hauria de ser bàsic per al treball social, a vegades no es valora prou i s'ha passat a fer un treball més burocràtic, i moltes vegades des d'una funció que podria tenir riscos de control social.

Quan els alumnes acaben la carrera és normal que falti la fortalesa teòrica i metodològica que permeti entendre en profunditat l'abast d'algunes de les situacions amb les quals es trobaran. Això passa ara i ha passat sempre, cal acumular experiència, poder-la pensar i entendre i anar ampliant la formació. En això consisteix l'aprenentatge i la maduresa professional. Però tinc la percepció que cada cop és més difícil gaudir d'una experiència professional acompanyada, que faciliti aquests processos de creixement. Malauradament aquesta és la situació en la qual es troben molts professionals novells, amb condicions laborals precàries, amb una exigència indiscriminada sobre el que poden i no poden fer, i poca cura de professionals experimentats que els ajudin.

Observo el malestar de molts professionals que es troben davant de situacions que els sobrepassen i els és difícil saber com les han d'afrontar. Això em fa pensar que de la mateixa manera que hi ha els residents de medicina o de psicologia de primer, segon i tercer any, que van adquirint progressivament més formació i noves responsabilitats sobre la base del seu procés d'aprenentatge, en treball social s'hauria de pensar en quelcom semblant. Durant els primers anys hi hauria d'haver una tutoria, que supervisés la feina i fes una tria de quins tipus de casos i d'intervencions es poden assumir, i que a poc a poc es pogués anar incorporant a situacions més complexes.

Quan un professional s'enfronta a situacions que el superen i no és conscient dels seus límits, no sols és un mal tracte institucional cap als usuaris, que ho

és, sinó també una agressió als professionals, ja que l'angoixa i la frustració que produeixen aquestes situacions "crema" la seva capacitat de créixer i la d'avaluar els seus recursos.

Per altra banda crec que la formació que s'imparteix i la informació transmesa tampoc no ajuda. Moltes vegades es cau en el parany de simplificar allò que és complex i es transmet una visió excessivament fragmentada de la realitat. Predomina un pensament esquemàtic, a vegades uniforme de les problemàtiques i també de les persones. Es parla de "la dona maltractada", dels "infants maltractats", de "la gent gran que rep maltractaments" i es demana des dels mitjans de comunicació i des de les mateixes institucions responsables que s'activin protocols d'actuació per fer-hi front i donar-hi resposta. Però, al meu entendre, caldria invertir més a reforçar la formació dels professionals per afinar al màxim l'exploració de cada cas particular i disposar de recursos per donar la resposta adequada. Els protocols han de facilitar la resposta, però no són "la" resposta. Quina anàlisi fem d'aquests fenòmens, de les persones que els pateixen i de les seves circumstàncies? S'hauria de millorar la intervenció diferenciant aspectes morals, ètics i ideològics, tots ells legítims i necessaris, per aprofundir en el terreny teòric i metodològic, avaluant processos.

Cal ser conscients de la necessitat de fer recerca per poder elaborar hipòtesis causals que ens ajudin a entendre i prevenir aquests fenòmens a temps. Seguint amb un dels exemples abans esmentats, la gent gran que rep maltractaments: és indispensable saber què passa actualment amb la gent gran, quins canvis socials els afecten i com, quanta n'hi ha a cada territori, on i com viuen, què fan, quin és el bon tracte que volen i necessiten. Caldria pensar si l'expansió del nombre de residències com a destinació última de la gent gran –i quasi única alternativa– és el millor recurs, el més econòmic, si és el bon tracte que desitgen... Primer pensem i reflexionem sobre el concepte i després detectem, identifiquem el problema i cerquem línies d'intervenció preventiva i, si cal, també reactiva.

Crec que ens caldria una formació més orientada des dels valors de la filosofia i les ciències socials, de l'antropologia, des d'una comprensió més global de les persones, de les famílies, de les relacions humanes en la nostra realitat social, i que a través de tot això es pugui anar accedint a l'especialització. Cal-

dria treballar per aconseguir un coixí bàsic de coneixements afavoridor d'un pensament crític i innovador.

Pel que fa a l'àmbit professional i l'acadèmic, tinc la impressió que falten ponts que facilitin la seva relació i la seva interacció per al bé de l'estudiant i també dels professionals. Aquest és un tema pendent. L'any passat vaig tenir dues experiències de treball a la Universitat Complutense de Madrid i a la Universitat del País Basc, en les quals vaig tenir l'oportunitat de participar en un diàleg entre caps de pràctiques, professors i supervisors de pràctiques, en què es va constatar la manca de comunicació i les dificultats d'entesa que hi ha entre l'Acadèmia i els camps de treball on es desenvolupen les pràctiques.

Això provoca que l'alumne es trobi amb dues realitats molt diferents sense una organització mixta ben formalitzada que ho treballi i li doni sentit. És evident que les diferències entre els dos àmbits hi són i cal pensar-les i entendre-les per potenciar-ne la col·laboració i evitar, des de la perspectiva de l'estudiant, l'escissió. En aquest país, la universitat està –o potser és sols una percepció esbiaixada?– molt allunyada del món laboral i professional. I crec que no sols en la nostra disciplina.

El Col·legi Professional ha estat per a mi un espai de referència sempre. He participat en diversos grups de treball, i vaig formar part de la darrera Junta de l'Associació d'Assistents Socials que va donar pas a l'actual Col·legi l'any 1982. És per la importància que li dono que crec que podria ser un lloc potenciador d'aquesta connexió entre professió i acadèmia, i sé que en els últims anys s'ha treballat per a una major col·laboració entre ambdues institucions.

El Col·legi és una bona plataforma des de la qual es poden impartir i compartir formació i bones pràctiques, aprofundir sobre el paper del treballador social i del treball social a la nostra societat i un mitjà que canalitzi la funció social que tenim com a professió. Ha d'estar obert a grups de treball que li donin vida i sentit i ha de poder mostrar, amb dades contrastades, quines són les problemàtiques socials que estem veient, les respostes que s'estan donant –o no– i identificar-ne les causes. I d'aquesta manera, ser un portaveu més de les carències, que afecten els sectors més vulnerables i els seus efectes a través dels mitjans, de les xarxes i de les seves publicacions.

Durant vuit anys (2010-2018) vaig formar part de l'equip de redacció de la *RTS (Revista de Treball Social)* que es publica de forma continuada des de fa més de cinquanta anys, amb l'objectiu de ser una eina útil de reflexió i de transmissió de coneixements i experiències.

Arribats aquí crec necessari fer una autocrítica: en general s'escriu i es llegeix poc. Si bé el grau i l'accés al doctorat afavoreix la recerca i l'elaboració de documentació pròpia la nostra professió, per ser més efectiva, hauria d'alimentar-se permanentment d'espais de diferent tipus que ajudessin a cercar referents contextuals, teòrics i ètics per millorar el cos de la nostra disciplina també des de l'anàlisi de la pràctica.

Propostes de millora

El treball social ha aconseguit una presència important, quasi podríem dir imprescindible, en tots els serveis d'atenció a les persones, i això és una bona notícia per a la professió. Hi ha treballadors socials a quasi tots els serveis, però hi ha un problema la solució del qual no és de competència exclusiva nostra tot i que ens afecta molt directament. Moltes vegades en un mateix cas hi pot haver nombrosos serveis implicats, cadascun actuant des de la seva parcel·la competencial, cosa que dificulta una visió global del cas i representa una dificultat per a la bona evolució de la intervenció. És necessari treballar per millorar les estratègies del treball en xarxa, per tal que algú assumeixi la responsabilitat de mantenir el paper de referent per a la persona i les famílies, acompanyant processos i sent un punt de suport per a l'articulació dels recursos. Més enllà de l'especialitat, cal mantenir espais de referència que ens ajudin a pensar com treballem des de les diferents xarxes, posant al centre la persona. Perpetuar un sistema de serveis fragmentat en què els usuaris han d'anar "repartint" trossos del seu relat de vida és iatrogènic, car i poc efectiu.

És preocupant observar els professionals quan arriben a treballar de nou a una institució i no tenen temps de conèixer el territori, l'orografia, les característiques urbanístiques i demogràfiques, els habitatges. I tampoc els serveis i professionals que hi operen. Conèixer les característiques del territori i els seus recursos permet ubicar-se i situar la realitat dels usuaris identificant

febleses i oportunitats del context que poden millorar la seva qualitat de vida i condició de ciutadans. Les persones som i formem part d'una història, d'un territori, d'una xarxa que hem de poder escoltar i explorar per entendre i acompanyar. Quan no es coneix, es perd la percepció dels recursos potencials del mateix subjecte i del seu entorn i, en el terreny institucional, el desconeixement mutu entre serveis genera confusió i falses expectatives que dificulten la col·laboració.

Un altre aspecte a tenir molt present és la cura dels professionals. Cuidar-se vol dir donar-se temps per pensar i per pensar-se, ser conscient de la pròpia vida i de com estan impactant aquelles emocions i sentiments que desperta la idiosincràsia de la tasca. Si no es té consciència d'això es corre el risc de projectar allò que és propi en els altres o d'emmalaltir físicament o psíquicament per desbordament emocional. Quan jo estudiava, ens deien que els professionals que treballem amb persones hauríem de tenir un espai d'autoconeixement, un espai terapèutic que ens ajudés a saber de nosaltres. Ho segueixo creient necessari. Som dipositaris de malestars de diferent ordre que ens afecten i que poden provocar una sobreimplicació en la feina que en algun moment farà mal al professional mateix i afectarà la qualitat del seu treball. O pot portar també a defensar-se, posant-se una cuirassa i disconnectant qualsevol sentiment i empatia entre ell i les persones amb qui treballa. Ambdues possibilitats de resposta tenen riscos. El treball d'equip, el suport de directius, la supervisió, les sessions d'anàlisi de casos i projectes són factors protectors i d'ajut que és important aprofitar.

És interessant i de gran ajut també potenciar espais d'intercanvi, de reflexió, d'anàlisi, i de debat amb altres agents socials, professionals i líders comunitaris. Són indispensables espais de pensament i d'anàlisi crítica, perquè es treballa en temes altament complexos i convé prendre distància amb d'altres per millorar-ne la comprensió, o hi ha el risc de quedar-se bloquejats, fent un treball paliatiu i sense capacitat de generar transformació social real. En aquesta línia, és important que els treballadors socials prenguem la iniciativa i puguem liderar espais des dels quals la nostra paraula sigui escoltada i reconeguda. I cal insistir una vegada més en el treball social amb grups en el si de la comunitat, creant espais de participació que ens ajudin a descobrir i obrir-nos a noves perspectives de les relacions i la intervenció social.

Treballem amb temes tan seriosos com atendre les necessitats dels sectors vulnerables de la nostra societat i promoure'n el benestar, assumint per tant una responsabilitat social amb el nostre treball. No podem enganyar ni ens podem deixar enganyar. Som responsables del que fem i som responsables de denunciar allò que no està funcionant. Actualment l'Administració no dedica els pressupostos necessaris per cuidar els seus ciutadans més fràgils i això fa que s'estigui treballant amb recursos clarament insuficients.

Nosaltres, els professionals del treball social som un dels agents a través dels quals es fa efectiva i evident aquesta negligència i aquest maltractament per omissió. Caldria plantejar-se quin paper duem a terme en la mesura que suportem i qüestionem poc el progressiu desajust entre les necessitats que detectem i els recursos per atendre-les, la precarietat i la poca efectivitat de determinats serveis, les llistes d'espera vergonyants, la falta de planificació i d'una avaluació seriosa de programes. En fi, davant la involució d'unes polítiques socials que generen més desigualtats i pobresa.

La nostra professió ha de tornar a adquirir la força d'aquelles dones pioneres del treball social del segle XIX i la de tantes altres que amb la seva fortalesa i entusiasme han lluitat per dignificar la vida de les persones i han treballat per una societat més justa. Hem de tenir fe en les nostres possibilitats i no resignar-nos a acceptar una funció en què la burocràcia i la gestió de recursos absorbeix una proporció massa important de la feina. No ens podem distreure...

Per acabar, uns darrers consells per a les noves generacions i les no tan noves. Vull demanar-vos que no perdeu mai la curiositat per saber i formar-vos. És indispensable per a un treball social competent. I una segona cosa: gaudiu de la professió. El treball social quan es pot pensar i compartir es gaudeix molt, cosa que potser no he dit fins ara. La nostra és una professió apassionant. Estem treballant amb persones i per a les persones i sempre hi ha fronts oberts per incidir-hi. La societat està en un moviment constant i el treball social també ho ha d'estar per anar-se adaptant als canvis socials. Hem de treballar des del respecte, des de la cura, des de l'honestedat, conscients del que podem i sabem fer i diferenciant els desitjos legítims de ser útils de la percepció de necessitat de l'altre. Encara que frustri expectatives, cal ser críticament conscients dels límits i malgrat això, sentir-se satisfets de la feina feta.

Referències bibliogràfiques

- Albarracín, M. (2012). «Identidad(es) lésbica(s) en el primer franquismo». Dins *Mujeres bajo sospecha. (Memoria y sexualidad, 1980)*, 69-87. Madrid: Editorial Fundamentos.
- Alinsky, S. (1972). *Rules for radicals: a practical primer for realistic radicals*. Nova York: Random House.
- Ander-Egg, E. (1986) *Metodología práctica del desarrollo de la comunidad*. Mèxic: Editorial El Ateneo.
- Aragonès, T. (2010). «Apunts sobre l'ofici de supervisora». A *RTS: Revista de Treball Social*, núm. 189, p. 9-19.
- Arranz, M. (2018). *Desprotección infantil y trabajo en red: Rol del/la trabajador/a social en los centros escolares para la detección y abordaje de situaciones de maltrato por negligencia y/o desatención familiar*. Tesi doctoral. Universitat de Barcelona. Disponible a: <https://goo.gl/5gxe77>

- Bacardit, M.; Bassets, J. (1984). *Materials de Treball Social 1*. Barcelona: Col·legi Oficial de Treball Social.
- Bailey, R. V.; Brake, M. (Eds.). (1975). *Radical social work*. Londres: Pantheon.
- Ballester, R.; Garriga, A. (2015). «De la reforma de la Renta Mínima de Inserción catalana a la Renta Garantizada de Ciudadanía: ¿un cambio de paradigma?». *Revista de Economía Crítica*, 20, 23-43.
- Báñez, T. (2004). Tesis doctoral a <http://www.tdx.cat/handle/10803/8412>
- Báñez, T.; Domanzic, M. V.; Falcon, A.; Boixadós, A. (2016). «Tejiendo identidades. Autoconocimiento y Trabajo Social». Dins *Respuestas transdisciplinarias en una sociedad global: Aportaciones desde el Trabajo Social* (p. 161). Universidad de La Rioja.
- Barbero, J.M; Feu, M. i col·laboradores (2009). *El Treball Social a Catalunya 1932-1978*. Barcelona: Editorial Hacer/Col·legi Oficial DTS de Catalunya.
- Barbero, J. M.; Feu, M.; Vilbrod, A. (2007). *La identidad inquieta de los trabajadores sociales* (p. 160). Col·legi de Diplomats en Treball Social i Assistents Socials de Catalunya.
- Bentura, J. (2009). «Trabajo Social y producción de conocimiento». *La Investigación en Trabajo Social*. Vol. VII. Paraná: Facultad de Trabajo Social, Universidad Nacional de Entre Ríos.
- Casado, D. (1987). *Introducción a los servicios sociales*. Madrid: Acebo.
- Carretero, M.; Rosa, A.; González, M. F.; Berti, A. E. (2006). *Enseñanza de la historia y memoria colectiva* (p. 13). Buenos Aires: Paidós.
- Col·legi Oficial de Treball Social de Catalunya (1997). *Els diplomats en Treball Social i assistents socials de Catalunya. Situació, perfil i expectatives*. Barcelona: Hacer.
- Colom, D. (1993). *L'alta hospitalària: un repte a l'eficiència dels sistemes sanitaris i socials*. Barcelona: Hogar del Libro.

- (2000). *La planificación del alta hospitalaria*. Saragossa: S. XXI de España Editores SA, 2.
- (2008). *El trabajo social sanitario: atención primaria y atención especializada. Teoría y práctica*. Consejo General, Diplomados en Trabajo Social y Asistentes Sociales. Madrid: Siglo XXI.
- Colomer, M. (2006). *El Treball Social que jo he viscut*. Barcelona: Impuls a l'Acció Social.
- De Vicente, I. (2009). *El lugar de la supervisión educativa en la formación de grado en Trabajo Social*. Tesis doctoral. Universitat de Barcelona.
- De Vicente, I. (2012). «La supervisión en Trabajo Social, más allá de la suma de oportunidades». Dins Fombuena, J. *El trabajo social y sus instrumentos. Elementos para una interpretación a piacere*. (Vol. 7). València: Nau Llibres.
- Domènech, R. (2012). *Vivències sociopolítiques i Treball Social*. Barcelona: Impuls a l'acció social.
- Domènech, R.; Lladonosa, M. (2018). *La transició a casa nostra. Homenatge a Joaquim Ferrer Roca*. Barcelona: Impuls a l'acció social.
- Esteban, E.; Del Olmo, N. (2016) «Reflexiones sobre la investigación en trabajo social: aportaciones desde la sistematización de la práctica». A https://publicaciones.unirioja.es/catalogo/online/CIFETS_2016/Monografia/pdf/TC189.pdf
- Estruch, J.; Güell, A. (1976). *Sociología de una profesión: los asistentes sociales*. Barcelona: Península.
- Fernández, J. (1997). *La supervisión en el trabajo social*. Barcelona: Ediciones Paidós.
- Fernández, D. (2007). «Aproximación histórica a la trayectoria del trabajador social en el sistema educativo español». *Trabajo social hoy*, (1), 75-92.

- Feu, M.; Rubiol, G. (2014). *Les associacions d'assistents socials i el Col·legi de Treball Social de Catalunya. 80 anys d'associacionisme professional (1934 – 2014)*. Monogràfic núm. 9. Barcelona: Col·legi Oficial de Treball Social de Catalunya.
- Gallego, M. T. (1983). *Mujer, Falange y Franquismo*. Madrid: Taurus.
- Heras, M. P. de las; Cortajarena, E. (1979). *Introducción al bienestar social*. Consejo Gral. de Colegios Oficiales de Diplom. en Trabajo Soc. y Asistentes Sociales. Madrid.
- Ituarte, A. (2002). «El acontecer clínico en Trabajo Social». *Trabajo Social Hoy*. 2002 1r. cuatrimestre, 5ª época, 35: 42-59.
- Leal, J. (2016). «La posició dels professionals davant la vulnerabilitat dels subjectes i dels drets socials». *Revista de Treball Social*. Col·legi Oficial de Treball Social de Catalunya, abril 2016, núm. 207, p. 40-52. ISSN 0212-7210.
- Linares, E. (1985). «La evolución de la asistencia social desde una institución privada. Cáritas». Dins López Alonso, C. (Coord.) (1985). *De la beneficencia al bienestar social: cuatro siglos de acción social*. Madrid: Siglo XXI, 339-370.
- López Rodríguez, J. A. (2017). *Influència i contribució dels corrents teòrics en Sociologia al naixement i configuració de la disciplina del Treball Social: el cas de l'Escola de Treball Social de la Universitat de Barcelona (1955-2013)*. Tesis doctoral. Disponible a: http://diposit.ub.edu/dspace/bitstream/2445/117365/1/JALR_TESI.pdf
- Manrique, J.C. (2007). «La familia como medio de inclusión de la mujer en la sociedad franquista». *Hispania Nova. Revista de Historia Contemporánea*, núm. 7.
- Martín Estalayo, M. (2018). «El orgullo en Trabajo Social: Mujer, poder, conocimiento y profesión». *Cuadernos de trabajo social*, 31(2), 309-320.
- Méndez, C.; Ortiz, I.; Pérez, M. (2011). «Las “nuevas salidas” profesionales del Trabajo Social: El Trabajo Social en la empresa privada». Comunicació del IX Congreso Nacional de Facultades de Trabajo Social, Jaén.

- Miranda Aranda, M. (2004). *De la caridad a la ciencia: pragmatismo, interaccionismo simbólico y trabajo social*. Saragossa: Mira Editores.
- Molinero, C. (1998). «Mujer, franquismo, fascismo. La clausura forzada en un "mundo pequeño"». *Historia social*, 97-117.
- Nicolás, E. (2005). *La libertad encadenada. España en la dictadura franquista 1939-1975*. Madrid: Alianza.
- Osborne, R. (Ed.). (2012). *Mujeres bajo sospecha (memoria y sexualidad, 1930-1980)*. Madrid: Editorial Fundamentos.
- Pelegrí, X. (2010). *El sistema català de serveis socials (1977-2007): cultura i política*. Barcelona: Generalitat de Catalunya, Departament d'Acció Social i Ciutadania.
- (2011). *El serveis socials a Catalunya. Aportacions per al seu estudi*. Lleida: Edicions de la Universitat de Lleida.
- Pérez, M.; Torres, E.; Barjola, N.; Obama, L.; González, M.; González, V. (2016). «La promoció de l'autonomia personal i l'atenció a la dependència. De la creació d'un dret social al seu desmantellament». *Revista de Treball Social*. Col·legi Oficial de Treball Social de Catalunya, abril 2016, núm. 207, p. 119-128.
- Porcel, P. (1980) *Vint Anys d'Assistents socials al Vallès Occidental*. Terrassa: Editora Pedagogia del Vallès.
- (2000) *De les arrels a la maduresa: el camí dels treballadors socials pel Vallès Occidental*. Barcelona: Col·legi Oficial de Diplomats en Treball Social i Assistents Socials de Catalunya.
- (2008). *El Treball social en l'àmbit de la salut: un valor afegit*. Barcelona: Acadèmia de Ciències Mèdiques i de la Salut de Catalunya i de Balears.
- Pujadas Muñoz, J. J. (1992). *El método biográfico: el uso de las historias de vida en ciencias sociales* (Vol. 5). Madrid: CIS.

- Puig, C. (2016). *La supervisión en la acción social: una oportunidad para el bienestar de los profesionales* (Vol. 37). Tarragona: Publicacions Universitat Rovira i Virgili.
- Puig, C. (2009). *La supervisión en la intervención social: instrumento para la calidad de los servicios y el bienestar de los profesionales*. Tesis doctoral. Universitat Rovira i Virgili.
- Quiroga, V.; Alonso, A.; Roig, S. (2015). *Itinerarios de empoderamiento para la transformación social. Experiencia grupal con jóvenes en contextos de vulnerabilidad social mediante el vídeo*. València: Editorial Universitat Politècnica de València.
- Rimbau, C. (1985). *L'Obra Assistencial de la Generalitat de Catalunya 1931-1936*. Tesina de Llicenciatura. Universitat de Barcelona. Facultat de Psicologia.
- (1994). «La obra socioasistencial de la Generalitat republicana». Dins Casado, *Introducció a los servicios sociales*. Madrid: Editorial Popular SA.
 - (2014). Gestió social en temps de crisi. L'impacte del treball social. *Revista de Treball Social*. Col·legi Oficial de Treball Social de Catalunya, 202, 9-34.
- Rubiol, G. (1967). «La asimilación de los inmigrantes y el servicio social en Israel», *Revista de l'Associació d'Assistents Socials de Barcelona*, número monogràfic, núm. 25, gener.
- (1972) «Investigación en el Trabajo Social», *Memoria del II Congreso Nacional de Asistentes Sociales*. Madrid: FEDAAS.
 - (1974) « Un problema todavía existente en los hospitales. La calificación económica de los pacientes». *Revista de Treball Social*, núm. 54, abril 1974.
 - (1980) *Els serveis socials: organització i funcionament a Gran Bretanya, Iugoslàvia, Israel i els Països Baixos*. Barcelona: Editorial Blume-Fundació Jaume Bofill.
 - (1986) *Los Servicios Sociales. II Leyes de Servicios Sociales en Europa*. Madrid: Siglo XXI de España Editores.

- Rubiol, G.; i Vilà, A. (2003). *Marc històric dels serveis socials locals de Catalunya*. Barcelona: Diputació de Barcelona, Xarxa de Municipis, Àrea de Benestar Social.
- Vázquez, J. M. (1971). *Situación del Servicio Social en España*. Madrid: Instituto de Sociología Aplicada.
- Vilà, A. (2005). *Els serveis socials a Catalunya: una visió històrica*. Girona: Diputació de Girona.
- Zamanillo, M. Teresa (1999). «Apuntes sobre el objeto en Trabajo Social». *Cuadernos de trabajo social*, (12), 13.

Annex 1

Índex d'acrònims

ACDMA: Associació de Professionals de la Mediació de Conflictes de Catalunya

ACO: Acció Catòlica Obrera

AGAUR: Agència de Gestió d'Ajuts Univesitaris i Recerca

ANC: Assemblea Nacional de Catalunya

ASSA: Associació de Pares de Nens Discapacitats

CAD: Centre d'Atenció a Disminuïts

CCOO: Comissions Obreres

CDC: Convergència Democràtica de Catalunya

CDIAP: Centres de desenvolupament infantil i atenció precoç

CECAS: Centre Català de Solidaritat

COS: Centre d'Orientació Sanitària

COTSC: Col·legi Oficial de Treball Social de Catalunya

CSMA: Centre de Salut Mental d'Adults

CSMIJ: Centre de Salut Mental Infantil i Juvenil

DOGC: Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya

DROSS: Programa Municipal de Drogodependències de Serveis Socials

EAIA: Equip d'Atenció a la Infància i Adolescència
EAP: Equips d'Assessorament Psicopedagògic
EUA: Estats Units d'Amèrica
FAS: Fondo de Asistencia Social
FEDASS: Federació d'Associacions d'Assistents Socials
PSUC: Partit Socialista Unificat de Catalunya
GITS: Grup d'Investigació en Treball Social
GRITS: Grup de Recerca i Investigació en Treball Social
ICESB: Institut Catòlic d'Estudis Socials de Barcelona
ILP: Iniciativa Legislativa Popular
INSERSO: Instituto Nacional de Servicios Sociales
INTRESS: Institut de Treball i Serveis Socials
JOC: Joventuts Obreres Cristianes
LISMI: Ley de Integración Social de Minusválidos
MACOSA: Material y Construcciones S.A.
OMS: Organització Mundial de la Salut
ONG: Organització No Governamental
OTAN: Organització del Tractat de l'Atlàntic Nord
PASU: Programa d'Atenció Social Urgent
PIB: Producte Interior Brut
PIRMI: Programa Interdepartamental de la Renda Mínima d'Inserció
PNC: Pensió No Contributiva
PSC: Partit dels Socialistes de Catalunya
RGC: Renda Garantida de Ciutadania
RMI: Renda Mínima d'Inserció
RU: Regne Unit

SAD: Servei d'Atenció a Domicili

SEAT: Societat Espanyola d'Automòbils i Transports

UAB: Universitat Autònoma de Barcelona

UB: Universitat de Barcelona

UdL: Universitat de Lleida

Annex 2

Índex de fotografies

Coberta

Montserrat Colomer en una entrevista com a treballadora social

Primera part

Foto 1: Campanya de sensibilització: la vida quotidiana de les dones. Mercat de la Boqueria. Barcelona, 1986	29
Foto 2: Protesta estudiantil amb motiu de la revàlida	35
Foto 3: Montserrat Colomer i altres professionals realitzant una sessió de treball sobre el rol del treball social	40
Foto 4: Intercanvi professional a Chicago (1973)	43
Foto 5: Visita a domicili realitzada per Montserrat Colomer	45
Foto 6: Recompte de vots en el procés electoral al Col·legi Professional de Treball Social (1967)	46
Foto 7: Francesca Masgoret en la seva activitat política a l'Ajuntament de Barcelona	47

Foto 8: Campanya de neteja amb les veïnes del barri del Raval	52
Foto 9: Teresa Rossell amb Montserrat Castell, creadora de l'Escola de Visitadoras Psiquiàtriques inaugurada l'any 1953	61
Foto 10: Cartell promocional del Col·legi Europeu d'Escoles de Treball Social de Sitges (1987)	65

Segona part

Foto 11: Retrat de Montserrat Colomer Salmons	74
Foto 12: Retrat de Pilar Malla i Escofet	84
Foto 13: Retrat de Glòria Rubiol González	93
Foto 14: Retrat de Francesca Masgoret Llardent	103
Foto 15: Retrat de Teresa Rossell Poch	115
Foto 16: Retrat de Pilar Porcel i Omar	128
Foto 17: Retrat de Rosa Barenys i Martorell	139
Foto 18: Retrat de Carme Tobella i Barés	147
Foto 19: Retrat de Montserrat Bacardit i Busquet	158
Foto 20: Retrat de Rosa Maria Fernández Algué	166
Foto 21: Retrat de Núria Carrera i Comes	180
Foto 22: Retrat de Jose Fernández i Barrera	188
Foto 23: Retrat de Pilar Massana i Llorens	200
Foto 24: Retrat de Teresa Aragonès i Viñes	214

COL·LEGI OFICIAL
DE TREBALL SOCIAL
DE CATALUNYA

www.tscat.cat

UNIVERSITAT DE
BARCELONA
Escola de Treball Social

grits.
GRUP DE RECERCA
I INNOVACIÓ
EN TREBALL SOCIAL